MIHAIL SADOVEANU

MIHAIL SADOVEANU

OPERE

Prietinilor de la Branişte închin această istorisire din singurătăţile de sus.
M. S.

CUPRINS:

OCHI DE URS pag.
Ochi de urs 7
24 iunie 89
MORMINTE 125
VECHIME.
Vechime 223
Făgăraş 231
Lacul Roş 241
Modoraş 248
Histria 255
Iaşii, primăvara.” 264
Rădăşenii 271
Delta 279
JMeajlov 286
Iarnă şi lupi 295
AI treisprezecelea- 303
Adelaida 314
Sălbătăciune 327
DIVANUL PERSIAN.
Înainte cuvântare 343
Cap. I – începutul, despre ţara Persiei şi Kira împărat şi cum i s-a născut lui Kira împărat cocon 345
Cap. II – Cum i-a ales împăratul dascăl fiului său prea iubit Ferid 351
Cap. III – Cum a învăjat Ferid şi ce-a iscodit Sindipa; pe urmă ce-au iscodit Şă-tun şi filosofii.

Cap. IV – Istoria lui Nuşrevan filosof, întâi sfetnic al împărăţiei, despre urma leului şi despre neguţător, muiere şi papagal.
Cap. V – Ce au istorisit Şatun şi Aban filosof şi altă întâmplare cu o muiere şi trei bărbaţi.
Cap. VI – Când zânele pădurii au poftit să cunoască pe un fecior de împărat.
Cap. VII – Aici Lidra filosof spune ceva despre o întâmplare a lui Bârliban grădinar.
Cap. VIII – Aici. Se arată ce lucra Şatun, cum şi povestea ei cu slujnica sa, ce fusese grădinar.
Cap. IX – Istorisirea lui Urga filosof cu feciorul împărătesc cel prea gras şi alta cu căţeluşa babei.
Cap. X – Când a fost vânătoare împărătească şi baba chioară aduna buruieni pentru frumoasa Şatun.
Cap. XI – Ce spune. Cos filosof despre Coadă-scurtă şi povestea lui despre corbii înţelepţi de la Vavilon.
Cap. XII – Altă istorie minunată a prea frumoasei cu un hoţ care a călărit un leu.
Cap. XIII – Frumoasa-frumoaselor şi credincioa-sa-credincioaselor.
Cap. XIV – Când a voit prea frumoasa Şatun să ardă de vie.
Cap. XV – Aici Mitrida filosof spune întâmplarea iscusitului care scrisese toate vicleniile muierilor.
Cap. XVI – Când s-a arătat pe cer crai-nou şi i s-a deslegat lui şahzade graiul.
Cap. XVII – Unde se vede mai ales bună prietinie între Sindipa şi ucenicul său.
Cap. XVIII – Ferid spune istoria cu şarpele şi altă istorie cu trei neguţători şi o văduvă.
Cap. XIX – Altă istorisire cu un neguţător care s-a dus să vrndă sânta! Ia Basora.
Cap. XX – Vulpea frumoasei Şatun la divan şi istorisirea Sindipei filosof cu vătaful de hoţi.
Cap. XXI – Istorisirea dascălului Sindipa cu înţeleptul de la Damasc, după care urmează sfârşitul întâmplărilor.

Culi ocoli poiana pe o cărare ce ducea pe sub streşină de brazi. Vremea era încă destul de moale şi zăpada nu scrâşnea sub bocancii lui ferecaţi, înainte de a da la patul – sau la „hochstand”, cum îi zicea el, ca şi stăpânii săi, în termenii lor vânătoreşti – se opri, cercetând cu ochii şi ascultând cu urechile.

Tot timpul cât venise, din Prelunci către Valea Mare, aceste simţuri foarte agere ale fiinţii lui stătuseră încordate, şi nici o pasere nu trecuse printre cetini fără a fi auzită, nici urmă de jivină nu rămăsese neobservată pe albul vioriu al omătului.

Culi Ursake se nimerise a fi unul din cei mai buni paznici ai terenurilor de vânat de la apa Frumoasei şi, oricât de năcăjit se afla el în ziua aceea de marţi 15 noemvrie şi în toată săptămâna aceea de după Sfinţii Arhangheli, datoria trebuia să şi-o îndeplinească strict. Ochiul şi urechea nu se cădea să greşească, dacă el, Nicula Ursake, ţinea să rămâie acelaşi paznic cu nume bun. Ce era la el acasă, în valea Preluncilor, era una – şi dincoace, în pădure, şi aici la hochstand, adică la observator, era alta.

Când să păşească peste rovină, la Parmac, văzuse pe muchea de deal din dreapta semnele mari şi îndesate ale labelor ursului. Le urmărise un timp; după ce înţelesese că ocoleau îndărăt, le lăsase, hotărând în sine să le caute a doua zi, căci acuma avea a cerceta locul anumit al pătulului.

După ce ieşise iar în potecă şi călcase cu luare-aminte neclătită jumătate de ceas, se mai opri un răstimp ca să numere înstelările proaspete ale haitei de lupi. Erau opt indivizi: îi cunoştea. Sosiseră după viscolul neaşteptat de la 9 a lunii. Acuma ocoleau sălaşurile ciutelor; de bună-samă chibzuiseră un plan şi se aflau aşezaţi undeva în bătaie şi la vânat; deoarece lupii vânează întocmai ca şi noi: unii ocolesc ciutele ori căprioarele mânându-le, iar alţii stau în

ţiitori şi le atacă. Ţin socoteală de direcţia vân-tului şi de configuraţia terenului. „Buni vânători”, îi lăuda în gândul său Culi Ursake. Nu zăbovise nici aici; lăsase urmele lupilor. Număra el în ceata asta un bătrân, două haite vechi şi cinci lupani. Ca să nu-i ia prea multă vamă din teritoriul lui, trebuie să le puie otravă. Cum or cădea doi sau trei din ei, ceilalţi fug peste şapte munţi.

Mai departe, umblând cu aceeaşi luare-aminte, Culi Ursake a văzut jderul, fulgerând pe zăpadă. Şi-a însemnat locul, fără să se oprească.

Acum stătea neclintit Ungă un trunchi, cu capul puţin plecat şi cu urechea întoarsă. Scurta îi era desfăcută la piept, carabina atârnată de umărul sting, cu ţeava înainte şi stratul sub cot. Se afla singur în pădurea rară şi bătrână; o tăcere nemărginită apăsa brădeturile negre şi albul orbitor. Liniştea pădurii îi ţiui deodată în urechi.

Cercetarea p'fe care avea î o face la locui anumit al pătulului era – după părerea lui Culi – rnai mult poliţienească decât vânătorească. De fapt, orişicare cercetare a lui într-acel domeniu organizat era mai mult „poliţie”; carabina pe care o purta în spate era a unui paznic şi pacificator, nu a unui vână-tor; acea carabină avea a fi întrebuinţată asupra răutăţii şi neorânduielii, apărare de fiară ori braconier. Ori lup, ori puşcă străină se aşeza, faţă de Nicula Ursake, în aceeaşi categorie a infracţiunilor. Culi însă avea o idee a lui, cum că chestiile lui din pădure, cu fiarele şi cu oamenii, sunt tot treburi de vânătoare, pe când chestiile poliţieneşti propriu-zise privesc oraşele şi anumite viclenii ale oamenilor de-acolo.

În trecuta vară a acelui an 1925, venise la Pre-lunci domnişorul Pilii, feciorașul unuia dinlre stă-pâni, ca să dobândească cel dinţai trofeu de ţap roş. Cât lenevise la casa de vânătoare, domnişorul Pilu se îndeJelnicise cu. Nişle cărţi de islorisiri. Două din aceste cărţi: „Urmele tigrului regal” şi „Crima din Cincinalii”, domnişorul Pitu le dăruise lui Culi. Ce-lindu-le cu marc plăcere, paznicul dobândise

convingerea că are şi el însuşirile unui detecliv. De şi acesle însuşiri le folosea în hotarul special al lumii lui, Culi poftea în taină să le întrebuinţeze, dacă nu în-tr-un oraş american, cel puţin în ţara Ardealului, la Sebeşul săsesc. Aici, în pădure, toate sunt limpezi şi se cetesc uşor; numai între oameni mulţi şi departe – fie şi la Sebeşul săsesc – treburile încurcate şi ciudate -pot căpăta caracterul anumit la care cugeta el.

Spre mirarea lui, cu două zile în urmă, Culi Ursake descoperise altceva decât de obicei în pădurea ce.

— O avea sub priveghere: descoperise adică ceva încurcat şi bizar, din alt domeniu.

În curmătura din faţa pătulului, fusese pregătit pentru urs, la sfârşitul toamnei, un leş de cal bătrân, cumpărat de la o stână de sus. „Domnii" de la Sibiu trebuiau să vie să stea în pândă câteva nopţi, aştep-tând ursul, ca să-1 puste. Dar abătându-se asupra domniilor lor griji şi năcazuri, precum şi o mare pacoste asupra ţării cu alegerile de deputaţi, domnii n-au mai venit şi au trimes răspuns lui Culi că petrecerea lor se amână. Atuncea Culi, înţelegându-se cu badea Toma Orăşanu şi cu Traian Melinte de la Branişte, a împărţit leşul, ca să facă bucăţi otrăvite pentru cei dinţai lupi apăruţi în regiune. Iar buturile de dinapoi le-a desfăcut cu mâna lui însuşi Culi, le-a dat sare şi le-a zvântat, aninându-le în nişte cârlige, sub podul hochstandului.

Vremea era destul de rece şi, în două săptămâni, poate domnii de la Sibiu s-or hotărî să vină.

A sosit iarna timpurie, cu îngheţ şi zăpadă. Domnii au trimes iar răspuns că n-or putea veni aşa degrabă. C-or veni la sfârşitul lunii.

— Tune dracu în alegeri şi în tot!

Cu două zile în urmă, face Culi un ocol, ca să vadă patului, şi găseşte una din pulpele de cal lipsă. Stă şi cugetă: cine să fi luat pulpa de cal? Trebuie s-o fi luat ori badea Toma, ori Traian. Le-a fi trebuit pentru alţi lupi. S-ar fi cuvenit să-1 înştiinţeze, căci e în revirul lui; însă ei au săvârşit fapta fără

să-i dea ştire. Rău au făcut, ţinând în samă mai ales faptul că are el acuma nişte năcazuri pe care nu le doreşte nici duşmanilor. Chiar în aceeaşi zi, sub sară, i-a întâlnit pe amândoi la Izvorul Roş, aproape de Frumoasa. I-a întrebat, încercând să rida, că ce-i cu pulpa de cal.

Ce pulpă de cal? A răspuns badea Toma.

A zâmbit şi Traian:

Care pulpă de cal?

Socoteam că n-aţi uitat, domnilor, a zis supă rat Nicula Ursake, că am aninat două pulpe de cal sub podul hochstandului. Astăzi am găsit numai una.

Mărturisesc că am văzut şi eu asta, a încuviin ţat Traian, şi am crezut că a luat-o Culi, după drep tul pe care-1 are.

Badea Toma s-a unit cu părerea asta:

— Dacă a luat-o cel care are drept, bine a făcut.

Numai nu m-ajunge capul de ce ne întreabă pe noi.

Ursake s-a întors la ei cu uimire:

Am luat-o eu?

D-apoi cine putea s-o ia? A întrebat cu blândeţă badea Toma.

Au râs; au fumat câte-o ţigară şi s-au despărţit. Badea Toma e un om cărunt, cu frica lui Dumnezeu, care n-a nedreptăţit pe nimeni, nici n-a minţit în viaţa lui. Traian e un fecior bun şi blând, în care Culi îşi poate pune toată credinţa. Ii ceteşte în ochi ca în cărţile pe care le are acasă pe poliţă. Poate să fi făcut Traian Melinte o şagă? Dar dacă spun amândoi că nu ştiu nimic, nu mai poate fi îndoială că nu ştiu. Atunci cine să fi luat butul de cal?

Badea Toma şi Traian îl bănuiesc pe el. Insă el nu se ştie lunatic, nici bolnav de vreo altă nebunie. Aşa că trebuie să cerceteze toate semnele şi urmele după normele poliţieneşti, şi adevărul nu se^ poate să nu iasă la lumină. Ciudat ar fi să găsească la hochstand urme şi semne ale lui însuşi; căci, dacă ar fi fost altele, i s-ar fi vădit din ziua furtişagului.

În preajmă se află urme amestecate ale soţilor lui, dar anume la patul şi sub podină nu s-a apropiat altcineva decât el însuşi.

Asta voia să deslege acum Culi Ursake, şi sta oprit un răstimp, înainte de a ieşi la lumină, în poiana unde se afla observatorul.

Curn sta el, ţiuitul de singurătate care-i umplea urechile i se opri brusc. Auzi desluşit că dincolo, la hochstand, se întâmplă ceva. Era ca o apropiere furişată şi întrucâtva grăbită. Sunetul moale în zăpadă – pâş-pâş – nu-i mai lăsa nici o îndoială că omul lui, care-i luase cealaltă coapsă de cal, se afla din nou acolo.

Dacă nu erau badea Toma şi Traian (pădurarii statului neumblând în regiunea asta), şi dacă nu era nici el însuşi, atunci care drac putea să fie, în pustia dintre Prelunci şi Valea Mare? Din fundul cheilor, unde şi-a rupt cale în stânci apa Frumoasei şi pe unde umblă drumul oamenilor, până aici.

— Nu se vede cu anii obraz de străin. Afară de paznicii de vânat, nimene n-are pe aici trecătoare. Iar de la alvia Frumoasei, depărtare de ceasuri tot la deal pe acel drum, nu se află aşezări statornice; numai nişte stâni la două zile distanţă în păşunile Pătrului şi Sudanului. In curgerea văii deasemeni, umbli alte ceasuri până ce dai de două-trei case la Tău, şi alte ceasuri până ce găseşti un sat ce se chiamă Şugag. In vremea verii apar la apa Frumoasei taberile lăzurenilor şi căpâlnarilor, care lucrează la greble, descâlcind plăviile de buşteni şi slobozind lemnele pe unda harnică spre locurile de jos de la câmpie. Tot în acea vreme prielnică urnblă la deal şi la vale, pentru oile şi stânile lor, poienarii. Dar acuma nu se mai află nimene în văi şi singurătăţile s-au aşezat iar în domnia lor de iarnă. Ce nebun, dar, întârziat pe la vreo stână, ori rătăcit de la Tău, să se suie aici, la acest hochstand ascuns între păduri şi necunoscut de nici un străin de pe lumea asta? Creştin de-a noştri să fie? Ce să facă el cu acea carne de cal? Căci nu s-a

auzit de creştinii noştri să mănânce asemenea carne. N-au oamenii din ţara asta ce mânca? Şi să caute o carne netrebnică în pustie?

— Şi într-o pustie de care n-au auzit şi în care n-au călcat niciodată? Doar vrejn ţigan păcătos s-ar putea îndeletnici cu asemenea sfert împuţit al unui cal căzut de bătrâneţă. Iar ţigan, pe aceste meleaguri, n-a văzut nimene de când ţin minte oamenii. Mai departe decât Şugag, sălaşurile acestea pribege nu îndrăznesc să intre pe valea Frumoasei. „Nu poate' fi nimeni, asta-i judecata poliţistului", zâmbeşte o clipă Culi. „Acest hochstand e un ascunziş într-o taină de codri şi numai trei oameni îl cunosc." Alta nu poate fi. Unul din cei trei sunt eu, şi eu mă aflu dincoace. Altul e badea Toma, om cărunt şi cuviincios. Al treilea e Traian, băiat tânăr şi buiac, fără griji şi fără năcazuri. Poate face o glumă, neştiind că inima lui Culi, săraca lui inimă, e neagră ca tina.

Cât i-au fulgerat prin minte aceste judecăţi, paznicul s-a mişcat înainte cu un pas uşor şi nesimţit. Carabina şi-a lăsat-o la locul ei, pe umărul stâng; n-avea ce face cu carabina. Insă, cu mâna dreaptă, Şi-a tras din cap pălărioara verde, împodobita" cu pămătuf de păr – după moda paznicilor ardeleni – Şi s-a gândit să se arate deodată în vederea observatorului şi să-1 salute pe Traian întocmai ca un domn mare:

— Servus, amice!

Cu tot veninul de grijă şi năcaz pe care îl ducea în el de câteva zile, Culi nu-şi putu stăpâni de pe faţă zâmbetul acestei biruinţi.

Într-o clipă ieşi din cărare în laturea hochstandu-lui. La douăzeci de paşi dincolo de aria albeţii omătului, rezemat între doi brazi bătrâni, se înălţa patului, cu cerdacul lui pardosit cu cetină. Cătră el suia o scară.

Culi n-avu când rosti salutarea: „Servus!" – minune mare! Coşgogeamite urs se acăţase repegior cu brâncile pe dedesubtul scării, din fuscel în fuscel, până la podina pătulului, şi, sus, a întins o ghiară spre butul de cal, pe când

cu celelalte labe sta încurcat în scară. După ce a pus o labă pe carne, a adus şi pe a doua.

— Şi cu greutatea lui întreagă a rupt prada din clenci şi a căzut cu ea dedesubt, de la şapte metri înălţime. Cu ce dibăcie a făcut acel hoţ mişel toate acestea, era de mirare. S-a dus în sus frământându-se, a căzut în omăt ca un tăbultoc negru; a luat cu brânca dreaptă şi a strâns la piept carnea, şi s-a învăluit către râpă săltând de două ori în sus cu dosul, ca şi cum i-ar fi făcut un semn lui Culi şi i-ar fi răspuns la salutare. Culi încremenise, cu pălăria în mână.

Bată-1 Dumnezeu de lotru!

Închipuieşte-ţi tu ce i-a venit în minte unui ticălos de urs ca acesta!

Când s-a ridicat din zăpadă şi a prins cu brânca dreaptă la piept coapsa de cal, a avut vreme să vadă numai c-un ochi şi pe paznic. A privit pieziş; nu părea, însă, tulburat. Parcă venise acolo să-şi ia un bun al iui. La dreptul vorbind, carnea aceea pentru dânsul fusese pregătită.

Hurun-burun! S-a auzit din râpă, dincolo de desişuri.

Vra să zică, după ce-mi furi carnea, mă şi în juri? A întrebat către partea aceea paznicul.

Uitându-se mai aproape, îşi văzu în mâna dreaptă pălăria. Şi-o tufli în cap cu ciudă. O gaiţă începu să cârâie pe o cloambă de brad.

— Şi ţie îţi vine a râde? O apostrofă Culi.

Fără să cugete mult, înfierbântat dintrodată, paznicul îşi trase de la umărul stâng carabina şi-i întoarse piedica de siguranţă. Trecu hotărât prin lumina poienii, ocoli observatorul şi căută urmele ursului. Urmele acelea erau de faţă. Găsi şi urme mai vechi, călcate de bocanci. Coborî în râpă, sub smeuriş; se luă după urmele proaspete tivite albastru ale labelor. Dracul se dusese cu grăbire în trei picioare în lungul coastei. Într-un loc se oprise: îi trebuia ceva ca să-şi puie furtişagul. Cum n-avea straiţă la şold – s-a nevoit tot în trei. Mergea bine şi în trei, dar înainta strâmb şi haitiş, cu stânga înainte. Capul şi-1 ţinea tot spre deal şi

picioarele de dinapoi tot către râpă. S-a dus pe ici, a ocolit pe dincolo. S-a lăsat în pârău, s-a oprit lângă un izvor şi a lepăit apă de sub şipot. A cotit pe după o stâncă lucie. S-a suit în pisc de-a dreptul. Culi urmărea paşii hoţului, foarte interesat şi foarte atent.

Când a ajuns în pisc, a scuipat:

— Ptiu, drace!

Martin era acolo, subt o muche de cremene. Iar a întors numai un ochi, o clipă, şi s-a dus, fără să lese bucata de cal.

— Hurun-burun!

Părea că se rostogoleşte uri turţet prelung, doiiiâ-lit şi stâns, în râpa oablă unde îşi dăduse drumul. Culi se oprise. Mai departe, de-a dreptul, nu putea trece. Ar fi trebuit să ocolească pe la capătul pârău-lui, tocmai pe devale; şi de devale să se suie împotrivă, ca să cerceteze acele sărituri strâmbe, în trei brânci.

— Cu ce folos?

Se vedeau subt el, în râpa afundă, câteva linii libere – dungi de omăt, printre bungeturi. Culi trase de la şoldul drept binoclul şi cercetă cu el îndelung amândouă repezuşurile ponorului şi fundul, în fund, subt o poală de brădet tânăr, stăteau patru ciute cu urechile şi capetele neclintite. Dincolo de ele, cerbul – cu razele coarnelor proiectate pe păretele alb al malului. Se aflau cam la o mie cinci sute de paşi. S-au mişcat în pripă şi s-au dus în copce la deal, drept sub streşina neagră a pădurii. Deci ursul venea asupra lor. Culi a stăruit cu binoclul, a mai cercetat în jurul locului ciutelor. Ursul nu s-a mai văzut. Totuşi părea că se află aco. Lo, undeva, un ochi care pândea oblic înapoi.

Paznicul se scarpină în cap, nehotărât. Căută în juru-i puncte de sprijin, ca să desluşească locul unde se găsea. Nu se putea bine lămuri. Intre acel alb violent al iernii şi verdele sumbru al brădetului, se alcătuiau, sub lumina împuţinată a soarelui aplecat la orizont, forme nouă, cu linii necunoscute.

Încă stătea pe loc, judecind şi cumpănind în sine, când ziua începu să se întunece şi împrejurimile părură a pluti subt un abur vioriu. Culi îşi schimbă locul; trecu mai la deal şi avu încredinţarea că şi-a recunoscut direcţia ae întoarcere. O luă încet pe uri colnic, coborî într-un găvan. Aici era o mlaştină veche, scăldătoare a mistreţilor.

Calea îi era cunoscută acum, nu mai rămânea nici cea mai mică îndoială; dar se găsea foarte departe de Prelunci. Prin ce locuri a trecut? Când oare s-a răsleţit în aşa măsură? A umblat de-a dreptul prin locuri înfricoşate; parcă ar fi ieşit la ele pe o poartă neştiută; dintrodată, după ce a ieşit pe acea poartă, a călcat în necunoscut şi a apărut la un orizont străin.

Va fi fiind la mijloc ceva. A fost un urs, dar nu ca toţi urşii. Căutătura aceea pe care a strecurat-o de două ori peste umăr a fost o căutătură mai ageră decât a unui om. Într-adevăr, 1-a îndemnat, înşelân-du-1, într-o urmărire fără noimă. Se trezeşte, asupra scrii, la depărtare de cel puţin trei ceasuri de casă. Şi din această mlaştină a mistreţilor se ridică în juru-i o pâclă umedă.

Inserarea cade repede, ca şi cum ar ninge asupra zăpezii funingine. Şi din râpi urcă neguri cătră creste. II ajung neguri din râpa din dreapta, îl ajung neguri din pârăul din stânga. Dacă n-ar fi Nicula Ursake un om cu mintea întreagă, s-ar putea îndupleca spre amăgirile care-1 cearcă, de care sunt atât de pline capetele proştilor.

N-a fost ursul.

— De şi avea înfăţişare de urs; a fost altcineva, al cărui nume nu se rosteşte fără primejdie la acest ceas.

Fără îndoială că a fost urs acela, şi că e ceaţă asta; şi între acel urs şi ace^astă ceaţă nu e legătură. Eresurile tuturor muntenilor din care se trage el îl îndeamnă să fie prudent. Să-şi facă cruce cu limba; să nu se uite înapoi.

Firea lui Culi e îndrăzneaţă şi bărbătească. Năcazurile care îl prigonesc de câtva timp adaugă în el şi o îndărătnicie. Se opreşte brusc şi se întoarce cu faţa cătră

valea din care a suit. Pâclele vin încet după el, năzuind spre culme. Au în ele ceva viu, de şi pădurea pare cufundată în somnul de cremene al muntelui. Prin pâcla mişcătoare străbate de-aproape, fără răsunet, ca în puf, un ţipăt de buhă. Se face sară deplină; buha s-a închinat către asfinţit şi s-a tupilat în scorbura ei.

Nu se mai zăreşte nici o lumină la apus; s-au stâns în pâclă şi cele din urmă zări ale zilei care mai nălucesc în înalt. Altădată, la acel ceas, ar fi putut încă vedea împrejurimile. Acuma s-au cufundat cele curate şi ies deasupra cele negre. Dacă nu bagă de samă, poate să rătăcească poteca.

Culi Ursake se trezi mormăind ca ursul. Se tulburau într-însul veninurile supărării. II înghimpau mtâmplările de ieri şi de azi. Nu-i plăceau vorbele ce schimbase cu soţii săi. Nu-i plăcea întâmplarea cu acel drac de urs.

— Căci n-a fost urs cât a fost drac; nu-i plăcea mai ales felul cum a rătăcit, ca şi cum ar fi fost străin în pădurea lui. Nu-i plăcea îndeosebi că întârzie.

Acuma, mama lui – nana Floarea – tot îşi vâră nasu-n geam din clipă în clipă şi grăieşte în sine şi se ţistuieşte pentru întârzierea lui. Aşa face totdeauna Culi! O dată i se întâmplă lui Culi să întârzie, numai o dată într-atâţia ani de când s-a aşezat la Prelunci.

— Şi bătrâna îl clănţăneşte şi-1 foarfecă în sine: Totdeauna face aşa Culi! Atâta fecior are şi ea şi sare cu gura asupra lui oricând şi pentru orice. O singură dată întârzie Culi din pricina acelui diavol de urs – şi asta însemnează că totdeauna vine uri ufs la hochstand şi totdeauna întârzie Culi, pe o potecă, unde totdeauna se adună o ceaţă lăptoasă!

Ce-i şi cu aceste muieri! Toate-s la fel – fie bă-trâne, fie tinere, îşi au ele vorbele lor anumite şi socotelile lor viclene.

Acum, când o vede pe soacră umblând întruna de la fereastră la vatră şi de la vatră la fereastră.

— Ce-o fi spunând cealaltă, care stă bolnavă de douăsprezece zile în pa-t?

Cealaltă, Ana, care stă de douăsprezece zile în pat şi nu vrea să se mai facă sănătoasă, se tânguie încet şi se frământă sub pocladă.

Of! Of! Că nu mai vine Culi. Se vede cumva, mamă?

Nu se vede, suflete!

Ce-or fi având ele cu dânsul? Au de toate în cămară şi în pod. Lemne tăiate au, făină măcinată deasemeni. Clisă au, ouă au, lapte au, paseri au. De ce le-o fi trebuind numaidecât şi Culi? Să fie şi Culi acolo, la foc, să-1 certe amândouă. Când se duce Culi s-aducă un doctor?

Tu, muiere, trebuie să fii nebună. Unde să gă sesc eu doctor?

Vai, îmi trebuie doctor; altfel am să mă pră pădesc.

Aici, femeie, nu se găsesc doctori; aici se gă sesc de altele. Pot să-ţi aduc un cerb, ori un mistreţ, dar doctor cum?

De data asta, cugetă Culi, văd că i-aş fi putut aduce urs.

— Dacă acest urs n-ar fi altceva. Dar pesemne că ei îi trebuie acel altceva. Muiere căreia i-a dat Dumnezeu de toate, casă bună şi bărbat bun.

— Nu mai doreşte decât pe cel cu coarne şi cu coadă!

Aniindouâ – şi maică-sa şi nevastă-sa – îl hâr-ţuiesc de patru zile. Când vine mai ales acel ceas de arşiţă al după-amiezii şi Ana suflă pripit pe nări şi dă la o parte întruna învălitoarea, nana Floarea prinde a se tângui către cineva care nu-i de faţa:

Vai, aşa bărbat n-am văzut, şi aşa copil din sângele meu şi din oasele mele n-am nădăjduit, l se prăpădeşte femeia şi el nu spune nimica.

Ce să spun, maică? Ce-i în inima mea ştie Dumnezeu. Ce să mai spun?

Spune o vorbă.

Ce vorbă să spun?

Spune o vorbă; dă un sfat; eşti bărbat în casă.

Ce sfat să dau? Ce vorbă să spun? Dumneata ai mai multă ştiinţă întru aceste trebi femeieşti. Ana a născut ca orice nevastă; dumneata ai moşit-o ca o mamă. In loc să se

scoale, cum i-i dat femeii după facere, văd că nu-i merge bine şi are febră; scade şi slăbeşte; ce pot şti eu? Ori că va binevoi Dumne zeu să-i dea o putere ca să biruiască boala, ori că am venit pe lumea asta numai pentru scârbă şi nenoro cire.

Nana Floarea tace un timp. Apoi? E întoarce:

Dar cu doctoria aceea cum ai făcut?

Nu ţi-am spus, mamă? Am trimes răspuns unui om din Şugag. S-a duce acel om la Sebeş ş-a aduce-o.

Când are să se întâmple asta?

— Ştiu eu? Cred că până duminică va aduce-o.

— Ehei, Culi dragă, până duminică se poate pe trece o viaţă de om, ca şi cum nici n-ar fi fost.

Iar tace. Pe urmă dă din cap şi se miră singură:

Ce-o fi fiind vorba asta: febră? Va fi fiind o boală nouă?

Mamă, zâmbeşte mâhnit Culi, febra-i arşiţă.

— AtUrtcea spune-i cum trebuie, dragul meu; altfel avem în casă două boli în loc de una. Nu-s bucuroasă de asta, d-apoi când or fi două?

Vorbe de femei. De când e silit să stea în casă mai mult decât se cuvine unui bărbat ca el, începe -a cunoaşte slăbăciunea asta a lor fără istov.

La drept vorbind, nu-i slăbăciune; e putere care te ţine şi nu te lasă.

Ana întoarce fruntea-i aburită şi obrazu-i frumos:

Măicuţă.

Ce-i, suflete?

Cum a zis Culi? Ce vorbă din cărţi spune el?

Am uitat, dragă. Câte-s în cărţile lor, nu-s toate bune. Mai bine ar fi luat Culi de pe poliţă ciaslovul nostru. Ar fi cetit în el o rugăciune.

D-apoi Culi al nostru nu-i popa, măicuţă.

— Ştiu, suflete; dar mai bine ar fi fost să fie popă.

Ciudat lucru! Culi nu înţelege de ce ar fi fost bine să fi fost el popă. Plin de nedumerire, se uită în ju-ru-i; apucă cleştele

în mână şi-1 leapădă la o parte, icneşte ca şi cum s-ar opinti subt o greutate. Nana Floarea îl priveşte într-o lături.

Nu ţi-i îndămână, Culi?

Ba mi-e îndămână, mamă.

Atuncea eşti supărat, şi nu mai găseşti ră suflet?

N-am înţeles, mamă, de ce a trebuit să fiu popă.

Ai să înţelegi numaidecât, sufletul mamei. Dacă erai tu popă, ne-am fi aflat acuma într-un sat. Dacă te-ar fi blagoslovit Dumnezeu să iii chiar un potropop, am fi trăit la oraş. Am fi avut acum doctoriile; am fi avut pe deasupra şi pe doctor".

Culi n-a crezut că trebuie să mai adaoge ceva. Bolnava a prins a râde:

Ba, măicuţă, nu mi-ar fi plăcut să-1 ani cu barbă. Culi al nostru se rade în fiecare dimineaţă şi mie mi-a fost drag aşa. Bărbaţilor cu ochii verzi le stă bine numai cu mustaţă. Nu-mi place să fie nici popă, nici mitropolit.

Aşa? S-a oţărât bătrâna. Atunci stai aici în sălbătăcie, fără doctorii şi fără doctor.

Ana a oftat din adânc şi a privit cu dragoste la soţul ei.

Paznicul se opreşte. Ar dori să iasă din aceste gânduri, cum ar dori să iasă din negură.

E aşa de deasă negura asta, s-o tai cu cuţitul.

S-o tai c-o vorbă zadarnică! Nu poţi nici într-un chip să te desfaci de ea. Asta-i ca mâhnirea lui putredă, care-1 covârşeşte şi din care nu izbuteşte a ieşi, oricât s-ar zbate. In care cer să se înalţe? În care străfund să se dărâme?

Deocamdată, strângându-şi în el puterea pe care o mai are şi pe care o simte ghimpoasă în locul unde se afla odată inima, nu mai pofteşte decât să ajungă la Prelunci. Să ajungă acolo, să deschidă uşa cu frică, să vadă dacă Ana lui mai trăieşte încă, şi pe urmă să se lase pe scaunul cel mic, lângă vatră, şi să se întrebe: Până când? Şi de ce?

Stă deodată – ameninţat să rătăcească drumul. Va trebui să aştepte până către miezul nopţii, când, poate, ceaţa se va înălţa la stele ori va curge în văi. Subt umezeala care-1

căptuşeşte, se simte asudat; îi ies broboane fierbinţi pe frunte. Pustia s-a îngustat, sălbătăcia codrului s-a strâns grămadă, potecile s-au oprit, sunetele s-au stâns.

Zadarnic ar da glas. Zadarnic ar detuna cu carabina. Sunetele cad la o sută de metri, ca nişte vreascuri. Nu mai înţelege cât timp să fi trecut în această rătăcire. Caută chibriturile, aprinde un lem-nuş, îşi scotoceşte tocmai de dedesubt ceasornicul mare şi greu de nichel, şi-1 ceteşte. Trage şi al doilea chibrit.

Abia ceasul şapte, închide ochii; îi deschide: e orb. Se mişcă doi paşi înainte: cel puţin nu e închis într-o stâncă. S-a poticnit spre dreapta: acolo poate să fie râpă. Pipăie în juru-i până ce dă de scoarţa unui brad şi se cincheşte. Ar putea strânge, poate, câteva crengi uscate, să aprindă o zare de foc.

Deodată devine atent. Inima i s-a zbătut şi-1 împunge: e nodul lui de ghimpi. Aude înaintea lui – parc-ar veni de la deal – un sunet uşor în zăpada moale. Pâş-pâş. Poate să fie vulpe. Poate să fie lup? Se răsuceşte în sus, apucă de ţeava carabina. Izbucneşte într-un chiot sălbatic: ghimpii i s-au mutat în beregată.

Pâş-pâş-pâş.

— Alături, la piciorul lui.

Piei, drace! Doar n-o fi ursul.

I-a apucat mâna. A simţit ceva rece pe dosul palmei. Într-aceeaşi clipă se înfioară în toată fiinţa de plăcere. A venit la el prin pâclă, adulmecându-i calea, Vidra, căţeluşa lui de vânat, care caută urma cerbilor vulneraţi.

Tu eşti, Vidra?

Eu sunt, schiaună capauca, aburcându-se până la şoldul lui şi căutându-i obrazul, cu botu-i fin şi ascuţit.

Da, da, zice Culi; suie până sus şi mă cunoaşte.

Cine ţi-a dat drumul, ca să vii după mine? Pe lângă unele cususuri, maica asta a mea are şi înţelepciune destulă. Văzând asemenea ceaţă, te-a scos deg^a închisoare şi ie-a

pus cu nasul pe urmele mele. Capauca îl bate cu coada peste bocanci.

— Sărut mâna, maică, zice încet şi cu bucurie Culi Ursake; de data asta bine mi-ai priit.

Trage din geantă cureluşa căţelei şi i-o anină în zgardă.

— Haide acasă, Vidra, îndeamnă el.

Vidra trage de cureluşă îndărăt – în partea de unde a venit Culi. Lui Culi i se pare că trebuie să se mişte tocmai în partea din potrivă; însă Vidra cunoaşte mai bine socoteala drumului. I-a luat urma, a ajuns până la el şi acuma îl tot duce înainte. In pădure, noaptea e o înşelare; iar negura două înşelări.

Merge destul de repede, lăsându-se condus. Bucuria care i-a venit pe neaşteptate îl părăseşte tot aşa de grabnic, căci se furişează în fiinţa lui o altă nelinişte.

Nana Floarea va fi dat drumul căţeluşei după clipa când arhanghelul şi-a plutit umbra peste casa de la Prelunci, ducând cu el cel din urmă suspin al bolnavei, cu sufletul.

— Dumnezeu să se milostivească de noi. Şopteşte Nicula Ursake.

Trece cureaua căţeluşei în mâna stângă şi-şi face cruce cu dreapta.

Cum a făcut semnul sfânt, i se aprinde înainte, în desimea cetii, o stea în cearcăn negru. Căţeaua a dat glas asupra luminii de la casa de vânătoare.

E acolo împrejmuirea de răzlogi peste care păşeşte, şi stogul de fân din vara trecută. A ajuns. Grăbeşte pasul. Când se scutură în pridvor de umezeala zăpezii, i se aprind obrajii şi-i bat flăcări în tâmple. Îndată” ce a pus mâna pe clampa, nana Floarea i-a deschis.

Buna vremea, mamă.

Bună să-ţi fie inima, băiete. Intră.

Ce s-a întâmplat?

— Vai de mine! Ce vrei să se întâmple? Nu s-a întâmplat nimic rău, har sfinţilor. Ce te uiţi aşa de înspăimântat? Dat-ai tu peste ceva rău? Ai căzut? Te-ai rătăcit? Văd că n-ai

întârziat prea mult. Eram îngrijate. De ce taci? Vorbeşte, omule. Totdeauna faci tu aşa.

Eu?

Da, tu. Te-am întrebat. Vai, Doamne Isuse!

Răspunde.

— Ce să răspund?

— Ce te întreb.

Culi smunci de pe el straiul şi-1 lepădă lângă focul din vatră. Lăsă pe Vidra să stea alături.

A venit şi te-a căutat Vidra?

Da, a venit şi m-a căutat.

Băiete, tu ai ceva.

După ce se frecă prelung la tâmple şi pe ochi şi-şi şterse obrazul şi fruntea cu mânica rocului, Culi se îndreptă spre patul din fund.

Lampa ardea pe masă, sub poliţă şi subt icoane. Lumina ei ajungea împuţinată până la obrazul Anei. Din această umbră, Ana îi zâmbi.

— Mama avea grijă de tine, îi zise ea. Zice că-i ceaţă afară. Eu nu m-am temut. Tu îţi cunoşti po tecile cu ochii închişi. Le cunosc şi eu, căci sunt locurile noastre, unde am petrecut. -

El nu răspunse. O privea cu luare-aminte. I se păru că-i într-o stare mai bună decât o lăsase. Arăta oarecare veselie; el înţelese, însă, că-i mai mult o aţâţare. '; *

O întrebă încet:

În sară asta eşti mai bine?

Sunt mai bine, Culi. Cum îi zici tu arşiţii? Fe bră, nu-i aşa? Astăzi am simţit-o mai puţin.

Glasul însă îi era slăbit; vorbirile îi erau scurte, cu pauze.

— Dacă ai avut febră mai mică, se învoi el, atunci e mai bine.

— Aşa socot şi eu, Culi. Mama zice că putem merge.

— Unde să mergeţi?

Se amestecă nana Floarea:

Ascultă, suflete, nu te osteni şi nu vorbi. Indupă-amiaza asta, întruna ai vorbit. Spune-i şi tu, Culi, să se odihnească. Dacă mâni dimineaţă nu-i ceaţă, putem să ne coborâm.

Unde? Întrebă Culi a doua oară, ridicând glasul.

Se uita când la una, când la alta.

— Tu, băiete, nu eşti în apele tale, îl înfruntă bătrâna, privindu-1 cu nemulţămire. Te întreb ce ai, nu răspunzi. Iţi vorbim limpede şi nu pricepi. Unde pu tem să ne ducem, decât unde e nevoie? Aici, în pustie, Ana se prăpădeşte; ţi-am spus asta şi ieri şi alaltă ieri. Tu nu vrei să pricepi; aşa eşti tu totdeauna.

Dacă e vorba să vie doctoria duminică şi doctorul niciodată.

— Te-am înţeles. Dar eu nu vreau aşa; copila asta mai are zile; aşa că, arătându-i-se în vis şi Precista, trebuie să ne ducem.

I s-a arătat în vis Precista?

Da. La patru ceasuri după prânz, a căzut într-un somn deodată şi s-a alinat. Când s-a trezit, mi-a Spus cum i s-a arătat Maica Domnului şi i-a făcut semn cu mâna să se ducă la vale.

La ceasul patru?

Da.

La ceasul patru, am avut şi eu semn, într-o râpă.

Care semn şi care râpă? Nu vorbi tu de ale tale, când este o grijă mai mare aici. Mi se pare mie? Ori tu nici nu vrei s-asculţi?

Ba ascult, dar nu înţeleg unde trebuie să vă duceţi. Nu v-aţi gândit cumva să vă coborâţi tocmai la Sebeş la spital? Până acolo sunt şaizeci şi ceva de kilometri.

Ba întocmai aşa, Culi, după porunca ce ni s-a dat. Nu ştiu câţi kilometri or fi, dar ne ducem.

Paznicul păru a fi primit o lovitură; se trase un pas înapoi; dar îndată i se veseli pe faţă disperarea şi o încăpăţânare bolnavă. Clipi pripit, hotărând:

— Atunci mergem.

Tot aşa ar fi putut spune că se duce să se dea cu capu-n jos într-o fântână. Tâmplele iarăşi i se zbătură ca sub flăcări.

Aşa că noi o învălim bine şi frumos, urmă nana Floarea cu glas dulce, şi o potrivim bine în sanie.

Bucuroase suntem că i-a trecut aceea care spui tu.

Eu iau copilul; mă înfăşur în saricâ şi-1 ţin în braţe.

Vremea nu-i tare. Calu-i bun. Tu stai în picioare dinaintea noastră. Dacă pornim mâni dimineaţă, sară ajungem între creştini.

Da, aşa este, încuviinţă cu linişte Culi. Cu sufe rinţa ei, bine este s-o ostenim?

Nu se osteneşte, Culi. Va ajuta Dumnezeu.

Ce facem cu vacile?

Le lăsăm în sama argatului.

BIBLIOTECA iwmuniL interrebisnal '

DE PERFECŢIONARE A JUORELOR DIDACTIC B r l f b V '

Ce argat poate fi un copil de zece ani?

Iaca este; nu-i de zece, ci de unsprezece; 1-am luat de la tatu-său şi de la maică-sa drept argat, şi-1 plătim. Ii dai straie şi încălţări, căciulă şi manta.

Dar dacă ţine ceaţa?

Nu ţine; mâni dimineaţă e o vreme poruncită.

Culi tăcu; avea în el o mânie împotriva unor asemenea prostii şi în acelaşi timp se întărâta, hotărând pieirea tuturor, ca într-un sfârşit de lume.

Ana suspină:

Doresc să ne ducem, Culi.

Pregătiţi-vă! Răspunse paznicul cu îndârjire şi se uită ameţit în juru-i.

Aşa este. Într-o albie, după cuptor, înfăşurat strâns în scutece, se află un prunc de treisprezece zile, pe care îl tot caută nana Floarea şi-i dă lapte dintr-o sugărice. De câte ori acel prunc e purtat mai la vedere, bolnava pare a-1 opri în loc cu ochii ei mari ca nişte flori negre. Cine ştie dacă acei ochi vor ajunge să vadă pe copil jucându-se în soare între poienile Preluncilor! Departe-i de la vara trecută; mult mai

este până la lumina viitoare! Căci ne-a învăluit o genună de întuneric.

Nana Floarea păşeşte cu hotărârea ei cunoscută şi înviorează sâmburele de flacără al candelei de la icoane. Se află, între acele imagini colorate, una ce seamănă cu Ana.

— Cu Ana de acum, care întoarce ochii în sus, parcă ar privi în cer; însă îl caută pe dânsul, pe Culi. I-i frică să nu-1 piardă.

De la dânsul, privirea ei se roteşte prin toată casa lor, îmbrăcată în lăvicere, pânze şi ştergare. Dulci au fost zilele pe care le-a petrecut cu această copilă. Zburdăciunile lor de tinereţă s-au întâmplat devale, în Laz. De un an şi două luni a adus-o sus, în munte.

Culi se duce la uşă, ca să iasă. Se înăbuşă. Se poticneşte întâi la pragul de jos, după aceea se păleşte cu fruntea de sus.

Vai, Culi! Îl mustră nana Floarea; eşti mort de trudă şi de somn!

Ba! Răspunde el, şi se duce.

Căţeluşa vânătoare s-a luat după dânsul, ca să-1 privegheze.

— Rămâi aici, dracului! Îi porunceşte el cu asprime.

A izbit, uşa şi i-a prins coada. Vidra a dat un ţipăt ascuţit. Nana Floarea face un semn plictisit cu mâna. Adică: Lehamite! Aşa face acest Culi totdeauna. Bolnava râde puţintel strâmb; soacră-sa o pândeşte cu coada ochiului.

Culi se duce la căsuţa calului şi a vacilor. Alăturea, în bucătărie, doarme sluga. Ce slugă, de unsprezece ani? Iaca, Ion Bezarbarză n-are decât unsprezece ani vârstă şi slujeşte cum se cuvine, după puterile lui. Mulge vaca, înhamă calul, taie lemne, aduce apă; toate le face cu grabă şi-i place să duduie subt el pământul. Nana Floarea se tânguie că ar fi mâncând prea mult.

— Lasă-1 să mânce, râde Culi, ca să prindă pu tere. La vară, are să se ia la trântă cu ursul cel de un an din râpa Varului.

Mâncă bine, se duce, vine, trânteşte, îşi scoate căciula şi rămâne cu părul zbârlit. Lui Culi îi place să-1 strige: Bezarbarză!

Numai după asemenea nume se cunoaşte că are să fie om straşnic. Culi nu ştia că asemenea nume e de pe vremea lui Decebal-Crai.

Pe întuneric, şi-a scos o ţigară din tabachere şi a aprins un lemnuş. A văzut cum stau vaca şi juncile

— Saduveanu – Opere, voi. 15 pe aşternutul lor, rumegând. Calul era în picioare; a întors capul şi a făcut: Hn-hn!

A tras uşa după el şi a strâns-o în clanţă; s-a aplecat la geamul de alături:

— Bezarbarză!

Numaidecât s-a auzit frământare dincolo şi Bezarbarză şi-a vârât creasta de păr în fereastră.

— Onule, a poruncit Culi; când s-a face ziuă, să fie. Murgu înhămat şi sania plină de fân. Auzit-ai?

— Auzit; se face întocmai! A răspuns sluga.

S-a ferit de la geam şi s-a dus la patul lui de lingă sobă; a plecat fruntea şi a adormit iar, numai-decât.

Într-adevăr, ceata începea să se împuţineze.

— Observa paznicul, în fund, în pădure, i se părea încă deasă. Dar dinaintea casei se destrămase. Se vedea cum de pe vânătul zăpezii se preling în sus fantome. Se ridicau un timp, apoi coborau la vale; apăsa asupra lor tăcerea îngheţată a înălţimilor.

Culi clocea în el o mânie amestecată cu dezgust. Se îngreţoşa de ea ca de un venin; nu se putea elibera de dânsa; îl ameţise şi-1 tulburase, încât nu mai rămăsese nimic din judecata aceea poliţistă cu care se fudulea. Aşa că asupra călătoriei pe care o plănuiseră muierile se încleştase cu îndârjire, numai ca să se vadă câte întâmplări pot fi pe lumea asta, care nu s-au mai pomenit asemenea întâmplări; şi la cât năcaz poate ajunge un om blajin ca el; şi mai ales să

se afle cum te ciocănesc femeile cu clonţul, de-ţi pierzi şi răbdare, şi sănătate, şi tot.

Când oare a intrat în casa şi s-a aşezat pe scău-nas la vatră, aprinzând încă o ţigară? Căţeluşa s-a sculat din ungherul ei şi a venit să-şi puie botul pe genunchiul lui. Nana Floarea s-a culcat lingă prunc. Ana aţipise.

Când s-au petrecut acestea? Câtă vreme a întâr-ziat pe-afară? De când a venit aici? Ii lipseşte o parte din timp, pe care nu ştie cum 1-a întrebuinţat. Ornicul cu lanţuguri din părete, între ferestre, arată ceasul al doilea după miezul nopţii. Limba lui bate grăbit: toc-tic.

Priveşte toate câte sunt împrejurul lui ca pe nişte vedenii şi închide ochii. Jarul i-a scânteiat în coada pleoapei. Aşa a clipit ursul din râpă, către el, numai c-un ochi.

L-a clătinat de umăr nana Floarea. L-a clătinat de două ori; era căzut cu pieptul pe marginea vetrei. Abia când 1-a clătinat a treia oară, Culi a suspinat. A tresărit, a întors fruntea, s-a zvârlit în picioare, posomor'. T.

Toate erau în el; nu se despărţise de nimic. Cu aceeaşi îndârjire, ştia ce are de făcut.

— Ai putea oare să-mi spui ce gând ai? 1-a între bat nana Floarea cu îndoială. Tot te ţii numaidecât să mergi?

El a rânjit cu disperare:

Ţin eu numaidecât să merg?

D-apoi cine?

Şi-a mai aprins o ţigară. A întrebat cu linişte:

Gata?

Aştept de-un ceas, a răspuns Ana. Îmi era milă de tine cum dormi şi nu voiam să te trezesc.

Stătea îmbrăcată, pieptănată şi îmbrobodită, rezemată în perine.

Nana Floarea începu să şopotească nedesluşit umblând prin casă şi căutând în toate cotloanele o sută de lucruri. Câteodată se oprea şi gemea. Pornea iarăşi să caute; uita ce o doare; după aceea se tânguia iarăşi.

Culi îşi stropi ochii cu apă şi-şi clăti gura amară. Trase pe mânici haina cea groasă, căptuşită cu blană de miel, şi ieşi hotărât, tropăind. Căţeluşa vânătoare îl urma. Din cămara de alături, alese sarica ce era de trebuinţă bătrânei; veni îndărăt şi o lepădă lângă vatră. Căţeluşa i se încurcă iarăşi printre picioare.

— Tu vrei să te duci şi Vidra se împotriveşte, râse într-un dinte nana Floarea.

Paznicul nu catadicsi să răspundă la asemenea observaţie, încă se amestecau în el otrăvurile şi dez-gusturile şi încă nu-i venise vremea să rupă din el mânia.

— Aşa-i acest Culi totdeauna! Oftă bătrâna.

Feciorul ei ieşise, întorcând aceleaşi sprâncene posomorâte.

Sania era trasă dinaintea uşii; calul înhămat. Vremea se arăta moale şi senină.

Ion Bezarbarză, sluga, umbla aprig împrejur, grămădea îânul în lada săniei, întindea bine cergile. Tro-păia cu bocancii lui grei, din cârid în când îşi trecea un pumn pe sub nas, întorcea ochii vii spre stăpânu-său, aştepta un cuvânt. Vedea că stăpânul său e într-un ceas crâncen. Ca să nu lese nici o clipă neîn-Webuinţată şi să nu rămâie un gol în care mânia paznicului s-ar îi putut prăvăli, Bezarbarză tropăi repede în casă şi ajută pe femei să iasă.

— Stai să vie şi stăpânu-tău! Ţipă aprig nana Floarea.

Lui Bezarbarză nu-i păsa de asemenea ţipăt. Bătrâna era totdeauna bună cu el.

Ai fiert lapte?

Fiert.

Băut-ai două ulcele?

Ba. Am băut numai una.

Atuncea bea şi pe cealaltă. Pune fân destul la vaci şi, după ce pornim noi la vale, dă o fugă până la Branişte, ca să înştiinţezi pe careva că noi ne-am dus.

Pe cine să înştiinţez? Pe badea Toma?

Pe care-1 vei găsi.

Atuncea am să înştiinţez şi pe Trăian. Ce să le spun? *

Să nu le spui alta fărădecât să vină pe aici, să vadă ce mai este. Că noi nu ne oprim decât la Sebeş.

He-hei! Departe Sebeşul!

Departe ori nu, tu să faci cum spun.

Bine, am să fac, că de asta-s pus.

Aşa; atuncea să spui tu cum te-i pricepe; şi scoate afară sarica. Eu viu cu pruncul.

Se întoarse în casă şi Culi, ca să ajute pe Ana. Dar Ana încerca să umble singură. Culi îi puse o mină pe umăr şi i se îmblânzirăprivirile. Cu cealaltă mână o cuprinse pe sub coapse şi o ridică, purtând-o. Ea se lipise de el; Culi îi simţea bătaia inimii odată cu a ornicului. Ornicul bătea ceva mai repede şi cu mult mai tare. Cu braţul liber, bolnava se închină spre candelă de trei ori. Avea nădejde bună. Era însă prea uşoară în braţele celui ce-o purta.

Cum o aşează în sanie şi o învăli cu lăvicerele, omul veni iar în casă şi opri limba ceasornicului.

— A oprit limba ceasului, zise tainic Bezarbarză cătră nana Floarea.

Ea ridică din umeri cu obidă. Faptele lui Culi erau cu totul neînţelese, ca şi această plecare pripită, dis-de-dimineaţă. Sluga făcu: Hm! Vârî carabina şi înfipse biciul la bourii săniei, dădu fuga să-şi ia căciula, şi-o îndesă peste părul răzvrătit, căută un toiag într-un cotlon şi o luă repegior pe cărare, spre Branişte. Astfel, între el şi stăpân rămânea pace; nu lăsa răgaz nourilor de vreme rea să se spargă.

— Am adăpat vaca! Precum şi junincile! Strigă el din capătul poienii. Am pus arma şi biciul!

Culi umbla prin jurul săniei, pipăind.

— Ce spune nebunul ăla?

Nana Floarea voia să-i dea lămuriri. El nu le mai aşteptă.

Ei, v-aţi aşezat? Ori mai aveţi mult?

Vai, băiete, cum grăieşti tu de răstit!

Grăiesc cum trebuie; nu mai avem de ce aştepta. S-a stârnit împotriva mea o vrăjmăşie.

Nana Floarea stătu, prea uimită şi înfricoşată de acest cuvânt.

Uşile erau închise şi la casa mare, şi la bucătărie, şi la grajd, însă fără lăcata. Aveau ele un meşteşug de zăvoare pe dinlăuntru, pe care le putea purta, c-un cui de lemn, cel ce le ştia sama, însă nu era nevoie numaidecât de asta, căci, în aceste singurătăţi, şi ales la o vreme ca asta, nu era nici o primejdie de hoţi.

Culi nici nu privi ceea ce lăsa în urmă şi îndemnă calul. După ce ieşi la drurnuşor, băgă de samă că Vidra umbla în urma săniei. Opri şi opinti un răcnet cumplit, adăogind o sudalmă cu totul neaştepfată, încât căţeluşa îşi supuse coada şi se duse cu grăbire înapoi acasă.

Nana Floarea îşi trase broboada peste gură. Bolnava zâmbea; părea a avea în ea o putere nouă; îi înfloriseră obrajii.

Un răstimp de jumătate de oră, sania merse destul de bine. Calul pufnea în răcoarea dimineţii şi răsăritul încununa cu aur depărtările de codri. Apoi calea poticni într-un loc râpos. Culi coborî cu mişcări rupte şi luă pe Murg de căpăstru. II duse până la altă aşezătură. După acea aşezătură se grămădeau grun-zuri de ape îngheţate. Nu mult apoi ajunseră la izvoare revărsate şi la mărghile moi. Culi îndemna calul cu asprime şi-1 îmboldea necontenit.

Nana Floarea nu mai putu răbda şi trebui să-şi descleşte vorba:

Tu nu te sui în sanie, băiete?

Nu mă sui.

Culi, dragul meu, aşa mergem prea încet.

Mergem cum putem.

Vai, vai, suflete, se întoarse ea spre bolnavă, spune-i şi tu omului tău să se îmblânzească.

Sania se zgudui. Nana Floarea dădu un ţipăt.

— Stai puţin, Culi, să văd ce face pruncul.

Culi n-auzea. Scutură de frâu, împinse pe Murg cu umărul. Drumul acesta prin locuri frânte şi prin zăpezi neaşezate îl întărită şi mai mult şi era, în acelaşi timp, tocmai ceea ce aşteptase el. Tocmai asta aştepta, şi râdea în sine, amar.

Nana Floarea se răsuci în covrul saricei, căutând pruncul, care scâncea subţire; îl strânse iar la sân Şi-1 îmbodoli. Privi apoi spre bolnavă; îi pieriseră rujele feţei.

— Spune, suflete, dacă trebuie să ne oprim, îşi ridică ea glasul cu îngrijorare.

Ana făcu semn cu ochii: nu. Paznicul intră în sanie şi întrebuinţa de două ori biciul.

— Încet, băiete.

Culi întrebuinţa biciul şi a treia oară, şi a patra oară.

— Of! Dumnezeule Doamne! Se jelui maică-sa.

Culi întrebuinţa biciul a cincea oară şi se uită spre dealuri cu fălcile strânse, scrâşnind. Calul se poticni iar în mlaştini de izvoare.

Aşa au mai mers un ceas şi încă unul. Către ceasul al unsprezecelea, soarele se stânse în neguri şi începu să tragă un vânt tăios de la miezul nopţii.

Când se lărgi valea spre râul cel mare, se învârteji viscol asupra călătorilor. Fulgii băteau grăbit şi treceau spulberaţi, fâşâind.

Calul se opri, cu grumazul plecat. Culi îl îndemnă, îndărătnic. Murgu se împotrivi o clipă, cârnind spre stânga; paznicul îl arse în coasta dreaptă. Sania se zgudui la o podişcă. Murgul poticni între bârne rupte, se cufundă cu piciorul drept, se lăsă în partea cufundată, cu toată greutatea. Se cutremură cu spaimă, icnind, încercând să se elibereze; păru a se ghemui asupra căzăturii, apoi se destinse.

Culi sări de la locul lui, deşertat de o parte din mânia care-1 ţinea ameţit. Se opinti c-un răcnet, tră-gând de jos în sus jugul; Murgul rămase moale; necheză uşurel, într-un chip nou, cu totul straniu, cum nu-1 auzise niciodată Culi. „I s-a

rupt piciorul de la genunchi”, gemu el în sine, fără cuvinte. Ii desfăcu şleaurile pripit, urni sania la o parte.

Nana floarea sfedesprinse numaidecât din locul ei, înfăşură pruncul în saricǎ, potrivindu-1 în golul pe care-1 lăsase ea. Veni la cal, ca să vadă de aproape nenorocirea, îşi apucă în palme tâmplele şi începu să bocească.

— Ce faci? Ce faci, Culi? Răcni ea apoi, deodată, cu o spaimă nouă.

Culi apucase hulubele şi trăgea sania la vale.

Unde te duci, omule? Ai nebunit?

Am nebunit şi mă duc la Sebeş! Răspunse gâfâind Culi.

Ochii lui crescuseră fioroşi sub sprâncene, aţintin-du-se la bolnavă. Ana se lăsase domol într-o parte.

Era şi acesta unul din sfârşiturile prevăzute, care nălucise în fiinţa tulburată a paznicului. Se învier-şuna de câtva timp asupra lui o putere străină. Fără pricină îi făcuse fărâme, ca pe o oglindă, prezentul, toate fericirile de care se bucurase, dragostea cu fiinţa aceasta care se deşertase de viaţă şi zăcea acuma ca o haină veche lepădată. Nici Ana nu fusese vinovată decât că 1-a avut drag, şi 1-a desmierdat, şi s-a bucurat de soare, de pădure, de toată lumea asta care, uneori, a fost aşa de plină şi de frumoasă, înţelesese el că, din febra aceea de lehuzie, muierea nu poate să scape decât printr-o mare minune. Şi de cum a început a şti că ea va muri, 1-au împresurat împotriviri, îl împung duşmănii, îl învăluie ceaţă, îi vuieşte în urechi singurătatea, îl strânge ca o ghiară pustia. E otrăvit şi i-i greaţă; e strivit şi nu mai poate. S-ar da cu fruntea înainte, ca să se rnântuie toate.

— Dar mai are încă îndărătnicie.

Hah! Urlă el răguşit. Hahh!

Vai, Dumnezeule! Vai, Maică Precistă! Uitaţi-vă, lume, cât de urât face!

— Hah! Se îngreţoşează el, desfăcând blana Anei.

— Ana nu mai suferea, nici nu mai zâmbea.; * Şi-a pus urechea la inima ei. Inima aceea, care bătuse pentru dânsul, a contenit. O clipă Culi închide ochii. Rânjeşte

strâmb. Îşi smunceşte din cap pălăria şi o aruncă. C-o atenţie prefăcută şi cu mişcări înfiorate, caută sub fân şi sub moartă, în fundul săniei. A tras securicea pe care o poartă de obicei acolo.

Nana Floarea nu mai are răsuflet; feciorul ei a ajuns acum pentru dânsa numai spaimă.

— Ce iaci, năcăjitule? Lume bună, lume dragă! Strigă ea, văzând pe prietinii de la Branişte apărând pe o cărare din partea aceea de pădure. Creştini buni, nu-1 lăsaţi, că şi-a pierdut minţile! Aşa, îndărătnic şi rău, a fost câteodată tatu-său – Dumnezeu să-1 odihnească; şi nu-1 puteam nicicum opri din mâniile pe care le avea. M-am luptat cu dânsul opt ani şi am rămas văduvă. Doamne, Maica Domnului! Am rămas văduvă, săracă şi năcăjită, cu acest singur fecior. L-am iubit şi 1-am crescut şi am avut în el nădejde. Nu mi-1 lăsaţi să se prăpădească, oamenilor şi creştinilor! Vai şi iar vai, amar de mine!

Badea Toma şi Traian pricepuseră de la Onu Bezarbarză că cei de la Prelunci stau sub mare cumpăt. Acuma vedeau cu ochii lor rătăcirea lui Culi. Îşi puseră caii în goană. Mai aveau până la sanie două sute de paşi.

Culi nu se grăbi prea tare. Trase carabina de la bourii săniei şi se duse la Murgu, ca să-i mântuie cel puţin lui suferinţile. Ii puse împuşcătura în ureche; îl privi o clipă ţintă şi-şi şterse fruntea de sudoare rece. Se întoarse apoi de către cal, lepădă arma şi făcu semn spre cer cu securicea. Era un semn spre cer, spre pădure, spre necunoscutul care-1 copleşea, începeau iar să roiască fulgi, înţepându-i ochii. Opin-tindu-se din toată puterea, zvârli securicea în sus, ca o ultimă înfruntare şi decădere desăvârşită. Fierul descrise o parabolă şi căzu într-o tufă de smeură. Cei doi vecini călări erau aproape de acel punct, îşi struniră caii, poprindu-i năprasnic. De sub tufă, izbucnise un iepuroi bălan şi boldit; întâi se aruncase asupra lor, apoi cotise în dreapta, la deal.

Fără să-şi dea samă, Traian, cel mai tânăr, chiui după el. Badea Toma clăti din cap cu mirare. Iepure în aceste locuri, şi încă iepure alb, nicicând nu s-a mai văzut.

Într-o clipită descălecară şi se repeziră la Culi, cuprinzându-1 din două părţi. Paznicul se încorda şi-i respinse în dreapta şi în stânga. Ei îl apucară iarăşi.

Ce-aveţi cu mine? Strigă Ursake, pălindu-i.

Vai, dragul mamei, cum te prăpădeşti tu! Se bocea împrejur nana Floarea. Puneţi-1 jos şi legaţi-1, creştini dragi şi oameni buni!

Culi stătu deodată, ca izbit dinlăuntru de ceva. Se întoarse de cătră maică-sa şi de cătră oameni, făcându-se cârcel, ca să verse din el veninul.

— Lasă-1, Trăiane, dă-i pace, zise badea Toma.

Acuma se răcoreşte; mai nainte a pălit cu securea Şi pe diavol şi 1-a alungat în piscul lui.

Badea Toma râdea singur, pe jumătate încredinţat de adevărul lucrului.

— Crezi că nu-i aşa? Se cruci nana Floarea. Am mai avut eu asemenea întâmplare cu fie-iertatul Negoiţă, omul meu. Sărmana de mine, prin multe valuri şi vânturi am avut a trece. Ar fi bine, poate, să-1 legaţi; dar vă rog frumos să va fie milă de dânsul, alt fecior n-am; în el mi-i toată puterea.

Oamenii nu mai aveau nevoie nici să-1 ferece. După socoteala lui badea Toma, ieşise dintr-însul ca la trei litre de venin verde. Minune şi mirare era, cât nici doftorii n-au aflat şi n-au văzut – cât îs ei de doftori. Fi-le-ar numele uitat, că numai la târguri stau! De ce nu se suie şi ei la munte ca lupii şi ca ţapii!

— Ce să facem acuma cu acest om? Întrebă cu „ îndoială badea Toma. II văd că a slăbit tare.

— D-apoi ce poate şti un cap ca al meu de femeie?

Dumneavoastră ce ziceţi?

Amândoi bărbaţii urmau să privegheze pe Nicula Ursake, ţinându-şi mânile pe umerii lui şi spriji-nindu-1.

Era pălit la obraz şi cu ochii trudnici.

Se aflau într-o împrejurare dintre cele mai grele. Nevasta cea tânără moartă în sanie. Murgu, pierit în mărghilă. Pruncul ţipa în covrul din sanie, înapoi – era singurătatea casei de vânătoare. Înainte, aşezările omeneşti în depărtarea câmpiilor. Viscolul avea toane; când se alina, când se învârtejea sunând în pădurea de brad şi stropind acum ace îngheţate. Asta-i vremea înfricoşată a muntenilor; în vremea iernii cresc singurătăţile până în cer şi pân'la capătul lumii. Căzute pentru totdeauna par amintirile soarelui. Un zeu duşman a mânat cu harapnic de furtună turmele de veacuri în prăpastia sfârşiturilor.

— Şi ne ducem şi noi după ele, cei din urmă. Vai de bietele noastre fiinţi! Peste noi nu vor mai odrăsli flori!

— Ce facem? Ce facem, oamenilor şi creştinilor? Se tânguia cu frică nana Flonrea. N-avem acuma altă putere decât să-1 ducem pe acest bolnav la locul lui, să-1 alinăm şi să-1 hodinim. De ieri, stă nedormit şi nemâncat. Rătăcit şi mânios a umblat, sărmanul; fie-vă milă de dânsul. Traian, mai tânăr, îşi simţea ochii încălziţi de lacrimi.

Cum să nu ne fie milă, nană Floare? Doar nu suntem păgâni, nici calvini.

Aşa că eu zic să-1 suiţi pe un cal şi să-1 duceţi numaidecât. Este acolo sluga, care va face foc şi 1-a priveghea. Şi dumneata, Trăiane, vei sta cu el până ce mă întorc eu. Aşa-i acest năcaz, că trebuie să ducem pe moartă la biserică, şi până la Şugag n-avem biserică. Dacă am putea merge până în satul ei, cu atât mai bine, şi ne-or fi mulţămitoare neamurile.

Voi da de la mine tot şi mi-oi zălogi şi cuvântul, ca să-i facem toate cele de cuviinţă după datină şi să nu-i lipsească nimic. Şi musai să găsesc ţâţă pentru acest prunc care ţipă aşa de cumplit. Văd că are putere. Până devale am luat eu sugăricea cu mine şi o port în sân, ca să fie băutura lui călduţă. El nu ştie, sărăcuţul, de durerile noastre. Poate s-a ridica din el un bărbat, de ne-om mira. Nu ştiu dacă am grăit bine; dumneavoastră judecaţi.

D-apoi ce să mai stăm şi să mai judecăm? Grăi cu voce blândă badea Toma Orăşanu. Parcă putem face altfel? Atâta scăd, ere este că rămân numai lupii păzitori în pădure. Şi, pe lingă asta, iapa mea nu-i potcovită.

Traian zâmbi:

— Vei lua, bade Toma, pe roibul meoi, şi iapa dumnitale va face drum mai puţin.

Badea Toma cercă să se mai dumirească o dată pe sine însuşi.

— Ştiu eu ce şi cum om face? Să zicem că dau iapa. Dar rămâne pădurea fără mine.%

Cel de jos, bolnavul, rânji mormăind:

— Las' să rămâie, că-i cel mai mare duşman.

Badea Toma îl privi cu mirare pe Culi, auzindu-1 că grăieşte.

Culi urmă a şopti:

— Lui Murgu să-i puneţi otravă şi să-1 daţi lupilor.

Badea Toma clătină cu îngrijorare din cap.

În vremea asta, nana Floarea, ca o minte puţină de muiere ce se afla, rânduia sania, şi paznicul cel tânăr îi ajuta să scoată hamurile de pe calul căzut.

Toate s-au făcut întocmai, după legea nevoii acelui ceas.

Bătrâna, moarta şi pruncul au coborât cu badea Toma la drumul deschis al văii.

Traian a ajutat lui Culi să se aburce în spatele iepei.

— Să caut şi securicea. Şi-a adus aminte Traian.

Culi Ursake s-a prins cu ghiarele de el. C-un fel de taină:

— Ba tu s-q Ieşi, Trăiane. Securea nu se mai gă seşte; nici trebuie căutată.

Paznicul cel tânăr a tăcut şi s-a supus. Ii era puţintel frică de acel glas schimbat.

Atunci să mergem, bădiţă.

Să mergem, dar să mai stăm o ţâră, Trăiane.

Spune-mi unde-i acuma sania.

Sania-i la drum; se duce la vale.

Da; se duce. Ascultă, Trăiane. Ştii tu ce s-a întâmplat? Ştii tu ce s-a întâmplat? De ce nu răs punzi? In sania aceea e Ana, moartă. Şi-n Ana e inima mea.

Ii tremurau buzele şi pleoapele; şi-a plecat fruntea în coama iepei; a apucat între buze un moţ de scai din coamă, ca să-şi înăbuşe gemetele.

Mai mult decât patru zile n-au fost trecut şi nana Floarea s-a întors în bună stare, cu badea Toma – şi fără prunc. Ţâncului îi găsise în satul Anei o mamă care primise, lângă al său, tot de atâta vârstă, şi pe cel străin şi orfan.

— Cum i 1-am pus în braţe, cum a căutat dreptul lui, vorbea nana Floarea tare, ca să audă nu numai Traian şi Onu, ci şi bolnavul.

Bolnavul stătea cu faţa în sus, în patul rămas pustiu, şi părea că nu ascultă, ci îşi urmăreşte nişte gânduri ale lui, scrise pe sus.

Nana Floarea a ieşit până în tinda, cu Bezarbarză după dânsa.

Ce-a făcut? Întrebă ea cu grabă.

Ce să facă, nană? La vremea asta stă aşa.

Noaptea, are arşiţă şi nu poate dormi. Atuncea ne ţine treji şi ne spune.

Dar de mâncare cere? Îl grăbi nana Floarea.

Cere, dar mâncă puţin.

Şi ai băgat tu de samă ce spune?

Am băgat de samă, nană, dar nu prea înţeleg.

Istoriseşte o călătorie. Zice c-a intrat printr-o poartă neagră şi s-a dus pe celălalt tărâm. Şi acolca ade menit după el Necuratul în felurite chipuri schim bate. Dar mai ales s-a îmbrăcat acel Necurat în arătare de urs – c-un singur ochi; şi tot clipea din acel ochi ca dintr-un jar şi-1 îndemna mai afund.

Unde 1-a fi îndemnat? Şi de ce?

Nu pot ca să ştiu, nană; căci el tulbura istoria asta cu alte închipuiri. Câteodată vorbea cu lelea Ana.

Cu cine?

Cu fie-iertată lelea Ana.

Cum spui tu asta, băiete? Cum ar fi putut grăi cu dânsa, când ea, sărmana, odihneşte în ţintirim la ea acasă. Şi i se fac rugăciunile de liniştire, şi i s-au plătit vămile, şi i s-au pus podurile de trecere. Ea s-a dus în împărăţia drepţilor, unde nu mai este întris tare, nici suspin. Aşa că erau rătăciri de-ale lui, în frigurile boalei.

Înţeleg, nană, dar el vorbea cu dânsa şi ea îi răspundea. Noi n-auzeam; însă el auzea.

Vai, şi când s-a întâmplat asta?

În noaptea dinţai.

Pe urmă a mai venit la el?

Nu. In cealaltă noapte a vorbit numai de acea petrecere cu ursu.

Nana Floarea îşi făcu cruce şi rămase gânditoare, sprijinindu-şi bărbia în palma dreaptă. După aceea păru că o frământă o grabă mare.

Lasă tu asta, Onule, şi du-te fuga de întăreşte focul în căsuţă. Vin şi eu numaidecât, să pun o tigaie cu nişte carne afumată, ca să gătim ceva în pripă pentru prietinii aceştia ai noştri. Am adus de devale nişte pâne albă. Abia mâni vom putea coace de-a noastră. Am mai adus şi de altele. Vezi de scoate cu rânduială din sanie toate câte sunt şi să nu strici ceva.

Şi ce-a mai spus?

Cine?

Mă mai întrebi? Cine altul decât stăpânu-tău?

Grija mea acuma e numai la el.

— Apoi a mai spus şi altele, zâmbi Bezarbarză, dar acuma nu mi le aduc aminte. Mă duc să mai stau de vorbă şi cu focul, precum mi-ai poruncit. Şi să ridic mărfurile.

— Du-te, du-te, 1-a mângâiat nana Floarea. Ţi-am adus şi ţie nişte turtă-dulce. Vezi de te poartă cu vrednicie cât e stăpânul bolnav.

— Asta neapărat! S-a fudulit Onu Bezarbarză.

S-a dus el la căsuţă tropăind cu bocancii, iar nana Floarea s-a întors la bolnav.

Badea Toma şi Traian stăteau în preajma lui pe două scăunaşe. Păreau că schimbaseră câteva cuvinte şi primiseră un răspuns mulţărnUor de la Culi. Acuma tăceau.

Femeia a păşit în vârful degetelor. S-a dus la icoane, cercetând luminiţa candelei. A rânduit sarica şi blăniţa, aduse până la vatră de badea Toma. Apoi a venit mai aproape, aşa ca să poată observa şi ea pe fiu-său. Văzând că împiedică lumina ferestrelor, şi-a schimbat îndată locul ferindu-se în laturea sobei. Avea încă într-însa putere şi sprinteneală, de şi dormise puţin în aceste patru zile şi se luptase cu greutăţile şi cu cheltuielile, cu preoţii şi oamenii de devale. Numai cât luptase ea ca să poată dobândi tot ce trebuia pentru moartă şi ca să nu se înlăture nimic din rânduială slujbelor! Trudită şi nedormită se întorsese; dar se ţinea tare, cu buzele strânse şi cu ochii cercetători pe obrazul veşted.

Cum trecu ea spre sobă, lumina de la ferestre înflori spre cotlonul lui Culi. El o cunoscuse şi o privea fără să zâmbească.

— Culi, zise ea blând, am făcut toate bine.

Atuncea el şopti ceva. Numai ea înţelese acel cuvânt – cel dinţai pe care-1 murmurase el când înce-Puse a cunoaşte lumea şi viaţa.

De când îl rostise el întâi, douăzeci şi opt de ani trecuseră. Cum a spus acel cuvânt, a ridicat şi mâna dreaptă. Ea s-a dus la el şi i-a pus palma ei încă rece între acele degete fierbinţi care tremurau uşor. Când el i-a sărutat mâna, nana Floarea s-a zguduit de un spasm.

— Numai pe tine te am, Culi, a grăit ea cu mare stăpânire, aplecându-se asupra lui. Atunci pe fata lui Culi a nălucit un zâmbet. In acel puţin zâmbet era pentru dânsa singura nădejde pe care o mai avea pe lumea asta. S: a retras în partea cealaltă a colţului sobei, unde Culi n-o putea vedea. Acolo s-a rezemat de părete şi a lăsat să-i curgă lacrimile, în

tăcere. Le-a cules de trei ori cu vârfurile degetelor şi le-a lepădat. Şi-a trecut dosul palmelor şi apoi colţul broboadei peste pleoape şi iar a ieşit la vedere. A cercetat şi a direticat câteva clipe prin odaie, după aceea s-a dus să pregătească prânzul pentru oamenii străini.

La acel prânz, în căsuţa de-afară, Traian a istorisit şi el cum petrecuse cu bolnavul. Badea Toma, om mai vechi, era de părere că asemenea năluciri de friguri trec. Încuviinţa părerea asta şi nana Floarea, numaicât ea socotea că să aducă un preot bătrân, cetitor cu har. Ea vedea în suferinţa aceea năprasnică a lui Culi un ochi de urs. Ii zicea aşa, ochi de urs, ca să nu-i spuie altfel.

— Cruce de aur în casă! La urmă, nana Floarea s-a bucurat de o vorbă a lui Traian.

Ieri dimineaţă, spunea paznicul cel tânăr, badea Culi a poruncit lui Onu să pornească ceasornicul de părete; să-i tragă lanţurile şi să-1 potrivească.

Te rog, Trăiane: poruncitu-i-a cu vorbe înţe lese?

— Da, nană Floare. Cu puţine vorbe, dar bune. Gezarbarză s-a dus numaidecât să potrivească lan-ţugurile, aşezând, săgeţile la ceasul opt. Zicea el că, la acel ceas tocmai, vine o gheunoaie verde şi ciocăneşte într-un molid bătrân, în laturea casei. Onu zicea c-o aude. Am rămas tăcând – şi am auzit-o.

Dar Culi?

A auzit-o şi el. Să bagi de samă dumneata, nană Floare, mâni dimineaţă. Când ajunge ornicul la opt, badea Culi stă cu luare-aminte şi aşteaptă să bată gheunoaia. Dar ea bate de opt ori câte opt, şi mai mult. A făcut o gaură în molid, căutând viermele cel mare, de poţi vârî de două orî pumnul.

Au şi brazii viermii lor, care-i rod la inimă, suspină nana Floarea. Trăiane dragă, are să ne trebuiască şi nouă o gheunoaie.

Pentru vorba asta Traian s-a veselit; dar nana Floarea n-avea pe faţă nici o urmă de zâmbet.

Suferinţa lui Culi Ursake s-a prelungit în cursul iernii, fără să se înrăutăţească. Era slab; se deşertase din el puterea. Febră avea puţină, numai în unele după-amiezi.

La ianuarie în 4, îndată după anul nou 1926, au venit domnii. \par Venirea stăpânilor se datora paznicului celui bătrân de la Branişte. După gânduri multe şi pregătiri, badea Toma se hotărâse, la sfârşitul lui noemvrie, să scrie un răvaş la Sibiu. Era al şaselea răvaş pe care-1 scria badea Toma Orăşanu în viaţa lui. Cinci le scrisese în vremea războiului – unde chiar învăţase însemnarea slovelor.

O asemenea scrisoare de la badea Toma avea nevoie de interpretare. Nu că slovele n-ar îi fost bine rotunzite şi zgâriate d, în peana; ci dintr-un motiv mai special. Dacă fiecare pământean al acestui regat îşi ia dreptul de a nu fi în acord cu gramatica şi cu Academia, badea Toma putea lăsa la o parte întreagă chestia, deoarece niciodată nu-i bănuise fiinţa. In schimb putea merge mai departe, din punct de vedere al libertăţii grafice. Pe cartea lui poştală, badea Toma înşirase rândurile întâi în lung, pe urmă în lat, după aceea prin colţuri; pe urmă stropise cuvinte pe orice ostrov alb al cartonului.

Trei prietini vânători, adunaţi anume în sobor, au avut nevoie de două sticle de vin bun ca să lege întrucâtva aceste părţi împrăştiate ale gândirii lui Toma.

— Care gândire de altfel era unitară şi logică. A treia sticlă, prietinii au întrebuinţat-o la două pa-sagii, devenite dificile din pricina unui alt sistem personal al lui badea Orăşanu. Anume, Toma nu socotea totdeauna necesar să cumpănească un cuvânt rostit – cu o grupă armonică de semne. După cum, în sinea lui, pretindea răvaşului să spuie cu mult mai mult decât scrisese el, badea Toma avea şi încredinţarea că nu atât raportul între sunet, literă şi înţelegere va face pe domni să ştie despre ce-i vorba, ci o altă putere, al cărei simbol e cartea în sine, cu călătoria ei tainică şi cu bunăvoinţa lui Dumnezeu, carele toate le rânduieşte.

Intru asta, badea Toma nu se înşela. O scrisoare de la pădure, în vremea asta, arăta stăpânilor că acolo s-a petrecut o dramă, fie între oameni, fie între sălbătăciuni.

Iată transcripţia răvaşului, după varianta celor trei vânători:

Prea onorate domnule doctor ieronim draga avocat In sibiu ţara României aflaţi vă rog că al nostru ca-tnerad ursake nicula zis culi a avut o întâmplare cum pe lume nu sa pomenit nici încarteluia licsan dru-tnachi donuses crie asemenea întâmplare cum o fos întâmplarea lui ursake nicula zis culi slujitorul domniilor voastre şi cameradu nost care noi am fost în bătălie cu batalionu 8 iegheri ştairmarc şi am luptat în carpaţi la ţara galiţiei şi am trecut prin gloanţe ghiulele şi sârtne şi pe urmă încă am luptat în războiul nostru cel adevărat pentru ţară şi nu neam prăpădit iar ursake nicula a fo să se prăpădească în-vrerne cândiamu rimu erea numeleiana la noemvrie sasprezece veniţi vă rog frumos ca săi vedeţi adu-când ajutor un domn medic am eu părere că să vie domnu doctor Micu carele au fost cu noi în focu bătăliei iar caprele şi ciutele mârg bine au hrană şi iarna e slabă ne mai având ce scrie salut cu respect Toma paznic vă rog mai aduceţi otravă pentru lupi.

Greu de descurcat a fost rândul al cincilea: „încarteluia licsan drumachi donuses crie”.

Cu oarecare stăruinţă – după ce s-au fost Vestit cu telegramele şi s-au adunat în acel sobor la Sibiu – prietinii vânători n-au acceptat decât pe jumătate că badea Toma ar fi pretinzând cum că „nici în cartea lui Alixandru Machedon nu se scrie” aşa întâmplare ca a lui Cu! I.

Al doilea pasagiu, cu toată osârdia domniilor lor, a rămas până la sfârşit obscur. Era unj-înd grămădit într-un colţ. Ii lipsise acestui rând o silabă, pe care au lipit-o, după ce au aflat-o într-un ostrov: „învreme cândiamu rimu erea numeleiana.”

Domnul de la Sibiu era Ieronim Dragu, vânător tare, decât care mai meşteşugit nu ştie nimeni, în toate plaiurile

munţilor, să stârnească cerbii, toamna, la muget. Ii mugea şi-i chema cu scoica. Era un bărbat oacheş, cu privirea străpungătoare. Lonaş Popa, domnul de la Cluj, se nimerise a fi un uriaş blând, cu grai moale şi cu ochii bulbucaţi mari, umbriţi de gene castanii. Doctorul Micu era un mărunţel nervos, care se mişca de două ori încolo şi încoace, de câte ori ceilalţi făceau numai doi paşi într-o parte.

Găsind o săptămână liberă pentru o expediţie ca aceea, tovarăşii răzbătuseră cu automobilul până la Tău, şi de acolo se îmbarcaseră într-o sanie cu oplene, grămădind în juru-le blăni şi provizii.

Acuma debarcaseră. Şi încă sunau clopotele celor doi cai de la sanie, când ei se înfăţişau, ca la un tovarăş căruia îi duceau de atâta vreme grija. Ieronim Dragu purta în buzunarul de la blăniţă răvaşul lui badea Toma.

Când au intrat în odaie stăpânii şi doctorul, Culi a încercat să se ridice de la marginea patului. Era îmbrăcat în ziua aceea; îşi legase şi cravată.

Doctorul Aurel Micu a venit asupra lui şi 1-a cuprins de mână, dându-1 îndărăt. Paznicul rezistă, clipind pripit; apoi se supuse şi se aşează.

Ha-ha! A strigat Ieronim Dragu, cine spune că-i bolnav Culi? De ce poate să fie bolnav Culi?

Am fost greu bolnav, domnule doctor, a răs puns cu voce ostenită Ursake.

Micu îi pipăia fruntea, îi lua pulsul. Lonaş Popa se lipise cu umărul de sobă şi-1 privea lung. Culi era, într-adevăr, un sărman tovarăş de breaslă exilat la marginea lumii. Nana Floarea nu avusese vremea să dezvălească, din durerea ei, printre lat crâmi, decât vorbe de spaimă. Culi al ei şi-ar fi pierdut minţile în ziua aceea. Era într-o marţi; spun bine bătrânii că ziua a-sta marţi nu-i bună de pornit treburi şi de purces la drum!

Doctorul se aşezase alături de paznic şi-i punea, cu glas amical, întrebări.

În iarna asta, rămân caprele şi ciutele fără stăpân. Ce zici, Culi?

Ce să zic, domnule doctor? Cred că peste vreo săptămână ies eu să le priveghez.

Ieronim Dragu interveni:

Nu-i nevoie să te grăbeşti, Ursake. Iţi dăm noi un ajutor.

Insă ce fac eu cu lupii, domnule doctor? Se în teresă bolnavul. Dacă aţi adus şi pentru ei pravuri, trebuie să le dau.

Vom rândui şi asta, Culi, îl îmblânzi domnul lonaş Popa. Se pricepe şi nana Floarea cum să facă. Iar teascurile de jderi le poate purta Onu. Ai făcut bun ucenic din băiatul ăsta. Nici n-am văzut ucenic mai semeţ decât Bezarbarză.

Culi nu părea nemulţămit de vorbele ce i se spuneau; dar îşi plecă fruntea.

Ne revedem în luna lui april, la cucoşi, Culi.

Da, domnule doctor Micu. ^

Am să-ţi trimet mediţină, şi să mânci vârtos.

Da, domnule doctor, trupul îl simt eu că se face bine şi am să ies la slujbă nu târzie vreme. Am în mine altceva. -

Atunci a oftat de lângă icoane nana Floarea, mur-murând mai mult către sine:

— Ah! Durerea lui e pentru biata Ana, fie-iertata.

S-a făcut tăcere. S-a auzit ornicul^tic-toc-tic, grăbindu-se zadarnic.

Cei trei prietini s-âu uitat unul la altul, îeroriim Dragu şi-a pus un deget„ la tâmplă, apoi a *scos din buzunarul blânzii cartea lui badea-Toma şi a adus-o aproape de ochi, Asta este, a şoptit el. „In vremea când i-a murit muierea, numele ei Ana”.

Asta este, confirmă visător şi trist domnul lonaş Popa. Uităm prea curând. Numele ei a fost Ana.

Nu înţelegeam de ce nu-i.

Culi auzea nedesluşit şoaptele, îşi întoarse fruntea spre umbră, ca să fie singur.

Pe urmă, în camera cealaltă, de oaspeţi, peste sală, domnii au aflat de la nana Floarea cum s-au petrecut toate. N-au aflat chiar dintrodată, căci, în primul rând, d, atoria gazdei era să-şi îndestuleze oaspeţii. Să alerge de zece ori la căsuţa cea mică; şi de la căsuţa cea mică la cămară; de la cămară în pod pentru nişte clisă; din pod la poiată, pentru ouăle cele mai proaspete pe care le cântau găinile în cuibare; pe urmă iarăşi la căsuţă şi iarăşi la domni. In vremea asta, doctorul trecuse din nou la Culi, să vadă dacă stă liniştit.

— Stă liniştit; are să se facă bine, încredinţa doctorul. A avut mai cu samă un şoc nervos.

„Hm! Cugeta nana Floarea. Ciudată vorbă au ei pentru boala asta; cât nici nu poţi s-o ţii minte.”

Oare, într-adevăr, să se facă bine? Se răsuci ea cu pasiune; apoi urmă a smulge din dulap şerve tele şi tacâmurile.

Să n-ai grijă de asta, nană Floare, hotărî dom nul Ieronim Dragu.

Aşa cum a fost şi mai nainte?

Ba se va face mai voinic şi mai bine, căci până acuma el niciodată n-a avut odihnă.

— Asta aşa-i, domnilor. Vă rog frumos să-mi spuneţi dacă place-vă paparada cu clisă, şi dac-ajunge de zece ouă. Aşa am blăstămat eu, domnilor mei dragi, războiul acela care mi 1-a luat pe Culi acum zece ani, cât am răguşit de blesteme şi mi-am ros genunchii de metanii la biserică; iar câte slujbe am dat la popă, puteam să cumpăr o vacă. M-am temut că nu s-a mai întoarce, dar Maica Pre-cista mi 1-a adus. Aşa m-am spăimântat ş-acuma, cum m-am spăimântat atuncea.

Apoi, nană Floare, interveni domnul lonaş Popa, asemenea suferinţi sunt grele, însă trec. I-a fost dragă Ana.

Credeţi dumneavoastră că de asta? Se întoarse nana Floarea, privindu-i curios.

Asta se vede şi din răvaşul lui Toma.

Da, dar Toma ce poate şti? I-a părut rău lui Culi, într-adevăr, căci doar a fost muierea lui. Aşa şi mie mi-a murit

soţul, fie-iertatul Negoiţă, dar nu m-am dat cu fruntea de zid, nici n-am făcut urât.

După ce a trecut valul, m-am scuturat. Aşa că, de una ca asta, omul se tămăduieşte. Numai că la el a fost şi alta.

Ce-a fost?

Nana Floarea a ocolit răspunsul, ca pe o cămară încuiată cu cheie de vorbe magice, în care domnii cei mari şi prea învăţaţi n-au îngăduinţă a pătrunde.

— Acuma ce-or pofti domnii? Întrebă ea, cu zâmbet încă tânăr. S-aduc ciorba de găină? Ori să pun friptura ce-am scos din corfa domniilor voastre? Ce credeţi domniite voastre că mi-a rămas de la răpo sat soţul meu? Mi-a rămas multă grijă, domnilor, Şi multă sărăcie. Cu sărăcia m-am învălit, cu grija ni-am hrănit şi 1-am ridicat pe Culi. Acuma aveam de la dânsul atâta nădejde cit nu vă pot spune, şi' greu îmi vine să prăpădesc ce-am câştigat. Pare-mi bine de vorbele ce grăiţi, că boala trece; voi rămâne şi eu pe lume şi s-a ridica şi Octavian. Ieronim Dragu se miră:

— Cine-i acela Octavian? N-avem onoarea să-1 cunoaştem.

— Vai, domnilor iubiţii mei, nu râdeţi de mine, se ruşina nana Floarea. Octavian al meu n-are îm plinite două luni vârstă şi-1 hrăneşte o nevastă din Laz, care mi 1-a primit şi căreia îi plătesc laptele.

Biata Ana, atâta ne-a lăsat. Fată fără zestre – s-a plătit cu un prunc voinic; i-am pus nume împără tesc, îi mulţămesc pentru ce ne-a lăsat, ca şi cum ne-ar fi dăruit un răsad. Frumoasă a fost, nu pot zice că n-a fost frumoasă, şi are dreptate Culi să-i pară rău după dânsa. Şi drăgostoasă a fost, şi blinda, numaicât nu-i plăcea să se scoale dimineaţă. Frumu seţile fiind trecătoare, mai mult preţ punem noi pe altele; mai ales o bătrână ca mine se bucură de un nepot. Poftiţi să ospătaţi. Am şi brânză, dacă vă place. M-am dus eu singură călare, astă vară, până pe Şurian şi am adus-o. A făcut-o un baci, cumătru al meu, anume pentru mine.

Mulţam, nană Floare, a zis domnul lonaş Popa, nu mai avem lipsă de nimic.

D-apoi, domnilor, mie mi se pare că aţi mâncat tare puţin. Trebuie să vă mai spun domniilor voastre că am chemat şi pe părintele Grigorie Bogdan, din satul meu, pe care 1-am ştiut că are dar – de ceteşte deslegări de feluri de feluri de năcazuri ale sufletu lui şi suferinţi ale trupului. I-am trimes de trei ori răspuns. Ba a avut treburi la Braşeu cu un proces; ba au venit sărbătorile; ba-i bătrân şi nu mai poate birui iarna şi muntele. Aşa că am rămas aşa; s-ar fi cuvenit rugăciuni în casă după cele ce-au fost. Am mai rugat pe Toma să se mai ducă o dată, să-mi aducă măcar apă sfinţită de la Bobotează. Dacă s-ar putea duce poimâni să-mi aducă aiasmă, m-aş bucura.

Nană Floare, îi dădu curaj Ieronim Dragu; în acea zi a Bobotezei se sfinţesc singure de la Dum nezeu toate apele lumii.

Dacă spuneţi domniile voastre. Zâmbi bătrână.

Spun, nană Floare, căci şi eu sunt puţintel preot; şi taică-meu fie-iertat tot preot a fost.

A, da, se grăbi să încuviinţeze nana Floarea, aşa spunea şi răposatul cantor Negoiţă, dar tot aş dori aiasmă de la Iordan, de la noi din sat. Îmi mai aduc aminte de lume şi de petrecerile noastre de la sărbători. Tare m-am depărtat şi m-am pustiit eu aici.

Bătrână a urmat a vorbi, ca să-şi răscumpere atî-tea tăceri şi gânduri. Pe urmă a lăsat pe domni să se hodinească.

Odaia aceea de oaspeţi era vechi sălaş al vânăto-rilor. Pe păreţii albi, suveniruri fotografice şi trofee. Icoanele se aflau împodobite cu soare imobilizat în cununiţi de siminoc. Asupra unora dintre portrete vegheau buchete sure din alte veri. Scafandrii regretului scoborau în marea acelui trecut pierit odată cu primăverile şi se întorceau aducând raze veştede. Erau plăcute aceste vestigii ale petrecerilor de la Prelunci şi prin evocarea siluetei delicate a acelei femei tinere care acuma nu mai era.

În cele două zile cât au stat acolo oaspeţii, Culi a început a se înviora, ceea ce, pentru doctorul Micu, era semnul cel

mai evident că opera de vindecare desăvârşită rămânea ornicului din părete, adică timpului. După ce au plecat domniile lor la Sibiu şi la Cluj, s-a abătut un alt crâmpei de iarnă peste Prelunci. S-a slobozit din miezul nopţii vifor de omăt, care a început din ziua de Sfântul Ion Botezătorul, 7 ianuarie, şi a ţinut până la 10 ianuarie, ceasul amiezii. Atâta şi-au răspuns, urlând cu felurite modulaţii, văgăunile adânc şi piscurile strident, încât Culi Ursake a petrecut mai mult fără somn. Când şi când, după ce fugeau acele spaime, rămânea câte un răstimp numai freamătul greu de valuri al pădurii. Iar când venea vremea altui rând de ţipete, Culi sta atent întâi la un ţiuit care părea >că se strecoară printr-un corn al ferestrei. Acel ţiuit de strună era anume pentru dânsul. II asculta până ce covârşeau plângerile cele mari, care soseau învăluindu-se şi învolburându-se.

Viscolul a astupat drumul şi cărările. Noroc că badea Toma apucase a aduce nanei Floarea – de la oamenii din vale – apa binecuvântată de preot la o sâântă biserică. In ziua de 10, când a arătat ornicul vremea amiezii, văzduhul s-a întors pe crângul lui şi furtuna a stătut. S-a auzit un timp pădurea oftând de trudă, pe urmă s-au spart nourii şi a lucit soarele, ajungând până în fund, la obrazul lui Culi. Omul a zâmbit. Nana Floarea a ridicat din preajma lui măsuţa cu mâncare; pe urmă s-a aşezat lângă vatră, cu braţele subpuse, cum făcea de obicei.

— Acuma poate va să-ţi vie somnul, Culi. Te văd mai înseninat.

— Ba, mamă, am când să tot dorm. Nu ştiu ce va fi făcut Onu până acuma cu teascurile. De-acu înainte are să-i fie mai greu, ca pe unele le va îi dărâmat furtuna.

Nu te gândi, Culi, la asta; va veni badea Toma, care ne-a fost de mare sprijin, şi va vedea ce şi cum.

Altfel, băiatul e dibaci, batîr că-i tinerel. Avem pân-acum patru pielcuţe.

Cât ştie el, e pentru un prunc; dar trebuie să mă duc eu.

Te vei duce; asta nu poate fi pricină decât de bucurie. Aşa, dragul meu, după ce am curăţat locul nostru cu aiasmă şi am strbpit asupra pădurii, şi am picurat în izvoarele de unde bem şi noi şi vitele, şi după ce ţi-am turnat în mâncarea şi băutura ta, în ziua de Sfântu Ion, când s-a întors din vale Toma, am băgat de samă că ţi s-au schimbat privirile, şi socot acuma că poţi să te duci să-ţi vezi de unele treburi ale tale, îndată ce prinzi putere. Cum am făcut asta, a şi sosit şi acest vânt care a măturat tot, ducând, după dorinţa mea, răutatea pe pustii. Am mai avut eu o întâmplare asemenea, cu fie-iertatul Negoiţă, tatu-tău. A venit odată mânios şi puţintel băut, de la moară. Cum a început a grăi unele şi altele prin casă, eu am tăcut. A strigat la mine să răspund şi să vorbesc; eu m-am împietrit mai tare.

Când m-a lovit, am văzut în ochii lui o sclipire pe care o cunosc şi care nu-i a omului. Acea sclipire e dată şi luată. Am socotit că pier eu, după cât de tare m-a ucis; dar după aceea m-am temut de viaţa lui.

Tu dormi, Culi?

Nu, maică; spune ce-a fost. Suspină paznicul, cu acelaşi glas pe care-1 întorcea mamei lui, când asculta basmele ei în copilărie.

Da, să-ţi spun. Temându-mă eu „pentru viaţa lui, aveam dreptate să mă tem, căci m-a lepădat în ungher, a ieşit şi s-a dus. Mă gândeam să nu se înece în Mureş. El s-a dus, sărmanul, la jidsv, să mai bea un rând; şi, după ce a gătat de băut, a sfărmat în măsele şi paharul, mestecând în gură până ce a făcut clăbuci de sânge. După asta, a umblat, noaptea, fără nici o ţintă şi s-a poticnit lângă un tău, unde a adormit. L-au adus nişte creştini acasă, bolnav. Tu erai micuţ şi nu ştiai nimic pe vremea aceea. L-am îmbrăţişat şi 1-am grijit ca pe soţul meu. Până ce-a dat Dumnezeu un vânt ca acesta. Era într-o toamnă. Şi de la viscolul de acum îmi aduc aminte de vântul de atunci şi de întâmplare. S-a sculat Negoiţă de la locul lui din pat şi a căutat pe poliţă

ciaslovul. Era iscusit cantor şi avea ciaslov frumos, cumpărat de la Buda, care se vede şi acuma pe poliţă, lângă cărţile tale. Dar acesta e un ciaslov mai cuminte decât toate celelalte cărţi, căci în el se află rugăciuni pentru ceasurile omului. Aşa – fie-iertatul a deschis ciaslovul, a cetit şi eu 1-am ascultat. Dulci cuvinte; ne-am însănătoşit amândoi. Acele cuvinte se află şi acum în carte; musai să le cunoşti şi tu. Rău mi-a părut mie, Culi, mai ales acuma, după întâmplarea ta, că n-am învăţat şi eu slovele. Insă locul unde a cetit Negoiţă îl cunosc. Se află acolo un semn al meu şi un picuş de ceară. Am sărutat atunci rugăciunea aceea şi a rămas o urmă de sânge de pe buză, unde se cunoaşte şi acuma semn de lovitură.

Nicula asculta uimit. El nu ştia nimic din toate aceste vechi întâmplări. Tatăl său cantorul rămăsese o umbră nedesluşită în trecut.

Nana Floarea se ridică din locul ei, păşi lângă icoane şi trase de pe poliţă ciaslovul. Era o carte tipărită cu chirilice, pe care paznicul încercase, cu ani în urmă, s-o descurce, şi izbândise în parte. O r lăsase părăsită, căci el nu era cantor, ci vânător şi paznic. Biserica lui era singurătatea. Luminile lui erau stelele, şi, câteodată, noaptea, ochii dihăniilor. Şi cântările lui erau de la ape şi de la cetini. Şi-n tinereţa aceasta a lui s-a bucurat de viaţă şi de dragoste, nefiindu-i încă dat, după o lege a lui Dumnezeu, să bănuiască puterile necunoscutului.

Nana Floarea îi aduse ciaslovul şi-1 deschise deodată la pata de sânge şi la picurul de lacrimă al luminării de ceară, înduioşându-se fără vreo altă pricină şi aşteptând glasul feciorului lui Negoiţă, care fecior, vedea ea bine acum, avea acelaşi glas întocmai ca fie-iertatul cantor.

— Că tu eşti ajutorul celor fără de ajutor”.

— Srla-bisea Culi.

<r. Că tu eşti ajutorul celor fără de ajutor şi nădejdea celor fără de nădejde. Iară mai mult decât toate, te rugăm pre tine, Dumnezeul milelor şi a toată mângâierea, treci cu

vederea şi iartă greşalele celor slabi de suflet care, pentru nenorocire, reapătimire şi năcazuri, neputându-le suferi, prea lesne cad întru desnădăjduire şi se fac mai răi decât cei necredincioşi.”

Rugăciunea aceasta, nana Floarea o ştia încă pe de rost şi o murmura cu ochii închişi, ajutând cetania greoaie a fiului său. De la acea sară şi de la acea furtună, cantorul o cetise în toate zilele vieţii lui. Puţine şi scurte fuseseră zilele acestei vieţi. Puţine Şi scurte şi totuşi întunecate de destule mânii. Iar fiecare mânie, rugăciunea şi împăcarea păreau i scumpe. Cu toată tulburarea pe care o deşteptaseră în ea aceste aduceri-aminte, femeia observă atentă pe Nicula, aşteptându-1 să răspuncfc lui Dumnezeu, Maicii Preciste şi „puterilor”.

Ursake mai ceti o dată, simţindu-se pătruns de blândetă. Zâmbi mamei sale.

— Voiam să-ţi mai spun, Culi, zise nana Floarea, că badea Toma mi-a adus ştire şi de la Laz, că fecioru-tău creşte şi a început a râde.

Paznicul nu păru bucurat de asemenea isprăvi ale unei fiinţi neînsemnate, care săvârşise, cu venirea ei pe lume, o faptă cumplită.

— Mi-a mai adus şi alte ştiri de la Laz, de la cuscrul Mitrea şi de la cuscra Elisaveta, cum că s-au făcut rugăciuni de nouă zile şi pomenirea de patru zeci de zile.

Culi îşi încreţi fruntea. Insă aceste ştiri trebuiau numaidecât cunoscute, căci, făcându-se rugăciunile poruncite, sufletul celor duşi încetează de a mai rătăci prin preajma noastră şi de a nelinişti pe cei vii, căutându-şi tihnă la scaunul Domnului Dumnezeu, la loc de verdeaţă şi de bucurie.

Când a început a se muia viscolitura din ianuarie, Ursake Nicula era ieşit la slujba lui şi nana Floarea socotea trecută primejdia. Iarna nu fusese nici prea lungă, nici prea aspră, dar ciutele şi căprioarele suferiseră destul. Când paznicul de la Prelunci şi-a scris raportul către domnii săi, a trebuit

să însemne două ciute ucise la piscul lui Bara şi una la şipotul Cernei şi patru căprioare grămădite la Creanga Neagră. Trebuie să mai fi fost şi altele, pe care încă nu le descoperise. Chiar şi pe acestea apucase a le afla din vreme Onu Bezarbarză. Omătul fiind viscolit şi tare, lupii puteau fugi pe el ca pe pod; pe când ciutele se cufundau cu copitele lor; din pricina asta vânătorii aceştia crânceni le putuseră ajunge în anume locuri grele şi le jertfiseră. Adevărat era că şi aceşti vânători plătiseră în parte paguba, mâncând hoit otrăvit şi rămânând ca nişte viermi chirciţi în zăpadă, unii în valea Babei, alţii într-o potecă ce coboară în tăul porcilor. Pieriseră înveninaţi şapte, şi blănile lor erau întinse pe scânduri şi le tot muta Onu Bezarbarză după soare. Urme de urşi nu se mai vedeau; intraseră la vizunii. Acuma, la 14 martie, amirosiseră vreme bună şi nu mai aveau gust de somn. Va veni vremea pentru domni – scria^ Culi – să puste pe baciul lor, care are o blană de cinci paşi în lung şi de trei în lat, o blană înspicată negru; şi carele urs e cel mai viclean şi s-a deprins a fura şunci de cal aninate la hochstand.

— Iţi va veni şi vremea ta, viclene! Îl ameninţa Culi pe acel urs; neştiind însă bine dacă şi-a ales peştera de somn în teritoriu la Prelunci, ori s-a amistuit cine ştie unde, pe tărâm necunoscut.

La mijlocul lui aprilie a sosit doctorul Micu, să-1 vadă pe paznic în ce stare se găseşte. Paznicul se găsea în destul de bună stare şi-i dădea veşti plăcute despre cucoşii de munte. Iar doctorul Micu se semeţea a fi cel mai mare domn al acestui vânat.

— Am şaptesprezece trofee şi-mi trebuie al opt sprezecelea, declara el.

„Acest domn doctor cu poreclă potrivită, cugeta li zâmbind, nu se poate să nu se socoată cel mai mare dintre toţi vânătorii cei mari de pe lume!”

Erau cucoşi sălbatici la Valea Mare şi, în unele Dimineţi, jucau şi se băteau pe viscoliturile rămase. La o mie cinci

sute de metri înălţime, se afla, într-o
— Sadovcanu – Opere, voi. 15 aşezătură ferită, un pâlc de brazi bătrâni. Culi se ducea de cu sară ca să-i asculte pe cucoşi cum vin pe sus cu zgomot, ca să se aşeze pe spice de brad. Îndată ce-i ştia unde sunt, se retrăgea şi se întorcea acasă, la Prelunci. Acolo povestea doctorului Micu toate câte ştia el din anul acesta şi din alţi ani; îl lăsa apoi pe oaspe să se hodinească şi venea de-1 trezea când mai erau trei ceasuri până la ziuă. Se duceau amândoi cu lumini prin cotloanele pădurii, îndată ce se apropiau de domnia gotcanilor, stingeau luminile şi înaintau prin întuneric; din loc în loc se opreau, ca să le asculte cloncănitul şi ascuţitul versului lor de dragoste, când îşi astupă ochii şi urechile şi-şi resfiră în evantaliu cele optsprezece pene ale cozii – sus în cer, în întunecimea de brazi şi în aburul cel dinţai al zorilor.

Îndată după dragostele cucoşilor, în luna lui mai, s-au eliberat de zăpezi adâncurile pădurii şi au început să se arate, în luminişuri însorite, dediţe şi brânduşe. Seva a pornit, spărgând mugurii, în pârău au săgetat păstrăvii după cele dinţai gâze. Atunci a venit domnul Ieronim Dragu de la Sibiu, ca să-1 caute pe doctorul Aurel Micu şi a poftit pe Ursake Nicula să-1 ducă în plantaţii, la ţapi roşii. De şi lupii făcuseră pagubă, vânatul era destul de sănătos şi puternic – şi căpriorii au brăhnit din culme chiar în cea dinţai după-amiază când i-au căutat vânătorii. Culi se ducea cu domnul Ieronim; Onu Bezarbarză cu doctorul. Nana Floarea ieşea în urma lor în pridvor, cu mânile suflecate, de la frământatul pânii. Şi-i plăcea s-audă într-un târziu, prin uşa deschisă, o puşcătură care duruia în creşteri şi scăderi prin cotiturile văilor. La înserat, sosea Culi dintr-o parte, cu ţapu-n spinare, în urma vânătorului său. Au sosit „ntr-o sară şi Bezarbarză cu doctorul, nevoindu-se „rflândoi cu o povară asemenea; şi copilul a povestit un ceas, lingă vatră, stăpânei lui, cum a ieşit ţapul, sj cum s-au apropiat, şi cum a

mers puşcătură, şi niai ales cum a aflat el animalul căzut între nişte desimi nepătrunse.

Nana Floarea îl asculta cu plăcere, gândindu-se că numai câţiva ani vor trece şi acest fecior va fi în stare să aducă singur ţapul pe grumaz; şi după ce va face cu el din munte zece kilometri, când va ajunge acasă, să sară o dată în sus de bucurie bătând de două ori din pinteni, înainte de a atinge iar pământul, după rânduiala paznicilor tari.

De două ori a fost chemată, în aceste expediţii, şi Vidra, căţeluşa, într-ajutor, ca să găsească ţapul cât după urmă de sânge, cât după putoarea pe care o lasă ca un fum subţire în urma sa.

A fost de cosit fân, de săpat crumpene, de dres îm prejmuiri. Nana Floarea 1-a lăsat în voia lui pe Culi, în vara aceea. S-a fost el coborât şi la Sebeş, să vândă pieile de lup şi de jder; s-a întors şi s-a suit la piscul Pătrului, ca să-şi arvonească brânza de toamnă de la bacii poienari; s-a dus să-şi găsească soţii la Branişte; a ales şi a târguit cu ajutorul lor un cal în locul Murgului. Pe acesta îl chema Şargu. Era voinic şi blând. Coborând cu stăpânul său către apa Frumoasei, se deprinsese să sforăie şi să ocolească oseminte împrăştiate, într-un loc unde fusese o în-tâmplare năprasnică. Câteodată Culi uita, dus pe gânduri; iar Şargu îi da semn, ca „să-şi aducă aminte. A căzut o ploaie viforoasă la sfârşitul lui august şi drumuşorul s-a curăţit, nemaipăstrând nici o amintire. *

După ce a trecut şi mugetul cerbilor în linişte şi fără oaspeţi, a vestit domnul lonaş Popa că n-a uitat de ursul cel negru şi vine să-1 caute. Era bună acea scrisoare, căci, din vale de la hochstandul vechi, ursul cel cu furtişagul se arătase iar. Cel puţin aşa-i părea lui Culi, că-i ursul acela pe care îl socotea el al lui.

Am văzut ursul, a zis el către nana Floarea.

Care urs? Tresări ea.

Ursul meu.

Când a spus el întâi asta, nana Floarea şi-a plecat nasul cu nemulţămire la lucrul ei. Culi râdea.

— Mai bine te-ai gândi la altele. Îi zise maică-sa.

La care altele? Eu mă gândesc la ale mele, care sunt pădurea şi dihăniile.

Se poate, dar să nu uiţi tu, Culi, că mai sunt şi altele pe lume. Ai fecior.

D-apoi ce fecior! Nu-mi trebuie să-1 văd. Umblând, mâncând, dormind, fiind singur ori adunat cu alţii.

— Nu pot uita ce mi-a fost drag; ce să-mi mai trebuiască acuma străjer, ca să-mi dea de veste în orice clipă!

Nana Floarea oftă:

— Bine, Culi.

El veni ca să-i sărute mâna. Ea 1-a lăsat; nu era încă vremea.

Ursul care i se părea că e al lui ieşea în acea poiană, căutând nu ştiu ce.

Poate caută pe dracu, îşi făcea socoteală Culi, cu oarecare bucurie ascunsă; ori îşi aduce aminte că aici se pune carne de cal la păstrare în clenciuri, sub podina pătulului; ori se plimbă el aşa, de plăcere, fiind dintr-o sămânţă domnească; ori se îndestulează cu srneură în desimile acestea nestrăbătute de srneuriş; ori a simţit miros de miere şi are bănuială de vreun roi într-o scorbură. Ii aduc eu doctor bun, care să-i dea ce-i trebuie.

Domnul lonaş Popa a sosit la amiază, în ziua de 14 octomvrie. Cum a sosit, a ascultat istoriile lui Culi, prepusurile lui, aşezarea locului.

— Toate câte-i trebuiau. Zâmbind, îşi pregătea carabina şi era încredinţat că nu va vedea nici urmă de urs, după o logică şi o rânduială bine cunoscută vânătorilor.

— Cum merge 'treaba, Culi? A întrebat el de odată.

Paznicul s-a întors surprins, căutând în juru-i ruinile despre care voia să se informeze stăpânul său. Nu mai erau ruini, nu mai erau pojaruri. Totuşi Culi privi în sine neguros,

negrăbindu-se a da răspuns. Domnul lonaş Popa a clătinat din cap şi, venind aproape, 1-a bătut prietineşte pe umăr:

— Poate eşti prea singur, Ursake.

Culi a scuturat energic din cap. Nici vorbă nu putea fi despre lucrul la care se gândea domnul de la Cluj. Dar altfel, domnul lonaş Popa îl găsea iarăşi voinic şi sprinten ca altădată şi deosebit de atent la toate ale pădurii.

Au pornit la deal pe o vreme lină, fără susur de vânt. Era jilavă umbra brădetului; în poieni se îm-pânzea aur rece de soare. La ceasurile cinci, au fost dincolo de patul, în curmătură. De la locul unde s-au aşezat, se deschidea lumină în fimd; de-acolo Poiana ocolea larg'ântr-o parte şi-n alta. In faţă – ascunzându-i trupul nalt – vânătorul avea un prag de stâncă, pe care îşi rezemase carabina cu lunetă.

Culi îşi ocupa ascunzişul lui obişnuit, între tufe de bisacăn.

Aşa au aşteptat până către înserat. Au început să schimbe şoapte şi se pregăteau de retragere.

— E uşor de înţeles, explica domnul lonaş Popa, că vânatul nu vine când poftim noi, ci când are el gust. Ziua a fost prea frumoasă şi pădurea asta are multe plimbări. Când ne ducem noi la acele plimbări, atunci vine el aici.

Paznicul a stăruit, fără să înţeleagă nici el de ce:

— Mai stăm puţin, domnule doctor. Numaidecât trebuie să mai stăm.

Lumina din fund începea să se umbrească şi din acea umbră prinse a se despleti către curmătură o ceaţă subţire, îndată ce se aşează pâcla aceea de toamnă, schimbând înfăţişările dintru început ale priveliştii, paznicul deveni nelinişlit. Prindea să se amestece funingine în pâclă, când el se sprijini în coate şi înălţă fruntea. Mormăi ceva.

Ce este? A întrebat şoptit stăpânul. Cred că ne putem întoarce?

Da, domnule doctor, dar nu înţeleg ce caută calul meu în poiana asta.

Unde vezi tu cal, Ursake?

Văd pe Şargu, domnule doctor. Ursul vine de obicei de la vale şi are mişcări pe care le cunosc.

Calul meu văd că a intrat de cătră deal şi iese acuma lângă cei doi brăduţi.

În aceeaşi clipă doctorul Popa văzuse, şi pusese pumnul în greabănul lui Culi, apăsându-1 în culcuş. Îşi pregăti arma şi căută prin lunetă.

— Parcă n-ar fi Şargu, domnule doctor, aiura Ursake. Ba e Şargu. Da-l-aş dracului! Vi-1 vând pe cât 1-am cumpărat.

Doctorului Popa îi venea să râdă de asemenea rţnătoare. El văzuse urs; iar acum se afla încredinţat că e Şargu.

_ Eu zic să trageţi, domnule doctor, şopti Culi aţâţat. Ne înşală!

Domnul lonaş Popa a căutat a doua oară crucea lunetei şi a pus-o în fantasma din ceaţă. A tras. S-a auzit un rânchezat cum nu s-a rnai pomenit niciodată să râncheze un cal; pe urmă o fugă prin vreascuri; pe urmă poiana s-a închis în tăcere. Şi s-a întunecat de înserare negura.

Au stat neclintiţi, cu urechea întoarsă cătră fundul curmăturii. Nu era de bănuit vreo altă mişcare. Părea că s-a săpat în preajma lor o groapă a tăcerii. Au aşteptat aşa vreme îndelungată; poate un ceas.

Vânătorul clujan s-a mişcat.

I-a şoptit îndată Nicula Ursake:

Mă rog frumos, domnule doctor, mai staţi puţin.

Stăm degeaba, Culi, a răspuns vânătorul.

S-a dus.

Nu cred, domnule doctor.

Atuncea ţi-am puşcat calul.

Ha-ha! N-ar fi nimic asta. Dacă nu m-aş teme, m-aş duce să-1 caut şi să-1 găsesc. Dar mă tem. Şi nici pe domnia voastră nu vă las să vă duceţi, dom nule doctor.

Era nelinişte în paznic; glasul dintrodată îi răguşise.

Atunci cum facem, Ursake? Cred că să ne re tragem.

Şi eu aş spune tot aşa, domnule doctor. Mai ales că aş cerceta grajdul şi s-ar vedea numaidecât ce-a fost.

Au părăsit curmătura cu luare-aminte; au lăsat în urma lor ca o poartă închisă, începea să se molipsească de nelinişte şi vânătorul. După ce au urcat culmea şi au prins a cobori spre casă, domnul lonaş Popa a deschis lampa electrică. Aici, în Prelunci, nu era deloc ceaţă; locul părea mai uscat şi mai puţin rece.

Uşile se aflau deschise; luminile aprinse; un foc mare juca pe vatră, în odaia oaspeţilor. Bezarbarză ieşi în jocul acela de lumini auzind paşi, şi strigă spre întunericul pădurii, îngroşându-şi glasul:

Care-i acolo?

Noi suntem, răspunse Culi. Ascultă, Onulc; răs punde repede. Auzi tu?

Aud.

Răspunde: unde-i Şargu?

În căsuţa lui, răspunse Onu, râzând. L-am ospă tat cu fân şi i-am dat apă.

Când?

Mai acum.

Dar slobod fost-a?

Fost; dar nu se duce departe.

Cei doi se apropiară. Bezarbarză văzu cu mirare că Nicula Ursake trece la grajd şi cercetează, Vânătorul se oprise în pridvor.

Culi se întoarse:

E aici, zise el cu glas schimbat. A fost înşelare, precum am spus.

Ba atunci am tras în urs, râdea domnul lonaş Popa. Înşelarea a fost din partea mea, că nu 1-am nimerit.:

— Se poate şi asta, răspunse pe gânduri paznicul.

Nana Floarea află numaidecât de la Onu că s-a întâmplat ceva neobişnuit. Ar fi poftit să întrebe pe domn şi nu cuteza. Culi n-avea poftă să vorbească; a îmbucat de puţine ori şi s-a dus în fundul odăii, întinzându-se în patul cel mare pe o coastă, cu tâmpla rezemată în palmă.

Vânătorul s-a simţit trudit şi a adormit îmbrăcat un somn; după aceea a ieşit afară, dinaintea casei de vânătoare. Luminile încă ardeau în casa de sus şi în cea mică. Nana Floarea se afla afară singură, între tăceri neclintite, privind cerul senin şi fără lună. Bolta era spuzită de luciri; găinuşa se suise în creştetul amiezii.

Frumoasă noapte, zise domnul.

Da, suspină nana Floarea. Domnia voastră nu dormiţi?

— Nu. Cum se zăreşte de ziuă, trebuie să ne întoarcem unde am tras. Poate să luăm şi pe Vidra.

Crezi domnia ta că 1-ai lovit?

Aşa cred.

Nana Floarea aşteptă o clipă, întrebă iar, şoptit:

A fost ursul?

Dacă n-a fost calul lui Culi, zâmbi domnul lo naş Popa, atuncea numaidecât a fost ursul.

Nicula Ursake se mişcă şi el din casă, chemat de vorbele care sunau afară şi ieşi sub stele. Femeia schimbă vorba; aflase că badea Toma va să vie a doua zi cu o ştire despre un râs din Pârăul Şerpilor. L-a întâlnit pe Bezarbarză tocmai sus, la Runc, şi i-a lăsat vestea asta lui Bezarbarză. Ursake tăcea; era bine încredinţat că, înainte de a ieşi el afară, se vorbise de altceva.

— Mergem, Culi, îi zise într-un târziu vânătorul, observându-1 că nu mai avea astâmpăr. „

Până la poiana hochstandului aveau de străbătut cam opt kilometri, dar au pornit cu mult mai înaânte decât trebuia. Culi ducea căţeluşa; domnul Io-naş Popa îl urma cu felinarul cu petrol, care lumina slab. Le era destul, ca să nu apuce greşit o altă potecă. Umblau cu luare-aminte, ca să nu tulbure pacea aceea a întunericului. Din când în când, o adiere da şuiet prin brazi, vestind înainte trecerea oamenilor.

Când au ajuns la locul cel bun de oprire şi aşteptare, de unde dintrodată puteau ieşi la patul, s-au oprit, aşteptând ziua. Vântul dinaintea zorilor se strecura tot mai ades în

somnia pădurii, risipind visurile ei neguroase. Deasupra, în creştetul catapi-tesmei, rămâneau tot mai puţine făclii. Apoi începu a se prevedea bruma, în poiana din faţă.

Culi oiţa, din vreme în vreme; totuşi, văzând.pe Vidra liniştită, avea nădejde că nu vor da peste năcaz. Acelei căţeluşe îi veneau de departe, în nări, toate înştiinţările. Iar curmătura fiind aproape, numai sub hochstand, orice ar fi fost acolo ea trebuia să ştie. Aşa ar trebui să cunoască oamenii toate, cum le cunoaşte acest animal, se gândea Culi.

— Căci vorba de mai nainte, „năcaz", exprima pentru el ceva cu totul nedesluşit. Vidra nu ştie să cetească şi să scrie, nici săvârşeşte atâtea măiestrii de mirare ca omul, dar cunoaşte altele cu mult mai ager decât noi, simţind de departe pe duşman ori având înştiinţare despre o nenorocire. Aşa a venit Vidra în celalalt an şi 1-a căutat, ca să-1 ducă acasă. Acolo, Ana nu mai avea mult de stat între noi, după cum s-a şi văzut.

— Acuma putem merge, Culi, a şoptit domnul Ionaş Popa.

Culi a tresărit. Stăpânul său depusese felinarul stâns şi-şi pregătea carabina. Poiana îşi deschisese liniştea argintată. Orice adiere de vânt căzuse.

S-au dus de-a dreptul la cei doi brăduţi. Ursakc începu să caute smuncit. Căţeluşa avea mai multă cumpănă decât el. Însfârşit, li s-a părut că găsesc urma. Vidra a înălţat apoi bănuţul nasului ei. Au socotit atunci că vrea să-i ducă de-a dreptul în fund; dar pe urmă i-a dus spre stingă.

Când s-au oprit mai încolo, căutând o altă orientare, Nicula Ursake a icnit. In aceeaşi clipă şi vî-nătorul a văzut dihania la treizeci de paşi pe un catarg gros de brad răsturnat. Se suise acolo şi stătea gata să sară asupra duşmanului. Doctorul şi făcuse gestul ca să ia arma la umăr; dar apoi amân-doi oamenii îşi eliberară piepturile de răsufletul comprimat, băgând de samă că blana ursului era presărată de argint de brumă. Fiara pierise încă din ajun, ghemuită acolo.

I s-a părut lui Culi.

— Ori într-adevăr s-a simţit luminat? S-a grăbit să se ducă la urs, căutându-i puşcătura; a luat de la un brădui un clomburel, mu-indu-1 în sângele închegat, şi 1-a prezintat stăpânu-lui său, gratulându-1 pentru succes.

„L-am vestit eu că n-are să-i meargă bine", îşi zicea Nicula, întorcându-se Ia iiară, ca s-o cerceteze din nou. Atuncea când a furat şi a mâncat şuncile, va fi stat pe lângă pârău zece zile în şir, ca să poată birui atâta sărătură. Frumos animal; n-are nimic deosebit, decât blana asta întunecată, încolo, ochiul i-i rotund ca la orice urs şi fruntea boltită. Ghiarele parc-ar fi de fildeş. Trebuie să fie un baci bătrân. Şi-a adus aminte de locul cu bunătăţi~şi s-a întors?' în ist an. Aştepta, poate, să găsească şi vin. Culi nu mai descoperea acuma nici o duşmănie şi nici o drăcărie, căci spaima iui de-atunci îşi avusese pricâna în supărările lui proprii, clocite şi înveninate; iar ursul se afla în pădurile şi-n munţii lui şi nu avea cu el nimica. Încât, privindu-1 acuma, Nicula simţea un fel de simpatie şi puţină milă pentru acea fiinţă a lui Dumnezeu.

Însă i-a venit şi lui vremea, se scutură ci din gânduri, înturnându-se spre stăpânul său vânător.

Ce ai, Culi? Prohodcşti ursul?

Mă gândeam şi eu la unele lucruri, domnule doctor, zâmbi paznicul. Au iost nişte spaime zadar nice, care s-au dus.

Cum se duc toate, Culi.

Aşa este. Cum se duc toate, oftă paznicul.

Apoi dădu la o p. arte amăgirile acestea ale inimii şi trase cuţitul, prubuluind unde să târâie jivina, unde s-o atârne şi cum să lucreze, ca să-i scoată cât mai frumos blana. Acea piele are să meargă la Bucu-reşt'i, are să călătorească la Paris, ori la Berlin, prin expoziţii; au să se mire domni şi doamne în jurul ei; are să vie un domn preşedinte să-i dea o medalie de aur; aşa încât Culi se simţi, într-o privinţă, onorat de operaţia pe care o făcea ursului său, în acea zi însorită de octomvrie. Domnul lonaş Popa se îndeletnici o

vreme cu aparatul fotografic; făcu drumul la Prelunci, ca să aducă pe Bezarbarză cu căruţa, să încarce carnea. Trebuiau pregătite şi şunci de urs – despre care şunci, unii domni ce nu sunt vânători spun că ar fi mai bune şi mai gustoase decTt orice şunci de pe lumea asta.

— Ba eu n-am mâncat şi nici n-am să mânc în viaţa mea, „declara Culi. Mi s-ar părea că mânc şi din calul cel răpănos de la stâna poienarilor.

După ce s-ă dus domnul de la Cluj cu trofeul, Culi a rămas cu ai săi şi cu ale sale, ca să se pregătească je iarnă. Mai stăruiau în el oarecare nelinişti – mai mult amintiri, către care zâmbea cu mâhnire. S-a coborât de două ori devale, până la J>ebeş. Când se întorcea a doua oară la deal, la începutul lunii lui noemvrie, se întâmplase a fi o zi călduţă, cu soare de aur. Munţii cei mai depărtaţi visau în pâcle, iar pădurile de la malul Frumoasei aveau în ele ca o dulceaţă a unor păreri de rău. Când a ajuns la o cotitură şi la un pod, a văzut aproape, numai la o zvâr-litură de băţ, două căprioare care stăteau neclintite pe costişă, părând a asculta ceva. Huruitul moale al căruţei se amesteca în zvonul apei. Nu s-au tulburat nici când au văzut calul. Mai târziu au desluşit că este şi o altfel de fiinţă între acele lemnişoare uscate şi ciudat alcătuite. După ce s-au dus ele în copce, la deal, fără de nici o spaimă, paznicul de la Prelunci a înţeles. Ce aşteptau ele acolo, în pripor. Le sosise pe boare de vânt, din susul apei, înştiinţare de mirosuri aspre: cobora de la stânile Şurianu-lui o turmă, cu toţi asinii, tărhatul şi cânii. A trecut domol, într-un nour de pulbere. A rămas un sunet de clopot, după ce priveliştea s-a prelins în cotitură. Alte tălănci tari nu se mai auzeau, măcinate de murmurul Frumoasei. Dar acel clopot mic de aramă ră-mânea distinct şi singur şi-1 auzeau desigur şi căprioarele, în tancul nevăzut unde se opriseră.

Nu multe zile după întoarcerea lui Nicula Ursake din blândeţa văii, au trecut pe deasupra Preluncilor stoluri de dumbrăvenci, îâlfâind şi învârtejindu-se către asfinţit. Şi la o

zi după ce au trecut acele cârduri de dumbrăvenci, s-a înegurat cerul de nouri posomoriţi şi a prins a bate o ploaie piezişă, subţire şi rece. După douăzeci de ceasuri de curgere, în acea ploaie subţire s-au amestecat fulgi de lapoviţă; astfel că s-a aşezat cap de iarnă. Până la coada iernii era îndelungat timp. Insă Nicula ieşise din ticăloşia lui şi îşi regăsise puterea. Ştia că are ce face şi mai ales se bucura că va putea să-şi răscumpere paguba de jderi şi lupi din vremea suferinţii.

— Ai fost numai până la Sebeş, Culi? 1-a întrebat nana Floarea.

Da, mamă; dar de ce mă întrebi? Ai avut ne voie să mă mai duc şi în altă parte?

Nu. Te întrebam aşa. Mă gândeam că poate te-ai oprit în Laz.

— Nu m-am oprit. Ce este în Laz?

Nana Floarea a zâmbit:

Am eu acolo o prietină, care trebuia să-mi aleagă şi să-mi cumpere nişte bumbac. Este una Serafina Burlă – bătrână ca şi mine. Iar lângă Serafina Burlă, stă femeia aceea care creşte pe fecio rul tău.

Nu m-am oprit, mamă, în Laz. Am poposit puţintel lângă cimitirul pe care-1 ştii.

Aşa? Ai văzut şi pe domnul părinte Dămian?

Văzut. Mi-a spus că are de făcut slujbă de un an la acel mormânt. I-am plătit.

Nana Floarea se uita pe gânduri într-o parte şi asculta ornicul.

Am făcut bine?

Ai făcut bine, Culi. Ar fi trebuit să-mi aduci răspuns despre Octavian, căci sunt cu grijă. Dar mă gândesc că nu va fi nimica. Dacă ar fi ceva, Răduţa mi-ar da răspuns.

Culi se miră:

— Aşa o chiarnă pe femeie?

_ Care femeie?

— Aceea care dă ţâţă nepotului dumnitale, mamă, Culi.

— Nu. Dacă vrei să afli, atunci să ştii că aceleia îi zice Nastasia şi soţul ei e slujitor la notarăş. Are el puţină simbrie; le pare bine de ce le mai dau eu, pentru copil. Dar, cum ţi-am spus, lângă casa acestei Nastasii, trăieşte o prietină a mea, Serafina, care-i văduvă. Am fost bune prietine în tinereţa noastră şi nu era zi să nu ne vedem. Soţul ei a pierit în bătălie la ţara Italiei; i s-a întors de acolo numai numele. Se ofileşte şi ea acolo în Laz – şi lucrează.

Se pricepe la ţesut şi la ales scoarţe – care nu mai este nimene ca dânsa în ţara asta. O rugasem, cum ţi-am spus, să-mi aleagă anume bumbac, ce-mi tre buie.

Mirarea lui Culi sporea:

Dar nu mi-ai spus niciodată nimica despre asta.

Dacă aş fi ştiut, mă opream acolo, întrebam şi nime ream. Vinovat, mamă, nu mă simt cu nimica.

Vai, Culi, dar eu nu te învinuiesc pe tine. Vi novată sunt eu că nu ţi-am vorbit înainte de a te coborî tu la Sebeş. Rămâne pe altă dată. Ori va trece prietinul nostru badea Toma şi mi-a aduce el ceea ce-mi trebuie. De asta să nu te superi tu, Culi. Să fii numai sănătos şi să izbândeşti tu, în iarna asta, s-aduni zece pielcele. Cum va fi oare preţul jderilor ist an?

Încă nu se ştie anume, dar va fi bun preţ. Te rog frumos, maică, să laşi în sama_mea teascurile şi jderii, şi să-mi spui ce nu mi-ai spus.

— Ce nu ţi-am spus?

— Trebuia să-mi spui ceva şi am uitat şi eu.

— Ba eu n-am uitat. Această Seraftnă Burlă, prietina mea, are o copilă pe care o chiamă cum am arătat eu – şi ea îmi poate aduce ştire despre Octa-vian, dacă-i nevoie. Cum va fi ceva, se roagă de un călător care suie la deal, se anină în căruţă ori se aburcă pe cal în dosul lui şi vine la Prelunci. Dar până acuma, har Domnului, n-a fost nevoie să vie, şi voi mulţămi Maicii Preacurate Fecioara Măria că n-a fi nevoie nici de acum înainte. Mie-mi place copila asta a Serafinei, pentru că-i cuviincioasă şi nu-i obraznică. Fiind săracă,

Serafina ar vrea s-o tri-meată la slujbă la Sibiu ori la Bucureşti, dar stă la îndoială. E uşor să lepezi aşa în lume o fată de optsprezece ani; fiind şi frumoasă, greu i-ar fi s-o aducă înapoi. Am sfătuit-o eu să mai aştepte, măcar cât îmi face mic trebuinţă, până cc-oi lua de la Nastasia pe Octavian. Mă gândesc eu să-i mai las să sugă iarna asta şi vara viitoare. Pe urmă îl în-ţercăm şi-1 aduc aici. Am eu apoi treabă destulă cu acest copil; mă împresură multe griji ale mele, ca o bătrână care slăbesc din zi în zi, şi n-oi mai lua în samă şi grijile altora. Facă Serafina ce va şti; treaba ei! Mai bine ar fi avut un fecior vrednic, decât ceea ce are. Un fecior aduce spor; o fată pagubă. Pe lângă pagubă, şi ruşine. Bucuroasă mă aflu că am fost păzită de astfel de năcaz.

După ce nana Floarea tăcu, ornicul din părete răspunse: Tic-toc-tic!

Câteodată paznicul lua cu ci în pădure pe Onu Bezarbarză, mai ales când se ducea să cerceteze teascurile.

Căpcăni de jder clădea Culi la locuri unde aceste jivine mici şi agere aveau mult umblet. Aşeza îemnele lungi între doi arbori vechi. Jderul trebuia nu-maidecât să se strecoare pe o punte îngustă de trun-chişor de brad, ca să ajungă locul unde era bucata de cărniţă sau trupul sângerat al unei gaiţe. Când ajungea acolo, călca pe o pârghioară şi atunci cădea asupra lui un lemn, strivindu-1 şi acoperindu-1 în acelaşi timp. Era acoperit şi ascuns, ca să nu-i răpească omului prada alt hoţ al pădurii, fie vultur, fie vulpe, fie lup. Această alcătuire de lemne, care se ţineau ca într-un fir de păr şi totuşi erau statornice în vânt şi ploaie, era o învăţătură de 4a pădurari şi paznici mai bătrâni, care au vieţuit în Carpaţi şi la apa Frumoasei din cele mai afunde veacuri, şi e un meşteşug tainic al lor.

Acest meşteşug tainic ii învăţa acum şi Bezarbarză de la baciul său.

Culi-baci, grăia într-un rând Bezarbarză, umblând pe potecă în urma lui Ursake, eu am văzut, ieri, jderul într-o

furcă de brad la Creanga Neagră.

S-a tras pe furiş în lungul trunchiului şi, cât am cli pit, a prins veveriţa. I-a rupt gâtiţa, i-a supt sângele şi pe urmă sta şi o cronţăia. Eu mă uitam şi 1-am lăsat. Dar îl suduiam în gândul meu. Ce rău i-a făcut lui o veveriţă?

Nu i-a făcut nici un rău, Onule; dar veveriţa de ce mâncă ouăle şi puii de prin cuiburi?

Asta este! Îşi aduse aminte Onu.

Era şi în el, uneori, neliniştea asta care fusese şi a lui Culi. Acuma, la observaţia lui Onu, Ursake îşi făcea socoteală că toate vietăţile pădurii lui se alungă Şi se prigonesc din voia nepătrunsă a Ziditorului, ca să dobândească putere, agerime şi iuţeală; ca să le fie. Tihna mai bună după spaime şi primejdii, aşa cum Iui, deodată, îi place mai tare viaţa după desnădejdea şi căderea din toamna trecută. Fără amărăciune, nu s-ar cunoaşte bucuria şi dulceaţa. Aşa ne pare de rău întâi! Şi pe urmă începem a uita.

— Caută tu teascul, Onule, zise Culi; eu am să stau aici să trag o ţigară. Mă mai gândesc la unele şi la altele.

Nicula Ursake era mâhnit în fiinţa lui cea mai dinlăuntru că cele iubite de el altădată acuma îl împresoară tot mai de departe. Şi îi displăceau întrucâtva unele vorbe ale bătrânei despre satul de devale care se chiamă Laz.

Bezarbarză se întoarse:

Bade Culi, am aşezat carnea.

Bine, Onule. Acuma ne întoarcem, ca să nu -ne aştepte mult nana Floarea cu prânzul. Să-mi spui, Onule, dacă îţi mai aduci tu aminte de oamenii din Laz.

Îmi aduc aminte de unii, răspunse cu mirare sluga. Dar eu n-am trăit chiar în Laz, ci mai la o parte, pe o râpă. Acuma nu mi-ar mai plăcea acolo; m-am învăţat la munte. Dar din ce pricină, Culi-baci, mă întrebi dumneata de Laz? Era vorba să mă trimeată într-o zi nana Floarea la una lelea Nastasia, pentru pruncul cel mic.

De asta întrebam şi eu.

Apoi să ştii, Culi-baci, că nimeresc eu, să n-aveţi grijă. Dar are să fie mai greu de adus pruncul, nu pentru că răcneşte după ţâţă, căci întâi şi întâi îl în ţărca; dar el fiind învăţat numai cu muieri, n-are să-i placă să umble cu mine. Pe urmă, am să-1 învăţ eu felurite meşteşuguri şi are să-i placă să umble după mine ca un ieduţ. Numai atuncea, la început, are să fie greu. Nana Floarea râdea şi zicea că să vie şi nişte muieri de la Laz cu mine.

Care muieri?

D-apoi ştiu eu cum le chiamă? Am să mă mai cuget cum e de făcut. Până la vară este vreme.

În timpul verii anului următor 927, au fost felurite înţepături despre Octavian şi despre Laz. De câte ori încăleca Ursake, ca să se ducă devale pentru afaceri şi treburi, nana Floarea venea şi amesteca vorbe multe lângă capul calului, aşa că, în urechea lui Şargu, intrau de zeci şi zeci de ori aceleaşi şi aceleaşi nume, pe care Culi nu dorea să le mai audă. Insă numele pe care îl poftea el, aşa fără pricină, numai ca să-1 mai asculte o dată, acel nume nu se mai rostea. Ursake avea în el o bănuială că numele acelea – care se spuneau – ori nu se spuneau – în curând aveau să ia fiinţă în Prelunci, schimbând toate. Din pricina asta, începea să fie iarăşi neliniştit.

În ajun de Tăierea cinstitului cap al prorocului Ion Botezătorul, carele se prăznuieşte în august, ziua a douăzeci şi noua, nana Floarea a avut treburi mai multe decât de obicei. A copt pâne, a sărat carnea de la un purcel, a umblat încolo, a umblat încoace; tot se tânguia că e singură şi nu mai poate. Nicula a tot ascultat-o şi a priceput că pofteşte să-i mai poruncească ceva.

Unde doreşti să mă mai duc, maică? A întrebat el zâmbind. Cred că a venit vremea să mă duc.

Unde să te duci? S-a întors ea, privindu-1 cu luare-aminte. N-avem nevoie să te duci „nicăieri. Ade vărat că, mâni, se deschide pentru mine o zi ca aceea; dar pentru ce-mi trebuie mie am pregătit pe Onu.; %

II trimeţi pe Onu?

Da.

Cu căruţa?

Întocmai aşa, Culi. Fost-a ori nu vorbă mai de demult că, la vremea asta, vine Octavian la casa tai?

Acuma se duce Onu, îl ia şi mi-1 aduce.

A fost vorba de asta? Şi vine domnişorul la ale sale? Se miră Nicula Ursake.

A fost vorba, băiete. Şi nu râde tu de un fecior care va să ne aducă bucurie.

Râd eu, maică? Eu mă veselesc. Bucurie nu ştiu dacă mi-a aduce. Insă mă gândesc, mamă, că Bezarbarză are să-1 sperie şi nu 1-a putea aduce singui – să-1 ţie în braţe şi să mâie şi calul.

Nana Floarea a clătinat din cap:

— Asta am ştiut-o eu, Culi, oricât de puţină minte aş avea. Aşa că vine cu el cine trebuie.

Vine femeia aceea, Nastasia?

Se poate să vie şi ea; dar nu ştiu bine. Să dea Dumnezeu să fie mâni o zi după dorinţa inimii mele.

Şi mai ales poimâni, când se întoarce Onu şi mi-1 aduce pe Octavian.

Ţi-1 aduce pe Octavian, iar eu nu-ţi mai folosesc.

— Ba mi-1 aduce şi tu îmi foloseşti şi-mi eşti mai drag pentru că îmi vine acel nepot. Poate, bucurându-mă, mi-or mai sta durerile de picioare şi de şale şi mi s-or mai limpezi ochii. Căci am început să nu mai văd bine. Dacă vrei să te duci tu, du-te, căci vei fi având şi alte treburi; dar eu mai de demult m-am gândit la Onu.

— Ba eu nu m-oi duce. Să se ducă Bezarbarză, a hotărât Nicula Ursake.

Jsju s-a ştiut bine când s-a dus sluga. Culi a băgat deodată de samă că Onu şi căruţa lipsesc. Văzând el asta şi gândindu-se la feluri de feluri de întâmplări, s. a pornit în ziua de Sfântu Ion, peste Valea Mare, la prietinii lui din Branişte.

Acolo a găsit bună-pace. Aproape de casa prietinilor lui, nişte căpâlnari şi nişte lăzureni întemeiaseră tabără, fiind ei acolo în cheile Frumoasei de zece săp-tămâni, bătând cu ţapinile şi descâlcind închisorile plăviilor. I-a părut bine că a găsit mai cu samă oameni din Laz şi a băut cu ei câteva pahare de vin, la colibele lor. A voit să-i întrebe ceva pe unii din ei; după aceea nu i-a mai întrebat şi s-a dus cu badea Toma şi cu Traian mai sus, pe o rovină cu jipi, ca să caute vatra unei scroafe de mistreţ, care începea să iasă cu godinii după ea, privindu-i cum se joacă. Pândind el într-acel fund de vale, i-a plăcut priveliştea şi avea coraj. A mas la Branişte şi nu-şi mai aducea deloc aminte de întâmplările ce povestise badea Toma Orăşanu. S-a întors la Prelunci în ziua de 30, după amiază.

A început să-i bată inima, văzând căruţa acasă. S-a temut să nu se fi întâmplat vreo poznă. S-a temut poate să nu cugete prea mult asupra unor împrejurări nouă, pe care mai curând dorea să le lase nedesluşite. S-a abătut pe la grajd şi a văzut pe Sârg liniştit: a întors spre el botul şi a făcut uşurel: Hn-hn! Atunci a ocolit colţul casei celei mari, la pridvor.

În pridvor, în bătaia soarelui, şedea la pământ un copil străin. Era bălanei şi cu ochii căprii. Ochii lui ffiari, cu gene cârligate, păreau ceva cunos”cut, ca o amintire scufundată. Copilul acela străin, îmbrăcat cu rochiţă roşie, ca să nu-1 dcoache nici om, nici fiară, trăgea pe Onu Bezarbarză de cap. Iar Onu Bezarbarză se afla întins pe spate cât era de lung şi lăsa pe prunc să-1 tragă de încâlcitura lui – păr vâlvoi în coloarea fânului. Copilul cel mic şi cu cel mare grăiau. Cel mare îl învăţase pe cel mic cum să întrebe, cel mic întreba şi cel mare răspundea. Cel mic însă nu ştia să-şi deslege de tot limba şi bolborosea peltic.

— Ai fost în pădure? Întreba Octavian.

Era o întrebare misterioasă. Pădurea era lucrul nou care se vedea de jur împrejur, în lumina unui alt tărâm.

Ai fost în păduie?

Arn fost, răspunse Onu.
Ai văzut ulsu?
Văzut.;
Nu te-ai temut?
Nu.
Ce i-ai spus?
I-am spus: bate ici brânca şi să ne luăm la trântă.
Octavian nu pricepea nimic din afacerea asta şi, în întrebările lui, era necontenit ajutat de Onu; cu toate acestea era fericit că întreabă şi i se răspunde.
Culi s-a grăbit să-şi ia copilul în braţe şi să-1 mângâie; pe urmă 1-a lăsat să petreacă în legea lui şi s-a retras spre casa cea mică. Înţelegea că nana Floarea nu era în casa cea mare. Dacă ar fi fost în casa cea rnare, i s-ar îi auzit de departe glasul neînduplecat.
Dacă nana Floarea nu-i acasă, atunci e dusă după smeură, într-un loc ştiut, în lungul pârăului. Acolo mai mult vorbeşte decât culege, căci are oaspete din Laz.
Încă din ajun Culi înţelesese cine vine cu copilul şi-i era puţin irică de o dezamăgire. Aşa că, de bună-samă, se afla Ungă nana Floarea – părând c-o ascultă şi pândind cu ochii altceva – acea odraslă din Laz, fata Seraâinei văduva.
Cum se ducea la vale, îi venea să întârzie şi să ocolească în altă parte. Se opri un timp, ca să urmărească în lumina poienii zborul rândunelelor; privi pe luciul pârăului Preluncilor, ca în argint viu, săgetarea păstrăvilor după muşte. Cântau în otavă miliardele de tomniţi, şi pădurea până în adâncurile ei fremăta de beţia vieţii. Culi primi de la pământ şi de la brazi mireasmă până în fundul sufletului.
Deodată văzu venind spre el pe nana Floarea cu două soaţe. Una era bătrână şi râdea ştirb; aceea era nana Seraâina. Cealaltă era o copilă. Nu râdea; se uita în colo, spre un brad căzut; îi bătea soarele în fruntea lucie. Nicula Ursake îi văzuse ochii, atât cât îi trebuia, o clipă.
Cu toate cărţile lui din raft şi cu toate însuşirile de poliţist, Ursake înţelese că n-are ce şi de ce să judece. Era vai de

sufletul lui; căci erau acuma asupra sa trei muieri. Lui nu-i trebuia, însă, decât aceea pe care de mai de mult o dorea, printr-o viclenie ce nu era a femeilor bătrâne, ci a lui Dumnezeu, cel care îşi are scrise vicleniile sale sfinte în toată zidirea sa, cu semne fără de moarte.

Mergând către acea copilă nouă a lumii, îşi lepădă ţigara şi zvârli în asfinţit un rotocol de fum. Ca şi cum ar fi fost izvorât din inima lui, acel rotocol se subţie ca o umbră fină, ce ar părăsi pentru totdeauna poienile de la Prelunci. Căci morţii noştri, cită vreme îi dorim, stau în noi şi-n preajma noastră; iar când începem a-i uita, ne părăsesc; între ei şi noi se aşează nu numai moartea, ci şi viaţa.

Fevruarie, 1938, Iaşi. „

24 IUNIE.

Acum un an, după ce a trecut primăvara, mi-am pregătit undiţa de păstrăv şi m-am dus la munte. Entuziasmul meu pentru petrecerea ce-imi iăgăduiam era în raport direct cu explozia de lumină şi căldură a împrejurimilor bucureştene. Ajuns însă sus, dincolo de o mie de metri altitudine, am fost silit să constat din nou că înţelepciunea bătrânilor noştri rămâne valabilă până la istovirea timpurilor; deci mi-am tras din sac cizmele şi hainele groase. Mai stăruia acolo o bucată din coada iernii, care din când în când şfichiuia cu ploi îngheţate aşezarea din Branişte, iar pe piscurile Pătrului şi Şurianului fulgerau încă omături, în răstimpurile de soare. Cum îndrăzneam să ies cu undiţa la malul râului, se po-vârnea de sus, învârtejit de vânt, un nour negru, care scutura lapoviţă. Sara, se făcea senin; în vremea nopţii scânteiau toate stelele văzduhului. Dimineaţa, văile se umpleau de o ceaţă lăptoasă. Către amiază aşteptam o limpezire. Într-adevăr, soarele se arăta câtva timp, ca să ne amintească existenţa lui şi să fle dea nădejde; dar îndată după aceea prindeau să şuşuie brazii şi auzeam în ponoare depărtate vuietul furtunii şi al ploii.

Am aşteptat o săptămână să se aşeze vremea. După aceea, visând altă epocă tihnită a acelei aşezări, m-ani coborât

iarăşi la câmpie. Am ieşit din ploaie şi din furtună; am regăsit primăvara la Sebeş; am revenit în câmpia dunăreană, lepădând de pe mine toate cojoacele, unul după altul, ca Dochia. Aici era vara în toi şi un cer încremenit în linişte, ca un smalţ albastru.

Pe Bărăgan nu plouase de trei săptămânj. Cota apelor Dunării – indicator al tuturor pescarilor tovarăşii mei – era destul de scăzută. Deci, ca să răs-cumpăr vârtejurile reci şi vâltorile de la apa frumoasei, mi-am îngăduit puţină odihnă şi răgazul necesar ca să-mi schimb uneltele; am luat lindiţile de crap şi, cu nişte buni tovarăşi, m-am transportat la o baltă a fluviului.

Cetăţenii României cunosc Dunărea din planşele geografice sau o văd din iuga unui vaporaş. Puţini au cercetat-o în cotloanele ei misterioase. Măreaţa ei îmbulzeală de ape, colectată dintr-o jumătate de Europă, se alină în această blinda margine a şesurilor şi în aburul ei apare apa morţilor, cu năluciri de vis. Gârlele ei au îmbrăţişat, din veacurile cele mai vechi, bucăţi de pământ, rupându-le şi adâncindu-le într-o parte, sporindu-le cu nomoluri în altă parte, alcătuind limanuri ale crapilor. Lunca şi păpurişurile par necontenit schimbătoare; dar ele nu urmează decât o rin-duială periodică, în care fauna imensă a acestor ape se echilibrează în chipul cel mai armonios. Prezidează aici o înţelepciune care s-a urzit, s-a dezvoltat şi s-a desăvârşit în curgerea miilor de milenii, fauna şi flora adaptându-se şi influenţând în acelaşi timp. Astfel s-a hărăzit oamenilor Ce s-au aşezat aici minunea acestor grădini, a acestor lacuri şi a acestor crapine, pe care ei vor să le zăgăzuiască, să le rupă şi să le desfiinţeze, socotind că pot face mai bine decât Dumnezeu.} yci inteligenţa omului ar trebui să grăbească şi să organizeze mai curând indicaţiile fluviului, pentru ca să putem avea unul din cele mai bogate rezervorii de peste din lume. Câţiva dintre prietinii mei pescari cu undiţa cunosc acest

secret al Dunării şi ştiu să-i exploreze tainiţile necunoscute profanilor.

Către unul din aceste locuri, la un mal de baltă, am ajuns eu şi tovarăşii mei.

Când arn intrat în luntri, soarele abia răsărise. Ne-am dus printre sălcii, am cotit pe sub maluri nalte. Eram departe de sforul Dunării'; s-auzeau din când în când dintr-acolo mugete de sirenă. Treceau din când în când într-acolo convoiuri de paseri sălbatice, prin văzduhul proaspăt al dimineţii. După ce ieşirăm lângă luciul larg al unui lac, intrarăm în alt canal. Acolo ne-am înşirat şi am zvârâit undiţile. Eram în preajma unui gard, care închidea limanul după ce crapii intraseră, odată cu începutul verii, la boiştea lor.

Erau locuri cu bun renume, unde tovarăşii mei pescari săvârşiseră – după cit povesteau ei – isprăvi repetate. Câteodată dădea somnul foarte bine la undiţă, altă dată şalăul. La vremea asta, însă, începea să mişte crapul. Bătaia în apa liniştită şi joasă a lacului se isprăvise şi pestele cel mare umbla iar după mâncare.

Îndată ce soarele se urcă deasupra cununilor de sălcii, o lumină orbitoare împânzi băltite. Către ora zece, căldura începu să devie copleşitoare. Crapul se arăta leneş. Tovarăşii mei îmi dădură câteva explicaţii, din care puteam înţelege că, în unele zile frumoase, crapul trage deosebit de lesne la undiţă; pe când în altele, tot aşa de frumoase, nu trage. Observaţia aceasta extraordinară o făcusem şi eu, în cariera mea destul de lungă de pescar. Probabil că se pregăteşte vint cu ploaie, adăogeau meşterii cei mai bătrâni şi mai pricepuţi. Insă câteodată crapul vine la undiţă şi înainte de vânt cu ploaie, după cum vine şi în urma unor asemenea manifestări meteorice. Unii emiteau părerea că apa ar ii prea caldă; alţii că pestele are încă mâncare din bielşug. Cunoşteam valoarea tuturor argumentelor acestora; le ascultam cu linişte şi eram bine încredinţat, pe de o parte, că nu vom prinde nimic în ziua aceea, iar pe de

alta că, a doua zi, vom avea norocul cel mare pe care undiţarii pasionaţi îl aşteaptă cu răbdare toată viaţa.

Vorbind şi povestind, trăgeam de pe mine, unul după altul, învelişurile netrebuincioase. In răstimpuri depuneam şi pălăria, ca să-mi înfăşur capul cu o pânză udă, deasupra căreia potriveam iarăşi acel aco-peremânt cu bouri largi. Soarele avea atâta putere şi aerul era aşa de neclintit incit, ca într-o etuvă, lepădăm râuri după râuri de broboane. La ceasul al treilea al după-amiezii, şi trupul meu avea înfăţişarea hainelor aruncate. Cu toată reţeaua de umbră a sălciilor, soarele săgeta în fiinţa mea cu o putere înfricoşată. Toate iernile trecute, toate nopţile umede de toamnă, toate înserările înşelătoare de primăvară la vânat, toate erau răzbunate. Mai ales simţeam că curge din mine jilăveala acelei ierni târzii de unde veneam, care-mi furişase în măduvă reumatismul zloatei, înţelegeam că nu nimerisem acolo ca să înşir un-diţile pe marginea luntrii, ci ca să mă ardă şi să mă cureţe de iarnă soarele biruitor.

Mi-am trezit luntraşul turtucăian, care dormita cu fruntea pe genunchi, şi arri pornit domol, prin florile de lumină presărate de sălcii pe luciul lacului, îmi strânsesem sculele. Nu mai aveam nici putere, nici dorinţă să prind cu vechile viclenii crapii Dunării. Mă simţeam însă atras de ascunzişurile necontenit înoite, în cotloanele şi printre ostroavele apei.

Cu mult înainte de asfinţit eram singur, cu totul desfăcut şi despărţit de tovarăşii mei. Luntrea se strecura printre draperii de liane. Ştefan Gâdea, omul meu, simţind ce caut, mă ducea într-urt loc pe care îl ştia el. Fără să-mi spuie el nimic, am cunoscut acel loc. Era o grădină sălbatică, înflorită nou de la nuferii din baltă până la malurile uşor înclinate. Volburi se răsuceau pe trestii, irişi galbeni deschideau cărări, boschete de tamarix îşi atârnau strugurii dulce mirositori. După sălcii urmau pilcuri de salcâmi înfloriţi încă, al căror parfum părea că se târăşte nevăzut şi nesimţit pe oglinda luciului, înainte de a ajunge la salcâmi,

m-am oprit între papuri nalte, căci dincolo, în acea grădină ascunsă a liniştii, se zbeguiau cu glasuri, drcâiri, clămpăniri de plisc şi bătăi de aripi toate neamurile de sălbătăciuni aripate – de la lişiţă până la lopătari. Erau şi cele două specii de gâşte, şi cele douăsprezece neamuri de raţe, şi mierlele, şi privighetorile, şi ochiul boului. Era un sobor rar, pe care 1-am mai văzut în viaţa mea poate încă de două ori trei ori. Era jocul luminii şi al bucuriei de a trăi de la mijlocul lui iunie, când soarele a ajuns la cursa lui cea mai înaltă pe cer. O uşoară adiere a. trecut prin flori şi mi-a răcorit fruntea; m-am simţit, într-o clipă de sănătate deplină, înfrăţit cu toate, eliberat de dureri şi de gânduri.

După ce a trecut viziunea aceea, am auzit iarăşi plescăitul moale al lopeţilor. Gâdea, barcagiul, a cunoscut şi el că mă întorc la lume. Ne-am mişcat tot înainte pe sub sălcii care ningeau scamă; din când în când o adiere purta ca în viscol aceste seminţe uşoare, învăluindu-le la iată apei.

— Uite ce spun eu, vorbi Ştefan Gâdea, om prac tic, grijuliu şi serios. Dumneata pretinzi că să nu ne mai înapoiem; dar atunci cum rămân ceilalţi tovarăşi ai dumnitale? Eu nu zic să te aduni numaidecât cu ei, dar, dacă nu ne înapoiem, dumnealor or crede că te-ai rătăcit ş-or ii cu grijă. Aşa că, din trei, trebuie să alegem una. Dacă scutim înapoierea, ne mai ră min două. Ducându-mă îndărăt, ii vestesc pe dumnea lor unde te afli dumneata şi dânşii or rămânea la leasă lui Crăciunete. Dacă poftesc, îi aduc şi pe dumnealor unde te duci acum dumneata.

Am întrebat zâmbind:

Unde m-oi fi ducând eu, Ştefan Gâdea?

Dumneata te duci acuma în Fundul Lintiţii, răs punse barcagiul. Este acolo colibă şi polog. Dormi bine, iar mine dimineaţă arunci undiţa în gârlă, cu câştig. Este peşte acolo, sodom; dacă vei avea noroc, poţi prinde şi pe împăraţii crapilor.

Mă mulţămesc şi cu crapi de rând, Ştefan Gî dea. Se poate şi să nu prind nimic.

Imposibil, boierule; acolo e altă socoteală. N-a dat acolo nimene cu undiţa de când e Dunărea; crapul de-acolo n-a învăţat şireclic. Mai adaoge dumneata că la colibă ai pe uncheşul nostru Mitrea Pescăruş.

A! Trăieşte acolo s-un uncheş?

Da, domnule. De cum intră puvoaiele în bălţi, el se duce la grindul lui, îşi repară coliba şi-şi cătră^ neşte vârşele. Are şi el nişte sărăcii de vârşe.

Făcut, pesemne, o mutră oţărită. Aş fi preferat să fiu singur.

— Trebuie să-ţi spun îndată şi asta, a adăogat Ştefan Gâdea, că acel uncheş e tocmai omul care-ţi lipseşte dumnitale. Precum ai văzut, eu nu-ţi pot fi folositor la multe. Duc barca unde pricep eu că doreşti. Iţi spun cum merge meşteşugul nostru al turtucăieni-lor; cât somn prindem cu oriile; până unde ne ducem cu bărcile; ce necaz avem, ce neguţătorii învârtim; asta ştiu, asta spun; insă eu povesti de alea de ca-re-mi ceri şi care-ţi plac nu cunosc. Eu ştiu că una şi cu una foc două. Omul dumnitale cel mai potrivit e uncheşul. Moş Mitrea Pescăruş nu cunoaşte multe din-tr-ale politicei, şi-i cam nătâng. Dar să-ţi povestească dânsul o întâmplare. ca din gazetă! Căşti gura şi ră-mii bau! Ştie unele, ca şi cum ar fi fost de faţă; ţi le înşiră şi ţi le zugrăveşte. Are ăst dar. Trăind cu poveşti, a rămas prost şi sărac.

Gâdea m-a lăsat câteva clipe, să mă gândesc şi să mă hotărăsc. Eu nici nu mă gândeam, nici nu mă hotărâm. Barcagiul a înţeles şi asta.

Mergem în Fundul Lintiţii.

Bine; să mergem.

Şi să mă duc să vestesc pe ceilalţi domni?

Cred că trebuie să-i vesteşti.

Şi să-i las să doarmă la leasă lui Crăciunete?

Fie; lasă-i acolo, ca să nu se mai ostenească.

Altfel nici nu-i chip, a scuturat din cap Gâdea.

Am şi eu destulă cale îndărăt; şi trebuie să mă abat Şi pe la tovarăşii mei. Mâni, când se ridică; soarele de două suliţi, mă aflu iarăşi la dumneata: eu sunt om strict.

Văd, Ştefan Gâdea, am zâmbit eu iar; fă cum binevoieşti.

' Sadoveanu – Opere, voi. 15

Gldea s-a lăsat cu toată greutatea în lopeţi. Câteva clipe am plutit pe lingă o fereastră perdeluită' de sălcii: era o deschidere, din canalul pe care pluteam, înspre un cot de gârlă. Dintrodată am auzit, acolo zgomot de plescăiri în apă şi am văzut roind curcubee de stropi. Erau cormoranii la vânat. O parte din familie gonea cu bătăi puternice de aripi albitura (cum spun pescarii peştelui mărunt) în cotlon, şi alţii înâulicau cu pliscurile. După operaţia asta, ştiam că se adună la mal; cei care au cules îşi deşartă gusele şi se face împărţeala. Am vrut să mă opresc.

— Dă-i dracului! A spus cu dispreţ Gâdea.

A dat un chiot. A izbit de câteva ori în doaga bărcii cu vâsla. Pescarii negri şi-au luat zborul, cu spaimă.

— Stârcii ăştia ne fac concurenţă, a explicat tova râsul meu.

În jurul nostru s-au întins iar singurătăţi şi tăcere. Am plutit aşa până ce soarele a prins a se pleca şi pădurea de sălcii a început a fâlââi lin. Pe fruntea mea fierbinte a suflat răcoarea. Atunci, la un mal de grind, am văzut alt spectacol nou. Vreo douăzeci de ţigănuşi se scăldau în nomol, luptându-se, la malul gârlei. Au salutat cu răcnete de entuziasm trecerea noastră, ară-tându-ne întreagă goliciunea lor de coloarea castanei.

Unii întindeau o mină:

— Mă unchiule, dă-mi un ban!

Gâdea îmi lămurea cu vorbe precise că avem de-a face cu copiii rudarilor.

S-au aşezat aici, în pădurea de sălcii, de trei ani.

Sunt meşteri de albii. Lucrează deasemeni fuse şi lin guri.

Ţigani?

Nu sunt ţigani; sunt rudari.

Într-adevăr, Jn corul care se întocmise într-o clipa în ghiol, deosebeam glasuri subţiri de fete; câteva din aceste fete aveau în jurul frunţii coroane de păr de tln blond cânepiu. Ochii acestor rudărese blonde se cuvenea să fie verzi. Limba în care cirrta laia era „ru-fnineascâ”; se simţea însă într-însa ceva străin şl' vechi. Versurile cuprindeau unele vorbe crude, pe care, în alte împrejurări, le-aş fi socotit cu totul lipsite de cuviinţă. Copiii aceştia continuau, însă, cu nevinovăţie un ritual al generaţiilor.

Ştefan Gâdea rânjea, pândindu-mă cu coada ochiului, îndată după corul pe care îl închinau rudăraşii soarelui de sânziene, au urmat poiana şi grindul unde îşi întocmiseră satul meşterii de albii. Era o aşezare de nomazi; cai, porci şi vaci umblau slobod în jurul căruţelor. Coviltirele erau ridicate de pe draghini şi ssezate pe stâlpi. Pe lesele de subt aceste coviltire se aflau dormitoarele familiilor, ferite de dihăniile şi jivinele luncilor şi de viiturile apelor la vreme de noapte. Focuri ardeau în toate părţile. Femei cu fuste colorate se învârteau între vetre şi căruţe, pregătind cina. Meşterii lucrau la trunchiuri cu topoare care păstrau forma evului de piatră: lungi şi înguste.

În tabăra aceasta a vremurilor de demult se produse oarecare mişcare. Câţiva cucoşi cocoţaţi în crengi dădură semnale, cu viers înalt. O căruţă înhămată cu cai bălţaţi porni sunând din obezi ca din clopote; într-însa se vedeau grămădiţi o duzină de rudari şi rudărese; pe drumul moale de năsip se duceau către un sat de aproape, la un praznic al vreunui cumătru. Siluetele altor locuitori ai cătunului preistoric se înşirau în monom spre o baltă rămasă din revărsări, ca să înceapă o vânătoare la fel cu a cormoranilor. Alţii în-sfârşit veneau la mal, cu părul învăluit, bărbile zbârlite şi ochii rotunzi, ca să contemple trecerea bărcii noastre. Toată această mişcare se făcea cu o legătură oarecare de ansamblu: căci şi cei ce se duceau la pescuit, şi cei din căruţă, şi cei de la vetre, şi cei care păleau cu topoarele în trunchiuri, şi cei care se holbau spre noi

comunicau necontenit, chemându-se, stropşin-du-se unii la alţii, veselindu-se, în limba aceea rumî-nească, ce părea totuşi străină. Vorbirea lor răsuna răstit în aerul pur; auzeam şi cele mai depărtate glasuri. Era o vorbire deosebit de colorată, în care la fiecare trei cuvinte se asociau sudălmi stranii şi două ori trei vocabule dintre cele mai ruşinoase.

În societatea bună, în adunări politice ori academice, asemenea vorbe şi expresii n-au căpătat drept de cetăţenie niciodată de când fiinţează regatul. Adevărat este – ştiu şi eu – că în comitete restrânse şi intime, în anume momente de euforie, ele exploadează totuşi, făcând evidentă legătura cu un trecut nu tocmai depărtat de stare primară; însă oricare dintre atari onorabili vorbitori ar face apel la forţa executivă când acele expresii ar străbate în public vorbite ori scrise. Aici, în baltă, nu le ascultam decât eu şi cu Gâdea. El se amuza enorm, deoarece eu mă făceam că nu le aud; uneori se indigna de unele locuţiuni prea energice şi atunci categorisea pe oratori, înjurându-i şi el, cu ameninţări directe, pe caje nu avea intenţia să le execute vreodată, dar care erau singurele flori de stil la acest om sever.

Eram atent şi mirat. In Moldova, în munte şi în Ardeal, niciodată nu mi-a fost dat să surprind o elo-cinţă asemănătoare. Oamenii din locurile înalte păstrează o discreţie remarcabilă în raporturile lor verbale; fraza lor e înflorită altfel, în armonie cu linia munţilor, cu limpezimea apei şi a cerului. Aici în bălţi punărea amestecă toate aluviunile; la ţărmul ei au viermuit neamurile; sub soarele ei copleşitor pasiunile au o violenţă necunoscută aiurea. Vorbele anu-niite erau proclamate cu o plăcere neasemuită, ca şi cum ar fi cuprins în ele o savoare rară. Sudălmile care vizau linia ascendentă şi colaterală feminină erau aşa administrate încât cuprindeau informaţii curioase despre civilizaţia sudică, cu ale ei excese şi perversiuni. Filologiceşte deasemeni aveam dovezi că Dumnezeii cu care

se apostrofau unii pe alţii rudarii erau zeii păgâni şi zeii lari: dovadă că jargonul special se păstrase din vremea păgânismului. Găseam în viaţa fierbinte a mocirlelor, cu toate dihăniile şi gângăniile lor, o stranie asemănare cu coloratura verbală a acestui vechi idiom rudăresc.

Moartea e putrezirea vieţii şi viaţa îşi înfinge rădăcinile în moarte:

După legea Minţii prea înalte, Fiecare-i la purcesul celeilalte, cum spune bătrânul poet Solomon Cornea, răposat de curând, înainte de a ajunge la o editură şi la Academie.

În această vorbire se exasperau viaţa şi moartea, fără adaosul nostru de preocupări. Ascultam cu respect, reţinând, după obiceiul meu, ceea ce mi se părea artistic. Era absurd – arta se confunda cu ignominia, ca florile bălţii cu magma rău mirositoare a ghiolului.

Am auzit cândva o legendă de la Egipet. Anume, ca ar fi fost o regină demult moartă, în mormânt de Porfir boltit, învăluită în triplu giulgiu, care se întoarce din când în când în valea Nilului din călătoria ei fără siârşit prin ţinutul umbrelor. Numele ei era Nitacrit. Când silueta ei îină şi nealterată se întorcea din veacul vechi în lumea nouă, într-o noapte de lună plină, cel care avea norocul s-o zărească era săgetat de spaimă şi iubire şi nu mai putea vieţui nici în lumea aceasta, nici în acest veac. Simţea trebuinţa să moară şi s-o urmeze dincolo.

Cum am cotit cu barca nu departe de satul rudarilor, spre Fundul Lintiţii, la coliba lui Mitrea Pescăruş, am văzut apărând o făptură ce mi s-a părut uimitoare subt arcul sălciei. Avea mişcări mlădioase şi un obraz oacheş şi pasionat. Purta fustă încreţită roşie cu pu-chiţei negri şi broboada verde ii era căzută pe umeri. In afară de iie, nu mai avea altă îmbrăcăminte. Umbla desculţă. Pielea îi era arămie. Sub sprâncenele arcuite, ochii păreau în ceaţă. Erau ochi cenuşii, care-mi plac. Părea ieşită din trecut, ca şi Nitacrit. Dar rudăreasa aceea era vie şi cine o zărea nu

ţinea deloc să moară. Legendele ţinutului Dunării nasc într-o clipă şi cad ca frunzele, ca florile şi ca fulgii viscoliţi ai sălciilor.

Omul meu, Ştefan Qâdea, a mormăit ceva. Am înţeles că-i aduce omagiul unei înjurături.

Frumoasă muiere, am răspuns eu.

Asta-i una Raruca, m-a informat Gâdea. Parcă s-a mai subţiat şi a întinerit iar.

— S-a mirat el.

Rudăreasa nu ne vedea încă; era atentă înspre un canal adânc ce dădea în gârla mare, unde pluteam noi. Pe celălalt mal al acelui canal văzuse pe cineva, care rămânea ascuns pentru noi. Dintrodată dădu glas.

Avea glas frumos. II pornise însă cu ceartă.

— Alei, Gogule, ce-ai făcut? Gogule mnică, de-acil ne desparte Dunărea. Tu te duci şi eu rămân.

Tot nu vedeam pe Gogu. Am auzit numai o înjurătură răguşită.

_ Ce-am făcut? Hasta am făcut. Dacă-ţi place, bine. Dacă nu-ţi place.

Acest răspuns, pe care nu-1 pot da decât aproximativ şi cu totul dezbrăcat de înâloriturile-i locale, avu darul să răsucească în loc pe Raruca. Parcă s-ar fi zvârcolit în ea o viperă.

— Mă boierule! Îi aruncă ea vorbele cântat spre celălalt mal; apoi eu ţi-am dat opt lei, să-mi iei o pâine ş-o pamblică de la prăvălie; iar tu îţi cumperi tutun şi bei răchie. Ţi-am dat banii aseară şi tu nu te-ai întors nici >azi dimineaţă. Mi-a spus Rita unde îţi strălucesc ochii.

Ei şi ce dacă ţi-a spus Rita?

Apoi, nene Gogule, putea Rita să-mi spuie ori să nu-mi spuie, că eu de mult te cântăresc şi te-am pre ţuit. Ajunge-mi nasu tău cât securea taichii, şi nu-mi mai trebuiesc urechile tale cât lacătele de la pivniţele împărăteşti. In gura dumnitale ar intra barca lui uncheşu Mitrea, dar nu poate de dinţi găunoşi. Să dea Dumnezeu şi Maica Domnului să ţi

se usuce buzele cum se usucă nomolul; să nu mai ai parte să fumezi tutun din banii mei. Şi când ei duce la gură, să duci şerpi şi sălămârde, ca. Să te saturi de rachiu pe parale muncite de aste mâini.

Gogu nevăzut se mâniase.

— Fă! Viu la tine şi te calc în picere.

— Tu? Pe mine? Se zvârcoli ea scuturându-şi sânii. Vai de mine, că vrea să mă ucidă Gogu! Aoleo, Gogu mă bate! Pune talpă lată lângă talpă lată, trece gârla să mă bată. Fugire-aş de el, că pute ca lupu. Scârbi-ro-aş de el ca de măgarul lui Calapod, care-a crăpat în capu grindului şi trăgeau câinii din el. Bată-te un Dumnezeu şi optzeci şi opt de sfinţi! Qţi paşi vei iace, atâtea bube să-ţi căşuneze.

Sunt nevoit să mă opresc, căci imprecaţiunea aceasta, după toate formele retorice, curgea repede şi dulce cân-tat, într-o creştere neliniştitoare. Vocabularul rudarilor pe care mă sfiesc să-1 reproduc, însă nu mă sfiatn să-1 ascult, revenea cu amploare şi c-o artă de o sumbră şi antică măreţie. Când fiinţa elegantă pe care o comparasem cu Nitacrit ajunse la intimităţile cele mai ascunse ale rudarului nevăzut, dându-le destinaţii uluitoare, barca noastră ieşi „în lumină.

Raruca se opri. Obrazul ei luă o expresie blinda, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat absolut nimic. Se aplecă alene între spinii grindului, căutând o floare. Găsi un fir de ovăs sălbatic; ii culese şi, îndreptându-şi linia trupului, îl muşcă cu graţie, scuipând uşurel într-o parte.

— Vă duceţi în colo?

Ne întrebase privindu-ne puţin pieziş. Agreabil surprinsă şi încurcată îşi mişca braţele şi sinii şi avea o undoire a trupului. Ne întreba ca să nu tacă şi să înţelegem că ne acordă atenţia cuvenită.

Ne ducem în colo, îi răspunse barcagiul.

Dumneata eşti, nene Pane?

După cum se vede.

Poate duci pe dumnealui la coliba uncheşului?

Omul meu nu catadicsi să-i răspundă. Ea râse cu toţi dinţii.

— Iacă, i-am dat unui berechet opt lei, să-mi cum pere pâine şi pamblică. N-ar mai îi ajuns! Pâine să se facă şi pamblică – să-1 mânce şi să-1 întindă.

Ştefan Gâdea râse:

Am auzit cât de frumos îl descântai.

Eai!

§e raşrn'a puţin, dar nu pre'a se ruşina. Ca sj currf finea la stima mea îndeosebi, îmi adresă un zâmbet dintre cele mai plăcute şi porni c-un mers legănat înapoi,.' spre satul rudarilor, îndată ce trecu după un grup de sălcii tinere, începu să cânte. Avea o voce caldă, joasă' şi plină; hăulea o jelanie cu modulaţii orientale. Nu1 înţelegeam versurile; mă prindea de inimă, însă, patima lor.

Tăcu după un răstimp. Ii vedeam iarăşi îusta roşie printre trunchiurile pădurii rare. Îşi porni din nou vo-cea-i de ceartă, pentru cei opt lei, pentru pâne şi panglică, adăogind o serie proaspătă de consideraţii pitoreşti referitoare la acel Gogu necunoscut, pe care ea îl simţea încă în preajmă.

Cine-i fata asta? Am întrebat pe barcagiu.

Ştefan Gâdea era un om strict. Deci îmi răspunse:

Care fată?

Eu i-am făcut semn cu ochii. Glasul abia se mai auzea, ca un descântec neostoit.

— A! Raruca? Se făcu a înţelege omul meu. Afost ea fată, când va îi fost.

Informaţiile lui Gâdea se opriră aici. Scuipă în palme, într-o ultimă silinţă. La cotitură se zărea co-iiba. Acolo era Fundul Lintiţii.

Am stăruit:

— E măritată?

— T!

Atunci cine-i acel Gogu?

Asta-i al şaptelea, de n-o fi al unsprezecelea, întâi, a îost unul de la noi din Turtucaia, un nebun care a rămas pustiit

prin pădurea asta, ~ pentru dânsa. Al doilea, a cumpărat-o Dălcăuş.

Cum a cumpărat-o?

— Bine; î venit ia taica ei şi a cumpatât-0. A dat o sută de poli de aur; şi a luat-o cu el. Acel Sandu Dălcăuş a fost un hoţ. A luat-o cu dânsul şi a fost s-o omoare. Povestea asta o ştie uncheşul Mitrea Pescă ruş. Eu nu ştiu bine ce a fost şi cum a fost, că nu mă interesează prostiile. După Dălcăuş au fost alţii.

Acuma i-a dat chitanţă şi lui Gogu. Cum i-a dat chi tanta, fuge şi ăsta.

Eu nu înţelegeam.

Fuge, dă-1 dracului, a stăruit Gâdea. Stă în preajma ei altul, şi ăla – care va; fi – îl taie pe Gogu dacă-1 mai găseşte pe-acilea. II taie, ca să-i vândă pielea pe opt lei, s-o despăgubească pe rudăreasă.

II pune ea la cale să facă asta?

Nicidecum! Insă nu se poate altfel.

Nu pricep.

Dar eu parcă pricep? S-a mirat Gâdea. Are ea într-însa un diavol, pe care nu-1 ştie nici ea singură.

Cu aceste vorbe, am ajuns la colibă, subt o salcie veche, şi-am cunoscut pe uncheşul Mitrea.

Când îşi purta trupul nalt şi uscat, alcătuit din noduri negre şi piele tăbăcită, bocănind cu cizmele de la colibă la vârşele întinse şi de la vârşe la vatră, uncheşul Mitrea Pescăruş avea obicei să vorbească. Nu singur. Vorbea cu lucrurile, cu sălciile, îmi revenea acum şi mie o parte din frazele – unele destul de nesăbuite – pe care le rostea.

— Trebuie să înâierbânt catranul, ca să vă cătrănesc. Zicea el împletiturilor înşirate în pari.

Pe urmă întrebă ceaunul cu catran:

— Unde eşti?

H duse la vatră şi-1 aşează pe pirostrii:

— Iacă, te-am pus să te înfierbânţi. Bagă de seamă, hârbule, să nu scapi catranul în foc!

Bineînţeles, adăogea la adresa hârbului o sudalmă, ca şi cum hârbul ar îi avut într-adevăr o mamă, a cărei întrupare uncheşul Mitrea o avea în faţa lui.

— Să mai aduc niscai lemne, să cresc focul.

Umbla şi aduna vreascuri, privind furiş în dreapta şi-n stingă, cu ochii înegurаţi de tufele sprâncenelor.

— Iacă, am adus lemne.

Se uita în juru-i.

— Acuş, dacă ar îi loc, aş putea aşeza aci şi o cratiţă cu mâncare. Unde eşti, cratiţă? Te-am pus la ră coare, în gheţărie, cu iahnie de crap. Dar dacă te pun lângă hârb, scuipă în tine catranul. Întâi să fiarbă ca tranul – îl înjura el pe catran – şi după aia te aduc şi pe tine.

Se ridica de pe vine şi se scărpina în capu-i pleşuv. Mai avea puţin păr cărunt numai pe la urechi şi deasupra cefei.

— Am pus lemne pe foc.

Iar căuta ceva, întinzând ghiarele-i de coloarea mî-lului într-o parte. Pe urmă îşi aducea aminte de alta:

— Mă duc s-aduc apă. Poate le e sete oamenilor.

„Oamenii” eram eu.

Se ducea şi se întorcea.

— Apăi am adus apă.

Am fost surprins mai târziu, când mi-a declarat că se duce undeva pentru nişte necesităţi personale. Nu mai puţin surprins am fost când, întorcându-se, a comunicat, oarecum indiferent, că acele necesităţi au fost satisfăcute.

Barcagiul meu plecase; soarele se înclina la orizont aprinzând un pârjol imens în pădurile de sălcii. La treizeci de paşi, luciul balţii tresărea de goana vrespe-rilor lacomi, care se teşeau după albitură măruntă. Fluiera o mierlă nu departe; doi granguri îi răspundeau din desimea sălciei celei bătrâne. Mierla îşi repeta frântura de viers cu statornicie; grangurii bolboroseau şi gângăveau, mai mult chemând şi strigând, decât cântând, cu fluieraşele lor sonore.

Am strigat pe gazda mea:

Moş Mitre!

Ahău! A răspuns el, tresărind ca dintr-o medi taţie. Acum încep a umbla ţânţarii şi trebuie să aprind un îoc de stuf umed pentru dumneata.

Lasă asta, moş Mitre; voiam să te întreb ceva.

Nu las, că te mâncă goangele, de te umfli bute.

Mai este vreme; se vede frumos soarele în pă dure.

Dă-i pace să se vadă; îţi fac fum, ca să te apăr.

Pe urmă te duci şi te sui în polog.

Goangele au avut parte de înjurătura sacramentală. Întrucâtva şi pologul, şi fumul. Soarele, insă, a fost cruţat; măreţia lui de aur şi purpură era deasupra celor lumeşti.

Voiam să te întreb, moş Mitre.

Întreabă-mă.

Voiam să te întreb, moş Mitre, de paserile care fluieră în salcie. Cum le spui dumneata?

Ce să spun?

Cum spui dumneata paserilor acestora care cântă?

Bătrânul s-a gândit prea puţin şi mi-a răspuns imediat:

— Privighetori!

— Fse poate, am protestat eu ca tărie. Privighetorile sunt altceva. Dumneata nu înţelegi că te întreb de paserile care fluieră în salcie?

— Păi dacă nu-s privighetori, trebuie că-s ciocârlii.

Mi-am. Arătat iarăşi nemulţămirea. Bătrânul se oprise şi sta în cumpănă: să se ducă să dea la o parte catranul, să mai aducă nişte lemne, să intre la gheţărie, s-aprindă stuful umed.

— De cine vorbeşti dumneata?

De grangurii din salcie. Dumneata nu le spui granguri?

Ba da.

Şi paserii care fluieră dincolo, nu-i spui mierlă?

Ba da.

Atuncea de ce-mi vorbeşti de privighetori şi ciocârlie?

Apăi, domnule, toate-s ale lui Dumnezeu. Le spun şi eu cum mă pricep. Când e ciocârlie, văz că e ciocârlie. Când e

grangur, văz că e grangur. Eu aşa pe deasupra nu le ştiu; nici să răspund întocmai. Aici, la coliba asta, eu vorbesc, eu răspund – treaba merge altfel decât la Bucureşti. Am, într-adevăr, doi gran guri în salcie; le dau şi boabe. Pe unul îl chiamă Costică şi pe ălăjalt Ilie. Aşa le spun eu -şi stau de vorbă cu ei.

Şi-a pus mânile în solduri şi şi-a răsucit gâtlejul spre înălţimea stufoasă.

— Mă! A strigat el grangurilor (cu apostrofa ne cesară), să nu-mi faceţi aci gălăgie; duce-vă-ţi la culcare.

Costică şi Ilie, însă, au urmat să facă gălăgie, răs-punzând mierlei şi zvonului de amurg „al luncii. Din când în când treceau şi stârci mari cu chemări răguşite; stârci pitici albi, când dădeau peste noi, îşi învăluiau zborul mai sus, ca spicul moţului fâlfâind. Între bălţi, începeau să umble cârduri mici de răţoi stingheri în zborul lor de sară, cu şuşuit de aripi. La plăvii, rămâneau raţele năpârlit (c) şi familiile lor de ră-ţuste, pândind cu ochii lor de mărgele cum se bolteşte cea mai lungă înserare a anului. O jumătate de ceas am simţit în jurul meu, din văzduh în pământ, în bălţi, în stufării, în pădure, freamătul sfârşitului de zi. Broaştele răcneau în cor, uneori, aşa de puternic, incit parcă se lamentau pentru criza solstiţiului şi scăderea în care intra zeul luminii.

Ţânţarii au început să mă atace în roiuri; simţeam, în năvala lor învierşunată, hotărârea să mă deşerte de sânge şi să mă adauge lucrurilor moarte în care dospeşte iar viaţa.

Atunci moş Mitrea Pescăruş mi-a declarat:

Mă duc s-aduc stuful.

S-a dus şi s-a întors:

Am adus stuful.

După ce a adus stuful, i-a căutat locul sub vânt, 1-a aprins şi m-a învăluit în fum. Lăcrămam şi tuşeam. Bătrânul rânjea de ticăloşia mea.

Urmând să umble prin gospodăria-i puţină, da cu piciorul ici, îndemnând lucrul să se puie la locul lui, trăgea o sculă de subt un ţol şi se mira cum de s-a ascuns acolo.

Cel dinţai snop de stuf se mistuise; fumul se risipea şi eu ieşeam în lumină, plutind ca pe nouri şi genuni. Uncheşul Mitrea mă admira, recunoscând în înfăţişarea mea o veohe icoană din vreun pridvor de biserică. Pe când el mă privea cu gura pe jumătate deschisă în spinii cărunţi ai bărbii ce-i căptuşea obrazul, ţânţarii dădură din nou năvală asupră-mi. Pielea mea le era mai plăcută, mai moale şi mai uşor de străpuns. Poate aveau şi alte motive să mă prefere; Mitrea Pescăruş rămânea oarecum în afară de viforul lor. Recunoşteam în asaltul lor vitejie, dar mai cu samă totală lipsă de respect. Eram şi eu o victimă a bătăliei pe care specia lor o poartă de mii de ani împotriva omului. Faraonii, la Nil, nu s-au bucurat de cruţarea lor; nici Por-împărat la Gange; nici Alexandru Macedon la Oxus. Generaţiile lor se multiplică numai ca să ne distrugă; noi n-avem rost decât ca să-i hrănim.

— Ho, goangelor! Strigă Mitrea Pescăruş, ca şi cum ar îi înţeles problema. O înţelesese, deoarece avea argumente. Unul din argumente era alt maldăr de stuf; celelalte argumente erau combinaţii verbale pe care, tot de la Gange, Oxus şi Nil, triburile ruda rilor şi breasla pescarilor le-au potrivit cu iscusinţă contra acestor duşmani.

Ţânţarii s-au retras pentru puţină vreme. Puteau s-aştepte; aveau înaintea lor mileniile şi seriile altor pescari cu undiţa.

— Acuma să mă duc s-aduc mâncarea, a zis uncheşul.

S-a dus şi a adus cratiţa.

— Am adus mâncarea.

A stat puţin şi s-a gândit.

— Mâncarea ^asta mi-a făcut-o o rudăreasă de aci din sat. Tot ea a spălat şi pologul. Am socotit eu pre cum că poate să cadă oaspete. Mâncarea să zicem c-o mănânc eu; dar în polog dormi dumneata. I-am dat opt lei.

L-am întrerupt:
O chiamă Raruca? „
Pe cine?
Pe rudăreasa.
— Aia caie mi-a fiert mâncarea şi a spălat pânzele? Da, aşa o chiamă. Ii spui eu: fă aşa; spală aşa. Ea a venit, a făcut ce i-am poruncit; s-a învârtit într-un picior şi gata! E dată dracului!
A mai cugetat un timp şi a băgat de samă că pare a îi ceva la mijloc.
Dumneata n-ai mai fost la Fundul Lintiţii.
N-am mai fost, am întărit eu.
Nici n-ai ştiut ce şi cum: că mi-a gătit şi mi-a spălat.
N-am ştiut.
— Atuncea cum de i-ai spus pe nume?
N-aveam cum să-1 lămuresc; explicaţia era prea lungă. El a mormăit ceva şi m-a privit strâmb, atri-buindu-mi poate o parte din invectivele destinate ţân-ţarilor.
Mi-a spus Gâdea.
Aha! Da el de unde ştie?
Am auzit-o şi pe rudăreasă, pe grind, strigând că i-ar fi luat cineva banii.
Aha-ha! Unul Gogu!
Precum spui.
Uncheşul i-a atribuit şi lui Gogu câteva din variaţiile lui pe aceeaşi temă.
— Apăi atunci îşi caută ea altul. Asta, domnule, e o muiere care nu se teme de bărbaţi. Banii şi-i scoate ea, şi el să se ducă pe lume!
— Aşa mi-a spus şi Gâdea.
Bătrânul se întoarse cu dispreţ:
— Ce ţi-a spus Gâdea? Ştefan Gâdea nu ştie nimic.
El ştie să strângă banii şi să-i grămădească la chişoi.
Alta nu ştie. D.acă ştie, să spuie. Dar nici ştie, nici poate spune.

Aşa arată şi el, moş Mitre, că el nu se pricepe şi numai dumneata ştii toate câte au fost.

Cu Dălcăuş? Apoi de ştiut ştiu eu; şi de spus pot spune, dar mai întâi îmi trebuie ceva.

S-a sculat de la foc:

— Mă duc s-aduc paharul.

S-a dus în colibă şi a cotrobăit pe o poliţă.

— Unde eşti? Acilea eşti!

A bocănit îndărăt, cu cizmele:

— Iaca, am adus paharul.

Îmi arăta un pahar verde, de o litră.

Asta îmi trebuie mie cu vin, şi pe urmă spun.

Bine, moş Mitre, paharul se va umple cu vin, precum pofteşti.

Începui a-mi desface panerul cu provizii. Bătrânul se lumină o clipă de un zâmbet cu desăvârşire blând.

— Raruca asta, domnule, are de la Sandu Dălcăuş o tăietură de cuţit. A tăiat-o acel tâlhar acum şase.

Ani. Se cunoaşte locul tăieturii ceva mai sus de stân ghie, în partea stingă.

— Uite, aci m-a tăiat Sandu Hoţu, zice ea, şi arată. Dumnitale nu-ţi arată; arată cui îi place. Acu nu mai arată nici lui Gogu. A arăta altuia, pe care-1 va alege dânsa. Mulţumesc pentru vin; pahar de vin, pahar de tinereţă. Eu socot, dom nule, că dacă azi n-ai prins nimic cu undiţa pe acolo pe unde ai fost, apoi mâni dimineaţă, aci, în Fundul Lintiţii, prinzi numaidecât. Ieşi din polog când se jimbează de ziuă. Atuncea stă abur pe gârlă. Cum arunci, cum acaţi crapul.

L-am oprit o clipă, introducând în vorbirea lui monotonă istoria cu împăratu crapilor a lui Gâdea.

— Dă-1 holerei pe Gâdea! C-o vorbă de-alui eu nu cumpăr nici o testea de linguri de la rudari. Ce să vie împăratu crapilor în balta lui Mitrea? Nu zic, la undifţa dumnitale poate să dea, că dumneata eşti boier; dar în vârşele mele nu poate fi nici pomeneală; nici n-a fost, nici va fi. La vârşele

mele, ca la un rumân sărac, dă numai câte un crap de cei suletioi, cărora noi le spunem ofiţeri.

Unde vă duceţi voi, bă ofiţerilor?

Apoi ne ducem la Fundul Lintiţii, la vârşele lui Mitrea.

Da de ce nu se duce unu mai dolofan?

Pentru căci aşa i-i dat lui de când mă-sa 1-a făcut, să n-aibă nici o baftă. Când a fost de trei ani, i-a murit taică-su. Când a fost de cinci, era să ardă de viu, că-1 părăsise maică-sa, singur acasă. Când a fost de şapte ani, a intrat slugă la străini. La două zeci de ani, tot slugă se afla. A avut trei muieri: cea dinţii a murit de lingoare; cea de-a doua a fugit c-un bulgar; pe cea de a treia a bătut-o el şi a alungat-o, că curgea lenea după ea. Boi a avut, au căzut; cal a avut, a pierit. Asta e norocul lui; are o casă de poţi învârti în ea o pisică de coadă şi n-are de ce se prinde cu ghiarele. Pământ n-are; comoară n-a găsit.

S-a ales c-o barcă şi cu nişte vârşe. In acele vârşe ne ducem noi să dăm cu capul. Ne-a duce Mitrea Peş căruş să ne vândă la Olteniţa, să-şi mai ia cfte ceva: niţică mâncare, niţică băutură, s-un strai. Iacă, acuş vine toamna şi n-are nici de unele. Haideţi şi voi.

— Ba noi nu ne ducem la Mitrea; a venit un boier cu undiţa; la dânsul ne ducem.

Grăind astfel, uncheşul sorbea câte puţintel din paharul verde. Pe faţa întunecoasă i se veseliseră ochii şi sticleau în lumină. Noaptea se lăsase deplin asupra bălţii, asupra gârlelor, asupra pădurii şi stufurilor în întreg acel cotlon al împărăţiei dunărene. Zborurile de paseri conteniseră; tăcuseră şi broaştele, aşteptând cu ochi bulbucaţi o apariţie misterioasă. Luna, însă, trebuia să răsară ceva mai târziu.

Pescarul „hal bătrân”, cum îi spusese Gâdea, avea o voce care nu se armoniza deloc cu înfăţişarea-i naltă. Pe lângă asta, vocea aceea nu părea a scoate din lăuntrul acelui trup toate alcătuirile pe care le rostea, ci pe unele le pipăia şi le căuta, şovăind, în fiinţile şi lucrurile din preajmă.

I-am umplut din nou paharul cel verde, lăsându-1 să spuie şi observându-1. S-a întors la locul lui, la vâlvătăile vetrei, stăpânind lângă inimă vinul.

— Săracă breaslă! A suspinat el.

(Am înţeles că e vorba de breasla noastră a pescarilor.)

Când vin Dunările mari, mă îneacă.

De ce mă înecaţi?

Aşa poftim noi!

Când e secetă, mă usca vipia, de mi se lipeşte burta de şale.

De ce mă frige şi mă usca?

Căci e voia sfântului soare!

Dacă intră apa cu rânduială şi pun gard, are crapul înţelepciune de se fereşte de vârşele mele. Să fii tu al naibii de crap!

Trăim ca vai de noi. Dar barim trăim lungă viaţă. Ieri ziceam „maică” şi „taică”; mâni, ne cântă popa prohod.

O blagoslovenie, însă, am avut nor pescarii. Pologul. Tot ţânţarii au învăţat mai demult pe oamenii de 'a baltă cum să-1 facă.

Au venit unii din ei, care fuseseră bătuţi şi alungaţi de alţii.

— Mă nene, pe noi ne-au alungat ăia şi au pus ei stăpânire aci. Să alcătuiţi voi o căscioară de pânză rară. S-o puneţi pe o leasă, sus, ca s-o sufle boarea. Acolo nu vă pasă; îi înjuraţi şi le daţi cu tifla.

Aşa am făcut noi polog. Intri în ei dumneata c-un capăt de stuf aprins, ca să vezi goangele ce s-au furişat odată cu dumneata, şi le striveşti cu degetul. Striveşti una, striveşti cinci; gata. Pui mâinile sub cap şi te gândeşti. Te fură somnul; dormi bună odihnă; iată, se face ziuă, e răcoare pe baltă.

Asta e pologul. Dacă vrei să te culci dumneata, e gata. Bun vin!

Focul e blagoslovenia întâia. Pologul e a doua. Vinule a treia. Sunt şi altele, dar eu le-am uitat.

Dumneata aştepţi să spun cum a fost întâm-plarea?

Văd că încă nu-ţi flutură abur la gene. Dar poate ţie, Mitreo, ţi-o fi somn? Nici mie nu mi-e somn.

Află dumneata că Sandu Dălcăuş s-a arătat în baltă acum opt ani.

Mă Sandule, cine eşti tu şi de unde vii? Eu sunt unul din lume. Fără părinţi. Am dezertat de la oaste. Ce eşti tu acuma? Acuma sunt tâlhar cu faimă. Avea câţiva tovarăşi, oameni de prin satele noastre. Veneau la el: Neică Sandule, cârciumarul nostru a adus marfă. Altul: negustorul nostru a scos bani de la bangă.

Îşi puneau obrăzare; ieşeau cu luntrea la un grind. Păleau unde trebuia. Se arătau cu putere şi îngrozire. Dacă era nevoie, dădeau cu puşca, încărcau marfă, încasau bani, erau perceptori.

Se întorceau în baltă. Aveau un ascunziş la C.ălan, între plăvii. Franţuzeasca lui de ascunziş! Căile acolo erau încâlcite ca maţele; nu le mai descurca nimeni. Mai aveau un ascunziş la Răzoare. Acolo Dălcăuş şi-a pus muiere. Un tovarăş al său, de-i zicea Tistu, şi-a adus şi el pe a lui.

— Ţineţi voi aci bordeiul bine, aşterneţi pat de odihnă, faceţi mâncare caldă. Noi venim prin desi mea de sălcii, ca lupii.

Nu se ştia nici când vin, nici când se duc. Nu-i apuca ziua; nu-i apuca noaptea.

Luni, în amurg, s-adună la un cocioc în loc poruncit; intră în luntre toţi tovarăşii. Dălcăuş îi cercetează pe sub sprâncene. Se duc ei pe cărările lor. Ies într-o margine de Olteniţa. Mai era lumină la câr-ciumar.

Dălcăuş a intrat singur, cu puşca.

— Sus labele!

Câţi oameni au fost au stat smirna, cu braţele sus.

Nene cârciumare, vino acilea.

A venit cârciumarul.

Cum te chiamă?

— Tănase.

Nene Tănase, află că eu sunt Sandu. Cunoşti-mă au ba?

Am auzit. Am nevastă şi copii.

Legea lor de nevastă şi copii; nu-i vorba de asta. Scoate vin şi dă la rumâni.

A scos cârciumarul vin. Au băut oamenii de s-au îmbătat. Râdeau unii la alţii, Să n-aud râzând. Să n-aud vorbă. Beai şi ridici iar braţele sus. Ieşiţi câte unul şi duceţi-vă.

Bogdaproste, au spus oamenii.

Hăt! Cine deschide clonţul moare de puşca asta.

Auzit-aţi?

Am auzit.

Aşa. Acuma, nene Tănase, scoate marfa pe care ştiu că ai adus-o astăzi. Dă-o soţilor mei. Pune-mi în palmă şi şase mii de lei, ca să nu mă supăr. Să nu spui nu, că-ţi rămâne muierea văduvă.

Asta s-a întâmplat în jumătate de ceas. Gata.

Miercuri seara, au trecut în cealaltă parte, la Ichi-mov, sat bulgăresc. Au intrat la preot. Şedea la cină, cu patru copii şi preoteasa.

— Sus! Să n-aud o vorbă; mie nu-mi place bul găreşte. Să vie patru oameni. Luaţi pe presviteră şi copiii şi-i încuiaţi în cămara asta. Dacă ţipă careva, puneţi căluş.

Candela şi custiveiu sfinţiei tale, părinte Agapie, scoate cheia a lungă şi deschide tronul ăl ferecat. Dacă nu scoţi şi nu deschizi în clipă, te scrijelez la beregată.

A luat atunci optzeci poli de aur.

Vineri, tot cu obrăzare şi cu puşti, s-au înfăţişat la Silistra, la Hagi lani, cherhanagiul.

Boc-boc!

Care-i acolo?

Deschide.

Care sunteţi dumneavoastră, bre?

Noi suntem, Sandu Dălcăuş. Tare te rog să des chizi. Dacă nu vrei cu voia, va fi cu nevoia.

Cherhanagiul a deschis. Se învârtea de colo-colo, ţinându-se cu murale de tâmple şi olicăindu-se.

Nu plânge, jupâne, zice Sandu, întreabă-mă de ce-am venit. Am venit să-mi dai vamă douăzeci de mii de lei.

Aoleo! Aoleo! Dar ce-am făcut, să mă vămuieşti?

N-ai făcut decât una: că ai vămuit şi tu pe oa menii din baltă, dar i-ai vămuit cu nedreptate. Scoate şi dă cât am cerut.

Aoleo, nene Sandule, n-am.

Atuncea să dai treizeci de mii.

Vai de zilele mele! De unde să scot atâţia bani?

Anaforu şi ciovrântia ta de caţaon! Dă patru zeci de mii.

Hagi lani a tăcut. S-a desfăcut la brâu şi a scos cheia. S-a plecat să deschidă lada de fier şi a ridicat din lada de fier revolverul.

A lătrat întâi puşca lui Dălcăuş. Vhau!

Hagi lani s-a dus cu capu-n jos în ladă. Oamenii iui Dălcăuş 1-au tras de picioare. Dălcăuş a luat banii din sânge.

Au ieşit; au închis cherhanaua. S-au dus la câr-ciumă. Erau acolo oameni.

Bună seara.

Bună să vă fie inima. Ce poftiţi domniile voas tre?

Poftim să mâncăm.

Numaidecât. Şedeţi domniile voastre la masa asta, cu domnu plutonier de jandarmi. Să vă dau câte o fleică?

Ba să ne dai dumneata de post. Suntem creştini; azi e vineri.

Când au isprăvit de mâncat ce le-a dat, Sandu a zis jandarmului:

— Attl auzii îa Hâ'gi lani o împuşcâtur-ă.

Plutonierul s-a mirat.

— Dumneata eşti plutonierul Chiriţă?

— Da; eu sunt.

Am auzit împuşcătură; să nu i se fi întârnplat ceva rău lui Hagi lani.

Ce să i se întâmple?

— Să nu-1 fi călcat cumva Sandu Dălcăuş.

Plutonierul Chiriţă s-a mirat şi mai tare. S-a sculat şi s-a dus să vază.

Sandu a pus pe masă o hârtie de o sută; a râs către cârciumar, s-a dus.

De aci, de la acest Chiriţă i s-a tras necaz lui Sandu. Că 1-a văzut Chiriţă şi 1-a ţinut minte.

De-acum e al meu, zice Chiriţă. Iau preţul pus pe capul lui.

Cât îl căutau jandarmii, geaba! Umblau prin bălţi, ce să găsească? Doar pe Caraoschi, tropolitu Tartorului, închideau pe oamenii de prin sate, în lungul Dunării, ca să mărturisească dacă ştiu de el, nimic. Acuma, de la acea semeţie, domnu pluto nier Chiriţă a avut senin.

Umblând şi cercetând, a mai găsit şi altă urmă. S-a dus la rudari.

— Nene Caloiene, ţi-ai dat fata după Sandu?

— N-am dat-o; mi-a cumpărat-o.

Mulţumit eşti?

Sunt.

O mai vezi câteodată?

Cum nu? Vine acasă din când în când.

A urmărit-o pe Raruca. A ştiut pe ce gârla intră. S-a dus cu barca şi cu undiţa, cum umbli dumneata, şi a găsit grădina de la Răzoare şi bordeiul. S-a uitat pe ici, s-a uitat pe dincolo. A lăsat să treacă o luna şi a umblat iar prin acele locuri.

Dălcăuş lovea în alte părţi şi jandarmii îl căutau aiurea. Chiriţă se ţinea la pânda lui, chivără şi centironul lui de melitar!

A venit într-o dimineaţă Chiriţă; dar Sandu Dălcăuş se strecurase pe cărări mai devreme şi 1-a simţit. De un om singur n-avea a se teme, dar a priceput primejdia.

Rarucă, zice, ştii tu ceva cumva despre un dom nişor cu undiţa, pe care-1 duce un barcagiu din Turtucaia?

Nu ştiu, Sandule.

Nu 1-ai văzut?

Nu.

Nu ţi-a vorbit?

Nu.

Să n-ai parte de mine?

Să.

El s-a uitat la ea crunt.

Muiere, tu mă vinzi.

Aoleo, Sandule, ce mi-e drag eu nu lapăd.

Tu mă vinzi, Rarucă, şi eu pe tine am să te omor.

Nu te vând, Sandule, şi n-ai să mă omori. Nu te lasă Precista.

Poate nu mă vinzi tu, ci poate mă vinde Leana, muierea lui Tistu, că Tistu o loveşte când se îmbată.

Dar eu nu te-am lovit.

Nu, Sandule; şi ţi-am fost cu credinţă.

— Ba eu înţeleg că una din două mă vinde; că eu cunosc copoiul care mă urmăreşte. Am să vă omor pe amândouă.

Rarucă a râs.

Dălcăuş şi Tistu au mâncat şi au băut. Au desmier-dat pe muieri. După aia au tras cuţitele, să le omoare.

A lui Tistu a strigat: Maică, maică! Mă omoară Tistu!

N-a omorât-o Tistu. I-a pus Dălcăuş cuţitul sub burtă. Apoi i-a dat cu piciorul, să se ducă în baltă.

Cu acelaşi cuţit s-a întors şi a lovit pe Raruca. A dat-o şi pe ea în baltă, s-o mănânce racii.

Însă rudăreasa se dusese la fund fără să fie moartă.

C-o mână şi-a ţinut strâns rana. Cu cealaltă mână a înotat pe subt undă şi a scos gura lângă un cocioc, ca să răsufle. A stat acolo neclintit. Ii venea ameţeală. S-a rezemat cu fruntea de un cuibar de gâscă sălbatică. Poate ar îi slăbit acolo în leşin, dacă n-o ciugulea cloşca de obraz.

A luat din cuib un ou care i s-a părut proaspăt şi 1-a sorbit.

A aşteptat să audă cum se duc bărbaţii, bătând în apă cu lopeţile. S-a tras de lângă acel cocioc la altul; a ajuns la o plavie şi s-a întins acolo.

A avut în ea pe împieliţatu şi n-a pierit. A căutat pe Chiriţă şi i-a arătat lui întâi şi întâi semnul tăieturii.

— Soldatule, zice, eu ţi-1 dau în palmă pe Dălcăuş.

La Răzoare nu mai vine, dar îi cunosc alt culcuş.

A mers şi ea în barcă şi a fost de faţă când au împresurat plavia de la Călan. S-a apropiat numai ea, într-o luntre cu Chiriţă. A strigat de la mal:

— Sandule.

Dălcăuş a ieşit la glasul ei şi părea înfricoşat. Atunci 1-au puşcat. A căzut cu faţa în jos. Ea s-a dus şi i-a ridicat fruntea, ca să-1 vază răpus. L-au doborât şi pe Tistu.

După ce am aflat întâmplarea cu hoţii, m-am suit în polog, cu făclioara de trestie. Uncheşul a mai rămas lângă vatră.

M-am întins cu faţa în sus, cu palmele sub ceafă, fără somn.

Întâi, am văzut un cer de sălcii, pe urmă un cer mai înalt, cu stele, între care, într-un târziu, s-a arătat şi o lună de foaie de cositor, tăiată într-o margine cu foarfecă.

Observaţia cu „foarfecă” o făcuse uncheşul, mor-măind singur.

— S-o îi jucat cu ea îrun copil. Îşi îăcea el soco teală.

În linişte, dădea glas adânc boul-bălţii.

— Ce spui tu? Întrebă pescarul. Spui bine?

Spune bine, îşi îndreptă el spre mine glasul. Zice că mâine prinzi crap.

Am adormit brusc; am revăzut într-un adânc de vis toată drama pe care mî-o reprezentase Mitrea Pescăruş.

Apoi m-am trezit deodată.

Uncheşul nu mai era la vatră. Nu era nici în bordei, nici în pologul lui. Părea a-1 îi îost sorbit o hrubă a nopţii. Costică şi Ilie gângăveau în salcie; din când în când răspundeau şi mierlei. Cucoşii trâm-biţau în satul rudarilor; zarea de ziuă zbucnise în înaltul răsăritului.

M-am spălat pe ochi cu apă uncropită din baltă. După ce adierea dimineţii a mânat de pe luciu aburii, mi-am căutat locul cel mai potrivit la gârlă, acolo unde apele Lintiţii scăpată printre gard şi curg spre Dunăre. Toate păreau

linişte, de şi toate erau tresăriri şi fierberi, zboruri şi chemări, amestec al vieţii şi morţii.

Mi-am pregătit trei undiţi şi le-am desfăşurat în apă, la îund, cu plumbi. In cârlige aveam râme de cele mari şerpeşti. M-am cinchit pe malul umed.

Stăm şi eu neclintit. Bătea inima în mine fără să se audă, cum zvâcnea nesimţit în toată zidirea.

Pe varga undiţii din mijloc a venit dintrodată şi s-a aşezat un pui de rândunică. Şi-a netezit o clipă penele cu ciocuşorul, pe urmă s-a uitat la celălalt pui de rândunică din oglinda gârlei. Vârful vergii a tresărit svicnind de două ori scurt şi a treia oară înclinându-se prelung. Puiul şi-a luat zborul ţârâind. Am smuncit struna, şi crapul cel mare, pe care îl vestise uncheşul, s-a învăluit învolburând apa. Pe când eu îl ţineam în coarda adânc încovoiată a vergii, Mitrea s-a înălţat la gard, stând nalt şi negru în răsăritul de soare, ca un Mefistofel, rânjind nu cu părere de bine.

În acea clipă am auzit în marginea luncii şi cân-tecul din ajun al rudăresei. Numai un moment am fost atent într-acolo şi crapul era cât pe ce să câştige lupta. S-a prăvălit cu varga spre fund şi m-am dus şi eu după el în gârlă până la brâu. L-am ţinut totuşi bine şi 1-am întors la faţa apei îăcându-1 să beie aer. In starea asta, pe jumătate înomolit, mă privea de pe celălalt ţărm în faţa Caloianului, împreună cu grangurii bordeiului, stârci, coţofene şi alte lighioane, care se minunau cât şi dânsa de întâmplare.

Iulie, 1938, laţi.

MORMINTE.

Intre toate afacerile pe care le-am avut, aceasta e remarcabilă prin finalul ei cu totul neaşteptat. S-ar fi părut, aşa cum pornise, că mă va duce într-o serie de sedinţi penibile sau, mai curând, că va trece de la mine la un confrate mai iscusit în sinuozităţi juridice.

Ei bine, în puţine termene şi în puţine zile, procesul meu era pierdut. Mai bine zis, era câştigat. Pierdut şi câştigat înainte de a fi început. Pierdut de noi cei vii, de şi unii din

noi sunt departe de a găsi în asta pricină de supărare. Câştigat de mort.

În dimineaţa de 18 aprilie, mă chiamă cineva la telefon:

— Hello! Acolo domnul avocat Emanoil Modru?

Nu cunosc vocea asta aspră. Mă supără prin acest „hello” americănesc. Dar ce are a face? Un client nu trebuie să pară niciodată nesimpatic.

Răspund:

Da. El este. Cine întreabă?

Hello! Aici doctor Constantin lonescu.

Da. Ce poftiţi?

Am impresia, reia vocea, că nu sunteţi bine fixat asupra interlocutorului dumneavoastră. Am spus doctor Constantin lonescu, şi precizez: director al revistei „Progresul Social”. Vă amintesc că ne-am întâlnit acum două săptămâni în cabinetul unui prie tin comun, înalt demnitar la Finanţe.

A, da! Am făcut eu.

În receptor a sunat un râs scurt, sau o tuşă: ha-ha! Apoi vocea:

V-aţi fixat?

A, da, desigur, m-am întors eu, îmi aduc foarte bine aminte. Stimate domnule doctor, mă bucur că pot relua cu dumneata o discuţie pe care atunci am întrerupt-o. Sunt la dispoziţia dumnitale.

Mulţămesc, domnule Modru. Aş veni la dum neaţa nu pentru discuţia la care te referi şi de care îmi amintesc vag; ci pentru o afacere urgentă şi im portantă, îmi închipui că e mai importantă decât toate cite ai avut dumneata în cariera dumnitale.

Mă rog.

Se poate să vin?

Desigur; v-aştept.

Îmi trebuie o jumătate de oră. Aş dori să nu ne deranjeze nimeni.

Poftiţi.

Am auzit în aparat „tac”! A depus receptorul.

Unii confraţi ai mei s-ar bucura: afacere importantă, afacere grasă.

Ce poate să fie? Să cugetăm puţin, pe când facem toaleta biroului. Să împrăştiem mapele; aducem în colţul acesta un tom de jurisprudenţe ale Casaţiei şi două casete cu volume de drept legate în piele flexibilă. Secretarii mei au sosit şi au început să lucreze în camera alăturată. Se aude maşina de scris clănţănind cu hărnicie. Vocea groasă a lui Neagu pompilian dictează. Da. Mi-arn adunat câteva elemente asupra omului meu.

Doctorul nu e numai director al unei importante reviste; ţine şi cronica socială la cea mai populară gazetă zilnică. „Prietinul comun” mi-a vorbit despre cariera lui în etape scurte: după ce s-a întors din Germania doctor în ştiinţi sociale, a fost director de minister, 'secretar general, apoi deputat în primele rânduri ale unui partid puternic. Ar fi astăzi un personagiu bine stabilit, cu relaţii întinse şi tari. Revista lui şi-a crescut importanţa iară a-şi spori tirajul. Publicaţia aceasta pe hârtie velină a făcut bună operă, împingându-1 la preşedinţia a felurite societăţi şi asociaţii, în care dezvoltă o activitate neobosită. Oamenii blânzi şi delicaţi pot zâmbi; energia acestui om brun, cu ochii bulbucaţi' şi violenţi, a dărâmat până acuma toate obstacolele, în ultimul timp, un patriotism vehement, bine pus în valoare, i-a consolidat succesul. Nu ne putem mira – gândeam eu în sine-mi – că un bărbat atât de activ a izbutit să agonisească avere. Cuantumul acestei averi, după informaţii competente, n-ar putea fi încă evaluat. Până acuma, an după an, activul se schimba simţitor în favoarea sa. In ultimul timp duce o luptă aprigă pentru nişte terenuri petrolifere. Câştigul sună a zeci de milioane. Insă, din întâmplare, tocmai despre acest proces faimos ştiam lucruri precise, care îmi îngăduiau să am siguranţa că doctorul Constantin lonescu va pierde. Omul invincibil, patrioticul doctor – mă bucuram cu –

— Sa. Lovearui – Opere, voi. ÎS găsit de data asta pe alţii mai tari. Vdecât dânsul. Încercarea sa de a da procesului o întorsătură socială şi naţională n-a reuşit.

Să fie oare asta afacerea urgentă şi importantă pe care pofteşte să mi-o propuie?

Continuam a zâmbi: n-aş fi deloc dispus să ascut iarăşi colţii lupului. Nu mi-ar plăcea să mă înham la o afacere compromisă.

Poate îl invidiez pe domnul doctor pentru succesele lui de până acuma? Poate greşesc depreciind o activitate în care îndrăzneala şi cunoaşterea oamenilor s-au aliat; scrupulele mele sunt poate vanitate şi lipsă de forţă; nu pot nega că voi avea bucuria să-1 văd în noua ipostază, cerându-mi sprijin, şi, la bucurie, voi adăuga satisfacţia de a nu accepta să reiau afacerea terenurilor rău mirositoare.

Ce-1 poate determina pe doctorul Constantin lo-nescu să se adreseze unui avocat încă tânăr?

Pe aşii cei bătrâni ai baroului i-a încercat. Acuma e nevoit să înceapă o altă serie – în care serie secundară m-aş afla şi eu.

Nu. Secretul vestirii telefonice e mai simplu. Doctorul încearcă să-mi treacă mie afacerea pierdută pentru motivul că eu am o soră, care soră e măritată cu Ion Popescu Inod, care Ion Popescu Inod va prezida foarte curând o secţie la Casaţie, care secţie la Casaţie are în dosarele ei celebra afacere a terenurilor. La Ion Popescu Inod nu se poate ajunge; magistratul acesta subţire şi nalt, chel şi în aparenţă somnolent, e dur ca o bară de fier; – însă Ion Popescu Inod. Are slăbăciune pentru soţia sa, prea frumoasa şi prea cocheta mea soră Ana; iar prea frumoasa mea soră are la rândul ei slăbăciune pentru fratele ei geamăn Emanoil Modru.

Daca ar şti energicul domn doctor; Constantin lo-nescu. om cu interese multiple şi cunoscător a toate, ce fiinţă curată şi dreaptă e Ana Popescu Inod, născută Modru! Dreaptă şi curată la suflet ca părinţii ei făgărăşeni; ca

bunicii noştri care au trăit totdeauna în Ţara Oltului; ca toţi acei baci din veac care s-au închinat piscurilor de sub cer, suind şi coborând turmele, urmând datina neamului şi legea lui Dumnezeu.

Încât şansele lui, „ca să se întoarcă la atac cu iz-bândă”, devin mediocre.

Acest tătar nu-şi va putea valorifica tactica.

După ce am stabilit la soare locul meu şi al surorii mele Ana, în Ţara Oltului sub piscurile făgără-şene cu cele sufleteşti, îl înţelegeam mai bine pe acel doctor cu ochii bulbucaţi însă struniţi spre tâmple, cu umerii largi şi picioarele scurte, învierşunarea lui, bătăliile lui pentru dobândă, izbânzile lui – aveau şi ele explicaţie şi veneau din fundurile stepei răsăritene. Acest pământ îmbielşugat de la Dunăre a fost sălaş multor neamuri; amestecul încă nu s-a topit; şi în-tr-un veac nou, subt un nume indiferent, puteam. Deosebi pe străin. El e mai ager şi mai atent la luptă; sunt sigur că-mi va vorbi în primul rând de datoriile lui patriotice.

„Dar iarăşi mă întorc şi zic”, cum se exprima bunicul meu Manole de la Arpaş. Bunicul meu Manole, baci vechi. Iarăşi mă întorc şi zic: poate nedreptăţesc pe creştin. Un om cu atari succese e natural să stârnească duşmănii, mai cu samă duşmănii de vorbe, „îmbogăţire rapidă – îmbogăţire malonestă”, pare axiomatic şi logic; însă cei care eThit asemenea axiomă uită că vremurile de astăzi sunt nu numai ale aeroplanului şi ale undelor herziene, ci şi ale unor răsturnări fulgerătoare şi prefaceri febrile de azi pe mâne. Doctorul meu e un om al acestor vremuri.

Insă totuşi. Mi-am zis eu iarăşi.

Nu mi-am mai spus nimic, căci intrarea clientului meu s-a făcut cu zgomot şi cu mare mişcare.

Am auzit în hali vocea aspră. Maşina de scris din camera de alături şi-a încetat ţăcănitul. M-am grăbit a ruga pe secretarii mei să facă o plimbare până la Palatul de Justiţie, ca să caute nişte acte la Secţia a doua. Când m-am întors,

uşa cealaltă a biroului era deschisă şi două doamne mă priveau cu puţină nedumerire: una grav, alta zâmbind. Îndată după ele se ostenea oarecum, cu râs şi gesturi afabile, doctorul, încercând să grăbească intrarea. Dar doamnele nu se grăbeau. Se lăsau privite.

Cea gravă şi puţintel tristă sau plictisită era mai în vârstă; poate să fi avut treizeci de ani. Cealaltă părea cu mult mai tânără. Amândouă aveau aceiaşi ochi bruni şi migdalaţi. Nu-mi era greu să cunosc că erau surori. Doamna gravă purta un costum cenuşiu; pălărioară fără podoabe. Cealaltă avea pe ea roşu şi o pălărioară de o formă imposibilă; ea însăşi era primăvăratică oarecum şi părea vicleană; cu toate că o aducea doctorul, îmi plăcea. Mi se părea că am mai văzut-o undeva.

M-am înclinat ceremonios. Doctorul răzbi însfârşit în biblioteca mea, călcând îndesat; îmi scutură mâna şi aflai îndată că nu mă înşelasem în prepusul meu. Femeile erau surori. Cea gravă era soţia doctorului. Doamna Florette lonescu. Tânără era domnişoara Cireşica Demetrian.

Am poftit pe doamne să stea.

Doctorul făcu prin cameră câţiva paşi neliniştiţi. Parcă s-ar fi aflat într-o cuşcă. L-am privit zâmbind cu plăcere: avea ochi tătărăşti. Avea în el o putere care trebuia numaidecât să exploadeze la intervale.

— Domnule Modru, strigă el oprindu-se; de ce-ţi închipuieşti că am venit noi la dumneata?

— Domnule doctor, am răspuns eu, îmi închipui, din cele ce mi-ai comunicat la telefon, că e vorba de un proces.

_ E mai mult o nebunie decât un proces.

Nu înţeleg.

Ai să înţelegi numaidecât, stimate domnule Mo dru. E mai mult o nebunie decât un proces. Ce zici dumneata de un bărbat respectabil, cultivat şi ajuns într-o înaltă situaţie, care a pus lotuşi copilelor sale, aici de faţă.

Doamna cea gravă protestă cu voce blinda şi muzicală:

Coşti, te rog.

Nu mă ruga, doamnă; permite-mi să vorbesc.

Ne aflăm în faţa unui om de legi care-i şi om de bun simţ. Ce-ai zice dumneata, stimate domnule Modru, de un asemenea bărbat care pune copilelor sale nume

— Uneia Floarea şi alteia Cireaşă? Ai pune oare dumneata copilelor dumnitale asemenea nume? Eu n-aş pune.

Domnule doctor, dă-mi voie.

Ce voie să-ţi dau? Binevoieşte, te rog, a răs punde la întrebarea mea.

Domnule doctor, depinde.

Atunci tânără începu a râde şi mă privi drept:

— Nenea pretinde, zise ea repede, că tata ne-a pus nume absurde. Asemenea nume nu mai poartă decât ţigăncile. Cu toate acestea, tatei îi era drag să ne cheme aşa.

Tatăl lor a fost un om important, se amestecă doctorul; generalul Oraţiu Demetrian.

A fost general şi personaj important, dar îi plăceau numele vechi. Asta a fost o chestie între el şi noi.

Nu ştiu, Cireşico, dacă îi plăceau şi dacă nu mele sunt vechi. Şi nu mă interesează dacă a fost o chestie numai între voi. Eu am întrebat pe avocat dacă nu-i pare că asemenea om are puţintică lipsă.

Foarte puţintică. Ce zici, domnule Modru?

N-aş putea spune nimic deocamdată, domnule doctor; mie nu-mi displac asemenea nume.

Nu te cred, vrei să fii politicos.

Ai putea fi şi dumneata, nene.

Eu? De ce să fiu politicos, domnişoară? Eu sunt un om rezonabil. Am căutat întâi să atenuez ciudă ţenia bătrânului.

Nu era bătrân, nene. S-a prăpădit în floarea vârstei. N-avea decât cincizeci şi cinci de ani.

Să lăsăm asta; dacă poltesti, pot admite că era în floarea tinereţii. Am căutat să atenuez ciudăţenia tatălui vostru, de aceea tu ai devenit Cireşica şi sora ta Florette.

Doamna gravă se mişcă iar:

Coşti, te rog.

Am isprăvit, draga mea. Avocatul trebuia să cunoască şi asta; căci asemenea fapt, în aparenţă ne însemnat, face parte din seria altor fapte, care s-au încheiat cu testamentul. Este un testament, repetă cu putere doctorul, întorcându-se spre mine. Îl am în această servietă. Cântărcşte un sfert de kilogram. Ce zici dumneata, domnule Modru, de un testament care cântăreşte un sfert de kilo? Cincizeci de jumătăţi de coală. Ce zici de asemenea testament?

— Nu spun nimic până ce nu-1 cetesc.

Lasă asta; îl vei ceti. Ce spui dumneata de un testament de un sfert de kilogram? Nu ţi se pare că cel care 1-a redactat are puţintică lipsă. Foarte pu ţintică lipsă?

Coşti, te rog.

Am isprăvit, doamna mea. Află deci, stimate domnule Modru, că socrul meu generalul Oraţiu De metrian a decedat în octomvrie trecut, fiind victimă a unui accident de automobil. Şi asta a fost una din ciudăţeniile lui: era sigur că va muri într-un acci dent de automobil, în război, se poate spune că a dovedit un curaj împins până la temeritate. Era ab solut sigur – înţelegi dumneata – absolut sigur că nu va pieri de glonţ. Insă după asta a fost sigur că sfârşitul său va fi într-un automobil.

Nene, exagerezi.

Eu? Exagerez? Dimpotrivă. Rămâne stabilit, în orice caz, că socrul meu avea unele ciudăţenii. Astea nu le ştiu numai eu; le-au aflat şi alţi oameni. Afost înmormântat la Cluj cu toate onorurile. Soţia mea şi domnişoara Cireşica şi-au făcut datoria, plângând ca nişte fiice bune.

La aceste vorbe, doamnele întoarseră capetele, ca să privească gravurile ce împodobeau zidul.

— După ce s-au isprăvit toate, m-am interesat de succesiune. Generalul Demetrian a avut numai aceste două copile, deci afacerea era simplă. Totuşi generalul îşi putea aduce aminte şi de alte neamuri ale sale, ră mase într-un

sat de moşneni din judeţul Gorj. Moş neni săraci; nu ar fi de mirare, deci, dacă s-ar fi gândit să-i ajute. Moştenirea de la părintele său, mare şi cunoscut proprietar, Oprea Stângaciu Demetrian, ar îi putut ajunge ca să îndestuleze numai din venin turile ei zece moşneni calici; însă, cât a trăit, generalul Oraţiu n-a făcut călătorii, n-a cercat speculaţii, n-a jucat cărţi, n-a avut amante, n-a pariat la alergări, încât averea sa a crescut într-o măsură la care nici eu nu mă aşteptam. Pământurile arendate şi efectele de stat se ridică la o valoare de patruzeci până la cincizeci de milioane.

Frumoasă moştenire, am acceptat eu, zâmbind spre doamne.

Cum ai spus, domnule?

Am spus: frumoasă moştenire.

Doctorul m-a privit cu ochi mânioşi, scrijelaţi de aţe sângerate.

Unde crezi dumneata că e moştenirea aceasta?

A strigat el. Dumneata crezi că testamentul volumi nos pe care îl am în geanta mea aici se ocupă de drepturile succesorale ale soţiei mele şi ale acestei fru moaşe domnişoare? Dacă crezi asta, apoi te înşeli amar. Mai întâi, acest testament nu e în posesiunea noastră decât de patru zile. Intre hârtiile de pe biroul răposatului, s-a găsit îndată după accident o scrisoare cu menţiunea: iubitelor mele fiice. Credeam, în pri mul moment, că e ce trebuia să fie. Nu era însă ce trebuia să fie. Era o simplă notă, lămurind că se află depus la notarul său domnul Claudiu Roman testa mentul amănunţit, care – iii, te rog, atent – nu se va deschide decât după şase luni de la moartea sa.

Şase luni exact, zi cu zi. Ce zici de asta?

N-avem a judeca voinţa unui testator decât în anumite împrejurări.

Da? Şi nu găseşti dumneata aici „anumite îm prejurări”, care se adaogă la celelalte anumite fapte de care ţi-am vorbit? Scurt, stimate domnule Modru, după părerea mea.

— Care desigur va fi şi a dumnitale.

— Acest testament în greutate de un sfert de kilogram cuprinde tot ce pofteşti, vorbeşte de câte în lună şi în soare, însă desmoşteneşte pe soţia mea şi pe domnişoara aceasta.

Nu-i adevărat! Protestă cu veselie domnişoara Cireaşă Demetrian.

Aşa? Nu-i adevărat? Nu te desmoşteneşte când îţi lasă jumătate din a treia parte? Asta se numeşte moştenire? Iţi ajunge ţie atât, ca să te 'măriţi onora bil? Şi-mi ajunge mie partea Florettei ca să duc la împlinire planurile mele?

Ba, nene, mie îmi ajunge; şi dumneata nu tre buie să duci la îndeplinire nici un plan.

Doctorul privi în juru-i cu ochi mânioşi şi pufni:

— Ph! Poftim vorbe de femeie.

Pe urmă se linişti.

Domnule avocat, îmi zise el solemn, deschizând servieta şi scoţând la lumină un manuscript volumi nos, depun în mâinile dumnitale acest act în copie. Ori ginalul se află în păstrarea notarului, care se întârnplă să fie şi executor testamentar. E un bătrân nătâng, care s-a emoţionat la lectura acestor foi; ai să-1 cu noşti şi are să te amuze. Ceteşte deci acest act şi dă-ţi, te rog, seamă că în cuprinsul lui se găsesc ele mentele evidente ale atacului. Asemenea act trebuie anulat; moştenitoarele trebuie să intre în dreptul lor.

Ne-am înţeles?

Cred că da; voi ceti manuscriptul.

Ceteşte-1; cred că are să-ţi placă; e bun de pus la un premiu cultural; are să te intereseze, căci şi dumneata faci puţină literatură. (Domnişoara Ci reaşă a zâmbit!) Insă nu e testament cum nu sunt eu Papa de la Roma.

Doamna tristă făcu iar un gest, fără a mai rosti un cuvânt. Insă domnişoara Cireaşă se umplu deodată de însufleţire; ochii i se aprinseră.

— Dar mă rog dumnitale, nene, vreau şi eu să ce tesc testamentul. Vreau să aflu, vreau să cunosc. Ce este în el grav? Întrucât suntem nedreptăţite?

Se întoarse către mine, tânguindu-se copilăreşte:

— Mă rog frumos, domnule Modru, convinge-1 pe doctor să ne dea şi nouă manuscriptul. Chiar nouă ar trebui să ni-1 dea întâi. La urma urmei, ce spune acolo tătuţă nostru e mai important decât milioanele dumneavoastră.

În orice caz, ale mele nu sunt, domnişoară, am replicat eu.

Bine, bine; vom vedea ce e şi cu banii; dar mai întâi vreau să ascult şi glasul tătuţei.

Cuvântul acesta din urmă, domnişoara Cireaşă îl rostea cu dulceaţă şi drăgălăşie.

— Ascultă, domnişoară, îi zise sever 'doctorul, fii rezonabilă; afacerile sunt afaceri şi o consultaţie e o consultaţie, îndată ce domnul Modru ia cunoştinţă de act, nu văd nici un motiv să nu vi-1 comunic şi vouă în toată întregimea. Până atunci să-ţi fie sufi cient a cunoaşte, aşa cum ţi-am mai spus, că bunul tău tată nu-ţi lasă nimic; în orice caz îţi lasă prea puţin. Deci după ce precizăm chestia juridică, poate urma şi şedinţa literară. Ne-am înţeles?

Domnişoara Cireaşă făcu semn de împotrivire din cap, ţuguindu-şi botişorul. Doamna Florette închise pleoapele o clipă, apăsată de un plictis funebru.

— Asta este! Încheie doctorul, punând punct ori cărei discuţii asupra incidentului.

Doamnele se ridicaseră. Doctorul deveni uman; zâmbi.

Am ţinut, adaogă el, să fie de faţă şi persoanele sensibile; să cunoască pe de o parte că manuscriptul a trecut la altcineva şi deci nu mi-1 mai pot cere de o sută de ori pe zi; iar pe de altă parte să vadă că intrăm din divagaţii în realităţi, anulând o absurdi tate.

Se va vedea. Am zis eu.

Lucrul mi se pare neîndoielnic, m-a încredinţat doctorul.

Am rămas singur în bibliotecă, înainte de a atinge caietul cel voluminos, mi-am aprins o ţigară şi am încercat stăruitor să-mi aduc aminte unde am mai văzut pe domnişoara Cireaşă Demetrian. Unde am mai văzut-o? Unde am mai văzut-o? Vorbele acestea cântau în mine ca un refren.

Am deschis fereastra, ca să mai văd o dată, în stradă, pe vizitatorii mei. Am zărit-o, o secundă numai, pe domnişoara Cireaşă, pe când se urca în automobil. A ridicat ochii spre mine? Mi-a rămas numai în închipuire, scrisă cu c mic, şi am avut în gură un gust de ceva fraged.

Am zărit-o poate într-o adunare mai mare; poate la una din şezătorile literare la care am participat în funcţiunea secundară a vieţii mele, adică în calitatea mea de poet fără cetitori.

Se poate. Automobilul a plecat; strada a rămas goală; printre acoperişuri am văzut grădini înfrunzite, apoi un colţ de cer azuriu.

Servitorul mă anunţă că domnul doctor s-a întors.

De data aceasta, domnul doctor Constantin lo-nescu a intrat liniştit. A observat că deschisesem fereastra; s-a uitat la manuscriptul rămas pe masă încă nedesfăcut.

Domnule Modru, a zis el cu zâmbetu-i puţin silit, am lăsat pe doamne să plece şi m-am întors, căci mai trebuie să-ţi dau câteva mici explicaţii în afacerea pentru care am venit. Nădăjduiesc că, în trei zile, voi putea vorbi despre o afacere „a noastră”.

Iţi dau trei zile; te vestesc că lectura e penibilă.

Numai surprinderea şi, aş putea adăogi, indignarea, m-au făcut să-1 consum într-o noapte, pe nerăsuflate.

Când cineva, în loc să se ocupe de copila pe care ai văzut-o, divaghează asupra unor presupuşi strămoşi de acum o mie de ani, îmi dai voie să nu mai am nici o îndoială asupra diagnozei. Ştiu că vrei să mă întrebi câteva lucruri.

Desigur, domnule doctor.

Vrei să mă întrebi de ce n-am comunicat fe meilor testamentul în tot cuprinsul lui – să zic literar. Ştii de ce am întârziat să-1 comunic? Pen tru că sunt femei, şi pentru că sunt fiicele tatălui lor.

Pentru că le lipseşte şi lor puţintel ceva. Nu zâmbi.

E aşa cum spun eu.

Insă, domnule doctor, şi eu sunt puţintel cam.

Căci sunt poet.

În primul rând, domnule Modru, eşti avocat.

Să fim serioşi. Am adoptat deci pentru femei metoda pe care am socotit-o mai bună. Las' că nici nu era timp de pierdut. Au vreme să-1 cetească şi după ce se vor fi făcut cele necesare. Ne adresăm şi unui medic specialist. Pot să te vestesc că voi lua toate măsurile ca acei care vor aprecia faptele să fie şi ei pregătiţi.

II ascultam în tăcere, fără a-1 privi.

— Nu-î îş'â că mai ai o întrebare? Îmi închipuiesc" că vrei să cunoşti, domnule Modru, de ce m-am adresat dumnitale şi nu m-am adresat altui avocat.

Poate, am replicat eu aţintindu-1, fiindcă sora mea e soţia lui Popescu Inod?

Într-adevăr? Asta mă bucură foarte mult; îţi mărturisesc însă că nu ştiam.

Totuşi vedeam că ştia.

Să nu crezi, urmă doctorul, că nu apreciez şi această împrejurare. Suntem de carne şi sânge; trăim între oameni; avem interese şi ducem lupte ca să izbândim în viaţă; trebuie să folosim arme bune şi să nu neglijăm strategia şi tactica epocii noastre.

Naivii cad la fund. Nu-ţi voi face injuria să te soco tesc un naiv. Dacă ai fi fost aşa ceva, n-ai fi făcut o carieră aşa de frumoasă. Ştiu că ai talent; dar ta lentul nu e îndestulător. Nu vorbesc de poezie; vorbesc de talentul dumnitale de avocat.

Mulţămesc, doctore.

Nu încerca să fii ironic; ştii foarte bine că am dreptate. Deci trebuie să afli întrucâtva de ce m-am adresat dumnitale în primul rând. Nu din pricina doamnei Ana Popescu Inod. Ci din pricina unei ti nere puţintel cam romanţioase, pe care ai admirat-o acum un pătrar de oră, când stătea în acest fotoliu.

Domnişoara Cireaşă Demetrian?

Da. Din pricina domnişoarei Demetrian. Ea te apreciază în altă ipostază.

Am văzut-o cumva la şezătoarea literară de la Fundaţia Carol?

Exact. Te mirai unde ai zărit-o. Merită să fie zărită; e o persoană remarcabilă. Ai zărit-o proba-

°” Şi la o a doua şezătoare la care ai participat şi dumneata. Am îrrţeles că te apreciază ca poet, în măr sura în care te apreciez eu ca avocat. Nădăjduiesc că va îi sensibilă şi la proza profesionistului. Ţineam, stimate domnule Modru, să te pun la curent cu această împrejurare,. Îndemnându-te să reflectezi asupra tuturor perspectivelor ce se deschid atât unui avocat inteligent, cât şi unui tânăr simpatic.

Gata. După ce mi-a lăsat această bombă, doctorul m-a salutat şi s-a retras.

S-a grăbit chiar să se retragă, ca să-mi lase mai mult timp de gândire. Se vedea că doctorul are experienţa oamenilor; ştie să arunce o sămânţă care rodeşte; va şti să se întoarcă, să-şi ia partea lui de recoltă. Deasamenea iştie că o mină spală pe alta şi amândouă obrazul; bineînţeles, acest obraz nu-i curat. Insă după ce îl spală amândouă mânile cu îngrijire, acest obraz se poate arăta în lume şi poate pretinde că n-a fost niciodată prihănit.

Acest doctor mai cunoaşte probabil şi alte adevăruri, care privesc persoana tânărului avocat stabilit de cinci ani într-un destul de costisitor apartament din Bulevardul Elisabeta. Cunoaşte, poate, că afacerile acestui tânăr avocat nu merg aşa de strălucit pe cât s-ar părea? Totuşi nu merg nici aşa de puţin bine pe cât şi-ar închipui el, sau, mai degrabă, pe cât ar nădăjdui el. Dar poate bănuieşte la acest tânăr o ambiţie deosebită, pentru că îl vede subscriind, în unele reviste bucureştene, mici opere poetice de puţină valoare. Mai curând asta i-ar dovedi oarecare lipsă de seriozitate a tânărului. Poate şi ceva mai grav: un spor de sensibilitate în dauna inteligenţei. Această din urmă însuşire e cu atât mai

rară cu cât mai mulţi socot că au dreptul să şi-o atribuie. Cei care într-adevăr o posedă, cei prea puţini, ar avea datoria s-o valorifice într-o măsură ce nu poate fi îngrădită de legile oamenilor de rând. Totuşi, poate domnul doctor Constantin Ionescu face o confuzie între inteligenţa curată şi dezinteresată şi între acea variantă minoră a ei care e viclenia. Informaţiile lui vor fi fiind şi altele: că de şi sunt la vârsta primejdioasă, nu am încă nici un angajament matrimonial. Mai mult: ca biata mea inimă de mai multe ori rănită se află într-un fel de concediu de convalescenţă. Trebuie să recunosc, acceptam eu, că lovitura lui cea mai dibace e în această insinuare că domnişoara în chestie ar avea oarecare înclinare pentru poet. Dacă se află ceva adevăr în asta, atunci am dreptul să reflectez că viaţa omului nu e o veşnicie şi că tinereţa e la antipodul acestei noţiuni absurde. Durere! Cum se spunea odinioară la gimnaziul nostru din Braşov; primăverile trec şi tinereţea noastră se împuţinează. Iată că în luna întâia a acestui an am împlinit şi eu vârsta veacului, adică ani treizeci şi opt. Atât de dibace şi de otrăvită a fost această insinuare, încât sunt ispitit să-1 socotesc pe acest domn doctor drept un binefăcător al meu. Păstrându-mi capul rece – aşa de rece, încât observă că inima s-a încălzit – sunt înclinat să-i fiu recunoscător. Asta înseamnă că mă plătesc faţă de domnia sa cu o declaraţie verbală, iar eu urmez destinul meu, nu interesul lui. Iar destinul meu pare a fi să mă bucur în primăvara aceasta de o iubire nouă. Aş putea spune: o iubire definitivă; căci reprezentarea acelei mici persoane radioase, al cărei nume se scrie cu c mic, continuă să-mi dea sensaţia delicioasă pe care o mai încercasem. Pe fereastra deschisă intra de multă vreme un miros vag de flori. Deci visam cu ochii deschişi.

Soneria m-a trezit. Servitorul a întâmpinat pe cineva; e întrebat şi dă desluşiri. Da; domnul poate primi. Da; domnul se află singur în biroul său.

Nu cunosc glasul celui care vine. E un străin; e un client; nu-mi va putea niciodată plăti atâta încât să răscumpere pierderea viziunii minunate în care mă statornicisem. Asemenea pierdere 'nu poate fi răscumpărată nici de realitatea palpabilă. Intre visul meu şi între domnişoara Demetrian se puteau aşeza răsturnări totale. Visul îmi adusese o imagine blândă şi docilă; domnişoara noastră era în realitate, după cât înţelegeam, o capricioasă şi o impulsivă.

Se deschisese uşa.

Mă privea din prag un bătrânel firav, cu o timiditate care din primul moment mi s-a părut suspectă. Purta ochelari, însă mă privea pe deasupra lentilelor, puţintel pieziş şi dintr-o parte. Avea pe el o rendingotă neagră îmbumbată până la cravata-plas-tron. Părul alb îi era periat în sus cu îndârjire; acesta era singurul amănunt agresiv al înfăţişării omuleţului. Era delicat în mişcări şi în felul de a se ţinea. Ar fi vrut să nu mă tulbure; cerea oarecum învoire să înainteze; s-ar ii retras la un gest al meu. Avea în el şi ceva de apariţie, înfăţişarea lui veche justifica această impresie.

A întrebat cu grijă:

Nu vă conturb?

Nu, domnule. Cu cine am onoarea?

Mă rog domniei voastre. Doresc să ştiu dacă am plăcerea să vorbesc cu domnul avocat Emanoil Modru?

Aveţi asemenea plăcere.

Sunteţi oare domnia voastră în persoană domnul avocat Emanoil Modru?

Da, domnule.

Observ în vocea domniei voastre oarecare ne răbdare. Vă rog să nu vă supăraţi că-mi iau toate precauţiunile. Mă iertaţi, stimate domnule avocat?

Dacă, după cât înţeleg, mă iertaţi, atunci permiteţi-mi să înaintez şi să mă recomand: eu sunt Claudiu Ro man, notar public.

Poftiţi şi luaţi loc.

Mulţămesc. Am spus: Claudiu Roman.

Da; am înţeles. Nu aud întâia oară acest nume.

Desigur că nu-l auziţi întâia oară, m-a încre dinţat cu blândeţă musafirul meu; l-aţi mai auzit acum o oră, aici în acest loc, rostit de domnul doc tor Constantin lonescu.

Musafirul meu s-a aşezat cu fereală în fotoliu, ocupând un loc strict minimal, îşi înclinase modest fruntea largă şi naltă, pe când eu îl priveam cu surprindere.

Într-adevăr, am răspuns eu, fără a-mi stăpâni mirarea; doctorul mi-a vorbit de dumneavoastră.

Insă de unde ştiţi?

Îmi am eu informaţiile mele. A zis cu modestie şi cu voce scăzută bătrânelul.

Îşi înălţase fruntea şi mă cerceta prin ochelari. Întâi mă privi drept în faţă, apoi examinarea lui luă o formă circulară şi totală. Păru satisfăcut şi-mi zâmbi.

Mă rog domniei voastre, domnule avocat, aş dori să nu vă fiu cu nimic supărător.

Nu mă supăraţi cu nimic, domnule notar public.

— Am încredinţat eu.

Aveţi şi pentru mine niţel timp? Am spus „niţel”, ca la Bucureşti. S-a veselit bătrânelul. Ştiu că sunteţi ocupat, m-a prevenit el; nu vă cer decât o jumătate de oră. Vă rog să nu mă refuzaţi.

Nu refuz; sunt la dispoziţia dumneavoastră o jumătate de oră, domnule notar.

Prea bine. Mă rog domniei voastre. Aici, pe bi rou, în apropiere de mine, în acest plic mare, galben, se găseşte oare testamentul excelenţei sale fie-iertatul general Demetrian?

Da, am răspuns eu.

Observ că iarăşi sunteţi contrariat, a zâmbit bătrânul. De data asta nu puteţi avea nici un motiv de nedumerire. Copia de faţă a fost întocmită în biroul meu şi am aşezat-o eu însumi în plic, prcdând-o dom nului doctor. V-aş ruga însă cu respect, stimate domnule avocat, să binevoiţi a o aşeza

într-un loc mai potrivit. Văd că aveţi o casetă de fier de cea mai bună marcă; introduceţi acest plic în caseta de fier.

Sau găsiţi-i un loc şi mai sigur.

Am tras spre mine plicul. Am răspuns:

Mi-am luat angajamentul să cetesc acest testa ment al răposatului general Oraţiu Demetrian.

Dar nici nu 1-aţi desfăcut; deci n-aveţi încă în tenţia să-1 cetiţi.

II voi ceti când voi socoti eu că trebuie să-1 cetesc.

Mă rog domniei voastre: bag sama că iarăşi vă supăraţi.

Nu m-am supărat. Aştept să-mi arătaţi scopul vizitei dumneavoastră.

Ba da, v-aţi supărat; şi din motivul acesta mă aflu prea neliniştit. Doresc să cunoaşteţi că eu am venit la domnia voastră nu ca adversar. Doresc să mai cunoaşteţi că n-am în această chestiune nici un interes personal. Ţin numai să-mi fac datoria către fie-iertatul meu client şi să îndeplinesc o porunca a sa; în acelaşi timp*, tot după porunca clientului meu şi nu numai din porunca lui, ci şi din simpatia personală pentru fiicele sale, am datoria să supraveghez ca legatul să se îndeplinească faţă de domniile lor fără ştirbire. M-am mirat:

— Nu mi-a spus oare cu totul altceva doctorul?

Da? Ce v-a putut spune domnul doctor? Nu cumva că doamnele ar trebui să ceară anularea testamentului?

Într-adevăr.

Pentru care motive?

Pentru motive felurite, pe care dumneavoastră le cunoaşteţi, domnule notar.

Le cunosc. Primul motiv e că o mare parte a averii respectabilului meu client are o destinaţie spe cială. Fiicele clientului meu îşi au partea lor; totuşi domnul doctor Constantin lonescu ar înţelege să anuleze legatele speciale; recte, partea soţiei sale – adică partea pe care o socoteşte a sa proprie – să se mărească cu jumătate din suma pe care o repre zintă legatele.

Domnule notar public, am zis eu, doctorul Constantin lonescu nu a intrat în asemenea amă nunte; în orice caz domnia sa nu le-a mărturisit. Pe domnul doctor Constantin. Lonescu îl preocupă nurnai nedreptatea pe care generalul a făcut-o fiicelor sale.

Cum firesc este ca un părinte să nu nedreptăţească pe copiii săi, doctorul a căutat şi a găsit o explicaţie, încă n-am cetit testamentul; el se pare că cuprinde

° dizertaţie cu caracter literar.

Cu caracter ştiinţific, domnule avocat.

Io*

Fie şi cu Caracter ştiinţific. O dizertaţie1-care1 ne-ar îndreptăţi să tragem anume concluzii asupra stării mintale a răposatului, în momentul când a testat.

Insă domnia voastră n-aţi cetit testamentul.

II voi ceti. La dizertaţie se adaogă şi alte câteva observaţii privind fapte şi vorbe ale răposatului dumneavoastră client.

Asta o spune domnul doctor?

Da.

Bătrânul s-a făcut mai mic şi mai umilit în scaunul său. A oftat şi şi-a frământat mânile fine şi palide.

Defectul meu, domnule avocat, mi-a zis el în cet, e că nu ştiu să vorbesc complicat şi s-ă-mi ascund gândirea. Asta pare a veni dintr-o violenţă pe care cu greu mi-o pot stăpâni. Rog să fiu iertat că m-am exprimat astfel despre intenţiile domnului doctor, de şi domnul doctor nu e încă formal clientul domniei voastre.

De unde deduceţi dumneavoastră asta, domnule notar public?

Îmi am eu informaţiile mele. A şoptii bătrânelul. Îngăduiţi-mi în această jumătate de oră să vă comunic câteva lucruri mai mult sau mai puţin inte resante. Poziţia mea faţă de testament, stimate dom nule avocat, este strict neutrală; nu vreau să vă propun nici să vă sugerez ceva. Dacă doamnele vor face proces şi vor câştiga, eu mă înclin şi zic că aşa a fost voia lui Dumnezeu, înainte de a vă face co municările, vă rog să binevoiţi a confirma că dom nia voastră sunteţi fiul lui Aurel Modru din Arpas.

Sunt fiul notarului public Aurel Modru. Nu văd nici o legătură între -asta şi testament.

— Mă aflu liniştit şi cu privire la această informaţie, s-a bucurat cu un fel de nevinovăţie bătrî-nelul. Eu am fost conclasan cu Aurel Modru şi am rămas amici până la sfârşitul vieţii sale. Ii rămân amic şi după asta, până la sfârşitul vieţii mele. Acum, precum cunoaşteţi, sunt stabilit în Cluj. Cum cunoaşteţi deasemeni, am înmânat domnului doctor Constantin lonescu această copie, bine întocmită şi bine pachetată. Aflu, după patru zile, că doamnele n-au luat cunoştinţă de conţinutul copiei. Primesc de la domnişoara Cireaşă o scrisoare indignată, pre-tinzând că trebuie numaidecât să cunoască cele scrise de tătuţul său. Cum domnul doctor refuză, pentru motive ale sale, să-i comunice domnişoarei copia, domnişoara îmi pretinde mie originalul. Nu să i-1 las, căci asta nu se poate; ci să i-1 comunic şi, după asta, să-1 iau iarăşi cu mine la Cluj. La cetirea acestei scrisori, am luat numaidecât testamentul original pe care îl aveam în casetă şi m-am dus de 1-airi depus în „safeub meu de la Banca Ardeleană. M-am suit apoi în tren şi am venit la Bucureşti. Am impresia, stimate domnule avocat.

— Aş putea spune că am siguranţa, dar mă mărginesc a spune impresia – am impresia că cineva a căutat în geamandanul meu. Fie că faptul s-a petrecut în tren, fie că s-a petrecut în hotel.

— Aceasta e impresia mea. Dumneavoastră aveţi să mă întrebaţi: cu ce scop cineva a căutat în geamandanul meu? Iar eu am să vă răspund că nu ştiu cu ce scop. Poate cu scopul de a găsi testamentul original; însă nu sunt deloc sigur de asta. De şi o copie nu e acelaşi lucru cu originalul, vă rog să binevoiţi a depune şi domrria voastră acest plic într-un loc sigur. II luaţi şi-1 cetiţi când vă e de lipsă; după asta îl puneţi iar la loc sigur.

În tăcerea de o clipă, am insinuat o întrebare:

Pe cine bănuiţi?

Fiţi sigur, mi-a răspuns bătrânul Claudiu Ro man, că nu bănuiesc pe domnişoara Cireaşă. De alt minteri nu am dreptul să bănuiesc pe nimeni. Dacă eliminăm pe

domnişoara Cireaşă, rămâne a doua participantă a scrisorii: doamna Floarea, cea laltă fiică a clientului meu şi onorabila soţie a doc torului. Căci în scrisoare mi se spunea că şi doamna Floarea e indignată şi pofteşte sa cunoască origina lul, deoarece nu poate ceti copia. Insă doamna Floa rea de mult nu. Mai poate fi indignată. De când să nătatea şi voinţa i s-au ofilit, domnia sa nu mai are indignări; s-a resemnat să rabde. Excelenţa sa cli entul meu a socotit că face fericirea copilei sale când a consimţit s-o dea soţie unui bărbat de viitor cum se arăta domnul doctor Constantin lonescu. Deasemeni i-a acordat domnului doctor şi protecţia sa, de care domnul doctor avea atunci nevoie. In curând domnul doctor a făcut cariera pe care o cunoaştem, însă clientul meu a avut prilej să afle că fiica sa nu e fericită. Fiecare dintre noi trebuie să recunoască stăruinţa şi dibăcia domnului doctor; le recunoştea şi excelenţa sa; însă doamna Floarea îşi pierduse vioiciunea şi mergea în scădere. Pentru oamenii de aici se găsesc căi simple spre a soluţiona o asemenea situaţie; dar excelenţa sa generalul avea asupra căsniciei părerile de la noi, adică prejudecăţi, cum se spune aici, şi era mai puţin impresionat de rânduie lile civile, care sunt schimbătoare, decât de rânduielile religioase, care sunt eterne. Ceea ce a legat Dumne zeu oamenii să nu dcslege. Aşa încât doamna Floarea a continuat să rămână tristă. Nu pot pretinde că domnul doctor ar fi silit-o să ceară testamentul original; dacă domnul doctor ar fi putut influenţa voinţa doamnei, n-ar fi putut influenţa pe a domnişoarei Cireaşă. Afară de cazul că domnişoara ar fi înţeleasă cu domnul doctor, ceea ce mi se pare puţin probabil. Dacă domniei voastre vă face plăcere, pot preciza că ipoteza ultimă mi se pare cu desăvârşire absurdă. Mai rămâne deci a treia persoană care ar putea avea un interes şi acea persoană ar fi însuşi domnul doctor. Domnul doctor e un om puternic, cu multe mijloace, şi mie mi-e frică de domnia sa. N-aş putea afirma că îl stimez, însă mi-e frică de domnia sa. Deci nu-1 pot bănui.

Dar, domnule notar public, am intervenit eu; poate vă înşelaţi; poate n-a căutat nimeni în geamandanul dumneavoastră.

Recunosc că şi asta e posibil. A rostit cu li nişte, cu voce moale, vizitatorul meu.

Aţi recunoscut totuşi că cineva ar fi cercetat?

Am recunoscut, stimate domnule avocat, dar sunt gata să declar că poate m-am înşelat.

Atunci cum?

Bătrânul Claudiu Roman nu mi-a răspuns; a suspinat cu umilinţă. Apoi deodată şi-a reluat atitudinea piezişă, privindu-mă pe deasupra lentilelor.

— Promiteţi-mi, vă rog, că nu veţi lăsa pe birou, la vedere, această copie. Nu bănuim pe nimeni; dispa riţia ei n-ar avea o însemnătate capitală; totuşi mi-aş permite să vă atrag atenţia că actul v-a fost încredinţat cu martori şi că v-aţi afla într-o poziţie nu prea bună dacă el ar dispărea sau ar suferi lipsuri. Aţi fi oarecum la discreţia domnului doctor. Şi nu se cuvine să vă subordonaţi unui 6*m care are asemenea dibăcii şi asemenea mijloace. Am uitat să vă mai spun că, în ultimul timp, la cererea excelenţei sale, am cercetat toate afacerile domnului doctor. Am procedat discret şi cu o metodă a mea, ceea ce mi-a îngăduit să fac clientului meu un expozeu complect. Din acea clipă, domnul doctor n-a mai avut nici un fel de posibilitate să se apropie de clientul meu. Într-adevăr, cum afirmă şi domnul doctor, clientul meu era un om ciudat.

Musafirul meu păru că a isprăvit; îşi retrase oarecum ochii îndărătul lentilelor. Apoi mă privi iarăşi pe deasupra, cu un zâmbet subţire.

Stimate domnule avocat, îmi zise el, aş dori să cunosc dacă îmi mai permiteţi o întrebare.

Mă rog.

V-aş întreba – fără a vă obliga să-mi răspun deţi – ce părere aveţi despre domnişoara Cireaşă.

Domnule notar, întrebarea dumneavoastră mă surprinde. Nu înţeleg ce sens are. Vă pot răspunde că am despre domnişoara Demetrian o părere bună.

Sunt mulţămit de răspuns, a declarat cu blândeţă bătrânul. Sensul întrebării mele nu e greu de explicat. Am ţinut să mi se confirme că aţi sta la îndoială să luaţi, în chestiunea aceasta, o atitudine care i-ar provoca domnişoarei noastre nemulţămire.

Cuvântul nu e tocmai bun; am vrut „ă spun: o atitu dine care i-ar provoca mâhnire.

Atunci am simţit că acea privire era extrem de atentă şi stăruitoare.

Întreb ca bun prietin al tatălui dumnitale.

N-aş putea să-i provoc mâhnire. Am răspuns eu.

Nu puteam să exercit o deplină stăpânire asupra mijloacelor mele de apărare. De aceea cred că mi s-a ridicat o flacără în priviri. Am simţit-o o clipă. Bătrânul continua să mă fixeze.

Vă rog să însemnaţi câteva note în carnetul dumneavoastră, vorbi el cu hotărâre blândă. Notaţi aşa că mâni, duminică, după ce veţi primi o înştiin tare telefonică, veţi merge într-un loc unde sunteţi aşteptat.

De cine?

Nu vă spun; veţi vedea dumneavoastră singur, de şi sunt încredinţat că înţelegeţi de pe acum. Veţi merge într-un loc unde sunteţi aşteptat. Nu uitaţi să scoateţi din casetă şi să luaţi cu dumneavoastră copia testamentului. Luaţi de la staţia apropiată un taxi. Vă opriţi în strada Albaneză nr. 35, unde se găseşte un mic restaurant ardelenesc, ţinut de oa meni foarte cumsecade, un bătrân şi muierea sa, prie tini ai mei. Eu, când vin în Bucureşti, nu mănânc decât acolo. Intraţi şi vă duceţi direct la casă. Spu neţi atât: domnul notar public Claudiu Roman a lăsat pentru mine, aici, un ordin. Vi se va răspunde:

Da. Îndată veţi fi călăuzit într-o curte interioară. De acolo ieşiţi în altă stradă. Faceţi douăzeci de paşi către o

bisericuţă înconjurată de ziduri. Alături de biserică o mică proprietate cu grilaj de fier. Doamna Micu, soţia prietinului meu, vă deschide o portiţă.

Intraţi pe aleea de lilieci şi ajungeţi unde trebuie. Eu, stimate domnule avocat, trebuie să plec în astă sară la Cluj. Bănuiesc că voi fi urmărit. Sunt sigur după asta că, îndată ce ajung la Cluj, voi avea prilejul să mă întâlnesc cu domnul doctor, care a dorit prea mult să mă găsească în Bucureşti şi nu m-a putut afla. Pofteşte să stea de vorbă cu mine, dar, cum v-am spus, eu mă tem de domnia sa. Deoa rece totuşi trebuie să ne întâlnim, prefer să Qe întâlnim la Cluj, pe terenul meu. Astfel, domnul doctor nu va fi mâni în Bucureşti. Totuşi domnia voastră faceţi aşa cum v-am rugat eu şi luaţi toate măsurile pe care vi le-am recomandat.

N-aş putea spune că această convorbire între mine şi notarul public Claudiu Roman mi-a adus vreo desluşire ori mi-a produs bună impresie. Atitudinea îndoielnică şi vorbele ocolite ale acestui sol au avut darul numai să mă scoată din ceaţa unui început de vis şi să mă restabilească în realităţile vieţii. Al cui sol să fie oare – mă întrebam eu, după ce am rămas iarăşi singur – al cui sol să fie oare acest personagiu întortochiat?

Dacă sufletul lui mărturiseşte drept despre legătura cu tatăl meu, care a fost însăşi conştiinţa demnităţii umane, atunci aş putea deduce că omuleţul e sol al excelenţei sale mortul. Insă viaţa din Bucureşti mi se dovedise, într-atâţia ani, a fi cu totul alta decât la Făgăraş. Iluziile şi naivităţile mele făcuseră loc dezamăgirii. Cugetam prin urmare, în mod ii-resc, că, în ecuaţia ce mi se prezenta, termenul necunoscut putea fi însuşi doctorul meu Constantin lo-nescu, deoarece numai asupra lui se îndreptaseră săgeţile bătrânului notar. Prin ce fel de perversiune, deci, voia să mă aducă acest agent al şicanei să servesc chiar interesele personagiului – pe care el mi-1 prezenta puternic şi primejdios? Nu mi se părea greu de stabilit că interesul

elementar era pentru mine să nu fiu adversar al doctorului. Despre asta mă avizase în chip special notarul clujan.

Atunci ce caută aici domnişoara Cireaşă? Se pare că pe această tânără persoană trebuie s-o văd a doua zi duminică? Precaiice mi se recomandaseră mă transpuneau într-un roman senzaţional. Voia Oare domnişoara să lege lecturile sale preferate cu viaja, alcătuind un decor complicat pentru o piesă naivă? Sau mă aflam în preajma unei drame adevărate, în care victima palidă era doamna Floarea? Atunci rolul principal era al acestei tinere zâmbitoare alături de doctor, omul a toate biruitor?

Dar atunci care era rolul meu? In loc s-o conving eu pe domnişoara Cireaşă, urma să mă convingă domnia sa pe mine? Şi trebuia la urmă să fie convins iubitul meu cumnat, magistratul Popescu Inod? In definitiv, de ce nu? Calea' doctorului era bine aleasă; poate ştia mai multe decât mine doctorul despre lipsa de mlădiere a acestui cumnat. In ziua de azi toate sunt cu putinţă. Cireşele pot fi acide, zâmbetele înşelătoare, generalii bătrâni mai mult poeţi şi fetele lor cu mai multă strategie decât suflet.

Ziua aceea de sâmbătă a fost pentru mine o zi lipsită cu totul de noimă. Consultaţiile mele au putut părea deşănţate unora dintre clienţii care au urmat înainte de ora amiezii. Iar după amiază, tinerii mei secretari au aflat cu mirare că ţăcănitul maşinii, şi glasurile, şi paşii lor în camera de alături mă supără; deşi asemenea activitate ar fi trebuit, după părerea lor, să aibă din partea mea o cu totul altă primire.

După ce am ieşit de la restaurant, am încercat să-mi aduc aminte ce am mâncat. Abia după ce am intrat în Cişmigiu şi am ocolit, pe sub platani, malul lacului, am bănuit că unul din felurile de mân-care ce am ingurgitat trebuie să fi fost o tocană de gâscă. Îmi apăruseră lebedele snb pletele sălciilor plângătoare. M-am mirat îndată că mă aflu în Cişunde nu intrasem de ani de zile. Eram prin urmare într-o dispoziţie poetică şi sentimentală ce mă umilea. Eu făceam

tot ce trebuie ca s-o înlătur şi ea îmi stăpânea cu viclenie subconştientul.

Când paserile acelea au ieşit cu graţie de subt arcul sălciilor şi au slobozit câteva ţipete aspre, confuzia mea a fost deplină. Intre vis şi realitate am statornicit faptul că neglijasem complect să pun la adăpost manuscriptul ce mi se încredinţase. Eram sigur acum că, întorcându-mă acasă, nu-1 voi mai găsi. Am ieşit din grădină, am grăbit paşii spre locuinţa mea, am urcat pripit treptele, am lăsat uşile să cadă una după alta în urrna mea cu zgomot şi am rămas cu ochii aţintiţi asupra biroului.

Testamentul lipsea. Inima începu să-mi bată şi mi s-a făcut negru înaintea ochilor, cum se spune la noi în Făgăraş. Unde-i manuscriptul? Poate, prin imposibil, să se fi transportat în casa de fier?

Am deschis casa de fier, socotind că execut un act de demenţă. Căci eu nu atinsesem plicul de pe birou.

Plicul se afla în casa de fier. In clipa când 1-am zărit, mi-am amintit precis şi de gestul pe care îl făcusem ca să-1 pun la adăpost. Uitasem totul cu desăvârşire.

Am scos testamentul şi 1-am aruncat iarăşi pe birou, hotărât întrucâtva să-1 desfac şi să-1 cetesc. L-am privit un timp c-o şovăială inexplicabilă. Casa de fier era încă deschisă. L-am pus la loc şi am închis. Totuşi, ar fi trebuit să-1 cetesc, am reflectat eu.

— II voi ceti mâni, mi-am zis eu, între bucurie şi nelinişte.

Lumina zilei s-a tulburat iar. Am ieşit să caut ceva; nu ştiam ce caut şi nici n-am găsit. M-am întors iarăşi acasă târziu şi am avut în cursul nopţii nesomn şi puţină febră.

Nu era greu sa înţeleg ca aceasta domnişoara caută intrare în mine. De şi credeam că fac tot ce trebuie ca să-mi apăr libertatea, mă bucuram că sunt covârşit de preocuparea de a o revedea. Şi totuşi eram sigur că nu e nimic din „acea subtilă flacără", cum îi spusesem eu în versurile mele, care încă nu mă pătrunsese cu adevărat şi pe care nici n-o mai nădăjduiam. Nu era nimic din acel

„lung prilej pentru durere”. Era poate mai degrabă o presiune a anotimpului.

Am adormit târziu, dorind să visez ceva agreabil, şi n-am avut nici un fel de vis. Am intrat într-un necunoscut opac. M-a trezit dintrodată soneria telefonului.

Era foarte de dimineaţă. Printr-un colţ de perdea, se strecura un mănunchi de raze, ca o înflorire de aur. M-am grăbit să mă bucur. Mi-am zis: „Avem vreme frumoasă”, îndată după aceea, mi-am dat o replică: De ce „avem”? De ce asociez şi pe altcineva la plăcerea acestei lumini matinale? Probabil deasemeni că flori nouă au apărut în grădini, însă mai mult pentru alţii decât pentru mine.

— Allo!

Am cunoscut vocea vicleană.

Eu sunt! Am răspuns. Am auzit iarăşi în re ceptor, imediat, înainte de a-rni dezvolta salutarea convenţională:

Ascultă!

Glasul a luat o mlădiere dulce şi muzicală:

— Drumuri! E timpul drumurilor.

Aparatul s-a închis. Am mai aşteptat, crezând că Poate mă înşel. Insă nu mă înşelam. Cuvintele acestea m-au înjunghiat brusc. M-am socotit pierdut.

Taina era descoperită; mă aflam la discreţia adversarilor mei.

— E timpul drumurilor. Am murmurat eu. De unde şi cum? Trebuie să aflu numaidecât.

Singurul interes al clipei e că trebuie să aflu numaidecât şi cu orice preţ. Nu mai poate fi vorba acum de testament şi de lecturi; întâi e necesar să ies dintr-o capcană; deci voi lăsa testamentul unde se află, adică închis într-o casetă solidă de oţel, „marcă bună”, cum observase c-un zâmbet pieziş şi notarul, adică mai bine zis spionul, sau agentul de legătură d, e la Cluj.

M-am grăbit să fac un duş rece, ca să mă liniştesc. Bineînţeles m-am liniştit prea puţin. M-am îmbrăcat în pripă. M-am descoperit într-un târziu că mă aflu în faţa

oglinzii, observându-mă cu deosebit interes. Eram puţin cam palid, dar n-aveam motiv să fiu ne-mulţăimit de această expresie interesantă de oboseală a figurii mele.

Când am fost gata de plecare, am făcut cele mai normale şi mai precise gesturi ca să extrag din casetă, aşa cum îmi recomandase agentul „nostru”, manuscriptul excelenţei sale răposatul general. L-am pus într-o servietă, am luat servieta la subsuoară şi, după ce am comunicat servitorului meu mirat că nu ştiu cât voi lipsi nici când mă voi întoarce, nici dacă mă voi întoarce.

— Am coborât.

— E timpul drumurilor, am şoptit eu tainic, cu înmlădierea pe care o ascultasem în receptor; cine ştie ce catastrofă mi se poate întâmpla astăzi!

Am zâmbit imediat la asemenea presupunere; dar am avut grijă să observ, c-un aer cu desăvârşire degajat, dacă nu se află postat în preajma locuinţii mele un tip suspect, care fumează căscând gura spre acoperişurile caselor. Asemenea tip nu se afla; strada era goală. Insă la cea dirităi răspântie, un om subţire şi nalt, cu gambetă şi lavalieră, părând puţintel cu chef, m-a întâmpinat zâmbind ironic şi m-a lăsat să trec, după asta şi-a potrivit pasul după al meu.

La prima staţie de automobile am avut bucuria să constat că aşteaptă un singur vehicul. Deci voi face aşa-ca omul cu gambetă şi lavalieră să n-aibă când se căţăra pe bara de la spatele caroseriei. Ţi-nând samă că agitaţia dimineţii începuse, absurditatea socotelilor melc era evidentă; totuşi am făcut întocmai ca în cartea cu detectivi pe care o ţinea poate în mână, în acea clipă, domnişoara Cireaşă, cetind-o cu deosebit interes.

M-am uitat pe geamul din spate, să văd d, acă omul meu rămâne în urmă. Omul meu se urca şi el într-un automobil care-i sosise la timp. Acest automobil a virat şi a apucat înspre Cotroceni; pe când eu mă grăbeam într-o direcţie contrară.

Am respirat. Insă am rămas pândind, să văd dacă inamicul nu revine.

În strada Albaneză, la numărul 35, am oprit; am plătit; am aşteptat ca maşina să dispară la colţul străzii; m-am încredinţat că la nici o fereastră din preajmă n-a apărut un cap; că puţinii oameni care trec par cetăţeni paşnici; şi am cercetat firma: un pătrat de tablă verde deasupra unei uşi scunde: Birt Ardelean, Dionisie Micu. Glastre cu muşcate la ferestre. Când deschid uşa, sună un clopoţel deasupra. Câteva mese acoperite cu feţe albe de pânză. Dulapuri brune bine lustruite. De lângă contuarul din fund apare stăpâna locului, care trebuie să mă călăuzească. E o femeie cu forme cam îmbielşugate, curat îmbrăcată în strai cernit ca pentru biserică^cu capul pieptănat strâns, acoperit de o horbotă neagră. E căruntă; zâmbeşte cu dinţi foarte albi; zâmbeşte plăcut: a fost frumoasă femeie.

Îmi aduc aminte ce cuvinte trebuie să rostesc.

Domnul notar public Claudiu Roman din Cluj a lăsat pentru mine, aici, un ordin.

Într-adevăr, îmi confirmă doamna căruntă. Nu mele meu e Agripina Micu. Soţul meu profesorul Dionisie Micu e dus la piaţă.

Profesor?

Da, mă rog. Soţul meu a fost profesor. Acuma e proprietar de birt. Întâmplarea noastră e destul de interesantă şi poate veţi aila-o şi domnia voastră cândva. Îmi daţi voie să încui uşa de la intrare. Dio nisie îşi are cheia lui. Acum vă sunt la dispoziţie.

Binevoiţi a mă urma.

Doamnă, am zis eu încurcat, vă rog să mă ier taţi că nu m-am prezentat.

Ştiu cine sunteţi, mi-a răspuns ea. Sunt bucu roasă că vă cunosc.

Doamnă, am insistat eu, vă sunt recunoscător pentru asemenea cuvinte. Deoarece ştiţi cine sunt, fără îndoială ştiţi cine mă aşteaptă.

În privinţa asta, nu sunt ţinută să vă dau nici o lămurire, domnule avocat. In câteva minute veţi afla singur.

Pe când întrebam şi mi se răspundea, cu o intonaţie şi o ţinută pe care le apreciam în cel mai favorabil chip, de şi continuam a rămânea bănuitor.

— Treceam printr-o săliţă de o extremă curăţenie, cu pereţii ornaţi cu horbote şi cadre cu fotografii vechi, şi ieşeam într-un pridvor, unde ne întâmpină o mâţă neagră foarte blândă. A stat s-o mângâi. Doamna Agripina a întors spre mine o privire brună, plină de aprobări. Apoi m-a călăuzit la o portiţă pe care a descuiat-o. M-a lăsat să trec, a venit după mine; a încuiat portiţa.

Mâţa neagră a mieunat în urma noastră.

Doamna Agripina a întors capul spre portiţă şi a dat asigurări animalului:

— Mă întorc numaidecât, Miţo.

Miţa a înţeles şi a tăcut. Eu priveam cu mare surprindere colţul de Bucureşti în care mă aflam. Nu-1 văzusem niciodată, nici nu-i bănuiam existenţa.

Am avut o clipă impresia că nici nu mă aflam în capitală. Printr-un joc obişnuit mie al imaginaţiei, am admis că e cu putinţă să fi trecut într-un peisagiu străin, depărtat şi tainic. S-a deschis şi s-a închis o portiţă; Bucureştii a rămas la o sută sau la o mie de kilometri. Mă aflu într-o înfundătură de grădini, lângă o bisericuţă. Copaci bătrâni se ridică după un zid. Doamna Agripina s-a oprit lângă o poartă grea de fier. Are şi aici cheie. Fără să mai rostească un cuvânt, a deschis şi m-a lăsat să intru; a închis şi n-am mai văzut-o. Am regretat dintrodată. Ochii ei simpatici şi foşnetul straiului ei.

Am stat singur un răstimp privind în jur; în stânga era umbră de arbori deşi; în dreapta grădină deschisă, cu flori nouă, până la terasa unei case acoperită cu ţiglă roşie. Păreţi albi, persiene verzi. Trei scaune de mlajă, în jurul unei măsuţe, pe terasă. Singurătate desăvârşită; nu se vede

om, nu s-aude glas. Poate-i casa cu personagii adormite de vrajă. O casă de departe, din basmele prunciei.

De la bisericuţa de aproape sună clopotul, melodios, sub cerul de azur curat al dimineţii. Într-un tei vechi din preajma mea un grangur a fluierat sonor de câteva ori. Atunci vraja s-a isprăvit; uşa casei s-a dleschis. Pe terasă, a ieşit înaintea mea domnişoara Cireaşă. Avea o rochie albă creaţă şi o panglică trandafirie. Era pieptănată strâns, „ca la noi", cu cosiţele în cunună. M-a privit fără maliţie şi m-a lăsat să mă apropii până la doi paşi de ea. Spriji-nindu-se cu dreapta de speteaza unui scaun, cu stingă mi-a făcut semn să mă opresc. Ca să fie toate altfel decât în toate celelalte zile ale vieţii, a început a spune, cu glasul ei, cuvinte care erau ale mele. Acuma pricepeam deplin anunţul misterios de la telefon. Domnişoara aceasta şireată recita poema mea închinată Făgăraşului. De unde o luase? Căci erau versuri vechi. De când le scrisesem, începusem a îm-bătrâni. Auzindu-le din gura aceea aşa de frumos conturată şi aşa de bine zugrăvită cu creion roşu, mă simţeam fericit şi nefericit în acelaşi timp, deoarece nu ştiam ce mă aşteaptă.

Avusesem ideea că aceste versuri de tinereţă erau mai puţin bune; îmi reveneau acuma cu un nou prestigiu. Nici într-un chip n-aş fi bănuit că primul pas al căderii mele va fi pricinuit de propria-mi vanitate şi de propriile-mi divagaţii.

Ascultam plin de luare-aminte, fără să îndrăznesc a privi pe partenera mea:

ÎNCHINARE C-UN PAHAR DE VIN, FĂGĂRAŞULUI.

Drumuri. E timpul drumurilor! Tu şesuri, atârnă perdeaua fumurilor. Pe tancuri flutură veac de cremene, Pârâul şi cerul curg gemene.

De la Zamolxe şi Burebista-rege Văzut-ai fulgerul alb al romanilor Ca şi spulberul negru al hunilor; Ci ai rămas sub vechea lege, Făgăraş, cuib al zăganilor Şi al străbunilor!

Înălţimi ale Domnului milelor, Regiuni ale norilor, Sălaş al păstorilor, Horă a feciorilor şi copilelor -

Tristeţă şi împăcare a veteranilor, Aici stă tezaurul anilor.

Sub şuvoi şi vifor stă vechea Domnie In armură, călare, de mister. Apărata, Datina părinţilor, solie Către generaţia cea mai depărtată Ce va să vie.

Mi-a nălucit aici, la marginea poienii, Surâsul bunicuţei din milenii.

— Domnule avocat, a urmat domnişoara Cireaşă după ce a terminat recitativul, ia, te rog, loc pe acest scaun, uită-te la mine şi mărturiseşte că nu ştii cum, de unde şi de când cunosc eu aceste versuri.

Am privit-o ca prin ceaţă. Eram ameţit. Am bolborosit:

Nu ştiu nimic.

Sunt bucuroasă să-ţi explic, a reluat domnişoara Cireaşă, c-o veselie întrucâtva silită. După ce îţi voi explica, ai să te convingi că trebuie să scurtezi pu ţin din mândria pe care ştiu că ai avut-o ieri, când ai aflat că nu lipsesc niciodată de la şezătorile li terare la care dumneata participi. Domnul meu, află că n-am fost uimită, nici n-a căzut la picioarele mele trăsnetul, când te-am ascultat întâia oară. Ci venisem ! A acea şezătoare numai din curiozitate, după ce cunoscusem de la tatăl meu generalul versurile Făgăraşului, cum le intitulase el. Nu numai că n-am fost cuprinsă pentru dumneata de sentimente nobile, dar m-am aflat chiar puţintel dezamăgită de versurile celelalte pe care te-a. M auzit că le rosteai cu oarecare emfază la şezătorile cu pricina. Şi am dat dreptate tatălui meu când mi-a spus că acestea pe care ţi le-am reprodus sunt poate singurele dumnitale versuri sincere. Nu te superi că-ţi spun asta, nu-i aşa? Tatălui meu îi plăcea închinarea în chip deosebit şi te stima fără să te cunoască. De la el le ştiu eu şi le-am învăţat pe dinafară, atât în memoria lui, cât şi ca să dau o tinctură de romantism întâlnirii noastre. Ţi le-am spus şi pentru ca să-ţi fiu dragă; mai bine zis, ca să nu te am duşman.

Nu ştiam ce să răspund. I-am cerut cu un gest stângaci mâna. Mi-a dat-o şi i-am sărutat vârfurile degetelor. Unghiile lăcuite roş aveau întrucâtva aparenţă de ghiare.

Parcă suferisem o destul de adâncă zgârietură a lor; cu toate aceste ieşeam dintre ne-siguranţe într-o stare cu mult mai bună decât aceea în care mă aflasem c-o jumătate de oră înainte. Dimineaţa lustruită şi decorul înflorit şi tihnit dădeau anume farmec cochetăriei domnişoarei Cireaşă şi mai ales îmi luminau mai bine sufletul ei copilăresc şi sincer. Nu era nevoie să mă mai înşel asupra sentimentelor mele adevărate. Şi nădăjduiam că declaraţiile ei nu răspundeau adevărului decât într-o relativă măsură.

— Am adus testamentul, am zis eu punând servieta de piele pe măsuţă.

— A, da; aşa este. A zâmbit şi a oftat domnişoara Demetrian.

S-a răsucit graţios spre uşa rămasă deschisa, chemând c-o mlădiere cântată de voce:

_ Flo-re-ta!

N-a răspuns nimeni. Domnişoara Demetrian a chemat a doua oară, apoi a pândit cu coada ochiului înfăţişarea mea de dezamăgire.

— Trebuia să fie aici şi sora mea, nu-i aşa? Mi-a comunicat ea, cu jumătate de glas. Astăzi e una din zilele noastre de libertate. Flo-re-ta! Casa asta mi-a lăsat-o tatăl meu numai mie; era ascunzişul nostru din Bucureşti, al meu şi al lui. Şi al surorei mele, în zilele ei negre.

S-a deschis un canat de fereastră. Glasul surorii celei mari a întrebat pripit şi alterat:

S-a întâmplat ceva? Mă chiamă doctorul?

Nu s-a întâmplat nimic rău, a răspuns domni şoara Cireaşă.

Atunci de ce-mi zici „Floreta”?

Nu ştiu de ce; poate pentru ca să necăjesc pe domnul avocat Modru, care a sosit. A venit ca să ne comunice testamentul.

Ala făcut glasul; parcă cea care vorbise fu şese brusc trasă de cineva îndărăt.

Soţia doctorului n-a întârziat să se arate, într-o haină lungă şi largă de coloarea stânjeneilor înfloriţi în preajma noastră. O umbră asemănătoare petalelor triste ale acestor flori îi îngreuia incă pleoapele. Doamna Floarea, cum o numeam eu în sine-mi, îndepărtând voit numele ce-i dăduse doctorul, părea încă apăsată de o migrenă, îşi ducea des mânile la tâmple. In acelaşi timp îşi pipăia febril pieptănătura, care era foarte îngrijită.

— Crezi că nu ne tulbură nimeni? Întrebă ea, ve nind la soră-sa. Îşi întoarse spre mine ochii şi păru surprinsă, îmi întinse o mână moale, ca să i-o sărut şi se lăsă în scaun.

— Ar trebui să aducem cafeaua. Zise îndată după aceea, ca şi cum cafeaua ar fi fost obiectul principal al întâlnirii noastre.

Sora mezină avu un zâmbet maliţios.

— Am fi putut prefera ceea ce ne-a adus domnul avocat Modru.

— O, iartă-mă, domnule avocat, suspină cu vă dită suferinţă doamna Floarea. Cireaşă ne privi pe amândoi, dintrodată gravă, apoi îşi puse degetul ară tător al mânii drepte la tâmplă. Cu mânuţa stingă mângâie tâmplă surorii ei.

— Poate e mai bine să isprăvim întâi cu datoria asta a dimineţii, vorbi ea grăbit. Cum bat din palme, toate se prezintă pe această masă ca prin farmec.

A bătut din palme. A răspuns din platan grangurul. După aceea o slujnicuţă a adus şi a depus între noi cele de trebuinţă. După ce s-a retras slujnicuţă, domnişoara Cireaşă m-a invitat, c-un gest, să consum, după plăcerea mea, pe lângă lichidele fierbinţi, tot ce se mai găsea dulce pe tablaua de argint.

Dar dumneavoastră?

Eu, mi-a răspuns domnişoara Cireaşă, nu mănânc dimineaţa, ca să-mi păstrez silueta.

Dar doamna?

Ah! A suspinat doamna Floarea, eu sunt bol navă şi mă tem să nu vie cineva din partea docto rului, să mă cheme.

Cireaşă o mângâie iarăşi pe tâmplă.

Fii liniştită, soră Floare, soţul tău e la Cluj.

Ah!

Are acolo treburi încurcate şi discuţii lungi cu domnul notar Clauidiu Roman.

— Ah! Suspină iarăşi doamna Floarea; cât am să duc eu viaţa asta?

Îndată după aceste cuvinte închise ochii. Apoi, după ce-i deschise, îmi zâmbi. Ciuguli dintr-o felie de cozonac de câteva ori, aşteptând să isprăvesc eu de absorbit cafeaua. Am trecut zece minute penibile, mân-când singur. Domnişoara Cireaşă mă privea din când în când, furişat. Într-adevăr, o aprobam eu, cine a văzut pe un poet într-o situaţie mai ridicolă, chiar în sfertul de ceas când naşte amorul său dinţai. Situaţia nu se schimbă nici pentru avocat, când rectifică pe poet în sensul că, dacă nu e amorul dinţai, desigur e amorul cel adevărat.

Însfârşit, am deschis servieta şi am scos manuscriptul. M-am simţit mai sigur de mine însumi.

În acel unghi depărtat de lume, de viaţa de toate zilele şi de noi înşine, aş putea zice.

— Am cetit cele ce urmează:

Acesta este testamentul meu, scris de mine Generalul de Divizie Grafiu Demetrian.

Aici este ultima mea voinţă, pe care o afirm, cu-noscând că, din voinţa lui Dumnezeu, zilele omului sunt nesigure. Aş fi dorit să trăiesc până ce as fi văzut bine stabilite şi fericite pe fiicele mele Floarea şi Cireaşă, dar am presentimentul că nu voi putea ajunge să-mi cunosc îndeplinită această speranţă. Evul modern dă mai puţini sorţi de durată existenţei omului. Unii dintre noi suntem nevoiţi să ne folosim de ultimele invenţii care tind să suprime distanţele şi să anuleze timpul, şi cădem lesne victime ale acestei înşelări. E foarte posibil, după aprecierile mele, sa pier

brusc de avion sau automobil. Deci am pus aici ultima mea voinţă; sau, mai curând, am pus aici inima mea.

Iubitele mele copile! Ştiţi cit de mult îmi sunteţi dragi. Mama voastră s-a prăpădit prea curând; eu am încercat să acopăr pentru voi lipsa ei şi am găsit în voi mângâiere la singurătatea mea. Să ştiţi că, în cea din urmă clipă, în ochii mei va îngheţa imaginea voastră. Ca să nu fiţi mirate de concluziile testamentului meu, vă scriu aceste explicaţii. Poate nu le veţi găsi necesare; eu am socotit de datoria mea să vi le dau.

Prima izbitură mare morală a fost pentru mine pierderea soţiei mele pe care am iubit-o din tinereţă. Eugenia Stângaciu a fost vară a mea; la iubirea noastră s-au adaos prietinia şi stima. Când a părăsit această viaţă, credeam că trebuie s-o urmez. Am persistat a trăi pentru că vă aveam pe voi; mi-am alcătuit din voi şi din amintirile moartei un liman final.

A doua zguduire mare mi-a adus-o războiul. Mi s-a rupt avântul; mi s-au anulat nădejdile. Eram colonel de infanterie când am avut bucuria să ascult trâmbi-ţile şi clopotele mobilizării întregului popor pentru sforţarea cea din urmă. Eram partizan al avântului sufletesc, pe care îl puneam mai presus decât orice forţă materială. Credinţa mea găsea o justificare în succesele rapide pe care trupele noastre le-au avut în primul moment când au păşit peste aşa-zisa frontieră. Destinele noastre, după nedreptatea de veacuri, păreau că sunt ocrotite de o voinţă divină.

Iată însă că, la puţine zile după 15 august 1916, am luat cunoştinţă de realităţi. Lipseau avântului nostru elementele materiale şi tehnice. Cunoscusem în parte scăderile pregătirii noastre; acum se dezvăluiau, la fiecare dezvoltare a operaţiunilor militare, toate problemele nesoluţionate legate de zestrea uşoară a luptătorului şi de forţa colectivă a armamentului mare. Aveam o raniţă mai grea decât a inamicului, cu efecte mai puţine; o încălţăminte mai puţin comodă; un transport mai puţin repede; mitraliere şi

felurite scule, cum le spuneau soldaţii noştri, într-o proporţie cu totul redusă. Tot ce se leagă de muniţii, avioane, baloane, telefon, aprovizionări alimentare se afla într-o stare de relativitate de care am suferit simţitor îndată ce reacţiunea inamicului a sporit. In interiorul ţării era destul de liber jocul forţelor aeriene ale adversarilor noştri.

Am văzut ce s-a petrecut la Turtucaia. A fost o tragedie al cărei poet încă nu s-a născut. Entuziasmul ofiţerului, îndârjirea soldatului au marcat în fiecare colţ de pământ al luptelor o valoare încununată de moarte. Am asistat la retragerea din câmpia Munteniei. Pas cu pas şi popas cu popas unităţile noastre au acţionat cu intensitate maximă şi în marginile celor din urmă posibilităţi. Copleşite de număr şi de forţă industrială, coloanele şi-au salvat totuşi cea mai mare parte de arme şi materiale pe un lung spaţiu şi subt o presiune imensă.

Mi-am notat în carnetul meu de campanie o sumă de observaţii privind ofiţeri şi trupa. Eram mişcat în chip deosebit văzând că apar atâtea acte de iniţiativă individuală, dovedind valoarea materialului uman. Dumnezeu trebuia să dea într-o formă nouă izbânda unui popor care însumează fără ezitare, într-o singură campanie, mai multe jertfe decât s-au produs în cursul secolelor anterioare.

Într-adevăr, n-au trecut decât opt luni de la aceste zile grele şi s-a putut vedea la Mărăşti, Mărăşeşti şi Răzoare, precum şi în alte părţi, că, la mijloace tehnice mai puţin diferenţiate, soldaţii pământului acestuia pot să adaoge un coeficient superior de valoare personală.

După asemenea satisfacţii şi realizări, s-a întâm-plat să mă aflu, într-o zi, la o masă veselă, cu mai mulţi camarazi ai mei, majoritatea mai tineri decât mine. Cred că a fost la Iaşi. Tinerii făceau tot posibilul ca să avem cu îndestulare o băutură de coloarea sângelui, căreia dânşii îi spuneau vin de Uricani. La un anumit moment au început a se rosti

cuvân-tări entuziaste, sărbătorind momentele noastre de revanşă.

Am ascultat un timp cu linişte. După aceea s-a produs în fiinţa mea acea întoarcere pe care unii camarazi ai mei o cunoşteau sub numele de „una din curiozităţile colonelului Demetrian”. Dar nu era deloc o curiozitate. Era o îndârjire faţă de aprecieri nedrepte.

— Domnilor ofiţeri, am spus eu, ridicându-mă şi privindu-i cu supărare, ştiu că indignarea mea n-are rost, iar privirea mea nu exprimă adevărul, căci toţi îmi sunteţi dragi; ţin însă să vă chem la realităţi. Vă rog să abandonaţi acest concurs verbal. Adjectivele dumneavoastră sunt fără noimă. Ce însemnează asemenea laude pentru ultimele acţiuni ale armatei noastre? Sunt într-atâta fapte vrednice de uimire? Sau e firesc ca, în condiţii întrucâtva egale de utilaj modern, aceşti daco-romani să aibă supej rioritate. Căci asemenea neam îndărătnic se bate pe acest pământ de mii de ani şi are în sufletul său rezerve pe care nu le bănuieşte nimeni. Dacă vreţi să lăudaţi, atunci aduceţi-vă aminte ca şi mine de zilele dezastrului. Atunci am văzut ceva ce m-a înfricoşat. O armată modernă, perfect organizată pentru cucerire, exercita asupra noastră, c-o artă as putea zice ştiinţifică, operaţia de distrugere. Oastea care se retrăgea avea privirea în pământ şi părea că primeşte putere de la morţii ei din veac. Energia ei spirituală ceda pentru moment materiei. A renăscut imediat, îndată ce s-au produs împrejurări prielnice. Aşa în-cât lăudaţi, domnilor, pe morţi şi pe cei jertfiţi – închinându-le o picătură din acest pahar.

Camarazii mei au executat libaţiunea rituală şi au zâmbit pe furiş unii către alţii de ieşirea mea violentă. Ei nu ştiau că, în vremea tragediei, eu primisem o iniţiere surprinzătoare de la pământ şi de la oameni.

Am să vă vorbesc îndată de un rezervist pe care îl chema Grigore Priceputu şi pe care 1-am avut ordonanţă.

Înainte de a cunoaşte mai bine pe Grigore Priceputu, s-au prezentat înţelegerii mele şi sufletului meu şi alţi câţiva soli,

soldaţi umiliţi, umbre trecătoare din mulţimea pământenilor.

Am auzit odată la un foc de găteje, sub pădure, o istorisire a unui soldat din escadronul I al regimentului l Roşiori. I-am notat numele: îl chema Motorga Ion.

Era schimbul al treilea de sentinelă, în post pe Dealul Mare, povestea el camarazilor lui, şi se revărsau zorile zilei de Anul Nou 1917.

„Cum stăm aşa, iaca văd pe domnu sublocotenent venind cu sorcova pe linia sentinelelor. Domnu sublocotenent ista. Cum îi zice. C-apoi pe urmă a murit pe Argeş în jos.

Îmi spune domnu sublocotenent:

Buna dimineaţă, Motorga Ion, şi la mulţi ani Anul Nou. De ce eşti supărat, Motorga Ion?

Mă gândeam la ale mele, domnule sublocote nent: acasă, la copii şi la nevastă.

Lasă asta, Motorga Ion, acuma avem altele.

Acuma trebuie tărie şi credinţă.

Da, domnule sublocotenent, zic eu.

Aşa că, la asemenea vorbă, mi s-a întărit sufletul. Domnu sublocotenent ista. Cum îi zice. C-apoi a murit pe Argeş în jos. Trece spre bordeiul domnului maior. Iaca vine şi domnu sergent Agapie de mă schimbă din post. M-am dus la colibe, la camarazi. Unii erau mâhniţi cum fusesem eu; alţii mai proşti glumeau fără grijă; alţii îşi scoseseră de pe ei rufele şi le ceteau ca pe nişte gazete, la foc.

Spune unul una, spune altul alta. Mai înjură pe inamic. Intră la noi domnu sublocotenent. Ista.

— Ascultaţi, băieţi, zice el. Dar el era mai tânăr decât noi. Ascultaţi, băieţi, zice. Anu Nou s-arată cu socotează. Mergem la treabă. Trebuie să scoatem pe nemţi din Dealul Bărăştilor.

Am stat noi şi ne-am uitat unii la alţii. Apoi ce să facem? Haida, să scoatem pe nemţi din Dealul Bărăştilor.

Întâi am mâncat şi am băut câte-o teică de vin, ca tntr-o zi ca aceea; după asta am pus pe noi halatu-rile, am strâns

cătărămile la centiron şi am aşteptat pe domnu sublocotenent.

Am tot întârziat şi n-am pornit decât pe la ceasurile trei. Domnu sublocotenent. Ista. Cum îi zice. Mergea înainte, cu sorcova în mâna stmgă şi cu carabina în dreapta.

— Au început tunuri, puşti, mitraliere: cântec şi urare de Anul Nou. Până sară, am ajuns pe Dealul Drăgoteşti, la trei sute de metri de şanţurile nemţilor. Din locul nostru, îi auzeam bolborosind în limba lor. Cioro boro maht şpaţir. Toată noaptea au urmat focuri de puşcă. In zori, am pornit iar. Trebuia să coborâm clina Drăgoteştilor şi pe urmă să suim dealul Bărăşti, la creastă. Domnul sublocotenent. Ista. Zice:

Băieţi, acuma s-arătaţi voi ce pot călăreţii.

A făcut semn cu sorcova.

Înainte!

Ne-am dus înainte; trompetul a sunat asaltul. Am ajuns şi m-am luptat cu unii şi cu alţii. Pe lângă mine veneau şi ceilalţi, uitându-se urât. Inamicul s-a tras repede spre altă linie de tranşee.

Domnul sublocotenent vine la mine. Avea ce avea el cu mine, fiind eu cel mai bătrân dintre toţi:

— Bine, Motorga Ion, zice; tu ai intrat cel dinţai la dânşii.

Şi m-a bătut aşa uşurel cu sorcova peste frunte.

Apoi după aceea s-a prăpădit ista. Cum îi zice.”

Lângă focul lui, Motorga a oftat şi s-a uitat în pă-mânt. Asta am băgat eu de samă mai târziu, că se uitau toţi în pământ. Am mai observat că cei mai mulţi au acea ezitare pe care o avea şi Motorga. Par a nu-şi aduce aminte de ceva, ori nu ştiu cum să umple un gol al vorbirii. Dar nu-i asta. Cred că mai degrabă se întorc în sine, nu atât în sufletul cit în subconştientul lor misterios, şi vorbirea lor rămâne spartă de expresii absurde. Aşa era şi Grigore Priceputu, de care am să vă vorbesc numaidecât.

În ianuarie 1917, având cu mine ca adjutant pe locotenentul Eugen Ştefănescu, umblam-printre dealurile

ondulate din nordul Moldovei, printr-un Peisagiu de iarnă şi pe un frig simţitor. Zăpezile erau greu de străbătut mai ales între păduri, pe fundul văilor. Către amiaza zilei începuse şi viscol. Caii înhămaţi la sanie înaintau penibil; pe părul lor înflorea o spumă îngheţată. Mai aveam mult până la punctul terminal al inspecţiei mele. Calea mi se părea tot mai grea şi abia aşteptam un popas cu adăpost ş-un pahar de băutură fierbinte.

Am ajuns însfârşit undeva. Am trimes caii la ho-dină şi la ovăs. Am cunoscut că intrăm în localul unei secţii de jandarmi. De la masă s-a ridicat un plotonier înalt, cu sprâncene tufoase şi mustaţă enormă roşie. A avut onoarea să ne salute, după rânduială, şi ne-a împins câte un scaun. Nu ne-a întrebat de unde venim şi încotro mergem; a avut însă inspiraţia genială să se informeze dacă nu poftim să bem ceai.

După ce a ieşit ca să caute această nobilă băutură, eu m-am uitat în juru-mi şi am observat, într-un colţ, un soldat care se silea să stea drept, lângă lădiţa lui, de şi era evident că starea aceasta nu-i era deloc prielnică. Piciorul stâng îndeosebi îi părea beteag. Avea însă în toată făptura lui şi alte semne de suferinţă. Părea şi foarte trudit, deci ajunsese până în acel loc umblând pe jos.

— Şezi, camarade, 1-am îndemnat eu.

El nu cuteza să se aşeze. M-am dus la el şi i-am pus mâna pe umăr, silindu-1 să ia loc pe lădiţa. L-am întrebat:

Eşti rănit?

Să trăiţi, domnule colonel, mi-a răspuns el ridicându-se îndată, sând soldatul Gavril Tudose, Regi mentul 15, batalionul întâi, compania a treia. Am fost până ieri în spitalul militar; acuma mă stratnportez la alt spital de <cova. De covaâi. Nu ştiu cum dracu-i zice.

_ Cu ce te transportezi, Tudose, la acel spital de convalescenţi?

Cu piciorul, doimnule colonel; da aştept să treacă vreo sanie, să mă agăţ şi eu.

Ai avut o rană la picior?

Da, să trăiţi, domnule colonel.

Numai la picior?

Nu, domnule colonel. S-a întâmplat să am şi prin alte părţi.

Eşti bun, camarade Gavril Tudose, să şezi şi să-mi spui şi mie cum s-a întâmplat aşa ceva? Pri meşte această ţigară; aprinde-o şi spune.

Da, domnule colonel. Să trăiţi, domnule colo nel. Se chiamă că noi am luptat la Oituz. Era într-o zi a lunii lui noemvrie. Nu era frig, nu era cald; vreme bună de arătură. Până către amiază a fost li nişte. La amiază, artileria „lor" începe să stropească în tranşeele noastre. Nu şti* cum au fost simţit „ei" că noi ne pregătim a ieşi la atac. Bat ei jumătate de ceas; bat un ceas. Bine, lasă-i să bată. Numai ce se sparge o căldare nu departe de mine; m-ajunge o schijă la braţul stâng. Nu-i nimic; pot merge şi aşa; se chiamă că dreapta-i sănătoasă. Dar nu trece mult şi se farmă iar un obuz şi-mi umple sufletul de putoare. O ţandură îmi ia o bucată de ureche.

Zic: dacă mă ia aşa cu câte o bucăţică, apoi rnai am până des ar ă.

Hai, flăcăi! Zic unii şi alţii.

Ieşim din tranşee. Aud pâc! În cizmă. M-a plesnit Peste picior. Dar pot merge. Atunci se cheamă că nu pot rămânea de ceilalţi. Pic! Alt glonte, în genunchiul stâng. N-are a face; m-au mai zgâriat ei şi altă dată.

Schimb încărcătorul şi urmez a trage. Şi mă tot duc până ce aud că strigă feciorii ura! Aşa, când stau bag de samă că nu mi-i tocma bine. Curge sângele şi de ici şi de colo. Au venit brancardierii şi m-au luat cu targa. Asta-i.

După ce şi-a spus istoria, i-am mai dat o ţigară. Atunci a avut îndrăzneală să zâmbească şi să-mi facă o declaraţie:

— Am şi carte.

A scociorât sub tunică şi a scos o cartă poştală militară, destul de boţită. Mi-â întins-o cu mândrie naivă.

Am cetit: „Viteazului nostru camarad Gavril Tu-dose, amintire de la 10 noemvrie 1916”. Erau iscăliţi un colonel, un maior, zece ofiţeri: nume aproape indescifrabile.

— Mi-a venit veste la spital, a adaos soldatul, că domnu căpitan Capră Anastase şi domnu locotenent Irimescu Ilie, care au iscălit aici, s-ar fi prăpădit. Se poate. Ce-i viaţa omului?

După asemenea reflexie filosofică, a rămas fumând cu plăcere. Apoi a căzut pe gânduri. Plotonierul ne-a adus ceaiul.

Găsesc în cartea mea de campanie un raport al sublocotenentului Alexandru Stegărescu din regimentul 38 infanterie.

„In una din zilele lui septemvrie 1916, ocupam cu plotonul meu o tranşee săpată în vârful unui deal care domina ţinutul.

— Scrie sublocotenentul. La poale, era risipit satul Arabagi. Dincolo de sat, altă înălţime, c-o sprinceană de pădure la creastă. Acolo era instalat inamicul. Intre noi şi el, satul şi valea; o distanţă între opt sute şi o mie de metri.>

Era un început de toamnă dobrogeană, cu soare arzător. Trupa suferea de sete. Mâncarea şi băutura se aduceau noaptea. Mâncarea părea îndestulătoare, oamenii nu se plângeau niciodată din pricina ei. Nu se plângeau nici de apă; atâta cât li se aducea o istoveau imediat; d, ar, ziua, din pricina arşiţei, mestecau în gură foc, cum spuneau ei.

Stăteau în adăposturi cu ochii ţintă spre o fântână din marginea satului. Acolo era bunul cel mai mare al vieţii în acel timp: apa. Dar între apă şi ei se afla un spaţiu gol, şi în acel spaţiu gol măturau gloanţele inamicului. Într-o după-amiază, sublocotenentul s-a simţit copleşit şi aproape bolnav de suferinţa setei. A făcut din pricina asta ceea ce nu se cuvenea să facă.

— Ascultaţi, camarazi, a întrebat el, care din voi coboară la fântână?

În ascunzătorMe lor, doi soldaţi vârstnici au părut o clipă a se consulta. Apoi s-au ridicat:

— Ne ducem noi, domnule sublocotenent.

Unul avea nume Andrei Nicolae; celălalt, Grigore Priceputu. Acesta, după i. ceea, mi-a şi fost ordonanţă.

— Vă bizuiţi voi? Întrebă sublocotenentul.

Ne bizuim, de aceea ne ducem. Răspunde Andrei.

Asta este. Adaogă Priceputu.

Bine, duceţi-vă, hotărăşte sublocotenentul.

Ca să alunge imputările ce şi le putea face, le dă sfaturi.

— Duceţi-vă, dar fiţi cu băgare de samă.”Folosiţi-vă de adăposturi şi de accidentele terenului. Nu întârziaţi; procedaţi cu repeziciune.

Am înţeles, domnule sublocotenent, ştim noi., îl încredinţează Andrei. Priceputu nu uită să adaoge:

Asta este.

Au luat câte o găleată de pânză, şi-au trecut armele pe după gât şi s-au strecurat cu fereală din şanţuri. S-au lăsat tiptil la vale, îolosindu-se de toate accidentele terenului. Nici o recomandaţie, nici un reglement, nici o instrucţie nu-i putea face să se ferească mai bine decât instinctul lor firesc şi o experienţă moştenită.

Au ajuns la fântână. Scripetele a început a scârţâi deodată. A fost un semnal în tot satul părăsit. Din gospodării au prins a ieşi animale şi paseri rămase fără stăpân şi fără îngrijire: viţei, porci, orătănii. Guiţau, gâgâiau, măcăiau, cotcodăceau şi-şi cereau partea lor.

Întâia găleată soldatul Grigore Priceputu a tur-nat-o în jghiab, ca să se astâmpere iiinţile fără înţelegere. Căci Domnul Dumnezeu a pus pe om să le îngrijească. Şi-i păcat cine nu ia aminte la suferinţa lor.

Godaci, paseri şi viţei au dat năvală de-a valma.

— Beţi şi vă alinaţi. Le-a binecuvântat Priceputu.

Apoi cei doi rezervişti au tras din fundul fântânii şi provizia poruncită. Când au umplut şi găleata a doua, începură împuşcături înteţite de la inamic spre fântână. Prima

victimă a fost un purcel, care a prins a coviţa prelung. Viţeii au împuns-o la fugă; găinile s-au zburătăcit. Rezerviştii s-au lăsat la pământ în dosul ghizdelelor, deschizând şi ei, după prescripţie, un foc „bine susţinut”. S-a deşteptat şi dealul camarazilor, cu o pârâială prelungă ce alunga ecouri în toată valea.

Bătrânii de la fântână n-au risipit prea multă muniţie. S-au oprit după primul încărcător. Apoi au deschis consiliul lor particular de război.

Au hotărât întâi să-şi împartă forţele în două. După aceea fiecare din aceste două forţe să urmeze tactica ei deosebită.

În urma acestui plan, Andrei Nicolae s-a tras pe brânci către prima casă, cu o repeziciune surprinzătoare. Gloanţele şi scurmăturile de năsip jucau în jurul fântânii. Operaţia celeilalte forţe era ceva mai complicată, din pricina găleţilor cu apă. Grigore Priceputu a scăpărat şi şi-a aprins ţigara; a făcut co-biliţă din puşcă, încărcând găleţile la cele două capete; s-a ridicat şi a pornit domol la deal, fumând.

De sus, văzându-1 complect descoperit, sublocotenentul a început să se agite, poruncindu-i cu răcnete disperate toate recomandaţiile de rigoare:

— Zvârle găleţile, nenorocitule; adăposteşte-te Priceputu părea că n-aude. Urca iară grabă la deal. A ajuns sus, a depus apa; a intrat la adăpost. A rămas tăcut la locul lui, ca să lase vreme mâniei ofiţerului să se domolească. „Mai ales că m-am sfătuit cu Andrei, zicea el celor din juru-i, ca să caute la casa popei în sat nişte dulceţi. Oamenii subţiri nu beau apă goală, ca noi mişeii de rând.”

Debitul acestei ultime observaţii, care cuprindea o mustrare pentru sublocotenent, 1-am aflat ceva mai târziu de la însăşi partida în chestie, adică de la Priceputu. In primul moment, după ce am cunoscut raportul sublocotenentului Stegărescu, am apreciat fapta, pe care am socotit-o eroică. Mă înşelam; era ceva mai mult decât atât. M-am hotărât să apropii asemenea om de mine.

L-am chemat.

S-a prezentat. Era un bărbat bine alcătuit, bronzat de soare şi cu ochii trişti. Nu părea să aibă în el maliţia acelei retrageri descoperite.

Cum ţi-a venit asta în minte, Priceputule?

Să trăiţi, domnule colonel, mi-a venit aşa. Dacă e rânduit, moartea găseşte şi pe viermele din stâncă.

Iar dacă nu e rânduită pentru mine, adică dacă nu mi-a venit ceasul, pot umbla slobod. Numaicât eu nu mă dusesem de joacă la fântână, luând numele Dom nului în deşert. Ci aveam treabă; căci lui domnu sublocotenent îi era sete. Pe urmă, am dat apă la dobitoace şi la galiţe.

Ei? Ce vrei să spui cu asta?

Trăiţi, domnule colonel, una alta asta este. Cum să spun? Se chiamă că m-am răscumpărat.

L-am lăsat să se liniştească. I-am spus câteva vorbe bune. Pe urmă i-am descoperit gândul meu:

Ascultă, Grigore.

Ascult, să trăiţi, domnule colonel.

Dintrodată m-a privit cu frică şi absent, parcă se refugiase în el însuşi şi în altă lume. Obrazul lui părea fără expresie. Era un obraz spinos, neras de opt zile.

Nu te sfii de mine, Grigore, i-am zis eu c-un glas pe care îl am uneori şi pe care voi, copilele mele, îl cunoaşteţi. Vreau să te întreb dacă primeşti să intri în serviciul meu personal?

Da, domnule colonel.

Să-mi fii ordonanţă.

Da, domnule colonel.

Ai ceva de spus?

N-am nimica de spus, domnule colonel, fărădecât să-mi daţi voie, domnule colonel, una alta asta este, să-mi aduc briciul.

Nu înţeleg.

Am un brici, domnule colonel, cu care mă rad duminica dimineaţa; ş-apoi după aceea mă spăl şi mă închin. Aicea unde ne aflăm, dacă se întâmplă să fie treburi, cu lupte şi cu

atacuri, apoi îmi strămut duminica pe a doua zi luni, sau chiar pe marţi.

Să-mi daţi voie să-mi aduc briciul; după asta sunt la porunca domniei voastre.

Asemenea început, cu briciul şi cu ziua de duminică strămutată marţi, nu era făcut să mă încurajeze. Am avut însă răbdare şi am făcut bine. In puţine zile m-am convins că am nimerit un slujitor care avea dreptul la recunoştinţa mea. De aceea, dată fiind şi înfăţişarea lui severă, am încetat de a-1 mai tutui. Priceputu a devenit „dumneata".

Mai întâi, Grigore Priceputu era un om curat din punct de vedere fizic. Cămaşa îi era totdeauna albă, haina periată, întruna îl vedeam drămăluind -şi des-cântând apă. Curăţia lui se extindea şi la cele morale. Onoarea lui era mai presus de banii pe care îi uitam prin buzunare; minciuna o aşeza între păcatele negre.

Una alta asta este. Mi-a argumentat el într-un rând; noi, domnule colonel, avem un trup care se amestecă şi se preface în pământ; iar sufletul se în făţoşează la scaunul împărăţiei, ca să-şi deie răs punsurile. Dacă răspunsurile ies bune după lege, su fleţul rămâne în lumina împărăţiei; iar dacă se do vedeşte păcătos, atuncea cade în Tartor, la întuneric veşnic.

Ştii carte, Grigore?

Nu ştiu, domnule colonel. Pot lega bucWle ca să alcătuiesc un răvaş, dar nu-s cărturar. Altfel, am ascultat când ceteşte popa la biserică şi, având ţiere de minte, n-am uitat nimica. Pe urmă, am mai aflat de la cei bătrâni; mi-am mai închipuit şi eu.

Livretul dumnitale spune că ai fi fiind de loc din Putna?

Noi suntem din răzăşii Vizantei, domnule colonel.

Ce fel de oameni sunt pe-acolo?

Una alta asta este. Oameni ca toţi oamenii, domnule colonel. Unii mai buni, alţii mai răi; asta-i după seminţie.

Vra să zică, dumneata vei fi fiind dintr-o se minţie de pricepuţi?

Da, domnule colonel. Dar de la tatu-meu n-am învăţat multe. Numele şi 1-a purtat cu dreptate bu nicul meu. El cunoştea stelele, florile şi vietăţile. Afost cioban.

Poate ai învăţat de la el şi cântece.

Nu, domnule colonel, descântecele şi cântecele sunt partea muierilor.

De aceea nu-ţi place muzica militară?

Ba, domnule colonel. Una alta asta este. Când auzeam la noi, în Vizantea, cantând lăutarii, îmi ve nea aşa o plăcere ca să mă îmbăt. Dar aicea e atâta bătaie de dobă şi atâta huiet, cât mai mult mi se spărie sufletul.

Cum, Grigore, dumneata, om cuminte, vorbeşti de băutură?

Da, domnule colonel.

Nu ţi-ar fi ruşine să te îmbeţi?

Să trăiţi, domnule colonel, asta nu-i ruşine.

Asta-i o bucurie a omului lăsată de la Dumnezeu.

Numaicât Dumnezeu ne-a mai dat minte şi cuviinţă, pe care nu se cade să le lepădăm.

— Atuncea, cum faci, Grigore?

Fac aşa, domnule colonel, că beau în starea întâia; după aceea mai beau până ce mă aflu în starea a doua. Săracul şi mişelul nu bagă de samă şi trec în starea a treia, încât. Una alta asta este. Unul se preface în lup, altul în bou, altul cade în altă animală. Dar eu, în starea a doua, mă păstrez tot Om; mi se îmblânzeşte inima, îmi sporeşte hazul. Să trăiţi, domnule colonel, eu am băgat de samă. Una alta asta este. Că dumneavoastră vă îndeletniciţi numai cu apă. Să ştiţi că asta nu-i bine, şi că uneori se cuvine să vă îmbătaţi, cunoscând starea a doua.

În aşa chip mi-am însuşit o primă cunoştinţă de la Grigore Priceputu. De şi chestia beţiei e în contradicţie flagrantă cu teoriile ştiinţifice şi experienţele medicale moderne, eu am dat dreptate omului meu în ceea ce priveşte starea a doua. De altminteri, de şi mi s-a întâmplat să-1 surprind pe

Grigore „băut” uneori, nu 1-am văzui niciodată, în asemenea împrejurare, decăzut din demnitatea sa de om.

Am făcut cu Grigore Priceputu NeajIovul, Argeşul şi retragerea. Zbuciumul meu moral găsea în calmul lui un reconfort. Se afla totdeauna în preajma mea, priveghind să am adăpost şi hrană. Nu-şi lepăda niciodată din spate carabina şi o întrebuinţa când socotea el de trebuinţă. Ni s-a întâmplat să avem pe urmele noastre, în imediată apropiere, de multe ori, escadroane de ulani, cu care luam contact strâns. Priceputu îşi pregătea arma şi trecea în ariergardă. El mă „acoperea”. Asta era semnificaţia psihologică a comportării lui.

Astfel, din etapă în etapă, pe ploi de toamnă, am străbătut bărăganurile, pe urmă am urcat colinele Şi ne-am îngropat pe linia Şiretului şi pe zimţii munţilor. Petreceam zile scurte şi putrede şi nopţi lungi; în sufletul meu stăpânea o tăcere de moarte. Într-o zi, îmi căutam adăpost nou pentru comandă şi umblam pe o vale de pârău, între două coame împădurite. Soarele era încă deasupra brazilor, când m-am oprit la o intrare de poiană, însoţitorii mei obişnuiţi, locotenentul adjutant şi garda cu drapelul rămăseseră în urmă, aşteptând ordine. N-aveam cu mine decât pe ordonanţă. Am tras de la şold harta şi am studiat-o. Poziţiile în care ne oprisem păreau îndestulător de tari. Era necesar să-mi apropii şi adăpostul meu de trupă, în vederea fixării noastre definitive.

Pe când eu cercetam harta, am băgat de samă că şi Grigore se dedă la un studiu al său propriu. Trăsese cu fereală, de sub manta şi tunică, tocmai din brâul de dedesubt, un instrument asupra căruia se îndeletnicea, întorcându-mi spatele.

Ce faci acolo, Grigore? 1-am întrebat.

Să trăiţi, domnule colonel. Una alta asta este.

Mă ocup cu ale mele.

M-am apropiat de el.

— Ce-i asta?

Ţinea în mină o creangă subţire cojită, bifurcată. Ştiam ceva despre aceste mici instrumente de ra-diestezie, despre care au relatat şi oameni serioşi; însă totdeauna zâmbisem şi înlăturasem explicaţiile, care-mi apăreau mai mult de domeniul fantaziei decât al ştiinţei pozitive.

Asta-i iurcuţa mea, domnule colonel, cu care pot cunoaşte ce-i în pământ.

Ce şi cum poţi cunoaşte?

Să trăiţi, domnule colonel. Una alta asta este.

Îurcuţa asta e de măcieş. Dar am acasă una de la bunicul – de salcie căpreasca. Aceea-i mai lungă şi n-o pot purta acuma. Asta – râse el uşor – e de campanie. Dacă voiţi să cunoaşteţi, apoi vedeţi cum ţin eu coarnele acestei furcuţe între degete, de se află aproape slobodă. Ş-apoi aflându-mă într-un loc şi cercând, ea îmi dă semn. Ori se învârte în afară, ori se învârte în lăttntru, ori rămâne piezişă. Am de la ea cunoaştere de ce se află dedesubt. _ De unde îţi vine cunoaşterea asta?

De la furcuţă, domnule colonel; şi din mine.

Dumneavoastră. Una alta. Cetiţi semnele cărţii; eu cetesc semnele acestui lemnuş.

Mă mir, şi-mi place asta, Priceputule. De pildă, acuma ce ceteşti? Şi mai cu samă de ce vrei să ceteşti?

Să trăiţi, domnule colonel. Una alta asta este.

Vreau să vă aleg pentru adăpost un pământ viu, şi un loc potrivit şi în altă privinţă. Potrivit este să nu fie apa prea aproape. Iar pământ viu se chiamă că este pământul în care n-a săpat şi n-a scurmat niciodată mână de om.

— Şi ce ar fi dacă a săpat mână de om?

Slujitorul meu stătu la îndoială. In umbra de asfinţit care se întindea, glasul lui deodată scăzu şi păru a intra într-o taină.

— Domnule colonel, nu se cuvine să clădim adă post pe un loc unde se găsesc astrucaţi morţii. Nu-i bine să le tulburăm tihna.

— Şi poţi cu furcuţă dumnitale să cunoşti asta?

Cunosc, domnule colonel, m-a încredinţat Pri cepuţii, cu voce gravă.

Ce ai cunoscut aici?

Aici e apa aproape, domnule colonel, îmi fac so coteală aşa, că vine vremea de iarnă şi luptele stau.

Adăpostul domniei voastre poate să vă iacă trebuinţă până în primăvară. Am să caut un loc mai uscat; cred că-1 găsesc în partea de la deal a poienii.

L-am lăsat pe Priceputu să se ducă să caute. L-am urmărit cu privirea. Cerceta cu atenţie într-un loc; se depărta apoi la dreapta; făcea un zigzag la stingă. Se apleca din şale asupra sa însuşi; se închina oarecum pământului. In vremea asta, amurgul de dechemvrie umbrea împrejurimile.

Grigore Priceputu s-a oprit în celălalt capăt al poienii şi a pus semn în laturea unui tăpşan.

M-am dus spre dânsul. L-am întrebat cu glas co-borât, aşa cum simţeam eu că se cuvine în acel moment:

Ai găsit?

Am găsit, domnule colonel. Mă duc s-aduc oa menii; îndată facem coliba de noapte şi aţâţăm o zare de foc într-un covru. Ş-apoi mini săpăm şi clă dim adăpostul.

Dar în celelalte puncte ai ailat?

Ce să aflu, domnule colonel?

Ceea ce spuneai că se află în locurile scurmate de mână de om.

— Da, domnule colonel, am aflat, îmi răspunse omul ridicând deodată spre mine privirea-i tristă.

Sunt şi în poiana asta ciolane de oameni vechi, ca în toate părţile. De când bate asupra noastră acest nă caz, domnule colonel. Una alta asta este. De ne poartă ba prin ţara Ardealului, ba la Jiu, ba la Du năre. De câte ori am poposit, am căutat pentru odihna mea un loc viu. Şi pentru a dumneavoastră hodină, am căutat totdeauna, domnule colonel, de când vă servesc. Pe oriunde am trecut, arar a fost să nu-mi dea furcuţă semn. Este şi un semn anume, când oasele sunt amestecate cu metal. Acolo poate fi

comoară de aur, dar mai ales pot fi arme de fier, căci nu-i râpă. Una alta asta este. Nu-i şes, nu-i deal, nu-i vale de apă, unde să nu fi fost în vremea veche bătălie, cum este şi în zilele noastre. Amărâte zile. A şoptit ca pentru sine Grigore Priceputu. Tot aşa am aflat de la bătrâni că a fost şi altădată. Pentru că la noi în ţară a binevoit Dumnezeu să crească de toate; iar în alte părţi de lume trăiesc seminţii leşinate. Cum adulmecă lupul stânele, aşa adulmecă acele seminţii către noi. De aceea n-au avut nici bătrânii linişte, cum se dovedeşte cu această furcuţă. Numai oase, numai oase îmi arăta în unele locuri, încât nici nu puteam găsi un colţişor de mas. Căci s-au tot adaos cu vremea, domnule colonel. Ori vor fi fost prăpăduri mari când cu tătarii şi turcii. Şi mai înainte vreme cu căpcăunii.

Asta a fost iniţierea mea cu bagheta radiestezică. Am primit de la omul meu o furcuţă la fel cu a lui şi am deprins a o mânui. Deprinderea nu se face cu uşurinţă şi necesită oarecare timp, până ce nervii noştri dobândesc sensibilitatea anumită ca să poată percepe anumite radiaţii. Am fost un timp absorbit de această ucenicie întru cele misterioase, găsind în ea un derivativ al mâhnirilor mele. După isprăvirea campaniei, am început a peregrina, cu ceea ce unii au numit nebunia mea, în toate colţurile pământului patriei mele, punându-mă în corespondenţă cu oasele câmpurilor de bătălie. Am să vă explic îndată şi asta.

Din ceasul acesta al iniţierii mele am avut un sentiment deosebit pentru Grigore. Nu prietinie.

— Ceva mai subtil şi mai organic, un îel de legătură triunghiulară între mine, pământ şi acel om rar. Curând corespondenţa n-a mai rămas decât între doi termeni: inima mea şi pământul, în care s-a integrat Grigore Priceputu, când i-a venit ceasul să se adaoge la strămoşi.

În cea dinţai luptă de primăvară, după refacerea noastră din 1917, Grigore Priceputu, în apropierea mea, nu departe de adăpostul construit sub privighe-rea lui, a fost lovit de o schijă de obuz de mare calibru. Lupta de poziţie am

câştigat-o; am respins pe inamic; Priceputu n-a mai putut dura decât până că-tră sară.

Fusese pus la adăpost şi-1 privighea un sanitar. Avusese mare pierdere de sânge; partea de jos a trupului, profund atinsă, îi era complect paralizată. Dormitase toată după-amiaza. La ora 6, a deschis ochii şi a cerut apă.

I s-a dat apă; a înlăturat-o c-un gest uşor. Şi-a întors ochii într-o parte. Dorea altceva. Eram în apropiere. M-am dus la dânsul. Mă dorea pe mine. Am înţeles asta din privirea lui.

Mi-a zâmbit. L-am întrebat:

Cum te simţeşti, Grigore?

Bine, domnule colonel; am avut un vis; am fost la împărăţie.

Acestea i-au fost ultimele cuvinte; în curând s-a înseninat deplin.

Aflaţi că acest remarcabil om – simplu în aparenţă – a fost pricina înoirii mele. Flacăra pe care a aprins-o el în mine a crescut, mi-a aţâţat sufletul spre regiuni obscure, iar cunoaşterea spre o sumă de investigaţii.

Un popor nu valorează prin masa lui amorfă, ci prin elementele excepţionale; acestea sunt jaloane ce indică posibilităţi viitoare ale colectivităţii. Din elemente gregare şi tâmpe nu poate ieşi nimic; ele sunt menite să cadă la gunoiul veacurilor. Cu mistică surprindere constatam în oastea aceea în retragere, care mă făcuse a desnădăjdui o clipă, puterea de suflet care pe urmă a ridicat-o iar şi i-a asigurat izbânzile. Grigore Priceputu nu fusese singur. Ca el căzuseră şi alţii; ca el mai rămăseseră mulţi; m-am obişnuit a-i cunoaşte.

Aceste individualităţi de elită îmi dovedeau că, în colţul de lume în care trăim azi, elementul primar „om” a urmat în timp anume legi de dezvoltare; că lumea aceasta de la Carpaţi a cunoscut cândva o înflorire culturală; cel puţin una: aceea de acum două milenii, când împărăţia romană a acoperit şi teritoriul Daciei. Operaţiunile militare de la 101 – 106 au fost finalul unui proces politic; aici, mai de demult

romanii aveau interese; mai de demult se infiltraseră coloni ai imperiului, primind legea localnicilor şi influenţând la rândul lor.

Vicisitudinile istorice de mai târziu au putut readuce la o viaţă materială primitivă pe aceşti oameni; depozitul sufletesc şi 1-au păstrat. Astfel îmi apăruse în Grigore Priceputu lumea de altădată; această lume aveam dreptul s-o văd proiectată şi în viitor.

Începeam să mai fac o distincţie: că zonele terestre pe care s-a alipit omul, sau în care a fost împins, sau în care a fost surprins.

— Se împart în Pământuri amicale şi pământuri indiferente ori ostile. In cele dinţai omul se simte bine, ca într-o amintire Paradisiacă; în celelalte, energia îndârjirii şi a urii se exasperează. In cele dinţai viaţa e un joe; oamenii de aici sunt copiii complexului geofizic; atitudinea lor e blândă, faţă de un semen străin care vine cu sentiment de supunere, ca să fie adoptat de comunitatea preexistentă. Natura amestecă aici şi lasă să se formeze tipul care-i convine, care se poate armoniza cu cerul, apele şi pământul, în vederea, poate, a scopului misterios divin. Restul piere prin nepotrivire, ca o sămânţă sterilă. In celelalte zone, îndârjiţii şi energicii îşi caută substanţa sau în excursii dramatice de hoţie şi pradă, aşa cum au fost neamurile de năvălitori din pustie, sau, după ce încearcă dezamăgirile unui asemenea regim, revin asupra pământului şi naturii, violându-le şi căutând să le smulgă tainele şi comorile.

Dacia a fost un liman de viaţă uşoară; de aceea împotriva ei au venit desmoşteniţii lui Babei. E adevărat că, în asemenea colţ binecuvântat, localnicii şi-au ascuţit însuşirile inimii, lăsând să se aline răzvrătirile cele crâncene; dar pe urmă, când alţii au năzuit să le răpească ceea ce li se părea că e lin drept al lor, s-au nevoit să ia armele şi au fost oşteni din necesitate şi din durere. S-a tntâmplat, din pricina

sufletului lor, să nu fie numai apărători ai substanţei, ci au fost luptători şi pentru idealuri şi fantasme.

Uneori am căutat să mă aşez oarecum subt unghiul de vedere al umilului meu învăţător Grigore Priceputu şi am raţionat ca el, în sensul că violenţii şi silnicii au ajuns, în ultimul veac, asociind şi disociind elementele, să dea vieţii nu atât înlesnirile maşinismului şi electricităţii, cât aparatele de distrugere, explosibilele, aburii înveninaţi. Intru aceasta au păcătuit, căci Dumnezeu biruise pe demoni desfăcându-i şi pacificându-i, ca să aibă tihnă zidirea sa din urmă, omul; iar omul plăsmuind din nou răzvrătirea şi robind.

— O pentru scopuri absurde îşi pregăteşte pieirea. Demonii lui robiţi îşi vor căuta libertatea până în dezagregarea totală.

Înţelegeţi că nu enunţ aici adevăruri, cât preocupări ale mele personale într-un răstimp de viaţă de înaltă tensiune.

Dominat de asemenea preocupări, mai ales după ce s-a isprăvit campania războiului celui mare, am găsit un aliment nou sufletesc în întregirea Daciei. Poporul lui Grigore Priceputu însfârşit se eliberase; evenimentele se produseseră mai cu samă prin forţa sa interioară.

Atunci am simţit în mine impulsiunea nebiruită să cercetez unghiurile şi hotarele acestui pământ, punând oarecum simbolic în funcţiune furcuţa pe care o aveam dar de la învăţătorul meu. Astfel, de câte ori aveam un năcaz sau o vacanţă, mă întorceam în trecut.

Întâi am fost la Nicopole, ca să caut locul bătăliei de la 1396, unde au participat cavalerii europeni şi pământenii de la Dunăre împotriva prigonitorilor crucii. Am cunoscut că au stat alături în acel sfârşit de veac un strămoş al regelui de azi al neamului românesc şi voievodul de atunci al poporului, Mircea Basarab. A fost o bătălie fără noroc pentru creştini şi osemintele lor au rămas îngropate în nomolurile succesive ale fluviului. După aproape cinci veacuri, 1877, aceeaşi sforţare se stratifica tot aici.

Aşijderea m-am dus să văd Varna şi Cân*pia Mierlei. Oseminte şi înfrângeri. Lancu Huniade a scos oşteni pentru credinţă, din cetatea Ardealului.

Am căutat închisorile de la Jiu, unde a dat dezbin Basarab cel Bătrân lui Carol Robert, rigă maghiară Altă dată am fost la Rovine, unde au îndurat întâia oară ordiile lui Baiazid înfrângere de la pământenii Valahiei.

Am căutat în câmpia de la Zimnicea, între două movile împuţinate de plug, locul unde, într-o noapte, oştirile lui Mohamet-Sultan au suferit spaimă sinistră de la Vlad-Vodă Ţepeş. Tot aici, într-un veac mai afund, au pătimit la fel mulţimile lui Darie persianul.

M-am oprit mai îndelungă vreme în preajma podului de la Neajlov, lângă un sat care se chiamă Că-lugăreni. Nimene nu se mai ocupă acolo de întâm-plarea veche, şi automobilele capitalei trec cu viteză spre Giurgiu, fără să lase semn decât mirosul lor caracteristic de fiară metalică. Acolo s-a produs la sfârşitul veacului XV una din cele mai mari victorii împotriva nu atât a asupritorului musulman cât a necredinciosului; căci Mihai-Vodă a fost viteaz luptător pentru un vis.

Am văzut rând pe rând locurile bătăliilor lui Ştefan-Vodă. Au fost multe. Unul la Lipnic, altul la Catlabuga, altul la Baia; unul la Cozmin, altul la Şcheia; altele la Podul înalt şi Valea Albă. Oseminte şi monumente de amintire. Am cunoscut pe pisania smerită a bisericii de la Valea Albă că Ştefan-Voievod a dat bătălia pentru o nădejde a sufletului său: eliberarea creştinilor, adică a Europei; şi arată măria sa că acolo a fost biruit; că au căzut mulţi pământeni vrednici pentru credinţă şi pentru dreptate, prin voinţa de oameni neînţeleasă a lui Dumnezeu.

Insfârşlt am Intrat în Ţara Haţegului şi am văzut baştină celor de demult, dacii, care şi ei s-au luptat fără contenire în veacurile lor. Decebal-Rege şi curtenii săi s-au jertfit tot pentru dreptate.

După instigaţia Priceputului, oriunde m-am oprit, la un izvor, într-o poiană, pe valea unei ape sau pe o muche de deal, crenguţa radiestezică a dat semn inimii mele că morţii timpurilor succesive stau dedesubt, jertfă a loviturilor repetate venite din vecinătate sau din pustia depărtată.

Primăverile acestui neam au fost scurte; iernile lungi. Aşa e rânduiala văzduhului Daciei; aşa a fost rânduiala istoriei sale. Soare şi vifor; bucurie scurtă, suflet schimbător. Holde bogate, grindină năprasnică. Credinţă în Dumnezeul vieţii, cunoaştere a nestatorniciei materiale.

În aceste veacuri tainice le-a fost dat uneori pă-mântenilor din Dacia să biruiască; dar de mai multe ori sângele lor n-a avut răscumpărare. Din înfrângeri şi suferinţă a ieşit izbăvirea de acum.

În aceste veacuri, deşi erau blajini din iire şi nu râvneau nimic al altora, destinul lor a fost să poarte arme.

Ajunşi la acest popas de izbăvire, destinul lor e să meargă înainte întru duhul care-i călăuzeşte, ca să realizeze valori nobile pentru umanitate; dar destinul e să se apere încă. „

— Deci rânduiala lor e să mai ţie în mână sabia. Strecoară în mine cuvânt învăţătorul meu Grigore Priceputu.

Acum veţi înţelege mai uşor de ce acel general inspector de armată, nalt, uscat, puţin adus de şale 5' cu mustaţa căruntă, cu numele Oraţiu Demetrian.

— Sad„vesnu – Opere, v”) |S era socotit că e Întrucâtva dân altă lume, Era adevărat asta. Dar eu vă aveam şi pe voi, care faceţi parte din lumea de azi.

Veţi înţelege de ce am în chip persistent o anume viziune a sfârşitului meu într-un accident. Aceste Iucruri nouă: trenuri, automobile, aeroplane, au în ele o viclenie, care în definitiv mi se pare foarte logică.

Insâârşit, veţi înţelege de ce, dintr-o avere destul de însemnată, nu vă las vouă partea cea mai mare.

Averea aceasta, moştenită, mie nu mi-a adus un folos propriu-zis. Am avut prea puţin nevoie de alte venituri decât cele pe care le câştigam din munca mea personală.

După ce s-a dezvoltat drama mea sufletească, am acceptat că mă aflu, faţă de Dumnezeu şi de oameni, în situaţia unui depozitar, îmi venise acest bun şi-1 păstrasem pentru un scop care iniine mi se dezvăluise.

Ca să mă pot integra la forţele şi sacrificiile trecutului şi ca să pot da ceva mai mult decât viaţa pentru comunitatea aceasta interesantă a lui Grigore Priceputu, din care fac parte şi eu, trebuie să fac ceva mai mult decât să emit declaraţii. Patriotismul verbal e o molimă amabilă a timpului nostru. Câteodată poate deveni şi o boală ruşinoasă; am văzut asta la anumite personagii.

Deci am socotit să scot, din patrimoniul nostru particular, o parte pentru comunitate. De aceea veţi găsi îndată însemnate sumele pe care înţeleg să le las instituţiilor armatei.

Am avut o îndoială şi o mâhnire, în ceea ce te priveşte pe tine, copila mea.” fn acest loc precis al lecturii testamentului, am, jjjt să mă opresc. Am primit o lovitură, căreia u urrnat îndată altele. Era drept în josul paginii

41 Peste aceste ultime cuvinte ale paginii – „în ' ce te priveşte pe tine, copila mea.” – era trasă bară lungă cu creionul; o linie aruncată din fugă, lăsând să se înţeleagă desluşit textul, îndată, sub linie, pe spaţiul îngust alb de jos, cu acelaşi creion negru, cineva scrisese un fel de avertisment pentru cetitor: „Pasagiul ce urmează nu e necesar să fie comunicat femeilor”.

Am întors imediat pagina. Era vorba nu mai mult decât de cinci rânduri, pe care am încercat să le cuprind dintr-o privire. Răsfoind apoi învălmăşit ultimele foi ale manuscriptului, ocupate de cifre şi de dispoziţii propriu-zis testamentare, m-am întrebat, ca într-o ameninţare de primejdie, ce am de făcut. Am închis provizoriu şi am ţinut strâns în mâna stingă caietul. Cu dreapta, am făcut un gest neho-tărât.

Am zis 3

— Aici testatorul începe a înscrie legatele.

Cele două surori mă priviră stăruitor, fiecare cu o atitudine proprie.

În cursul lecturii, observasem din când în când pe domnişoara Cireaşă Demetrian. Trecuse prin stări de frământare exterioară şi de mare tulburare lăuntrică. La un anume moment se fixase într-o exaltare radioasă. Aşa o bătea lumina de dimineaţă; părea de o frumuseţă ireală; avea în concentrarea atentă a feţei ceva nou, din lăuntru, un aur al sufletului.” _ Soţia doctorului îşi păstrase tristeţa; dar îi pierise orice oboseală. De şi atentă la tot ce cetisem, din când în când părea ca se întoarce de departe, j un suspin.

La declaraţia mea că testatorul începe a înscrie legatele, domnişoara Cireaşă a avut o exclamaţie 3 A! Ca şi cum ar fi început să rostească alfabetul.

S-a ridicat în picioare şi m-a privit ciudat.

— Domnule avocat, ne mai datoreşti câteva cu vinte.

— E un alineat obscur şi întrerupt, am replicat eu.

Ea a plecat fruntea, ca să nu mă privească. Arostit cu linişte, aşa ca să fiu atins de fiecare cu-vânt:

— E cu putinţă?

Domnişoară, am răspuns eu cu disperare, nu merit nici neîncrederea pe care o simt în cuvintele dumneavoastră, nici reproşuri. Profesiunea mea îmi impune oarecare îndatoriri.

Înţeleg, îndatoririle acestea sunt cumva către doctor?

— Nu vreau să spun asta. Nu mi-am luat faţă de domnul doctor nici un angajament. Din pricina asta am onoarea să fiu aici cu dumneavoastră.

— Atunci?

Am tăcut o clipă.

Atunci, a urmat domnişoara Cireaşă, nu cre deţi că ar fi potrivit să vă ajute cineva în deslegarea acestei şarade? Am ascultat iară greş. Despre care din copilele tatălui meu e vorba?

Ba, domnişoară, nu credeţi că ar fi mai potrivit să lăsaţi aceste rânduri pe mai târziu? Aveţi drept la lectura întregului testament şi-1 veţi cunoaşt” fără nici o scădere. Acum e mai interesant să cu noaşteţi dispoziţiile tatălui dumneavoastră.

Domnule Modru, a vorbit glacial domnişoara r'reaşa, tatăl meu a avut o părere excelentă despre dumneavoastră. S-ar cuveni să înţelegeţi că acele dispoziţii băneşti nu mă interesează.

Atunci a intervenit glasul grav al soţiei doctorului: x, „ –

_ Cuvintele se refera la mine.

În clipa care a urmat, domnişoara Cireaşă a binevoit a mă lăsa să admir în treacăt ochii săi bruni aburiţi de lacrimi.

Doamnele mele, am zis eu revenind la viaţă, trebuie să declar că n-am cunoscut manuscriptul decât odată cu dumneavoastră. Cum nu sunt dispus să accept punctul de vedere al domnului doctor şi tes tamentul mi se pare valid, nu-mi pot permite să fiu indiscret, dezvăluind aici şi acum acea ultimă măr turisire a testatorului. O consider drept o chestie strict intimă, de familie.

Ah! A îngânat, iarăşi obosită, doamna Floarea; domnul avocat socoteşte că procesul dintre mine şi doctor s-a lichidat definitiv şi că acele vorbe ale ta tâlui meu sunt de prisos.

Nu mai sunt avocatul; vă rog să mă socotiţi prietinul dumneavoastră.

Aşa să fie? S-a mirat domnişoara Cireaşă.

Aşa este.

Atunci îţi îngăduim să cunoşti tot şi să ceteşti cele ce urmează. Mai bine zis, să le ceteşti şi pentru noi. Am observat, stimate prietine, că poţi deslega cu cea mai mare repeziciune şaradele. Să ştii însă că ochii unei femei desleagă şi mai iute şi mai lesne şarada vie. Pentru aceşti ochi pe care îi vezi, ouPoate fi nimic ascuns.

*~ Domnişoară Demetrian, mă înspăimânt.

— Dă-mi numele ce mî se cuvine, aşa cum doreşti In ascuns; căci dumneata eşti un. om ascuns şi viclean.

— Vai, nu sunt ce crezi dumneata, domnişoară Ci reaşă. Există o altă soluţie. Să depun textul pe masă, ca să luaţi dumneavoastră singure cunoştinţă de el.

Soţia doctorului a oftat:

— Soră dragă, cunosc de mai nainte acele vorbe ale tatei, căci le-am aşteptat.

În grădină, se răsuceau din când în când adieri neliniştite de vânt, făcând să se zbată frunzişul tânăr. Când am depus manuscriptul pe masă, a venit din-trodată, ca şi cum ar fi fost chemat, un vârtej. S-a grăbit pe alee amestecând în jocul lui circular năsip, vrescurele, frunze vechi; a încercat să mă dea la o parte; m-a ocolit, s-a dus la măsuţă şi a smuls caietul, purtându-1 învălmăşit până subt o tufă de lilieci.

Domnişoara Cireaşă, înveselită fără un motiv precis de asemenea incursiune, şi-a apărat în primul rând integritatea toaletei. Apoi s-a repezit, în acelaşi timp cu mine, la tufa de lilieci. S-a produs o ciocnire; am apucat mâna stângă a domnişoarei Cireaşă cu amândouă mânile mele; vârtejul de vânt a dus mai departe testamentul. Ne-am ridicat urmărindu-1, In acelaşi timp soarele s-a întunecat sub năvală de nouri şi câţiva stropi mari au depus painjeni pe na-şipul drumuşorului.

Am prins manuscriptul. Ne-arn grăbit să ne retragem în casă. Când am desfăcut foile şi am depus sub privirile doamnei Floarea pasagiul, soarele s-a arătat iar; vântul a contenit ca la o poruncă a stihiilor, îngăduind domnişoarei Cireaşă să iasă afară, să se bucure din nou de lumină. Am urmat-o, simt'nd că am nevoie să fiu cu ea şi-n văzduh şi-n pă- „. Se face vreme buna, mi-a zis ea cu linişte.

Zâmbea; cunoştea că aş fi vrut să vorbesc despre cu totul altceva, mai curând despre o furtună decât (je o înseninare. Insă, după socoteala ei ascunsă, încă nu venise vremea.

După zece minute, soţia doctorului aduse manuscriptul şi rni-1 înmână, mulţămindu-mi, după protocolul burghez, cu

o vorbă franţuzească. Avea aparenţă liniştită; însă fără îndoială plânsese. Cu toată pudra pe care şi-o pusese grabnic, pleoapele şi vâr-ful nasului păstrau încă vestigii de dramă.

Iată textul aşa-zisei şarade: „Am avut o îndoială şi o mâhnire în ceea ce te priveşte pe tine, copila mea, îndoială că poate totuşi am putut să mă înşel asupra cuiva; aş fi fost bucuros să-1 fi nedreptăţit; şi mâhnire că poate până la sfârşit îmi voi păstra convingerea despre caracterul său, şi că poate ar fi fost mai bine să dau des-legare înainte de trecerea mea dincolo."

Judecând în mine însumi textul întreg al testamentului pe care generalul îl lăsase contimporanilor şi urmaşilor săi, găseam în el cu totul altă nebunie decât cea pe care încercase a o stabili doctorul. Distinsul domn doctor pornea în chipul cel mai firesc din lume de la interesul său, aşa cum ar fi înclinaţi să facă nouă sute nouăzeci şi nouă de oameni dintr-o mie, dintre toţi acei care îmi trec pe dinainte în viaţa de toate zilele. Şi totuşi, pentru mine, în -înţelegerea cea mai din fundul fiinţii mele, era vădit că singurul înţelept dintre noi toţi se dovedea acest straniu testator. Fără minte rămânea numai omul neliniştii negre, deoarece „nebunii" pot avea stări de înaltă euforie, cum aveam eu, după ce intrasem în misterul sfânt al acelui suflet care-şi supravieţuia într-o formă nouă. La starea mea de entuziasm se adăogea şi lumina în care o vedeam acum pe domnişoara Cireaşă. Mi se părea că o iubesc; eram sigur că nu mă înşel. Raţiunea rece a doctorului rămânea zbârcită şi sar-bădă lângă floarea eternă a vieţii umane.

Numai în aceste rânduri, de neputinţă aş putea zice, unde generalul nu mai era în sine, ci se izbea de cruzimea semenului său, vorbele lui îmi apăreau încâlcite şi chinuite. Singurul acest text al aşa-zisei şarade era lăsat să se târască, şerpuit. Îmi apărea evident că aceste rânduri ieşiseră ca un abur din-tr-o rămăşiţă de otravă. Pe urmă

testatorul se înălţa iarăşi la ale sale, împărţind legatele cu limpezime şi simplicitate.

Voiam să reiau lectura.

— Simt că trebuie să facem altceva! Mă apostrofă cu violenţă domnişoara Cireaşă. Ce-am putea face?

Nu-mi dau bine samă ce, dar nu se poate să stăm aşa! In orice caz, de cetit nu trebuie să mai ceteşti, înţelegi dumneata, domnule Modru, că acum ştiu tot? Adică ştiu ce-mi trebuie şi nu mai am nevoie să ştiu altceva. Lasă textul pe masă; dă-mi-1 mie, ca să-1 sărut şi să-1 depun iarăşi. Dă-1 şi Floarei să-1 sărute.

Insă doamna Floarea nu voia să sărute testamentul, ceea ce stârni pentru scurt răstimp indignarea domnişoarei.

— Cum nu vrei? Ce nu vrei? Nu înţelegi şi tu că trebuie să săvârşim o faptă mare?

Fii rezonabilă, Cireşâco, suspină soţia docto-ului; asta nu-i o faptă mare; e o faptă naivă. De fapte mari mă îndoiesc că am fi capabile. Ar fi bine ă facem o faptă bună cel puţin. _ Bine, să facem o faptă bună, se grăbi cu avânt domnişoara Demetrian. Nu întârzia; spune imediat. _- Ah! Nu-ţi pot spune nimic, Cireşico; poate nu sunt capabilă nici de asta. Totuşi, tu ai dreptate; trebuie să fac ceva.

Nu-i aşa? Nu-i aşa? Dumneata ce zici, dom nule Modru?

Eu tac; aştept să reintru în stăpânirea ma nuscriptului. Văd că ameninţi să-1 arunci peste casă.

Nu-i adevărat; nu-1 arunc; ţi-1 dau numaidecât.

Nu credeţi că ar fi bine să chemăm pe domnul Dionisie Micu şi pe doamna Agripina Micu?

Ce să faci cu dânşii, Cireşico?

Nu ştiu; să se bucure şi ei.

N-au de ce să se bucure; pe dânşii nu-i intere sează.

Atunci să-mi spuie poveşti.

Soră dragă, eşti aşa de copilăroasă, încât mi-i rutine mie.

Ba nu ţi-i ruşine şi să ştii că sunt serioasă. Să ne spuie domnu Dionisie istoria lui cu societatea pe acţiuni.

Fetiţă, nu mă supăra.

Sunt bine încredinţată că nu te superi. Asta a 'ost una din realizările faimoase ale doctorului. Ştii ce a făcut doctorul nostru, domnule Modru?

Cireşico!

Lasă-mă să spun. E un lucru în aparenţă foarte E o poveste fantastică din vremurile noastre.

Mi-a spus-o domnu Dionisie de trei ori, Având o moştenire din partea soţiei, a lăsat catedra şi a înti-_ie-iat aici, în Bucureşti, un magazin de librărie şi pa. Petărie; o afacere cu bun venit. Oamenii însă nu Sg mulţămesc cu bun; le trebuie mai bun. Atunci a venit doctorul, cu o soluţie minunată: o afacere „pe acţii", cum spun ei. Intră oameni noi, se aduc capitaluri, se emit hârtii, se extinde comerţul. Domnul Dionisie primeşte pentru fondul său şi al soţiei sale hârtii şi demnitatea de vicepreşedinte al consiliului de administraţie. Curând lista consiliului se schimbă, omul nu mai are nici un amestec în societate, „ac-ţiile" nu mai reprezintă valoarea iniţială şi aşa mai departe, până ce, fără să înţeleagă cum, alţii au librăria şi papetăria şi domnul Dionisie nu mai are nimic. Domnul Dionisie e nevoit să deschidă birtul de aici, şi asta datorită generalului Demetrian şi surorii mele care mi-au cerut să închiriez acestor oameni năcăjiţi anexa proprietăţii mele. Trebuie să se ştie că doctorul a fost furios din pricina acestui sentimentalism, cum îi spune el. E o slăbiciune sentimentală să tratezi aşa pe un om care a categorisit cu vorbe aspre operaţia comercială a cumnatului meu, şi care i-a făcut şi proces. Faţă de asemenea oameni, care nu ştiu ce vorbesc şi nu ştiu ce fac, nu trebuie să ai nici o milă. Sora mea e de altă părere.

Nu înţeleg ce te face pe tine să vorbeşti despre asta. Găsesc nepotrivită şi veselia ta.

Ai dreptate, soră dragă, nici eu nu înţeleg; poate sunt nebună; ori poate mi-am adus aminte de doamna Agripina şi de domnul Dionisie, pentru alte motive. Să-1 poftim pe domnul Dionisie aici, să ne spuie versuri latineşti. Cred că

nici pentru asta nu m-am gândit la dânşii. Mai degrabă am avut ideea cunsă că trebuie să nt ospăteze pe noî cu tot cu musafirul nostru.

Se poate; asta numeşti tu o faptă bună? En tuziasmul tău are finaluri ciudate.

_ Ba e faptă bună, când cuget la foamea domnului Modru. Cetitorii flămânzesc mai tare decât ascultătorii.

Arn intervenit cu grabă, căutând a dovedi că se înşeală cei care vorbesc de foamea cetitorilor, mai ales a cetitorilor unor asemenea texte ca cel care a fost ascultat.

Domnişoara Demetrian s-a întors spre mine cu sprinceana uşor înourată:

— Insă cetitorii nu mănâncă?

_ Ba da.

Deasemenea să ştii că mănâncă şi ascultătorii.

Iar doamna Agripina Micu prepară nişte mâncări.

Am vrut să spun admirabile, dar atunci ar fi trebuit să adaog că vremea e delicioasă. Ştii de ce prepară aşa de bine doamna Agripina? Căci are totdeauna ideea Că le prepară pentru domnul Dionisie. Totuşi, la drept vorbind, nu pentru asta m-am gândit eu la domnul Dionisie Micu. Să vedem, poate să-mi adut aminte mai pe urmă. Ori poate să-ţi vie ţie în minte, Floare, ce trebuie să facem. Adică ce trebuie să faci tu. Căci eu ştiu ce am de făcut.

Ce ai tu de făcut şi ce trebuie să fac eu?

În ce te priveşte, soră dragă, răspunse domni şoara Cireaşă, n-am nici cea mai mică idee. Eu, per sonal, sunt hotărâtă să mă aflu în una din zilele vâătoare la Cluj, ca să pun flori pe mormântul unul general necunoscut.

O, eu 1-am cunoscut bine pe tata, şopti ina” buŞit doamna Floarea.

Poate ai intenţia să mergi şi tu?

Să vedem, zâmbi palid doamna Floare%; tre buie să cer învoire de la doctor.

Domnişoara Cireaşă îşi zbătu mânile, apărându-se.

— Fără doctor! Strigă ea.

Apoi se linişti şi-şi reluă socotelile sale interioare:

— Să vedem, de ce m-am gândit că trebuie să-1 chem pe domnul Dionisie Micu. Fără îndoială că pentru masă: domnul Modru ne va face onoarea şi plăcerea să prânzească cu noi. E o faptă bună şi asta, orice s-ar spune; domnul Modru va găsi poate de cuviinţă să ne dea şi un sfat folositor. Nu i-1 pre tind, dar dacă domnia sa crede că e prietin al nostru, ni-1 va da.

M-am înclinat, fără să dau o asigurare formală, neştiind despre ce poate fi vorba.

În atitudinea aceasta a mea era mai mult automatism profesional, căci în fundul fiinţii mele eram hotărât nu numai să dau orice sfaturi, dar să săvâr-şesc orice jertfe. Deslegatoarea de enigme m-a privit ca să mă cetească, şi a părut mulţămită. In acea clipă s-a auzit din casă, pe uşa deschisă, soneria moale a unui ceasornic. Am numărat unsprezece bătăi.

— Asta e explicaţia! A zis domnişoara Cireaşă.

Ştiam că este ceva, dar nu-mi aminteam. La ora aceasta s-a anunţat stimatul domn Dionisie Micu.

Credeam că trebuie să-1 chem, însă domnia sa vine din iniţiativă proprie.

— Ascultă, Cireşico, se întoarse cu oarecare se veritate doamna Floarea, ştii că poveştile domnului Micu nu-mi fac o plăcere d, eosebită. De ce 1-ai che mat?

_ Nu 1-am cnerhaf eu; s-ă anunţat singur. A aflat poate că vine domnul avocat şi vrea să-i ceara o consultaţie.

Doamna Floarea şi-a acoperit ochii cu palma mî-nii stingi; a rămas puţin aşa; apoi a suspinat. S-a ridicat şi a intrat în casă. Domnişoara Cireaşă s-a grăbit s-o ajungă din urmă. Am avut impresia că surorile s-au îmbrăţişat; că domnişoara Cireada a pus oarecare pasiune în gest, deoarece, întorcându-se, a făcut un mic popas în prag ca să-şi inspecteze la oglingioară faţa şi să-şi dreagă cu roşu buzele.

Când şi-a reluat locul la măsuţă în faţa mea, s-a auzit şi cheia lui domnu Micu la portiţa grădinii. Domnişoara

Cireaşă mi-a zâmbit.

— Domnul profesor e exact; însă, la dreptul vorbind, sora mea are dreptate. Întrucât te-ar putea interesa pe dumneata alte poveşti ale domnului Micu? Pe cea principală ţi-am spus-o eu.

Domnul Dionisie Micu era un personagiu puţintel rigid, corect îmbrăcat, cu cravată neagră şi manşete scrobite de modă veche, îşi scoase de la şase paşi pălăria tare şi salută, aplecându-se reverenţios. Avea frunte naltă, prelungită de o pleşuvie lucie; mustaţa şi sprâncenele le avea bogate şi neîncărunţite, ca pentru contrast.

Domnişoara Cireaşă făcu prezentările, apoi se aşează la locul ei, poftind pe profesor să ia loc. Părea gravă şi preocupată, ' însă cu un surâs la colţul buzelor.

Aş putea oare afla, dragă domnule profesor, ce mâncăm astăzi? Întrebă ea cu grijă.

Da, domnişoară. Soţia mea vă roagă să lăsaţi pe ziua de azi la o parte paparada. In fiecare zi ouă, nu e consult pentru sănătatea domniei voastre. Deasemenea în fiecare zi iaurt şi fructe. Aş crede şi ea că trebuie să vă atrag luarea-aminte asupra faptului că fructele sunt bune pentru organismul nostru la timpul fructelor, după cum legumele la timpul legumelor. Anotimpurile înseşi arată rânduiala regimurilor alimentare; fructe din Siria şi castraveţi de la Istambul nu sunt sănătos lucru. Dar să lăsăm asta şi să depun lista prânzului domniei voastre, aşa curn 1-a întocmit muierea mea. Vin – de Târnave. Sper că va plăcea şi onoratului domniei voastre oaspete.

Îmi place vinul de Târnave, 1-am încredinţat.

Eu sunt de dincolo de Olt, din Făgăraş.

Aa! S-a mirat prelung şi cu plăcere domnul D ion i s ie.

Mirarea domnului profesor e prefăcută, s-a ve selit domnişoara Cireaşă, căci i-am spus domnului profesor cine eşti şi de unde eşti.

Într-adevăr, aşa este, a râs cu stăpânire domnul Dionisie; observaţia domnişoarei Cireaşă e înteme iată, ceea ce nu

mă poate opri să mă mir din nou şi să mă socotesc bucuros.

I-am spus domnului avocat Modru şi chestia cu societatea pe acţii.

Aşa? Mi-am închipuit. Aţi fost bună, domni şoară, şi aţi făcut bine ca totdeauna; dar îmi voi lua libertatea să explic şi eu cum au decurs în amă nunt lucrurile. Nu-i vremea acum; nu-i nici locul potrivit. Poftesc pe domnul avocat să-mi arate cum şi când aş putea avea onoarea să-1 găsesc la oficiul său.

Domnul Dionisie a rămas puţintel pe gânduri.

— E un lucru vrednic de scris într-o carte.

— Adaose el după aceea. Dacă nu s-ar fi exercitat în a mea, aş putea spune că îl admir. Tot aşa Machiavel admira pe acel mare criminal care a fost Cezar Borgia. Insă dacă „Prinţul", cum pare a pre-fnde Machiavel, are dreptul la o morală proprie de ele mai multe ori în dezacord cu morala curentă, nu tot acelaşi drept 1-ar putea pretinde domnul doctor adversarul meu. Nu va fi pretinzând domnul doctor Constantin lonescu, om ca mine şi ca domnia voastră, că ar fi având privilegiul acelui condotier ilustru. Chiar dacă va fi pretinzând că-1 are, atunci e necesar să cugete şi la finalul tuturor operaţiilor lui Cezar. Aşa că se va supune soartei noastre comune; iar mai întâi va răspunde înaintea magistratului şi pentru societatea mea pe acţii, şi pentru altele multe. Ca profesor cu metodă, m-am informat şi am întocmit un repertoriu de patruzeci şi şase de afaceri ale domnului doctor, de afaceri, cum vă spun, în contradicţiune cu legile care guvernează ţara şi naţia.

După aceste declaraţii, domnul Dionisie păru a-şi aminti de ceva şi-şi lovi fruntea cu palma.

Îmi amintesc abia acum de ce mi-a spus Agripina. Doamna Floarea e aici?

Da, domnule profesor, îi răspunse cu seriozi ţaţe domnişoara Cireaşă, Atunci rog să fiu scuzat; nu-i timp şi loc pen tru nici un fel de digresie. Am întârziat mai mult decât se cuvine. Agripina mi-a recomandat să las

msemnarea şi să mă întorc, deoarece sunt de lipsă 'a afacerea noastră, ca într-o zi de sărbătoate. Avem oaspeţi de la noi. Mi-a atras atenţia că se află aici ' sora domniei voastre, căreia eu nu-i sunt prea simpatic, datorită împrejurărilor. Recunoştinţa mea faţă de doamna Floarea, pentru tot binele ce ştiu că mi 1-a făcut, trebuie să includă şi grija, din partea mea, de a o scuti de asemenea întâlniri. Dacă ar afla domnul doctor, doamna Floarea se poate să aibă neplăceri. Domnul doctor e un bărbat ager şi bănuitor. E şi un bărbat puternic, însă, precum am spus, n-are drept la elogiul unui Machiavel.

Domnul Dionisie Micu se pregătea de retragere. Totuşi ar mai fi stat, dacă nu s-ar fi simţit din interiorul casei paşii doamnei Floarea. Atunci simpaticul nostru profesor avu un început de panică. Rămase pe loc foarte încurcat şi umilit.

Doamna Floarea se opri în prag şi ne privi. Căutătura ei amară se aţinti asupra profesorului.

Domnule Micu, zise ea cu blândeţă, te-aş ruga să-mi faci un serviciu.

Cu cea mai mare grabă şi plăcere, doamnă, răs punse profesorul, rămânând încremenit la locul său.

Eram chiar pe punctul de a mă retrage.

Află, domnule profesor, că nu-i acesta serviciul ce-ţi cer.

Sunt prea bucuros, doamnă.

Profesorul îndrăzni să treacă înainte şi să-i sărute mâna. Părea încântat de favoarea ce i se face, dar era atent, ceea ce arăta că, subt înfăţişarea lui puţin naivă, se împleteau ascunzişuri complicate.

Aş vrea să plece cât de degrabă această tele grama, domnule profesor, urmă doamna Floarea. Te interesează puţin şi pe dumneata prin consecinţele ei. E o telegramă adresată soţului meu la Cluj – hotel Central.

Domnul doctor se află la Cluj?

_ Da. Tî cer soţului meu să rămââe în Cluj şi să mă aştepte mâni, la ora 11, în cancelaria domnului notar public Claudiu Roman. Să mă aştepte neapărat, pentru afaceri.

Vocea doamnei Floarea părea liniştită; domnişoara Cireaşă, însă, percepea în accentul ei ceva nou şi deveni deosebit de atentă.

Sentimentul meu pentru domnişoara Cireaşă a făcut progresul cel mai mare cu putinţă în timpul cel mai scurt; de aceea nu se putea să rămân eu în Bucureşti, când zâmbetul viclean ce-mi era drag lucea subt altă latitudine a pământului. Am lăsat pe doamne să plece singure, dar se hotărâse în sfatul nostru, în dorinţa ochilor domnişoarei Cireaşă, în destinul meu pe care îl socoteam definitiv limpezit, că nu voi lipsi de la întâlnirea hotărâtă a doua zi în oficiul domnului notar public Claudiu Roman.

Răstimpul cât am rămas singur, absurd de singur şi de neliniştit, 1-am întrebuinţat ca să-mi chem secretarii spre a pune în rânduială treburile celor trei zile următoare, în care bănuiam că voi lipsi din Bucureşti. Pornirea mea cea mai secretă era să abandonez totul, să pornesc într-o călătorie minunată care n-are loc şi timp; ştiam însă că viaţa mă va umili şi mă va întoarce de unde plec. Afacerile sunt afaceri. Totuşi aveam drept şi la puţină nebunie.

Am ajuns la Cluj cu un tren de”dimineaţă. Plăcerea mea a fost mediocră întâlnind, la ieşirea din Rară, pe domnul notar public Claudiu Roman. Am acceptat totuşi să mă opresc o clipă ca să-i strâng mâna, sperând că voi afla de ia domnia sa cele dintâi veşti ce mă interesau.

Mi s-a părut că evită să mă privească. Mi-a mărturisit că a venit întru întâmpinarea mea din ordinul domnişoarei Cireaşă.

L-am întrebat cum se află doamna Floarea şi ce face.

Doamna e bine, m-a informat el. V-aşteaptă în oficiul meu la ora 11; doreşte să nu lipsiţi.

Dacă nu mă înşel, va fi şi domnul doctor Con stantin lonescu?

Va fi şi domnul doctor Constantin lonescu, a încuviinţat bătrânul Claudiu Roman. Trebuie să vă mărturisesc, domnule avocat, că mi-e frică.

Nu înţeleg de ce fricǎ poate fi vorba.

Veţi înţelege numaidecât. Vă rog să mă urmaţi până la trăsura mea. Să mă iertaţi că nu vă pun la dispoziţie un automobil, dar eu nu întrebuinţez decât trăsură cu cai. Mi se pare mai comod şi mai sigur. Calul şi vizitiul meu au o vârstă înaintată, ceea ce mă face să umblu de la un loc la altul fără bătaie de inimă. Poftiţi, vă rog, trăsura e largă; ar fi putut încăpea şi domnişoara Cireaşă; dar dom nia sa a fost grăbită să se ducă mai curând cu floril-e la cimiteriu; iar de-acolo vine de-a dreptul la casa pe care a locuit-o excelenţa sa generalul. Acolo mergem şi noi. Pe doamna Floarea n-o mai găsim, doamna Floarea nu apare decât la ora hotărâtă.

Bătrânul Claudiu Roman vorbea întrerupt; îmi arunca din când în când o privire furişată. Eu aş fi dorit informaţii definitive despre domnişoara Cireaşă, însă mă mulţămeam să ascult ce-mi spune domnul notar public şi să privesc echipagiul. Bătrânul lânos, c-o mustaţă clasică, solemnă şi cătrănită, făcea pe capra gesturile cele mal moi şi mai rotunde, sa nu-şi strice înfăţişarea nouă sau ca să nu producă spaimă calului unghiular cu copite enorme. De mult uitase spaimele acel bătrân patruped; părea deşertat de orice bucurie şi orice violenţă; alămurile hamurilor lui dădeau fulgerări în soarele dimineţii. Trăsura arhaică era glănţuită din proaspăt; de şi ducea bucuria mea, totuşi părea funebră. Era o trăsură de notar, făcută să întovărăşească mai ales ultimele călătorii ale clienţilor.

_ Stimate domnule avocat, îmi zise cu grijă bătrânul notar aplecându-se spre urechea mea, m-am obişnuit să-mi fie teamă de domnul doctor Constantin lonescu. Obiceiul acesta îl are şi doamna Floarea. In toate împrejurările, domnul doctor şi-a impus voinţa. Fie în afacerile publice, fie în afacerile sale domestice, domnul doctor s-a deprins să înlăture orice rezistenţă. A avut lupte mari, precum singur a declarat, şi le-a câştigat pe toate. Fiind astfel domnia sa

un biruitor al vieţii, stau şi mă cuget ce sorţi putem avea noi.,.

Care noi?

Vorbesc de doamna Floarea. Ce sorţi de izbândă putem avea? Zic: ce sorţi de izbândă putem avea, căci eu, personal, aş dori s-o sprijin; şi dacă do reşti şi domnia ta să-i dai un sprijin, atunci între barea mea e bună. Ori poate domnia ta, domnule avocat, preferi să rămâi un observator neutru?

N-aş putea spune că prefer aşa ceva.

În acest caz e bine că aţi venit la Cluj, Insă, domnule notar public, e necesar să afli ce' puţin domnia ta că venirea mea la Cluj nu s-a produs în interesul strict al doamnei Floarea. Am şi alte motive să fiu aici.

— Bănuiesc, a şoptit bătrânul Roman, însă ceasul al unsprezecelea al acestei zile binevoieşte a ni-1 da clientei mele şi mie. Căsătoria aceasta s-a făcut sub regimul dotai; contractul 1-am scris eu însumi, cu mâna mea; cuprinde toate specificările şi prevede toate eventualităţile.

M-am întors cu mirare spre tovarăşul meu:

— Ştiam că e vorba de un testament, nu de un divorţ.

— E vorba de amândouă, stimate domnule avocat.

Am prevăzut tot, cum a fost de datoria mea; însă nu puteam prevedea cazul când soţia se resemnează şi se supune unei voinţi care o covârşeşte. De asta mă tem eu mai cu samă şi nu cred în nici un succes.

Să vedem, am zis eu încruntând sprinceana; mai este şi domnişoara Cireaşă.

Este şi domnişoara Cireaşă, a zâmbit bătrânelul; însă ea e preocupată de ale sale. Să încercăm s-o convingem să fie şi ea de faţă. Nu ştiu dacă va consimţi. Are griji mari.

Crezi? M-am mirat eu cu oarecare exagerare.

Cred, a zis cu tristeţă bătrânul notar. Istoria se repetă – fie în ce priveşte soarta popoarelor, fie în ce priveşte biata fiinţă omenească, supusă iluziilor, adică înşelărilor de tot felul. Nu te supăra de această reflecţie nevinovată, stimate

domnule avocat; afa cerea de care se leagă ea s-o lăsăm pe mâni; iar astăzi să vedem ce ajutor putem da doamnei Floarea, Vizitiul cu mustăţi mari oprise. Mai bine zis, se oprise calul singur, aplecându-şi botul spre genunchi şi rămânând într-un fel de cugetare afundă. Cu aceeaşi înfăţişare filosofică şi golit în mare măsură de entuziasmul cu care plecasem din Bucureşti, am urmat pe bătrânul Claudiu Roman pe sub bolta unei lâdirî vechi. Am urcat la primul etaj, eălcând pe CQvor moale şi împresuraţi de tăcere. Un om fără 'ârstă, nalt şi uscat, cu înfăţişare de militar şi pă-îrtd intendentul clădirii, se arătă un scurt răstimp, ne deschise o uşă şi se retrase discret, fără de nici un cuvânt.

Am trecut printr-o odaie cu scorţuri, panoplii şi trofee de vânătoare; am intrat în altă cameră, tixită de rafturi de cărţi. Storurile erau pe jumătate ridicate şi lăsau să pătrundă destulă lumină spre zidul dimpotrivă ferestrelor, unde era atârnat, în ramă brună de nuc, portretul unui bărbat cărunt, cu mustăţi galice şi ochi adânci umbriţi de o frunte proeminentă. Ceva din ironia gurii şi din expresia privirii îmi amintea vag altă privire şi alt zâmbet; am cunoscut îndată pe tatăl domnişoarei Cireaşă. Era autorul testamentului şi discipolul lui Grigore Priceputu. Dintrodată m-a privit fix de dincolo de moarte, aşa cum privesc uneori portretele.

Mi s-a zbătut inima. Bătrânul notar Claudiu Roman rămăsese lângă uşă, cu fruntea plecată şi cu mânile împreunate ţinând pălăria. Părea şi el un portret sau o fantomă. Cineva străin mă atinsese pe umăr. In clipa următoare, fără să întorc capul, am ştiut că mă atinsese mâna uşurică a domnişoarei Cireaşă.

Când m-am întors, i-am văzut ochii umbriţi de lacrimi. M-a lăsat să-i sărut yârfurile degetelor. Credeam că trebuie să-i spun câteva cuvinte; ea mi-a făcut semn să tac. Portretul urma să ne privească stăruitor.

Într-un timp fiica umbrei mi-a cuprins braţul şi m-a scos prin odaia cu trofee şi pe sub bolţile scărilor la lumină şi la lume. Notarul cel bătrân ne-a urmat, împovărat ca de o întristare. Vizitiul a făcu! Un gest retractil, calul şi-a părăsit meditaţia. Atunci domnişoara Cireaşă şi-a adus aminte că are glas.

— Întâi am fost la ţintirim, mi-a explicat ea. Am adus flori din grădina noastră de la Bucureşti.

Floarea a fost foarte mişcată; a venit cu mine şi a stat puţin în camera de lucru a tatălui nostru. N-ai să te miri când am să-ţi spun că a vorbit cu el.

I-am simţit braţul tremurând subt al meu. Am ajutat-o să se urce în trăsură.

Pe urmă am rămas singură, până ce ai venit dumneata. Când ai intrat, nu m-ai văzut?

Nu.

Totuşi eram acolo. Am vorbit şi eu cu dânsul, fără cuvinte. Şi el m-a ascultat în tăcere. Nu ţi se pare ciudat?

Nu, Nu spui nimic de asemenea nebunie?

Nu spun nimic.

O simţeam lângă mine vibrând de exaltare; aş fi vrut s-o îmbrăţişez; m-aş fi mulţămit să-i sărut iar vârfurile degetelor cu unghioare roşii tăiate în formă de ghiară; însă în faţa noastră sta figura severă şi amărâtă a notarului. El nu putea aproba nimic din toate aceste nebunii vorbite sau făptuite.

Am ocolit un timp prin peisagiile luminoase ale unui Cluj primăvăratic. La ora 11, am intrat în oficiul ioarte vechi şi foarte curat întreţinut al domnului notar public Claudiu Roman.

Doctorul sosise cel dinţai şi aştepta. Când m-a văzut lângă domnişoara Cireaşă, a avut un uşor zâmbet sarcastic. Claudiu Roman 1-a salutat fără vorbe şi s-a aşezat în fotoliul său larg de piele, punând între el şi noi, adică intre el şi lume, cliturile de dosare care împovărau biroul masiv.

În acea clipă, s-a deschis o uşă de la camerele interioare şi a intrat, cu masca-i obosită, în rochie neagră, doamna Floarea. O doamnă bătrână, cu pieptănătură de modă veche în bandouri, şi c-un costum de portret de la 1870, făcu doi paşi în urma ei şi se opri în umbră. Era soţia, sau sora, sau o rudă a domnului notar Claudiu Roman. Apăru pe o uşă scundă, în laturea stingă a notarului, şi un fel de secretar zbârcit şi spân, care începu dintrodată a ne cerceta în amănunt, alergând de la unul la altul cu nişte ochi negri şi neliniştiţi de şobolan.

Domnul doctor Constantin lonescu se întoarse cu asprime către doamna Floarea:

— Ce înseamnă asta?

Doamna Floarea nu-i întoarse imediat răspunsul. Se opri, fără a se aşeza, Domnule, îi zise ea, am venit la Cluj ca să accept, ca şi sora mea aici de faţă, testamentul ta tâlui meu.

Care testament al tatălui tău vă desmoşteneşte.

Care testament, dacă vrei dumneata, ne desmoş teneşte. Cuvântul, însă, îl găsesc nepotrivit, şi am asu pra acestui act o cu totul altă părere decât dumneata.

Da? Mă mir. Aveam impresia că; şi domnul no tar acceptase punctul meu de vedere; deasemenea dom nul Emanoil Modru aici de faţă. Deasemenea docto rul alienist Herţa. Deasemenea magistraţii cu care am avut onoarea să vorbesc şi cărora le-am expus ca zul.

Se poate, răspunse cu indiferenţă doamna Floa rea. Să verificăm. Acceptat-a domnul notar punctul dumnitale de vedere?

M4

Mă rog domniilor voastre, n-am acceptat nimic.

A acceptat aşa ceva domnul Emanoil Modru?

Nu cred. Am răspuns eu cu destulă brutalitate.

Dar bine, Florette, tresări din locul său doctorul; dacă nu se pot iace rezerve asupra stării mintale a ta tâlui tău, atunci cel puţin purtarea ta e nebunia cea mai calificată. Ce înseamnă această punere în scenă?

Ce e atitudinea asta pe care îţi permiţi s-o iei faţă de mine?

Nu ştiu dacă vreodată un actor de comedie a putut înfăţişa mai bine decât doctorul atitudinea găinii care a clocit şi a scos pui de raţă. Domnul doctor rămânea pe ţărm şi puii de raţă se depărtau pe baltă.

Răţuşca interesată nu păru că ar tinde să iasă din oboseala sa calmă.

E într-adevăr o punere In scenă, dădu ea răs puns. Am vrut să am martori nu atât pentru declaraţia ce am făcut, cât pentru alta, ceva mai importantă.

Nu-ţi permit să mai urmezi pe acest ton.

Cu toate acestea, domnule, voi urma pe tonul care-mi convine. Socot că operaţiile dumnitale împo triva tatălui meu au încheiat o serie lungă de jigniri şi uneltiri. Am răbdat toate până acum; sunt hotărâtă să nu mai rabd.

Înţeleg bine? Sau nu ştii ce spui?

O, înţelegi foarte bine, suspină doamna Floarea; cer divorţul.

Doctorul sări cu violenţă din locul său. Mânia lui era însă joc de teatru; împotriva adevărurilor domnia sa nu putea rămâne dccât un iscusit retor.

— Triplă aberaţie! Strigă el.

Apoi adăogi numai pentru doamna Floarea, cu voce mai joasă, holbându-se:

_ Nu-i acum momentul să rămli singură şi dezar-tâ Al doilea, am pentru tine un sentiment adine, re a sporit în atâţia ani de căsnicie. Al treilea, nu in-t leg cum ai putea uita grijile şi atenţiile mele, luxul l care te-am înconjurat, succesele mele de care ai beneficiat. Am dat lupte grele, ca să răzbesc în rându-rile dintâi ale societăţii, am avut biruinţi pe care nu le-a avut nimeni în zilete noastre, într-un timp aşa de scurt. Aş fi avut dreptul, dacă vrei, să te dau eu pe tine la o parte, deoarece aş fi găsit posibilităţi şi combinaţii mai bune; totuşi te-ai bucurat tu lângă mine' de toate; şi acum iată recunoştinţa ta.

Sunt silită să declar că ai dreptate şi că sunt cu totul nerecunoscătoare, confirmă cu blândeţă doamna Floarea.

Atunci?

Atunci vreau să fiu liberă. M-au jignit toată acele succese nedrepte şi neleale.

Ce ştii tu! Şi asta o vezi abia acurn?

Ba am văzut asta de mult şi am tăcut pentru motive care nu te interesează.

Mă îndoiesc de echilibrul raţiunii tale.

Nu te îndoi, zâmbi doamna Floarea. Ai putea avea prilejul să mă auzi dezvoltând în faţa magistra ţilor unele din campaniile dumnitale în care nu folo seai onestitatea drept armă. Află că ştiu precis ce-mi datoreşti după contractul de căsătorie şi am siguranţa că nu voi fi frustată cu nimic. Cunoscându-ţi metodele, mi-am luat toate măsurile.

Cad ca din cer! Strigă cu patos şi cu priviri scânteietoare doctorul. Am crezut totdeauna că am Ungă mine o soţie onestă.

— Nu te-ai înşelat.

Cu toate acestea, am avut. Llngă mine o spioană.

Te înşeli.^

Şi totuşi mi s-a părut la început că ai cu totul altceva decât indiferenţă faţă de fiinţa mea.

Doamna Floarea nu răspunse la acest apel.

Iar acum îţi sunt indiferent şi într-atât mă urăşti?

Nu te urăsc.

Cum îmi spui asta! Iubeşti poate pe altul?

Te înşeli şi de data asta.

Pentru Dumnezeu, fă-mă să înţeleg.

— Nu ştiu dacă argumentul meu are destulă valoare pentru dumneata, îmi eşti indiferent şi nu te stimez.

Ştiu că, din punctul dumnitale de vedere, asta ar pă rea o prostie, şi o căsnicie poate dura cu indiferenţă şi iară stimă. Insă ceva din observaţiile ce ai făcut se nimereşte să fie adevărat. Dumneata ai găsit o lipsă tatălui meu, când ai luat cunoştinţă de felul cum a dis pus de averea sa; o lipsă

asemănătoare am eu. Sunt din alt neam decât dumneata, şi din altă regiune a vie ţii; despărţirea noastră a fost hotărâtă de la începu tul lumii; concubinajul nostru n-a fost decât un acci dent. Rămâi cu ale dumnitale, eu mă întorc şi mă duc dincolo.

Cu morţii şi cu nebunii?

Da, încheie cu aceeaşi blândeţă doamna Floarea.

În acelaşi timp a privit cu o hotărâre intensă şi mistică în aşa chip pe fostul său soţ, încât acesta a putut avea sensaţia iremediabilului şi definitivului.

În tot acest răstimp de schimburi de vorbe, până ce doctorul a plecat cu mişcări precipitate şi cu alură de amenin ţare, domnişoara Cireaşă a fost spectatoare atentă, cu un zâmbet plăcut, la care se adăogea o uşoară ironie asemănătoare cu a portretului.

Doamna Floarea se aşează Insâlrşit Într-un fotoliu şi închise ochii cu trudă. Pentru întâia oară de când o cunoşteam şi o observasem, un zâmbet adevărat îi ilumina expresia feţei. Doamna îmbrăcată ca în stampele de la 1870 se retrase. Intră în umbră şi secretarul spin.

Domnişoara Cireaşă îmi făcu semn să mă apropii de ea.

Stimate domnule avocat, vorbi ea, continuând a-şi păstra acelaşi surâs de plăcere; ana motive să cred că suntem datori dramelor vieţii cu o compensaţie. Află că prima mea apariţie în biroul dumnitale nu era decât un act de trădare; nu doream decât să te cuceresc de la partea adversă; dar în şedinţele următoare am putut constata că viclenia mea a fost o capcană pentru mine. Având pe lingă asta motive să cred că nu-ţi sunt nici eu indiferentă şi că chiar vei fi având unele intenţii în ce mă priveşte.

— Mă rog frumos, domnişoară şi domnule, interveni deodată cu vioiciune domnul Claudiu Roman; vă rog să mă ascultaţi două secunde. Sunt dator să vă pun în vedere că momentul nu e bine ales pentru tranzac ţii serioase. In această clipă, dumneavoastră amândoi sunteţi jucăria unei eterne iluzii.

Am şoptit:

E motiv să nu întârziem până ce vom cunoaşte dezamăgirea.

Într-adevăr, a reluat domnişoara Cireaşă, având motive să cred că nu-ţi sunt nici eu indiferentă şi că vei fi având unele intenţii în ce mă”priveşte, îţi permit să mă săruţi în acest moment şi faţă cu toată lumea.

„Toată lumea” era domnul notar Claudiu Roman.

„Toată lumea” s-a sculat din jilţ şi s-a dus să se uite pe fereastră. De auzit, însă, a auzit. După care „toată lumea” s-a întors şi, dând probabil o semnificaţie juridică acestei împrejurări, ne-a felicitat cu seriozitate.

Bucareşti, 1939.

S-a întâmplat să fie frumoase acele zile de sfârşit de septemvrie, când, după datină, m-am suit iar în munte, la cerbi. Frumoase zile, arse puţin de brumărel, ca aproape în toţi anii veacurilor – când au stătut alţii aici la colibă, ascultând, în liniştea nopţii, şuietul abia simţit al brădetului, deasupra căruia izbucnea din văgăuni şi colnice boncăluitul taurilor.

De la căsuţa unde ne făcusem sălaş, auzeam tumultul acesta al iubirii periodice, pe care Dumnezeu a pus-o în toată zidirea sa, umplând depărtări, apropi-indu-se ca un tunet melodios. Tinerii cereau intrarea la robia speciei, pe care ei o socoteau un drept nebiruit şi o fericire supremă rezervată numai cerbilor; pe când bătrânii înţelegeau să păstreze haremurile lor de ciute numai pentru sine. Bătăliile necesare ce se desfăşurau în ascunzişurile muntelui se isprăveau numai în favoarea ciolanelor bătrâne. După dreptatea Celui care a rânduit totul cu înţelepciune desăvârşită, tineretul trebuia să-şi facă întâi probele, se cuvenea să su-ere înainte de a se bucura, şi prin înfrângeri să se că-'auzească la biruinţă, pentru ca seminţia cerbilor din Carpaţi să se ţie întru toată splendoarea. Aşa încât noi deosebeam de la coliba noastră mugetele tinereţii care erau o speranţă a viitorului, şi zâmbeam ascultând

răspunsul fioros al bătrânilor, neînduplecaţi în prezent. In poienile unde hălăduiau nunţile, aveau loc bătălii înfricoşate; după ce-i alungau pe tăuraşi, moşnegii se întorceau la ciute, care păşteau, în aparenţă nepăsătoare. Boncăluirilor de mânie urmau mugete de dragoste. După răcnet înfricoşat, tonul se schimba, co-borind pină la mlădiere de cântec.

Într-o asemenea noapte, altădată, când ascultam glasul de şapte feluri al sălbătăciunilor acestora, vorbind despre bătăliile dintre generaţiile noi şi generaţiile vechi, un puşcaş cărunt s-a simţit împuns de o vorbă a unui june tovarăş al nostru, care socotea că alta e rânduiala amorului între oameni.

— Ehei, domnule, a zis acel vechi puşcaş, eu am văzut aninate în grindă mai multe piei de miel decât de berbece.

Prin fundul văii curgea un pirău repede. La acel pârău, de o parte şi de alta, coborau alte pâraie şi alte văi. La topografia aceasta se adăogeau brădeturile. Insă nu seamănă o vale cu alta şi un brad cu alt brad. Valurile de ieri nu mai sunt;

Tot alte unde sună aceluiaşi pârău.

Şi sufletul florilor de toamnă s-a urcat spre stele. Şi susură alt vânt. Lucesc în întuneric alţi ochi de linx. Lupii s-au furişat în alt ponor. Buha cea mare şi-a schimbat scorbura. Cerbii şi-au mutat bătăliile în alt povârniş. In fiecare clipă e altceva; nici noi nu mai suntem aceiaşi. Alaltăieri eram închişi în case oribile Într-un oraş de la câmpie; asară am respirat din nou aerul muntelui cu mireasmă de brad şi răşină; mi-”113 tit inima bătând ca la o amintire veche, pe care şi s, xmosii meî au uitat-o. Astăzi m-am întins la soare, S tirajele răstignite, uitând toate tristeţile. In astă ră am observat că fusesem un străin, din veacul el uitat, căzut într-un veac nou şi ridicol; şi m-am reîntors la baştină.

Prietinul meu Ionel Nemo a scurmat cu vârful bâtei cărbunii şi cenuşa unui foc vechi, lingă care alţi vină-tori, în a^ă toamnă, au făcut ca şi noi popas. S-au schimbat ei; am

venit noi şi suntem alţii; unul dintre cei care au stat aici, în altă toamnă, nu mai este şi nu se va mai încălzi niciodată, la nici un foc de pe lumea asta şi de pe acest pământ; i-arri pomenit numele cu mâhnire şi am rămas un timp gânditori.

— Ghergheli-baci, a zis lapoi prietinul meu către omul care ne slujea, aprinde focul.

Kiş Ghergheli, slujitorul nostru, e un secui s'ărac de cincizeci de ani vârstă. Nu ştie nici o vorbă romî-neascâ. Ascultă ca pe o muzică neînţeleasă conversaţiile noastre. Şi cu toate acestea bunicul lui Kiş Ghergheli a fost român. Kiş înseamnă mic. Acel Micu, bunic al lui Ghergheli-baci, şi-a mutat sălaşul din altă parte, cum şi-1 mută cerbii; şi-a schimbat drumul, cum şi-1 schimbă puhoaiele muntelui; şi-a schimbat limba, cum îşi schimbă vântul şoaptele. Nu 1-a mai chemat Micu; dar Kiş înseamnă acelaşi lucru; iar fiinţa lui a urmat legea poruncită dintru început: căci legea poruncită dintru început a fost ca el să fie, ca Şi strămoşii lui, un om din aceşti codri şi din acest munte. Lui Kâş Ghergheli religia i-a rămas aceeaşi; rosteşte, ca şi străbunii duşi, un Tatăl nostru pe care-1 simte în el, fără a-i pricepe anume cuvintele; execută în *oate zilele vieţii un ritual care a fost al generaţi-1 or anterioare, şi ne informează cu oarecare mirare i vol 15 că, schimbându-se domnii lumii şi împărăţiile, copijj lui învaţă iarăşi limba celor de demult. Asta n-are prea mare însemnătate, întrucât pădurile, munţii, văzduhul şi toate ale lumii şi vieţii se schimbă şi ele iară a-şi preface temeiul lor cel adevărat; deasemenea omul pământului rămâne la ale sale, cu puţine schimbări.

Deci Kjş Ghergheli, ca să îndeplinească porunca prietinului meu, se duce şi caută câteva clomburele uscate de brad şi un mănunchi de muşchi şi iarbă din alt an, şi le aşează în dosul pietrei afumate care a slujit de adăpost altor focuri. Adierea de vint vine dinspre locul deschis şi din valea pârăului, prin urmare stânca ţine dos din partea aceea. Ghergheli-baci a tras un singur chibrit pe cutie, în singurătatea noastră, chibriturile sunt scumpe. Dacă se

întâmplă să isprăvim chibriturile, scociorim în chimir şi scoatem o cremene şi un fir de iască şi un amnar vechi, cu care deasemenea putem îndeplini minunea focului. Aşa că omul a aprins un singur chibrit, purtându-1 cu luare-aminte, în căuşul palmei, spre grămăjoara inflamabilă de sub piatră. A pus scânteia dedesubt, într-un covru mic, de unde sufletul vântului o înalţă într-o floare cu multe forme. Focul dintrodată e alcătuit şi Ghergheli-baci potriveşte cu dibăcie asupra lui despicături de brad, apoi lemne groase de fag.

Acest foc, care pare o problemă aşa de simplă, şi pe care nu 1-ar pute-a aţiţa şi clădi cu nouăzeci şi nouă de lemnuşe niciunul dintre colegii mei de Academie, ne-a luminat imediat poiana şi împrejurimile, fume-gând fantasme în înserarea de toamnă. Dar socoteala lui era poetică numai pentru noi; căci Kiş Ghergheli nu uita să-i dea întrebuinţările fireşti, aducând la lucl' rea lui căldăruşa cu apă pentru ceai, ţigla şi tiga'a> împreună cu adausurile de slănină şi carne. Deaseh bucuria unui asemenea foc, care creştea cu

— -h şi întortocheri, e bine să te aşezi pe scaun, ca pi ţj ticneascâ; te întorci când cu laturea dreaptă, când alăturea stingă, ospătezi şi spui ori asculţi istorii extraordinare. Cum scaune confortabile nu se află

|S colibă, Ghergheli-baci găseşte numaidecât în aprooiere doi bolovani enormi, pe care-i rostogoleşte la distanţa cea mai potrivită şi în locul unde nu bat vâlvătăile şi fumul.

Deasemenea Kiş Ghergheli nu uită că avem o damigeana lătăreaţă plină cu vinars, căruia el ii zice „palinca” şi o altă damigeana burduhoasă, plină cu vin de pe Târnave. Lui Ghergheli-baci îi place mai ales palinca, de aceea o aduce fără să fie îndemnat. Pentru a doua damigeana e nevoie de poruncă.

Ghergheli-baci, te rog, adă şi vinul.

Da, mă rog; dar atunci trebuie să aduc şi pa hare.

Cred că ne fac trebuinţă şi pahare, Gherghelibaci.

În limba secuiască se zice „pohar”, ca şi în limba românească. Oamenii blajini se înţeleg cu uşurinţă.

La focul crescut, fierbe ceainicul. Kiş Ghergheli îi dă pace să fiarbă. El ştie că domnilor de la târg le trebuie numaidecât apă fiartă într-un cazanas. Le trebuie apă fiartă, ca să iacă ceai. Dar de multe ori apa aceasta din cazanas fierbe şi pe urmă e depusă deoparte, ca să se răcească. Vinul e mai bun decât uncropul. Palinca e mai bună decât vinul; de aceea Kiş Ghergheli a zvârlit cu plăcere şi cu mare iuţeală şi al doilea păhărel în fundul gâtlejului său. Lângă cazanas, sfârâie tigaia cu unsoare şi bucăţi de carne, easemenea, în ţiglă de lemn, se rumenesc bucăţile de muşchi. Pe o măsuţă, între noi, Ghergheli-baci a scos

22T şi pânile. Pot să mănânce nouă ^jamenî dintr-atât pită; însă vânătorul trebuie să vadă mult. Cu toat” tigaia şi cu toată ţigla, tovarăşul meu Ionel Nem0 mai pofteşte să desfacă şi nişte cutii de conserve Ghergheli-baci desface orice. La pădure se mănâncă mult. Dacă nu mănâncă domnii, are cine mânca Ghergheli-baci e de faţă.

Pe când desface aşezând şi dând la o parte; pe când aduce talerele şi iuţeşte focul; pe când se apără de fum închizând ochii şi strâmbând gura, Kiş Ghergheli e atent şi la pădure. El aude din când în când, foarte departe, boncăluit de cerb. Când şi când, cine ştie unde. Pentru noi e cine ştie unde; dar Ghergheli-baci cunoaşte pârăul şi priporul.

Ghergheli-baci, îl întreabă într-o vreme prietinul meu, cum e cu feciorii dumnitale?

Cum să fie, domnule? Răspunde slujitorul; după ce au ajuns la vreme de învăţătură, a poftit domnul învăţător să-i trimet la şcoală. I-am trimes la şcoală şi acolo au învăţat.

Păi, ştiut-au româneşte?

Ba. Dar acuma au învăţat şi ştiu.

Cum îţi pare dumnitale asta?

Apoi îmi pare bine, ca de orice învăţătură. Iaca, eu n-am ştiut şi mi-a părut rău. Dar acuma am să deprind de la copii.

Insă, ei, Tatăl nostru 1-au fost ştiut când s-au dus la şcoală. Rugăciunea asta o avem moştenire de la bătrâni. Bătrânii au fost români; iar noi ne-am făcut secui.

După ce am tăcut un timp, ca să ascultăm alte părţi ale muntelui, Ghergheli-baci s-a întors la gândurile lui; căci el avea nişte gânduri şi începuse a prind6 curaj ca să ni le spună şi nouă.

Unii au fost olahi.

— Alţii sunt moghiorember, alţii au

— Fie iar °lan1' încerca Ghergheli-baci să se deslu-sa că pe sine însuşi; dacă sunt oameni buni şi de-t eabă e bine; dacă sunt oameni vrăjmaşi, e mai puţin aşijderea domnii: unii sunt blânzi, alţii crânceni. Tti place să slujeşti cu unii; ţi se face amar sub limbă când vezi pe alţii.

_ Cum a fost în vremea dinainte, Ghergheli-baci?

Slujitorul şi-a scuturat fruntea:

— Mă rog domniilor voastre, a zis el oftând, trebuie să vă spun că, în vremea dinainte, au fost oameni tari care ne-au apăsat pe noi sărmanii. Aicea în munţi, au fost numai stăpâniri domneşti şi noi am stat în genunchi. Acuma mă bucur că găsesc un ban ş-o milă, sorb un pahar de vinars şi trag în dinţi o bucată de carne; deasemenea aceşti o sută de lucrători de la drumul ce se deschide acum la malul pârăului tare se bucură că domnii au să puste doi cerbi şi au să ia numai capul cu coarnele, lepădându-le lor trupurile. O săptămână întreagă au să se sature de carne. Rin-duiala asta nu pot zice că nu-i bună; secuilor le place carnea şi pita prăjită cu unsoare. Insă în zilele vechi au fost sărmanii mai săraci, iar domnii mai bogaţi şi mai tari de inimă. Aşa că a ieşit atunci pe lume, în aceşti munţi ai noştri, un viteaz vestit pe care 1-a chemat Ruja Şandor.

Am auzit de el, mărturisi prietinul meu; a fost un haiduc cu faimă. Zeci de ani a umblat, până ce 1-a prins stăpânirea.

Se poate să-1 fi prins, observă cu îndoială Gher gheli-baci; dar dacă 1-au prins, Ruja Şajidor a scăpat ş' nu l-au mai prins a doua oară. Avea iarba fierului.

APoi, în viaţa lui, Ruja a mângiiat văduve şi orfani si
5 'nzestrat fete sărace. Despre câte a săvârşit el, povesteşte lumea întreagă şi trebuie să fie scris şi cărţi. L-au iubit multe muieri frumoase din munţii secuieşti.

— Am auzit. Îl îndemnă tovarăşul meu. Aşa tre buie să fie cum spui, Ghergheli-baci.

Kiş Ghergheli stătu un timp visător în lucoarea focului, căutând să-şi aducă aminte.

— Este ş-un cântec, reluă el. Când i-a venit lui vre mea de la Dumnezeu, Ruja Şandor şi-a spus diata aşa: Am un fecior şi-i las moştenire porunca asta: să nu fie nici domn nici slugă; ci bărbat slobod. După ce a spus asta, Ruja Şandor a încălecat pe cal alb şi s-a dus la codru, ca să moară acolo singur. Unde a murit nu s-a ştiut şi nu 1-a văzut decât numai Dum nezeu.

Ciudată părerea aceasta a lui Ghergheli-baci, despre libertate. Libertatea asupriţilor şi primitivilor e ruperea pactului social; libertatea noastră tinde să fie dezrobire de instinctele ancestrale, înţeleg că sunt şi alte puncte de vedere: deci tot atâtea feluri de libertăţi; ceea ce ar arăta că avem de-a face numai cu un simplu cuvânt, în dosul căruia nu stau decât fantome. Ne aflam, noi şi sluga noastră, la doi poli opuşi şi zâmbeam aceluiaşi foc al vânătorilor şi al epocii cavernelor, pe când, către ceasul al patrulea al nopţii, când trebuia să răsară luna, taurii muntelui îşi înteţeau mugetele şi tunetele.

Noaptea era lină şi focul prielnic. Analizând bine, şi eu şi prietinul meu eram evadaţi din lumea nouă, şi, subt evoluţie, păstram, ascuns încă în noi, sentimentul despre slobozenie al lui Ruja Şandor, de şi campionul acesta părea definitiv cufundat în trecut pe calul lui alb şi înaripat.

FĂGĂRAŞ.

În dimineaţa de 26 iunie mă aflu cu Aurel Comsia în patria lui, adică în Făgăraş. Am mas la odăile vechii mănăstiri, întemeiată şi înzestrată de Brâncoveanu-Vodă, acolo unde apa Sim-betei, după ce sare din stâncă în stâncă sunând şi

spunând, se alină la marginea câmpiei. In unda ei s-au învolburat jucând umbrele stâncilor şi codrului; aici, în luciu curat, se oglindeşte un cer înalt. Aerul e subţire şi tăios; îl simţesc în nări şi în ochi. Piscurile repezite drept în văzduh, cu unghiuri de zăpezi, se scriu puternic pe zarea amiezii. E o vreme strălucită Şi statornică. „Veac de cremene”.

— Cum se spune în acest colţ de ţară.

Mănăstirea ridicată din ruină se chiarnă acuma „a Grecilor”. După pieirea Brâncoveanului, breasla aceasta a neguţătorilor braşoveni a izbutit, înfăţişând 2apise, scrisori şi mărturii la judecătorii împărăteşti, Să-şi însuşească moşiile şi bunurile din Făgăraş ale neamului brâncovenesc, cât mai rămăsese. Astăzi ase-

2area e stăpânită de binecuvântata Mitropolie a Sibiului.

BIBLIOTECA wsrmnuL interregional de perfecţionare a cadrelor didactice

= BraşovLocuri în care stăruieşte nu numai amintirea voievozilor de dincolo de munte. De dincolo de viaţă puterea lor a rămas în numele locurilor, în pitacele de boierie, pe care le mai păstrează neamuri de baştină veche. Se găsesc în partea locului hârţoage de boierie de la Matei-Vodă Basarab. Întorcându-mă cu faţa către muntele cel siânt, gazda noastră, domnul Dănilă Vasu şi tovarăşul meu, Aurel Comşia făgărăşanul, îmi arată pe rând Colţul Bălăcenei, Colţul Ferestrei, Piscul Gălăşescului, închisoarea Caprei.

În acele singurătăţi de sus se ţin caprele negre şi fl mormăie urşii. Printre tancurile caprelor şi potecile ur- | şilor umblă păstori cu turmele, acum ca şi în domnia lui Decebal-Rege. Întotdeauna, cu stăruinţă egală, autohtonii neschimbaţi au suferit asprimile cerului şi pământului. Au în ei ceva din sprinteneala şi spaima sălbătăciunilor muntelui şi din tăria de robi ai acestui pământ sărac. Orizontul de miazănoapte al ţinutului e la Olt; puţinele holde ale localnicilor cresc numai în această câmpie liră ca un lac,

subt ameninţările repetate ale balaurilor furtunii din prăpăstiile de dincolo de nouri. Aprigi oameni, ca şi ţara lor:

Ţara Oltului Para focului! Pită de secară, Ţară de ocară!

Dincolo de Olt, e ţara Ardealului.

Am înţeles acum câtva timp, la una din copilele mele.

— Pe care o cunoaşteţi şi domniile voastre, căci e din breasla năcăjită.

— Am înţeles un dar sau o curiozitate de a pune nume oamenilor necunoscuţi. De multe ori omul care trece îşi poartă sufletul în trăsăturile feţei, iar natura sa i-o denunţă numele pe care şj-1 rosteşte.

— Pe acesta îl chiamă Mitriţă Puiu: e un bărbătuş ager, hărţăgos şi fără astârnpăr. Dacă ar avea un nume măreţ – de pildă lordache Burduhosu, atuncea din două s-ar întâmpla una: ori i s-ar fi zis, cu vremea, Dăchel Duhosu, ori s-ar fi produs în viaţa lui o catastrofă.

Aşa, intre cei pe care i-am cunoscut în această expediţie la Sâmbăta-de-Sus, s-au aflat doi slujitori fără personalitate deosebită: unul era Ilie, altul Neculai. Aceştia trebuiau să suie într-o poiană de sus tacimu-rile bucătăriei, blidele, glăjile, poclăzile. S-au şi dus îndată în treaba lor, fără peripeţii şi fără dramatism.

Altul era Hasu, pescarul, cel care trebuia să prindă păstrăvi pentru popasul de trei ori plăcut al prânzului.

Observaţi dumneavoastră ce fel de om e domnul Dănilă Vasu, pe care, din această clipă, îl respect şi-1 socotesc prietin. Şi eu şi Aurel Comşia aduceam cu noi undiţi americane, vergi de bambu, cu morişcă şi strună fină: aduceam şi un meşteşug pus de multe ori la încercare. Cu toate acestea, păstrăvii trebuia să-i prindă Haşu!

Aşa socotise domnul Dănilă Vasu.

Eu eram uimit, dar Aurel Comşia zâmbea. El era făgărăşan şi ştia că gazda noastră are dreptate. De altminteri, întrucâtva mă şi prevenise că instrumentele noastre perfecţionate nu se armonizează cu peisagiul de la Simbăta-de-Sus.

În ţările undiţilor evoluate, lacurile şi râurile şi-au lepădat sălbătăcia primitivă. Apa lor e corectată sau îndiguită, malurile accesibile. La Sâmbăta, însă, mulţam Domnului, puhoiul sare ca o capră Tieagră.

Capra sare-n piatră, Piatra crapă-n patru.

Puhoiul sare ca 6 capra; numai când şi când, în câte un colţ ori în cite o poieniţă, se deschide şi străluceşte în soare, încolo, bunget încâlcit îl întovărăşeşte. Ca să intri la pârău, trebuie să fii sălbătăciune sau braconier, să cunoşti adică hăţaşurile. In asemenea ţesături de crengării, varga undiţii nu numai că nu poate „lansa” liber, dar nici măcar nu poate intra.

Haşu, după cum îl arată numele, e un braconier viclean. Acuma s-a îmblânzit. Târăşte după el, ţinând-o de vâriul cel subţire, o prăjină lungă. In şiichiul acestei prăjini a legat o bucăţică de strună care n-are mai mult de două palme lungime. Se strecoară pe sub desime ducând după el varga; o întinde pe sub cren-gărit şi pipăie cu struna scurtă faţa pârăului, fie lângă volburi şi oboieli, fie lingă stânci. Nu se vede om, nici sculă, nici umbră; – păstrăvul sare din cotlonul lui, brusc, şi apucă momeala.

N-au ce căuta acolea aruncăturile noastre de la distanţă, nici muştele artificiale. Cărţile englezeşti nu fac două parale. Păstrăvul de la apa Sâmbetei e o dihanie tot aşa de sfioasă ca şi toate celelalte dihănii din pripoarele făgărăşene. Mişcarea lui e săgeată; apariţia lui, o umbră vagă, perceptibilă numai pentru ochiul lui Hasu. Aşa încât Haşu îşi trece degetele negre prin barba aspră şi căruntă, se uită la undiţile noastre cu respectuoasă umilinţă şi se duce la deal, la cotloanele lui ştiute.

— Bagă de samă, Haşule, strigă domnul Dănilă Vasu, ne trebuiesc douăzeci şi cinci de bucăţi.

De departe, varga de alun a lui Haşu face semn că s-a înţeles.

Mai apare un părnântean de acolo, care îşi poarta bine numele: Lom.

La sosirea noastră, în puterea nopţii, Lom a fost eaz Şi ne'a ieşit întru întâmpinare cu făclia. Când am trezit, Lom a fost în picioare, ca să ne ser-vească. Lom a privegheat să fie gata toate ale expediţieiNu l-am auz^ vorbind. Are o înfăţişare misterioasă: o iată prelungă şi tristă. Săvârşeşte totul bine, repede, în tăcere. Ascunde în sufletul lui o taină sau o patimă care îl dărâmă din când în când; atuncea poate râde, cântă, joacă, după care rămâne aiurit şi reintră jar în pielea tristeţii lui, sub pecetea celor trei sunete moi: Lom.

Să nu fiţi prea miraţi, dar veţi afla, ca şi mine, că Lom a călătorit. Lom a fost peste ocean în cele două Americi. Din răsărit, a plutit spre apusul extrem; apoi din emisferul nordic s-a deplasat în cel sudic; a făcut un popas şi în „legiunea străină", sub trăsnetul solar al Saharei; acuma a devenit iar făgărăşan domol, discret, misterios. Toate peisagiile lumii exterioare s-au stâns; în ochii lui, când cutează să-i ridice, nălucesc asprimile muntelui străbun.

Nici nu se putea altfel, cu toată îndulcirea numelui lui. Cei ce 1-au primit pe lume i-au spus Avesa-lom. Destinul 1-a urmărit şi-n pseudonim.

Ce spuneţi dumneavoastră de popa care 1-a botezat aşa de ciudat pe Avesalom? Ca toţi popii de la Făgăraş, era mare vânător înaintea Celui atotputernic, urmărind ţapul cu coarne cârligate şi ursul. II chema Brudur, era deci dac; şi avea o vorbă potrivită: „Pla-ce-mi la crâşmă, dar şi de biserică îs al dracului!"

Infine, ce-aţi mai putea spune de numele gazdei noastre.

— Domnul Dănilă Vasu? Rostiţr domol: Dănilă. Nu-j aşa că vedeţi întâi un om mare şi bine-hră-nit? După ce adăogiţi celălalt nume, apare taina. Căci acest domn, în aparenţă liniştit, a văzut plutind as-<-pra sa umbra morţii şi a luptat ca să iasă iarăşi la lume. Dacă n-ar fi fost ceea ce îl arată numele luj dinţai, adică zidit din cremene şi hrănit din brazdă.

— N-ar mai fi zâmbit soarelui şi piscurilor ninse, în acea dimineaţă de 26 iunie.

Când au izbucnit, la 1916, ostilităţile între Regat şi Puterile Centrale, vânătorul de capre negre şi urşi care era Dănilă Vasu a fost socotit agitator valah primejdios. O echipă de jandarmi harnici a primit ordin să-1 caute la căminul său din târgul Făgăraşului. Domnul avocat era menit să fie împodobit cu o cravată de funie şi aninat într-o creangă naltă. In singurătatea în care ar fi fost părăsit şi pe treapta de vint ce 1-ar îi legănat, nu 1-ar îi putut atinge ghiarele şi colţii fiarelor. L-ar fi putut ciuguli numai vulturii care cui-beazâ în stâncile de la închisoarea Caprei.

Având înştiinţare de ce i se pregăteşte, printr-un pământean de coloarea şi devotamentul lui Lom, Dănilă Vasu şi-a luat muierea şi puţine straie şi şi-a căutat scăparea. Nu la câmpie, nu pe drumuri de ţarină, nu în trenuri; ci pe potecile sălbătăciunilor. Au venit întâi, cât de repede au putut, la locurile lor de vână-toare, si, c-un muntean, au suit pe marginile prăpăstii-lor la locurile de sub scufia cerului unde nu se topeşte omătul niciodată. Prin ascunzişuri ştiute au trecut hotarul şi au respirat, în ţara liberă. Dar numai o clipă au respirat cu bucurie, căci se găseau în locuri necunoscute şi în pustietăţi de piatră. Au hodinit o parte din noapte subt o streşină de peşteră. După aceea, când zorile au înjunghiat răsăritul, au încercat să se orienteze prin una din văile care se deschideau şi se răsfirau. Au ales ce li s-a părut mai larg şi mai agate-Au coborât în haosuri de pietrarii, în înfricoşate zăgai de puhoaie; au escaladat măguri, căutând ieşirea bună în văi vecine. Au trecut printr-o revărsare, torent până la brâu. Au poposit iar. In a treia zi de t udă şi foame, un om singuratic de pe un ponor i-a rivit, le-a răspuns cu blândeţă şi le-a făcut semn cu mina. Au mers până ce doamna Vasu a căzut, istovită de cele din urmă puteri. Atunci Dănilă Vasu a tresărit şi a încredinţat pe tovarăşa sa că aude câni lătrând mai la vale. „Trebuie să fie ciobani aproape.” Nu erau decât

răsunete ale pustiei. In ce adânc al îiinţii sale a găsit cea căzută rezerve noi, ca să mai umble douăsprezece ceasuri, cu picioarele sângerate, cu trupul siî-şiat de crengării şi hainele zdrenţuite? Însfârşit, a dat Dumnezeu de au ajuns pe acel plai unde ardea un foc înconjurat de siluete familiare: păstori cu sarică. Cânii s-au zvârlit cu sălbătăcie împotriva străinilor; dar străinii au primit în urechi adierea unor sunete blânde: au auzit glasurile feciorilor strigând la dulăul cel mare cu ragilă care conducea atacul.

„Oameni buni şi prietini.” „Bine aţi venit la noi.” „Poftiţi la foc şi la masă.”

Era glasul mântuirii, ieşit ca un izvor din stânca celor mai afunde veacuri.

Dar ce veţi spune domniile voastre iarăşi de amintirile lui Comşia, care-i şi el vechi vânător şi vechi îăgă-răşan? Nu vă spune nimica numele acesta: Comşia? Nu-i găsiţi nimic suspect? După ce a petrecut zece ani din tinereţa lui în iernile canadiene, a venit iar la „pita de secară”. Popa Comşia cel bătrân era şi sfinţia-sa vânător, care nu se mai afla altul ca dânsul în toată Tara Oltului. Şi când a învăţat întâi şi întâi a puşca urs şi capră neagră, Comşia canadianul era tinerel, fără mustaţă, şi se suia mai mult pe furiş la munte, ca să cunoască pe bacii cei vechi. Acolo în^inguratâţi a cunoscut pe un baci cu faimă, pe care 1-ar ii chemat Ion Surdu.

— Hm! Ion Surdu.

Vânătorul cel tânăr hodinea pe polog de cetină, în preajma jarului, sucindu-se, într-o somnie tulbure, clnd pe o coastă, când pe alta. Baciul hrănea focul şi veghea, în capul oaselor. Ena cărunt, cu barba ţepoasă, cu fruntea naltă şi căpăţâna pleşuvă. In pleşuvia lui, către o tâmplă, se afla o adâncătură – de-ar îi putut sta acolo o nucă, fără să se rostogolească. Era o amintire din viforul juniei – despre care uncheşul niciodată şi nimănui n-a dat vreo lămurire. Pe când tână-rul dormita şi se trezea ameţit din când în când, moşul grăia singur cu pădurea şi cu focul, îşi aducea aminte de „o

toroapă de cal”, de „o putoare de urs”1, de „o aşchie de muiere.” Pe urmă tăcea şi trăgea către el din vatră căldarea cu zamă. Sorbea molcom zama c-o lingură mare de paltin. După aceea scotea căpăţâna de capră neagră şi o alegea îndelung, despoind-o şi sugând-o prin toate încheieturile. Isprăvind asta, iar îşi mai aducea aminte de unele isprăvi de odinioară – ale lui ori ale unor bătrâni mai vechi decât dânsul. Închidea la urmă ochii şi părea că doarme aşa, drept, lângă foc, preţ de un ceas. Se frământa iar; trăgea către sine o ţăpusă pârlită şi înşira cu răbdare într-însa bucăţile de carne de capră. Le întindea la jar şi le pârjolea. Mai ospăta un rând şi din acea friptură, mes-tecând cu moara lui tocită.

Vă spun eu că nu-i cu putinţă să-1 fi chemat Surdu. Nu era tare de ureche şi auzea foarte bine înfiorările codrului. Şi nu-1 chema nici Ion, care înseamnă pace şi blândeţă. Semnul adânc scris în ţeastă arăta că adevăratul lui nume fusese altul. Nu greşesc; ştiu că 1-a chemat altădată Irimie Crintea şi bătea război cu grănicerii la Turnu-Ros; era contrabandist şi trecea în josul Oltului marfă vie, luată împrumut fără voie, pe care trebuia s-o întoarcă stăpânilor ei la judecata de apoi, când avem să ne adunăm toţi, viii şi morţii, ca să ne cerem iertările.

Stând la vatra de sub stâncă, fără tihnă şi saţ, Ia această înfăţişare, sub barba de vifor a Marelui Jude, cugeta baciul.

Nu dormi, unchesule? Întreba vânătorul cel tinăr.

N-am somn, ofta bătrânul.

Creştea focul; scântei se învârtejeau în sus.

— Se pregăteşte de vreme tare. Mormăia el iar.

Atunci, la acel târziu ceas, se întâmpla să deie cânii glas de spaimă.

Din întunecimea brădetului venea ursul, ca să-şi caute dreptul lui.

În asemenea împrejurare a ieşit la luptă cu diha-nia vânătorul cel tânăr, având o puşcă dintre cele despre care se vorbeşte în istorisirile de vânătoare. O puşcă

împrumutată de la nişte cunoscuţi din vale – legată cu sirmă şi încărcată de doi ani. O puşcă bună de dat veste de mărire la vreo nuntă. O puşcă buna pentru numele cel greşit – Aurel.

Auzind zgomotul puşcăturii, putoarea de urs a venit către vânător. A doua tavă n-a mai luat foc. Fiara 1-a trântit pe tinerel şi s-a dus în treaba ei. I-a rămas din asta canadianului de mai târziu grea amintire spitalicească. Ceea ce 1-a făcut – de aceea era băiatul popei Comşia – ceea ce 1-a făcut să se întoarcă iar la sălaşul baciului, ca să-i asculte istorisirile şi să dormiteze lingă un jar năprasnic. Cu care -prilej, după aceea, a avut el izbânda împotriva fiarelor. Ar fi spus odată Crintea-Surdu despre un asemenea urs împuşcat de feciorul popei, că avea o piele „de puteai să acoperi cu ea o stână.”'; %

Când am ajuns în poiana de sus, masa era pregătită de Lom, iar Haşu adusese păstrăvii. Ardea focul, mirosea plăcut a risină şi pârăul Sâmbetei făcea zvon, răcind sticlele cu vin de Târnave.

Sentimentul meu, la acest prlnz amical în singurătate, n-â fost atât că mă aflu cu oameni din lumea mea şi în timpul meu. Eram convocat la o împărtăşire de taină cu tot ceea ce se afla vechi în Lom şi în Haşu, în Dănilă Vasu şi în Comşia, în sălbătăciunile de Ia închisorile de piatră, în zborul zăganilor, în peşterile unde hibernează greul-pământului, la vetrele bacilor din generaţii tot mai cufundate în trecut.

La prăznuirea de pietate a Sâmbetei Moşilor, în preziua sărbătorii trandafirilor şi teiului, am avut cite-odată o asemenea emoţiune, legătură cu cele durabile şi cu cele eterne.

LACUL ROŞ.

În curând aceste singurătăţi se vor împuţina, până ce nu vor mai fi deloc singurătăţi. Ochiul sinistru al lacului se va îmblânzi şi oamenii nu vor mai găsi în el nimic misterios. Munţii care-1 împresură şi 1-au despărţit de lume atâta vreme, de la epoca zidirii celei dinţai, vor fi pleşuviţi şi

străpunşi de felurite meşteşuguri necurate; oameni după oameni vor trece cu căruţe de ^oc, fără să se mai mire de ce ne mirăm noi acum; altitudinea pură unde mai aflăm adăpost le va fi indiferentă; vor zbura pe sus drăcovenii, vor intra pe sub pământ râme de fier; vor spune unii: „Am aflat că ar fi fost cândva aici, în această populată localitate, un tău cu numele Ghilkoş – ceea ce ar fi însemnând ucigaş. Nu se mai vede nimic.” – „Poate să fie vorba de Lacul Roş, ar răspunde careva; e probabil însă să fi iost şi o simplă invenţie poetică; oamenii de demult se înşelau cu vorbe şi petreceau cu înşelări. Scriitorii vechi pretind că într-un lac cu asemeaea nume s-ar fi prins şi păstrăvi. Au exagerat; abia este loc în această apă pentru exerciţiile noastre de înot.>

Cu asemenea spaimă a lucrurilor viitoare am stat privind în vara trecută frumosul popas cu numele de mai sus, frumos popas între toate popasurile acestui pământ. Drumul de la Gheorgheni vine urcând şi coborând un munte, în serpentine. Localnicii zic acestor serpentine „cârjoaie”, şi le lasă la o parte, întrebuinţând poteca veche care suie de-a dreptul în pisc şi se prăvale apoi în râpă. Dintre păduri de bră-det şi dintre râpi puţin cunoscute vine pârăul Bicaz, alinându-se în lac; după aceea deodată saltă pe trepte şi se învolburează în prăpăstiile Cheilor. E o strâmtoare de tunete şi de păreţi de stâncă lucie, de întunecime şi azur cătră ţara Moldovei.

Popasul e pe poliţa lacului. Aici nu bat vuituri şi cerul s-ar oglindi larg într-o limpezime ca de lacrimă, dacă luciul lacului n-ar fi străpuns de vâr-furile negre ale pădurii scufundate. Căci este o pădure scufundată şi este o poveste, care nu vor mai fi în vremurile viitoare, când o societate de doctori ştiinţifici vor deschide aici staţiune de cercetări geologice. Străpuns de săgeţile brazilor, plin în adân-cime de desişurile încâlcite ale pădurii străvechi şi de liane, acest tău ocroteşte în misterul lui păstrăvii, cu care noi undiţarii

am venit să ne luptăm. Dulci zile de august şi paşnice înserări.

— Va veni un timp când nu veţi mai fi nici amintire.

Socotesc acest moment – august 1939 – ca un punct de maximă lumină a peisagiului. L-am absorbit şi-1 port în mine; va dura în mine când el în realitate nu va mai fi; apoi nu voi mai fi eu; şi din amândoi nu se va mai găsi decât vestigiul acestor rânduri. Din această clipă de solstiţiu sufletesc, am încercat să mă duc îndărăt în timp, ca să descopăr o imagine mai pură şi mai simplă.

Căutând să pătrund asemenea viaţă pentru totdeauna asfinţită, mă amuzam cu clipa prezentă, şi ea trecătoare şi fragilă.

Când împungea soarele de către miazăzi, mă plimbam cu câţiva prietini spre intrarea Cheilor. In faţa poştei şi telefoanelor (căci acestea au luat fiinţă şi la Lacul Roş), pe o costişă trăgănată, se deschideau câteva gospodării modeste, între vilele de puţină vreme construite. Când îmi înălţăm ochii într-acolo, prindeam întâi în privire un zbor grăbit de fluturi, apoi descopeream după o poartă de răzlogi căutăturile viclene ale celor două fetiţe, care ne pândeau trecerea. Cum înţelegeau că le-am descoperit, porneau în fugă „la deal”, bocănind cu ghetuţele şi fâlfâindu-şi hainele miniaturale, tăiate ca şi ale mamelor lor. Le chemam. Ele se opreau şi se întorceau ruşinate.

Pe cea mai măruţă o chema Floarea Vancea. Pe cea mititică Nuţa Andaricu. Aveau priviri neliniştite, zâmbete ascunse; ştiau că, după un schimb de câteva cuvinte, primesc în mânuţele lor o vamă.

— Dreptul nostru de trecere.

Întâi avuseseră obicei să se prezinte cu dreptate. Pe urmă aflaseră că e mai cuviincios să se prefacă a fugi.

Noi comentam evenimentul trecând mai departe; ele rămâneau frunte Lingă frunte, privind de aproape dobânda.

Ceva mai încolo, unde începe a se strecura din lac Bicazul, se producea al doilea atac la drumul mare. Era acolo un

oarecare păstor de cinci ani, cu numele Vasile. Acela avea altă metodă. Cum apăream în' cercul lui de domnie, începea să cânte cu hărnicie din trişcă celor cinci oiţe. Ne lăsa să ne apropiem; sta întors cu faţa spre munte, fără sa ne obj^rve. Apoi primea şi el vamă.

Cum ai învăţat să chiţi, Vasile?

Cu oile. Răspundea el vag.

Aştepta să ne ducem mai departe, ca să-şi vâre pe urmă nasu-n palmă.

Într-o zi după ce am trecut de vama lui Vasile, am „avut o reprezentaţie extraordinară şi gratuită. Auzisem că s-ar îi aflând de câtva timp musafiri la Lacul Roş câţiva egipteni adevăraţi. Plecaseră de la Nil şi se suiseră tocmai aici, ca să se bucure de răcoare şi ploaie. Aveau plăcere pentru mâncările locale şi pentru vinurile din văi. Până într-acea zi binecuvân-tată nu avusesem prilejul să-i cunosc. Atunci i-am cunoscut.

Erau cu feţe brune, rotunde şi vesele. Unul din ei, pentru motive necunoscute nouă, aruncase bastonul în sârmele de telefoane de sus, până ce izbutise a-1 face să rămâie atârnat în cârjă. Iar acum, cel ce-şi avea bastonul între persoana sa şi cer se urcase pe umerii unui tovarăş, alcătuind ceea ce s-ar numi o piramidă, şi, c-o rudă noduroasă ruptă din lăstăriş, încerca să degajeze cârja de pe sârmă. Cum atingea bastonul, cârja luneca pe sârmă într-o direcţie sau alta. Cred că trebuie să fi fost la mijloc un rămăşag şi că îndeletnicirea aceasta interesantă dura de vreo două ceasuri, ţinând sama de starea de trudă şi de năduşală în oare se aflau acei strănepoţi ai mumiilor. Coborâtori din milenii, probabil că acordau o mediocră valoare timpului. Bun lucru, mă gândeam eu, să vii de la Egipt ca să-ţi anini cârja în nişte sârme de la Lacul Roş.

Nu departe de căderea Bicazului, un om mai pn-ceput şi mai înţelept decât noi a stabilit o nadă cu 'n bere şi gustări, la care pescarii se duc de bună voieprinzându-se cu uşurinţă. Câ'nd ne întoarcem spre gazdele noastre, mai

avem a de făcut la o punte a Bicazului. Strângem cosaşi din marginea pajiştii şi-i aruncăm pe rând în pârău, aşteptând ca prietinii noştri păstrăvi, ştiuţi şi cunoscuţi la locurile lor de pândă, să sară, să atace şi să înhape prada pe care le-o da Dumnezeu. De săp-tămâni de zile Alecu, Chită şi Zaharia, păistrăvii noştri, îşi păstrau ţiitorile – ca şi Nuţa, Floarea şi Vasile – şi beneficiau de dajdia noastră, îşi mişcau aripioarele fine în unda limpede, bucurându-se în felul lor – ca şi egiptenii – de fragmentul de veşnicie ce li s-a acordat.

După ce ne întorceam la gazdă şi îndeplineam ritualul omenesc ce se chiamă prânz, stăteam aşteptând ceasul cel mai important al zilei – coborârea pe lac, în luntri. Din acea clipă mă desfăceam de lume şi trăiam cu tăul şi cu păstrăvii, urmându-mi investigaţiile fanteziste în trecut.

Prima taină din trecut ce mi se prezenta era formaţia tăului. Cum şi ce s-a întâmplat – ca să putem noi, în august 1939, pluti cu luntrea pe deasupra unei păduri de brazi? Potecile, râpile, desimile, luminişurile sunt dedesubtul nostru. Unde cântau privighetorile, acum săgetează păstrăvii.

Povestesc unii dintre localnici că s-ar fi scufundat valea şi apele Bicazului au umplut surpătura. Alţii sunt de părere că nişte lunecări de straturi ar fi închis şi zăgăzuit albia, la ieşirea Bicazului spre chei.

Se poate; dar mie îmi place să pun altceva în ocul unor asemenea aserţiuni. In locul explicaţiilor a? Pune mai degrabă un mister de nepătruns. Arunc Undlta. Cu muscă artificială sau cu „devon”, ascult şuietul lin al pădurii de brad de pe ţărmul din a„. *în-ţit, şi mă întorc, etapă cu etapă, la singurătatea primordială. E o călătorie mai rapidă şi mai sigură decât cu aeroplanul. E ceva ce cunoaştem de mult, de la bătrânii noştri: „Cum să mergem, stăpâne? Ca vintul ori ca gândul?„ – „Ca gândul!” – răspunde totdeauna fantasticul erou din copilăria noastră şi a lumii.

Deci acum un deceniu am umblat pe aici cu tovarăşi care acuma sunt trecuţi în lumea umbrelor. M-am întors iarăşi,

fără folos şi cu bucurie, cău-tând – cum spune poporul – „pe dracu”. (Pe care de altminteri 1-am găsit; asta-i însă altă poveste.) Mai demult, când nu eram decât o posibilitate, când trăiau alţi oameni cu alte rânduieli sub soare.

— Aici la Ghilkoş era numai o singurătate a sălbătăciilor. Umbla ursul la zmeură pe la coada tăului; ş-un pribeag hălăduia subt o surpătură de stâncă. Era un iugăr pe care îl aştepta ori spânzurătoarea în văile cu oameni, ori moartea în pustia de sus, de-a valma cu frunzele, sălbătăciunile şi vârtejurile prăpăstiilor. A apărut o vreme, din când în când, la focul de sub stâncă ruptă, şi-1 vedea o singură gaiţă, care avea cuib într-o scorbură de fag. II striga în limba ei şi el ridica ochi iioroşi. Pe urmă s-a prăpădit el; nu s-a mai văzut nici gaiţa; puhoaiele au dus la tău cenuşa vetrei.

Iată un cer şi mai limpede, într-un timp mai afund şi mai aproape de zidirea dinţai. Păduri şi tăpşane. Trăieşte o' lume depărtată pe podişurile de la miazăzi. Altă lume, cu totul desipărţită, înspre văile cătră care curge cu vuiet de tunet veşnic Bicazul., Câte-odată urcă de la acele văi şi din poalele Ceahlăului oameni cu saricâ, trecând în plaiul Ardealului. La u° dată, după ce trec zăporurile, urcă acei oameni 3 tiniŞi dacă întârzie lângă acest tău când se întinde f megarea amurgului, iese din mlaştinile străfunde, H sub pădurea scufundată, balaurul despre care nu -ar povesti dacă n-ar fi fost, şi-şi ia pradă dintre amenii călători. Aici a fost totdeauna locul vămilor; altădată erau vămi crâncene; acuma s-au îmblânzit.

Aşa s-a dus veste spre amiază şi spre crivăţ despre această primejdie, până ce a rânduit Domnul Dumnezeu un baci tânăr să vie la t ă ui cel negru. A adus cu el sabie ageră şi a tăiat pe balaurul cel bă-trân când a ieşit cu dinţii rânjiţi la focul de popas. S-a cruşit, apa şi s-a umplut de miasmă valea; dar a doua zi dimineaţa toate erau mai mândre, apa se limpezise, flori noi înfloriseră.

Nu înfloreau florile, Ii veniseră baciului oile.

Turma a trecut pe costişă sunând din tălăngi şi de-atunci acest loc a rămas curat şi luminat. Aşa 1-am văzut în adâncimea vremii, pe când soarele unor zile nouă şi mai puţin bune se cufunda după codru.

MODORAŞ.

Iţi mai aduci aminte de acea zicală secuiască pe care o rosteai, cu ritmul ei cântat, pe când treceam prin peisagiul Gurghiului? Era o zicală privitoare la ticăloasa noastră breaslă de vânători şi pescari. Pe când mi-o explicai, adăogeai şi consideraţii pline de simpatie pentru populaţia aceea veche, care a trăit şi a suferit la fel cu băştinaşii valahi, de când a fost adusă în aceste ţinuturi la slujba graniţii, pază împotriva ameninţării tătărăşti.

Privind cerul, munţii şi apele, am simţit că acea zicală trebuie să sune bine şi în româneşte şi ne-arn amuzat, împreună cu colonelul, ca să-i descoperim echivalentul:

Vânător, păsărar, pescar, Scotoceşte-n buzunar, Nu găseşte-un crăiţar. Scotoceşte înc-o dată – Scoate-o snoavă gogonată.

Ultimele două versuri, care nu figurează în zica-toarea secuiască, se adăogeau ca o necesitate a limbii româneşti, legată de psihologia unui popor cu fflai deschisă. Epigrama originală cuprinde 'n adevăr; localizarea ei în limba noastră cuprinde ia adevăruri. Secuiul zâmbeşte, cu oarecare tristeţă; românul adaoge o rază de veselie.

Păsărar se chiamă secuieşte „modoraş”. Acest modoraş„ era rimă în acea zicală. Tot acest „modoraş” l-arn găsit ca nume de pârău în munţii Harghitei, când am făcut, cu alt bun prietin, o expediţie la Miercurea Ciucului şi în împrejurimile ei. Deci, suind pe Modoraş la păstrăvi, murmura stihurile de mai sus:

Vânător, păsărar, pescar.

Am aflat pe Modoraş treizeci şi trei de joagăre ale secuilor. Mecanismul unora din aceste joagăre era reproducerea exactă în lemn a maşinăriilor de fier de la fierăstraiele

moderne. Am admirat răbdarea şi dibăcia localnicilor şi am continuat a urca spre pădurile negre.

Erau locuri frumoase şi tari. Într-un ponor, am văzut căprioarele.

— Nu sunt numai căprioare în aceşti munţi, ne da lămuriri domnul Alexandru V., tovarăşul nostru; se găsesc aici şi cerbi; deasemenea nu lipsesc mistreţii şi urşii. De aceste din urmă fiare ştie mai multe decât mine părintele Isidor.

Părintele Isidor ena al doilea tovarăş al nostru localnic, într-adevăr, sfinţia sa părea a şti mai multe, întrucât avea de-a face cu mistreţi şi urşi nu numai în sălbătăcia lor, ci şi acasă la sfinţia sa. Pă-rintele Isidor avea nume bun de îmblânzitor 51 săl-bătăciunilor.

Chiar în ajun, la prima noastră întâlnire cu pă-'ntele Isidor, ne făcusem încredinţarea (eu şi priel ţinui Aurel Comşia) că faima acestui simpatic cleric avea bun temei.

Când ne-am coborât din tren în gară la Miercurea, ne-a întâmpinat un bărbat mărunţel, cu ochi blânzi şi l cu surâs amical. Barba blondă, redusă simţitor din foarfece, era mai mult a breslei noastre decât a breslei sale. Când am ieşit cu sfinţia sa în dosul gării, am avut cea mai plăcută surpriză. Părintele Isidor ne-a prezentat pe Griţa şi toată tovărăşia.

Griţa era o frumoasă şi bine crescută femelă de mistreţ, care, cum a văzut pe stăpânul ei, a înaintat şi a dat glas. Până atunci stătuse acolo cuminte şi aşteptase. Tovărăşia Gritei era alcătuită din doi dulăi de cea mai bună rasă ciobănească şi trei oi, care se lăsau călăuzite de Griţa şi de dulăi.

Am umblat pe stradă vorbind de unele şi de altele; compania ne urma cuminte. Din când în când scroafa de mistreţ venea până la mâna stăpânului său şi gro-hăia cu delicateţă. Aşa am ajuns acasă la părintele. Acolo mai erau nişte bufniţi blânde, care zboaţă prin târg şi se întorc înapoi; nişte cucoşi care cântă la comandă, şi nişte găini trecute din starea de persecuţie şi sclavie la o situaţie mai veselă şi mai nobilă de tovarăşe ale omului.

Când a fost să plecăm la munte, dulăii şi mistreaţa au fost cei dinţai la poartă, gata să ne întovărăşească în orice parte a lumii. Părintele Isidor le-a explicat că noi oamenii ne ducem în pădure şi sălbătăciunile trebuie să rămâie în oraş. Scroafa şi dulăii au înţeles şi oile, fiind majoritate, s-au supus şi ele.

Această Griţa e un animal amabil şi devotat, după cât am aflat noi. Întovărăşeşte pe stăpânul său în pădure. Câteodată părintele Isidor o lasă dormind şi se depărtează. Atunci mistreaţa îl caută, harnică şi ageră ca un copoi, până ce-1 găseşte, exprimând în chipul cel mai evident bucuria revederii. Clericul nostru vânător nu e la primul său mistreţ îmblânzit, a mai avut şi alţii. A avut şi lupi domesticiţi; pe unii din ei i-a întrebuinţat la vânătoare. ' Printre aceste simpatice fiare, care simţesc prieti-nia omului şi răspund cu sentiment şi inteligenţă, părintele a avut, la epoci diferite, şi doi urşi. Unul, crescut de mic, a devenit îndată familiar şi mucalit. Trăia în casă, primea hrana din mina stăpânilor ori a bucătăresei, urma pe preot pe drum şi în târg.

Părintele Isidor face parte din acei oameni în care sălbătăciunea găseşte, la prima vedere, altceva decât duşmanul vechi, prigonitorul crâncen din veacuri. Iri ochi, în atitudine, în emanaţia întregii fiinţi, bietul animal duşmănit cunoaşte pactul de pace şi iubire şi îl acceptă. Astfel, de câtva timp se realizează în parcurile de protecţie ale animalelor sălbatice, mai cu samă în America, această minune nouă. Se vede că răutatea nu-i fundamentală în sălbătăciune, ci e un rezultat al persecuţiei omului. La iubire, animalul sălbatic răspunde cu încredere. Aşa încât, pe această cale cotită, a împrietinirii cu cele mai crâncene fiare, omul poate va ajunge să se împrietinească cu semenul său omul.

Asta a vrut să spuie şi Musu.

Musu a fost ursul cel blând şi cuminte, de care am povestit mai sus. Aşa de blând, încât umbla singur prin vecinătăţi, şi aşa de cuminte încât, într-o zi de sfântă duminică, pe când

părintele Isidor îşi ţinea predica în amvon după leturghie, Musu a intrat în biserică, a privit, s-a orientat, şi-a făcut dTum printre oamenii destul de înfricoşaţi şi. S'-a suit şi el în locul unde se afla domnul şi prietinul său.

Puţină vreme după asta, vlădica, făcând o blinda şi amicală mustrare părintelui pentru fapta lui Musu pentru tulburarea şi înfiorarea ce stârnise în dreptcredincioşi şi pentru necuvenită intrare a unui ani mal într-un loc sacru, tovarăşul nostru vânător părintele a dat următorul răspuns:

— Mă rog să fiu iertat, prea sfinţite, pentru fapta ursului. Duipă ce 1-am scos din sfântul locaş, 1-am întrebat ce pofteşte şi de ce s-a suit în amvon. Mi-a răspuns că dorea să ţie o predică. Ce fel de predică?

Voia să ţie o predică, să audă nu numai oamenii care erau atunci de faţă. Oameni buni!

— Dorea să cuvinteze Musu – dulci şi frumoase cuvinte spun car ţile voastre sfinte despre iubire. Zadarnic le spun, căci eu văd că oamenii se duşmănesc şi noroadele bat războaie. Pe când noi suntem, în ograda părin ţelui Isidor, atâtea vietăţi felurite: urs, lupi, vulpe, mistreţ, câni, oi, găini, vulturi şi bufniţe, şi văd că putem vieţui în bună învoire, căci Dumnezeu a vrut să cunoaştem chemarea blândeţii. Faceţi şi voi, oa meni, cum faoem noi, ucenicii părintelui Isidor.

Istoriile acestea erau prea adevărate, ca să fie vesele până la sfârşit. După ce am pescuit o vreme pe Modoraş în sus, am făcut popas la casa paznicului secui, şi am rugat pe tovarăşul nostru vânător părintele ca să urmeze cu interesantele lui informaţii despre sălbătăciuni.

— Cu răbdare şi iubire se pot face toate, ne încre dinţa sfinţia sa. Arn avut bucuria să izbutesc a-mi apropia ceea ce părea pentru totdeauna depărtat de om. De la paradisul primitiv, zidirile lui Dumnezeu s-au desfăcut, răspândindu-se într-o diaspora a duşmăniei. Nu-i însă o duşmănie definitivă. Trebuie să ne întoarcem la raiul înţelegerii printr-o lucrare rare se cuvine s-o săvârşâm noi oamenii,

fără vio-f ntă şi ^ră asuprire. E cu totul altceva decât ceea fac îmblânzitorii din menajerii, care operează cu fierul roşu, furca şi biciul.

Deci aveam o lupoaică blândă, care trecea într-o ^radină din apropiere şi se juca cu copiii doctoresei. Ti aştepta să mănânce pânea cu lictar; cum rămâneau rnânjiţi pe obraji, lupoaica îi spăla cu limba până ce deveneau iar frumoşi. Era pentru doctoreasa noastră un serviciu. Un serviciu pe care domnia sa 1-a apreciat aşa de puţin, încât, drept recunoştinţă, într-o zi a prezentat lupoaicei o îmbucătură dulce în care era ascuns un hap de stricnina. Lupii turbă ca şi cinii, argumentase această femeie de ştiinţă, şi s-ar fi putut întâmpla ca lupoaica să turbe şi să puie în primejdie cele două odoare ale dumnisale.

Musu, cel care se suise în amvon să predice, a găsit într-o dimineaţă portiţa deschisă la celălalt vecin al meu, căpitanul. A intrat să facă o vizită. A vârât capul pe uşa unei camere. Cucoana încă nu se sculase şi s-a spăimântat, dând un ţipăt cumplit. Musu s-a retras, cu sfială; însă, pentru îndrăzneala lui, domnul căpitan, chemat în pripă, i-a dat pedeapsa ultimă şi definitivă, doborându-1 c-un glonte.

Sfârşit asemănător au avut şi altele din fiinţile mele blânde, care s-au încrezut în om.

Ploua în pădurea de brad şi vremea era destul de rece. Aşa că ne-am urmat sfatul în odăiţa caldă. După ce s-a întunecat, a venit s-asculte şi paznicul istorisirile noastre. Înţelegându-le în parte, sau înţe-tegându-le în felul său, a crezut că trebuie^să contribuie şi el la îmbogăţirea cunoştinţilor noastre vână-toreşti c-o întâmplare pe care a avut-o şi dânsul c-o ursoaică.

Cum el vorbea secuieşte şi eu nu înţeleg!; it>a asta, am început să mă gândesc la altele, îndată însă am fost atent şi m-am întors către povestitor.

Badea Micloş avea o faţă expresivă pe care ceteam cu uşurinţă sensaţii variate. Am văzut că H fricg de ceva. Am înţeles, după semnele mânilor, că ursoaica era mai înaltă

decât el. După alte semne că puii ursoaicei erau încă mici. Puşca îi era în spinare locul era strâmt. Deodată ursoaica dă două răcnete înfricoşate.

Aşa fel a răcnit acea ursoaică prin glasul lui Micloş, aşa fel şi-a înălţat labele cu ghiarele atârnând, aşa fel şi-a ridicat coşul pieptului spre bagdadie, unde se învăluia lumina lămpii, încât am avut un fior. Femeia omului, copiii au crăpat uşa să vadă şi ei cumplirea şi primejdia din odăiţă.

Astfel am aflat, în valea Modorasului, întâmplarea cu o ursoaică. Părintele Isidor asculta cu o tristeţă ironică întâmpLarea paznicului.

— Micloş se jură „pe onoarea lui", mi-a comunicat sfinţia sa, că a zăcut „după aceea" trei săptă-mâni.

Ploaia suna monoton pe acoperişul de şindrilă. Badea Micloş închină paharul de vin şi-1 dădu de duşcă. Totuşi – mă gândeam eu cu emoţiune – nu numai animalele părintelui Isidor se pot înţelege; ci şi oamenii care vorbesc limbi deosebite.

HISTRIA.

Mă aflam, cu doi tovarăşi, la movilele de cătră Caranasuf. Bâzâia vântul în spinării şi-n ierburile rare sălbatice. Soarele de sfârşit de septemvrie răsărea aprinzând văpăi în pustietatea şi-n lărgimea lacului Sinoe; deasupra întinderilor încreţite, ici-colo, foarte rar şi departe, se înşira cite un zbor de raţe ori de lari.

În urma noastră, pe drumul de năsip pe care venisem, la malul unei gârle, sta pitită cherhanaua lui Sava. Pescarii se grăbesc să prindă chefali la garduri şi coteţe; căci, cum se răcoreşte vremea, prevestind asprimile lui noemvrie, chefalul se pregăteşte să se întoarcă la obârşia lui, în Marea.

Dincolo de cherhana se profilează pe lac rămăşi-ţile cetăţii Histria, pe care o sapă şi o scot din propria ei cenuşă şi din uitarea veacurilor nişte sihaştri harnid: doamna şi domnul Lambrino şi inginerul Coliu.

Cel dinţai, Pârvan a deschis taina Histriei acum douăzeci şi ceva de ani şi lucrările vor mai dura câteva decenii. In chiar numele acestui mare şi iscusit arheolog se afla cuprins şi 'destinul morţii lui pr grabnice, căci el cel dinţai dintre pionierii Histri s-a dus către strămoşi, şi Charon i-a călăuzit c barca sufletul pe o apă tot aşa de amară şi de tristă ca şi Sinoe.

Locul unde mă aşezasem cu tovarăşii mei era cârni tirul vechei Mistrii.

Oraşul Histria era „atunci" port al Pontului Euxin; Sinoe, Duingi şi fundurile goale de astăzi alcătuiau un golf liniştit, intrat adânc spre ţinuturile de cereale şi spre drumurile Dunării şi Daciei. De vreo treisprezece sute de ani istmul Chituc a împotmolit legătura golfului cu marea şi neguţătorii greci n-au mai putut să-şi aducă aici năvile; deci au abandonat aşezarea. Roiurile de hoarde au adaos lucrarea lor harnică operei încete a timpului şi, când rătăcea Pârvan prin acest colţ dobrogean, căutând semnele activităţii şi vieţii de odinioară, a găsit lipoveni bărboşi prinzând chefali la garduri şi păstori zbârliţi con-ducând turme de oi peste grindul ars de secetă către fundul vechi al mării, unde creşte din nomol şi nisip salicornul roş-închis.

Grindul Histriei alcătuia atunci o insulă a golfului. Convoiurile funebre veneau în luntri către aceste movili unde stăteam noi, cu cântări şi cădelniţări de miresme. Abordau şi duceau cu riturile consacrate şi bocete pe morţi la gropniţile lor. Într-o movilă se aşezau repauzaţii unei familii sau a unei bresle. Criptele zidite şi sarcofagiile au fost de mult violate. Şi astăzi încă umblă la aceste gorgane căutători de comori. Cei care au cercetat cu pietate au mai găsit urme ale puţinei bogăţii a morţilor. Pe când pluteau bărcile pe braţul de mare, împrăştiind fum şi cântări, cei vii socoteau că duc pe iubiţii lor la odihna veşniBietele oase de mult s-au risipit şi s-au ameste-ciel'cll ţărâna din care creşte porumbul plugarilor de C3 Caranasuf. Pulberea lor a plutit pe mare şi pe

* turi şi s'a înalt3* ac°l° unde zboară cocorii cei V' chemări jalnice. Din pulberea lor ninsă pe păiuri uscate s-au ridicat firele de toamnă care se nuesc funigei sau matasa morţilor; pe unele din ste fjre stă îmbarcat câte un painjen minuscul şi boarea ce vine dinspre mare îl mână peste peisagii dezolate cătră alte ţintirimuri ale Dobrogei.

Unul din aceste fire fine, cu punctul lui aproape invizibil, vine spre mine de cătră Chituc peste apele lui Sinoe şi-mi atinge tâmpla. Desigur, şi eu mă voi culca odată la fel cu cei de demult, într-un somn al neliniştii eterne. Şi vor pluti peste pulberea mea aceiaşi cocori.

Căci s-au stârnit cocorii de pe toate grindurile cătră interior. S-au stârnit de soarele dimineţii şi de apariţia ţăranilor care vin să-şi strângă recolta. Pentru sătean, paserile acestea mari, cu picioroange şi cu gât lung, sunt un blestem; căci în fiecare noapte invadează lanurile şi ogoarele, ciocănind cu pliscurile lor ascuţite în ştiuleţi. Cocorii însă au un drept mai vechi şi odihna lor de noapte pe aceste grinduri a fost din veci binecuvântată de Ziditor. Deci, când se împânzeşte deplin lumina pe Sinoe, cocorii lui Dumnezeu, miile de cocori, zecile şi sutele de mii de cocori se ridică succesiv dând glas şi umplând de zyon împrejurimile. Cârduri după cârduri vin ţipând, V|slind peste lac, peste grinduri, peste fundul uscat al mării; se învârtejesc aşa vreme de un, ceas, fără încetare, trecând la locurile unde petrec ziua. Tu şi cu tovarăşii mei îi aşteptam la mormintele n°tilor, ca nişte vânători cu puţină nădejde. Am veanu – Opere, voi. 15 venit mai mult ca să le vedem mulţimea şi evoluţii] Cocorul e o pasere puternică şi ageră. Zborul i.6-arareori.

— Poate numai pe ceaţă ori vânt, sau prin tr-o surprindere.

— Se apropie de bătaia puştii când stau la odihnă în „baltă” (adică pe fundul măr” vechi), ori pe o aşezătură a unui grind, îşi iau cele mai bune măsuri de pază. Am prilejul să le vad rân duiala chiar în dimineaţa asta.

Am aşteptat un timp în groapa din vârful unei movile. Aici au încercat ciobanii să sape şi să ga-seascâ o comoară.

Au crescut în săpătură spinării nalte, între care stăteam bine adăpostit. Zborul cocorilor se desfăşura la mică înălţime, încât le puteam amănunţi cu ochiul liber silueta elegantă; însă direcţia pe care o luau era totdeauna prin laturea movilelor, deci niciodată nu i-am putut avea deasupra. Un stol s-a aşezat în preajma mea, în marginea unei porumbişti, la cinci sute de metri depărtare. Grupele păreau a se desfăta, fără grijă, de tihna locului şi a soarelui; însă puţin mai la o parte, pe o ridicătură mai pronunţată a terenului, câţiva dintre ei stăteau neclintiţi, drepţi şi atenţi, ca nişte adevărate străji în armură. Şi totuşi, la doua sute de paşi, gospodarii tăiau cu secerea strujenii şi pe drumul porumbiştilor umblau oamenii cu căruţa. Aveau ei ştiinţă că dintr-acolo nu-i primejdie. Primejdia nu putea fi decât dinspre movilele morţilor. Aici au obicei să se aşeze din când în când vânătorn. Într-o sută de dimineţi nu s-a aşezat nimeni, şi ei au ocolit fără pricină locul. Dar într-a o sută una zi, iată, s-au aşezat.

— Şi rânduiala lor învăţată m veacuri s-a dovedit folositoare. Cum am plecat de la movili, stolul de jos s-a săltat în aer trâmbiţând; observatorii au constatat că în locurile de primejo1 „mas numai vântul dimineţii susurând; deci gru-3 [se apropie şi sentinelele se schimbă chiar la mar-Pe unui dâmb, aşa încât toată vâlceaua şi tot ţărmul facului să fie supravegheate.

_ rjacă am fi acuma la movile, zice unul din noi, am putea trage de aproape.

„Dacă am fi”.

Cocorii dau glas în urma noastră, răspunzând acestei cugetări vânătoreşti.

Sunt foarte bine încredinţat că n-am venit la Histria nici pentru cocori, nici pentru cherhana. Am fost la cocori, ca să văd cimitirul; am găsit o dezolare indiferentă; arn plecat de-acolo simţind pe tâmplă şi pe pleoapa stângă un fir de

funigel, iar în urechi zvonul cocorilor, stăpâni ai pustiei. Mă duc la cherhanaua de la Duingi, ca să am de acolo o nouă vedere a cetăţii.

Lî*

Astă-primăvară, au intrat, venind de la Marea, puii de chefal, în lungime de patru centimetri numai. S-au hrănit, au crescut şi s-au îngrăşat la văratic; acuma, când vor să se întoarcă la adâncimile mării, au măsura lor mijlocie de douăzeci de centimetri. La anul nu vor mai veni la Duingi; aici e locul puieţi-lor; la anul petrec şi cresc în alte părţi şi li se schimbă numele. Cheâalilor mari li se spune >„la-banb. Pe aceştialalţi au învăţat a-i prinde de mii de ani oamenii la gârle închise cu gard, unde aşează coteţe. Ieşirea din lac a chefalilor se face aşa de strâns şi de des, încât îţi înlătură palmele pe care le-ai pus la gingia gardului, ca să-i opreşti. Vin unul llngă altul suprapuşi în etaje, ca să nu-i apuce îngheţul. Dacă vremuieşte prea de timpuriu, se~ întorc Cu Pântecele în sus şi asupra lor se grămădesc lari Şl Pescăruşi de toate neamurile, cârcâind şi ospătând, agopână ce vin pelicanii, care isprăvesc în tăcere nisind tot în pliscurile şi guşile lor înfricoşate. Câsf gul pescarului trece atunci în pungile cormoranii şi babiţelor.

Toate acestea sunt preocupări şi dureri ale oarne nilor noi, care nu ştiu că în preajma lor se ridic” din adormire Histria, colonia Miletului. Se ridică din adormire ca o fantomă, bună să le sparie vitele şi copiii. Se vede de aici Histria? Ei nu ştiu nimic de aşa ceva. S-ar fi dezgropat la malul lacului Sinoe nişte bolovani. Ce-o ţi asta, nu se ştie. Îşi pierd unii şi alţii vremea cu pietre, când ei nu-şi văd capul de năvala chefalilor la gard.

Insă cetatea moartă se vedea cu totul altfel decât din alte puncte. Intre malul lacului Duingi şi grindul Histria se adânceşte uşor „fundul bălţii”, vechi fund de mare, cu năsipuri uşoare. Soarele s-a înălţat către amiază şi dintrodată un cordon de salcâmi din dreapta, clădirile nouă ale cetăţii şi zidurile dezgropate se profilează intre două

luciuri de ape, unul luciul lui Sinoe, cestălalt un luciu iluzoriu. Niciodată nu mi s-a părut mai potrivită denumirea populară a fenomenului: apa morţilor.

Pe fundul vechi al mării poposesc acum cârduri de cocori. Automobilul ne duce în toate direcţiile şi stir-nim într-un răstimp o vulpe, pe care o gonim un sfert de ceas pe ţărmul lacului, până ce se mistuieşte în mijlocul unei ciurde de oi.

Intre sfărâmăturile cetăţii arn găsit câteva dintre acele gâze ce se numesc mantis religiosa şi care trăiesc numai sub cerul mediteraneu; erau cenuşii şi, îndată ce le liberam, îşi reluau atitudinea de rugăciune – ru” găciune pe o gropniţă antică. Şi tot în apropiere arfl erit 0 tufă de merişor; e o plantă care stă şi în mea iernii verde şi lucie, iar floarea, cu corolele în Vf x e de un dulce albastru celest. Şi în vechime, ca CUo? Î era floarea mormintelor.

Gj O-b^i „ ' Tntr-una din zilele liniştite pe care le-am petrecut. Sihăstria actuală a Histriei, arn făcut cu barca cu velă o expediţie către Chituc, apoi către un grind care „e spun6 că ar fi al raţelor. E un grind al singurătăţii.

Singurătate pare a îi numele întregului acestuia ţinut, unde acum două mii şi ceva de ani elinii neodihniţi au întemeiat o viaţă somptuoasă şi civilizată.

Întâi insula întreagă era ocupată de oraşul Histria. După mărturia uneia din plăcile de marmură care au ieşit la lumină, histrienii cei mai de demult, în unire cu alte aşezări greceşti ale Mării şi Dunării, au făcut legământ de alianţă, apărare şi comerţ cu un vechi rege dac, anterior marelui Boerebista. II chema Rema-xiu şi stăpânirea lui era intre Dunăre, Tisa şi Nistru. Salut pe acest strămoş al cărui nume doarme în singurătăţile de la Sinoe.

Din veacul VI înainte de Hristos până în veacul III după Hristos, histrioţii au făcut comerţ cu Dacia şi au r-lutit pe Pontul Euxin către insulele greceşti şi pă-mintul Asiei Mici. La această din urmă epocă, suferind crâncen de năvălirea, risipirile şi pârjolul goţilor, din dărâmături au ridicat cetate. E o cetate puternică; zidurile exterioare le are din piatră

cioplită. Turnurile de apărare ale porţii, lărgimea întăriturilor, edi-jiciile publice, termele de marmură şi mozaic dau per-tectă dreptate reflecţiei lipovanului nostru barcagiu, ve”it de] a Jurilovca.'

~ Hm! Exclamă el cu mirare, oamenii aceia de demult au avut cap.

Asta o spune unul din zbârliţii şi speriaţii „are t, > mirosind a dohot şi spirt pe lingă şi peste morminteT nobile. Căci valurile lor neostoite, de la goţi pâns i huni, slavi şi tătari au zdrobit ş-au spurcat aşezării unei civilizaţii luminoase.

Lingă mărturia acestor ziduri şi a tuturor cioburilor de ceramică şi marmură care se desmormântează necontenit, stă acelaşi cer, care insă altădată era mai zâmbitor. Lucrătorii vechi, pe care-i călăuzesc de ani doamna şi domnul Lambrino şi inginerul Coliu, au deprins destulă arheologie de când scot bucăţică cu bucăţică oale, ulcioare şi talere, şi desfac din mormânt aşchii de marmură, fibule şi cupe.

Ei ştiu, când sapă într-un compartiment că, după cioburile bizantine, vor da de altele romane, pe urmă de ceramică, pe care e zugrăvit şi smălţuit un ţap sălbatic. Mai au de săpat două zile' şi dau de zugrăveala raţei.

— Am dat la ţap, zic ei; poimâne ajungem la raţă.

Ţapii, raţele şi lebedele se înşiră în atelier; unele din oale şi talere iau aspectul şi forma veche, sub mâna dibace a doamndi Lambrino.

Ieşind la ţărm dintre ziduri şi din trecut, văd în larg o teorie de lebede a căror siluetă e reprodusă exact în smalţ negru pe ciobul ce ţine în mână tovarăşul nostru inginerul Coliu. E un spectacol rar şi delicat pe întinderea verde de ape. Număr, în monomul larg desfăşurat, o sută douăzeci de lebede. Sunt şi pui între ele – cu penajul încă negru. Mai în fund, la un grind, deosebesc cu binoclul şapte ori opt părechi de pelicani-Prin laturea cetăţii trec tipind jalnic cocorii de la morminte.

O lumină puternică bate deasupra lacului. E o lumină ca dintr-un veac de aur.

Straniu şi frumos nume Sinoe! Nu-mi trebuie. ^n filolog ca să-i găsească originea. Nicf sCultând zvonul valurilor la ţărm, simt cântând ceva nirria mea – ca un distih uitat: în in”

Lacul Sinoe suna Din cioburile de amfore ale trecutului.

IAŞII, PRIMĂVARA.

Lasciate ogni speranza voi ch'entrate.

Nessun maggior dolore che ricordarsi del tempo felice nella miseria.

Iaşilor i se potrivesc multe din sentinţele întristate pe care le-aţi emis poeţii în curgerea timpului, încercaţi şi dumneavoastră, cu cele pe care le găsiţi în cărţile dumneavoastră predilecte. Am socotit mai potrivite aceste vechi terţine ale lui Dante, întâi pentru că, au în ele ceva aproape profetic, al doilea pentru că le înţelege fără greutate oricine le ascultă şi nu risc să cad iată de dumneavoastră în păcatul semeţiei. Nu spunea oare badea Cârţan, pe care generaţia tânără nu 1-a mai apucat, că „talienii” vorbesc ca şi noi românii, însă niţel cam stricat?

Se potrivesc aceste versuri Iaşilor mai cu samă la începutul acestei primăveri – aş putea spune mai curând: la siârşitul acestei ierni.

De câte ori m-am dus acolo în ultimele săptămâni, aşteptam, cu prietinii pe care-i revedeam, o rază de soare şi o vestire de primăvară. La Bucureşti erau toate semnele înoirii; la Iaşi necontenit se întorcea vântul din crivăţ, spulberau viscolele şi se cobora termometrul cătră temperaturile polare. Părea pierduta orice speranţă, întristarea noastră sporea când ne aduceam aminte de timpurile fericite.

Timpurile noastre fericite au fost când cântam ca. Dintre dumneavoastră acum:

O gioventu, primavera della vita, O primavera, gioventu del anno.

Primăvara vieţii nu se va mai întoarce. Tinereţa nului o aşteptăm cu o emoţiune pe care o avea şi firigore Alexandrescu exact acum o sută de ani: Să stăpânim durerea care pe om supune.

Si totuşi va înflori iarăşi acest vechi şi frumos Iaşi al tinereţii noastre. Vor înflori întâi caişii, apoi cireşii, apoi merii, apoi trandafirii. Vor înflori în grădinile unde s-au desfătat bătrânii noştri, fie orăşeni de rând, fie boieri din protipendadă. Vor înflori în grădinile părăsite ale sfintelor mănăstiri; vor înflori pe mormintele celebre. Când cel din urmă poet tânăr, care n-a împlinit încă douăzeci de ani vârsta, îl va privi într-o dimineaţă limpede de pe dealurile de la Păun şi Repedea, îl va vedea răsfirat subt o ceaţă misterioasă ca subt un abur de legendă şi va simţi tresărind în sine chemarea celor ce nu mai sunt.

Întâi vor curge toate dezgheţurile; şi pâraiele primăverii vor lepăda la râpă impurităţile. După aceea, într-o zi sfântă de aprilie, când nu-i pic de vânt şi soarele împânzeşte aur, oamenii se vor uita cu plăcere unii la alţii şi vor fi toţi prietini. Au lucit în peisagiul nou primele flori rozalbe. Strada Carol, vechiul Podu-verde, uliţa boierimii, cântă în grădinile ei cu zuzuit subţire de albine. Lumea se îmbulzeşte spre Copou; unu trec mai departe, spre dumbrava de la Breazu. ^ara, suflă o adiere caldă dinspre miazăzi; s-aud în 'nalţime, suprapuse şi amestecate, chemările paserilor Călătoare, care au trecut ieri Mediterana şi se duc cu grăbire să însenineze peisagiile septentrionale.

În noaptea asta se opresc cântăreţi în grădini. O > două vor sta cu sfială intre muguri de flori, apoi i' un ceas anumit, grangurii vor începe să facă lar'nr dând buma-dimineaţă oamenilor, într-o sară, la râs” ritul lunii, vor prinde să bată privighetorile. Mai sunt nişte tufărişuri pe râpa Ţicăului si, la un cuib vechi vine o păreche nouă, care se trage dintr-un amor de acum şaizeci de ani, când o păreche tot aşa de isteaţă cânta unor poeţi care de mult au murit.

Pluteşte în câte un scurt fâlâât cucul pe deasupra Copoului şi ne chiamă. Pe toţi cei care au plecat, pe toţi cei care au murit, îi chiamă această pasere a solitudinii.

În locul acesta, pe care mi 1-am ales ca să vorbesc, nu mă poate contrazice nimeni. Deci pot afirma cu toată pasiunea că primăverile laşilor au fost şi sunt cele mai frumoase primăveri.

Cele care au fost rămân aşa de frumoase pentru că nu mai sunt. Cele de acum, pentru că nu vor mai îi. Prin lumina celor de altădată au trecut Dumitraşcu-Vodă Cantemir, Ion Neculce şi Miron Costin. S-a înfoiat în măreţia sa Vasilie-Vodă; a plâns domniţa Ruxanda când i-a venit împeţit Timoşa Hmelniţki. Boierii de la 1800 au hălăduit aici fără grijă. Dintre ei s-a ridicat un Vasile Alecsandri, un Anastasie Panu, un Costache Negruzzi, un Alecu Russo, un Mihail Kogălniceanu. Primăverile vechi 1-au văzut şi pe I°-niţă Tăutu, şi pe Gheorghe Asaki. Pe unde au trecut toţi se vor ofili şi florile primăverii acesteia. Toţi citi au fost, de la convorbiristi la „Contimporanul" Şi „Viaţa Rornânească" şi care au rămas acolo, Creanga-Gane, Anghel, Beldiceanu, Topârceanu vor participa la înflorirea înaltei grădini de la „Eternitate". _

De aceea primăveri ca acolo nu sunt în alte pan pace ţie, cetate a Goliei încununată cu rorusca. Pace ţie, biserică de la Bărboi, unde odihneşte întru Domnul cel ce a scris „Cântarea României". P^ce ţie, profil bizantin al Sâântului Sava, unde poposeau drept-credincioşii mitropoliţi din Orient. Pace ţie, catedrală a rnarelui Veniamin Costache. Pace ţie, juvaer al Ţj-ei-Ierarhilor. Pace ţie, sfinte Neculai cel bogat. Pace tje, palat al voievozilor. Pace vouă, mănăstiri şi ce-tăţui de la Galata şi Frumoasa, Hadâmbu şi Aron-Vodă. Pace vouă, podgorii care veţi da vin nou. Pace vouă, morţi din veac. Pace vouă, tinerilor care vă veţi duce pe calea tuturor.

Pe fetele frumoase ale laşilor le-au cântat totdeauna poeţii. Despre ele a spus şi Topârceanu:

— La Iaşi fetele sunt din ce în ce mai frumoase.

Pace vouă, căci frumuseţile sunt trecătoare şi din strălucirea lor nu rămâne decât ceea ce au fixat pentru totdeauna poeţii care nu mai sunt.

Peste fulguirea de flori şi învăluirile de frunze moarte se înalţă un suflet. Aceasta e justificarea şi cununa nevestezită a acestui loc unic.

Pe când înfloresc acolo grădinile, îngăduiţi-mi să vă povestesc o întâmplare. O întâmplare veche, petrecută cu mulţi ani înaintea războiului celuilalt.

Cred că tuturor celor care au trecut de al cincilea deceniu li se întâmplă ce mi se întâmplă mie, când „voc oameni şi lucruri din acea epocă îndepărtată. Nu vi se deschide şi dumneavoastră – acelora care roă puteţi înţelege – o zare de tihnă, subt un cer Wind? E o lume pentru totdeauna scufundată; e paradisul generaţiei care împlineşte acum şaizeci de ani.

Ytiu prea bine că fiecare vârstă îşi are paradisul ei' Pe care îl pierde. Totuşi atunci a fost ceva ce nu mai este; ceva ce nu se mai poate înţelege; ny aşteptam spectrul neliniştii la fiecare sonerie a ornicului.

În acea epocă de linişte locuiam la Folticeni. Dar mă duceam foarte des la Iaşi ca să-mi văd prietinii. Am plecat cu Artur Gorovei într-un tren de sară, care trebuia să ne depuie la Iaşi cătră ora 22, cum se spune astăzi.

La Dolhasca am schimbat trenul. In vagonul în care ne-am suit, compartiment de clasa întâia, am găsit pe Gheorghe Coşbuc, singur. Venea de cătră Botoşani şi Dorohoi, unde ţinuse conâerinţi la cercuri culturale. Privea pe geam primăvara târzie şi grăbită a Moldovei de la miazănoapte, şi murmura stanţe, cum ii era obiceiul.

Când 1-am abordat, s-a veselit şi a ieşit din izolarea în care se scufundase. Ne-a întrebat de sănătate; s-a interesat unde ne ducem. A aflat că ne ducem la Iaşi şi ne-a mărturisit că se întoarce la Bucureşti; apoi după o clipă, s-a hotărât să meargă şi el cu noi.

— Merg şi eu să văd laşu-nâlorit, ne-a spus el.

Avea a ne face şi nişte comunicări importante, precum am văzut numaidecât, după ce – la Paşcani – ne-am suit în „mârţoaga” respectivă, cum i-a spus badea Gheorghe: un tren provincial şi fără toane.

Cei care nu 1-au cunoscut şi nu 1-au apucat pe badea Gheorghe Coşbuc să afle că era un tovarăş încin-tător. Era aşa de îngăduitor, aşa de bun, aşa de modest.

— Cum nu mai sunt într-adevăr, astăzi, literaţii. Mai cu samă pentru blândeţa şi lipsa lui de morgă mi-a fost scump totdeauna şi probabil că el simţea asta în toată purtarea mea faţă de el; de aceea întâl-nirile noastre chiar de la început s-au aşezat sub semnul prietiniei.

O parte a „comunicării1” lui Gheorghe Coşbuc privea opera lui Dante, care în acel răstimp îl preocupa în chip covârşitor. Stihurile pe care îl surprinseseră că le bombănea singur erau din „Divina Comedie”.

— Comunicarea mea, zicea badea Gheorghe, v-o fac şi domniilor voastre în acest tren ce ne duce în cel mai frumos oraş al regatului, dar ea e destinată mai ales cărturarilor care se ocupă de opera poetului florentin. Am soluţionat o problemă care de multă vreme a părut fără soluţie comentatorilor. Anume, acei oameni meticuloşi care se năpustesc de veacuri asupra „Divinei Comedii”, acumulând note la fiecare vers, n-au putut să deslege o nepotrivire pe care au găsit-o în anume stanţe, o nepotrivire a datei calendaristice cu socoteala sărbătorii Paştilor.

Se ştie că sfintele Paşti e sărbătoare mobilă. Aşezarea Paştilor e în legătură cu luna plină a lui martie şi cu Pastile evreilor. Pastile cade în prima duminică ce urmează lunii pline din lumina lui martie, cu condiţia să nu coincidă cu aceeaşi sărbătoare a evreilor. Dacă e coincidenţă, se amână cu o săptămână. Făcând pascalia epocii, comentatorii n-au găsit corespondenţă intre acele stihuri ale lui Dante şi calendar. Prin urmare, li se părea că Dante a greşit şi a încurcat acea duminică pascală.

Eu însă am aflat ce este, urma Coşbuc; pot dovedi că au greşit criticii, iar poetul, cum e firesc, nu poate greşi. La epoca lui Dante, veacul XIV, lumea apuseană se călăuzea încă după calendarul iulian; reforma papei Grigore a venit mult mai târziu. Dacă facem, cu privire la Pastile pomenit în opera lui Dante, socoteala după calendarul iulian, găsim că greşala a fost numai în capul unor învierşunaţi şi nemilostivi şoareci de bibliotecă, pentru motivul simplu că aceşti şoareci erau catolici şi socoteau pascalia dupl moda gregoriană. Ce ziceţi de asta?

Noi nu „ziceam nimic; eram încântaţi că badea Gheorghe e bine dispus şi spune lucruri interesante. L-am poftit să puie deocamdată la o parte problema şi să ne reciteze versiunea morţii lui Ugolino.

Am ascultat stihuri, plimbându-ne pe uliţi liniştite şi singuratice în vechiul Iaşi.

Ne plimbam pentru două motive: unul minor: nu se aflau odăi libere la niciunul din hotelurile capitalei Moldovei; al doilea, major: era o noapte de primăvară, cu lună albă; eram bine dispuşi, ascultam versuri frumoase, şi, din când în când, în preajma bisericilor antice şi a mormintelor uitate, ne opream ca să privim, cu ochii uimiţi, fantomele amintirilor.

Aşa am rătăcit până târziu după miezul nopţii ş-am ajuns între grădinile de la Copou; apoi ne-am întors. | Luna bătea de la amiază. Deodată, pe un zid înalt, ne-a descoperit un aâiş-reclamă, foarte răspândit în acel timp. Era vorba de ciocolata care se chema Be-rindei. Afişul de reclamă înfăţişa o femeie tânără şi frumoasă purtând o ceaşcă de ciocolată din care văr-sase o parte jos. Ca să aibă prilej desenatorul să adaoge şi un câne, care cu nespusă plăcere linchea ciocolata picurată la picioarele persoanei tinere şi frumoase.

În acea noapte destinată lunii, poeziei şi comentariilor, badea Gheorghe a rămas câteva clipe privind imaginea,

apoi a improvizat următorul catren, pe cară nu 1-am uitat: lată-afişul. Dacă vrei, Pilda este foaite-adâncă.

Ciocolata Berindei numai cânii o mănâncă.

I.

RĂDAŞENII.

Aşezarea despre care vreau să vorbesc se găseşte în nordul Moldovei la trei kilometri depărtare la Folticeni. Interesul ce se leagă de satul Ră-dăseni e deosebit de cel care ne mină cătră pitorescul munţilor şi plaiurilor noastre; frumuseţa de aici e un rezultat al muncii neîncetate şi a dragostei omului pentru colţul său de lume; în Rădăşeni mi-a plăcut totdeauna să văd o nădejde a viitorului în ceea ce priveşte satul nostru în general; livezile lui de fructe, gospodăriile-i frumoase şi oamenii lui ridicaţi la un nivel apreciabil de conştiinţă şi demnitate mi-au proiectat în viitor posibilităţile populaţiei noastre rurale: îh asta am găsit un reconfort sufletului meu între năcazurile şi tristeţile timpului.

În ce priveşte trecutul acestei aşezări, ne aflăm în faţa unei taine. Istoria neamului nostru a fost aşa de tulburată, invaziile repetate au provocat atâtea mutări Şi dispariţii ale aşezărilor omeneşti, încât ţăranul nostru a fost îndreptăţit să spuie că viaţa părinţilor noştri a avut „liniştea apelor şi hodina vântului”. Totuşi, în numele acestui sat, în numele oamenilor lui, în rin-duielile pe care şi le-a păstrat, în amintirile puţine care i-au rămas, este ceva ce mă determină să-l soc ţese sat de neamuri. In general, în Moldova, neam rile, adică mazilii şi răzăsii, au o viaţă mai ridicat„ decât cealaltă populaţie. Ţăranii de rând, „vecinii”, a. fost oameni de clacă şi robot, veniţi de peste graniţă atraşi de bielşugul pământului şi de anume scutiri 'sî foloase; au fost străini care au primit legea morală şi limba localnicilor în decursul vremii; însă neamurile, oameni liberi în epocile când ţara se ţinea slobodă sub domnii ei, s-au apărat de amestecurile de sânge cu veneticii şi vecinii. Aceeaşi rânduială a neamestecului cu satele învecinate o

practică rădăşenii; încuscririle lor le fac numai cu unele aşezări din partea de nord a Moldovei, între altele cu Baia, cetate străveche de la descălecătoare, şi cu Bosanci, mare şi frumos sat bucovinean. Aceste legături cu Baia şi cu Bosanci ar mai putea arăta că rădăşenii au venit aici de la acele matei cu care încă păstrează contact. In adevăr, pământul pe care s-au aşezat şi 1-au valorificat aşa de spornic îl găsim în documente ca fiind moşie mănăstirească a Slatinei. Dacă deci rădăşenii n-iau uric de moşie din vechime pentru vatra lor, au – ceea ce e mai însemnat – rânduiala economică şi morală a vechilor neamuri de care au fost legate tăria şi rezistenţa Moldovei.

De la Folticeni, adică de la satul lui Foltic, apuci în sus, spre miazănoapte-apus, pe lângă vechea răză-sie a Buciumenilor, care-şi mai păstrează hârtia domnească a lui popa Bucium de la Alexandru-Vodă Bă-trânul, prin marginea Oprişenilor, adică aşezarea lui Opriş, şi nu umbli pe jos decât preţ de o jumătate de ceas până la dealul ce se chiamă Horbaza. Treci prin-tr-o regiune de grădini şi de frumoase gospodării. De pe dealul Horbaza se vede în stânga valea Moldovei.

— Dincolo de valea Moldovei munţii cu codri de brad ^ ţ, piele uşoare. Şoseaua cea mare de la Mihalache Qturdza se duce în susul râului spre Bucovina şi Cernaţi Rădăşenii e sub deal, într-o căldare largă ce se deschide spre şesul Şomuzului. E un cuib apărat de vederea prădalnicilor de altădată şi de urgia vânturi-lor din miazănoapte. Cât vezi cu ochii grădini de pomi şi gospodării mândre cu case albe acoperite cu şindrilă. Grădinile bine închise cu garduri nalte, porţi meşteşugite, acareturi largi. Râpele văii, din marnă sfărâmicioasă, fixate de şiraguri de sălcii. Ici-colo, în cotloanele mai adâncite ale livezilor, heleşteie (râm-nice, cum li se spune aici), care răsfrâng în luciul lor peisagii tihnite şi poetice.

Izolaţi în căldarea lor ca înt'r-o depărtare, rădăşenii ţin şi astăzi să trăiască o viaţă aparte, ca şi în vremea bătrânilor.

Ogoarele lor bine cultivate sunt cele mai multe la Şomuz; într-acolo au drumuri şi poteci numai ale lor. Cele de pe platoul de unde se vede Moldova au şi ele scurgeri adăpostite, aşa încât trecătorii şi megieşii rămân în afară şi străini de viaţa intimă a acestui stup.

Drept deasupra satului, unde râpa e mai abruptă, botul de deal de unde vezi depărtările în patru vânturi, după cât mărturisesc săpăturile, a fost staţiune preistorică. In orice caz a fost o strajă (de aceea şi azi localnicii îi zic „cetăţuia”) sub privegherea căreia oamenii vechi, care i>au lipsit niciodată din valea aceasta mănoasă şi prielnică, îşi duceau viaţa bine şi strict rânduita.

Din câmpia Şomuzului, care are acces uşor spre Suceava, sunt trecători ascunse spre Baia şi spre Moldova. In vremea veche, datorită pădurilor, aceste trecători erau adevărate tainiţi. După mărturia bătrânilor, ar ii rămas până astăzi în satul lor drumul lui Ştefan-Vodă, pe unde au venit ostile Domniei în iarna invaziei lui Matiaş Corvin. Au stat sub Horbaza şi sub Cetăţuie, după aceea, într-o noapte, au pălit năprasnic tabăra de la Baia a regelui, supunând-o unei cumplite inârângeri.

Localnicii mai păstrează între amintirile lor şi numele lui Ştefan Tomsa-Vodă, care ar fi învăţat carte la o şcoală veche de aici.

Sunt şi alte amintiri şi poveşti cu care rădăsenii s-ar putea mândri; însă această meteahnă a răzăşilor ei n-au păstrat-o. Rădăsenii sunt oameni zgârciţi la vorbă şi serioşi, muncitori neobosiţi şi gospodari practici; îndărătnici întru a ţinea rânduielile vechi şi legea particulară a vieţii lor. Amintirile şi poveştile îi încântă puţin; preferă fapta şi banul cu chipul măriei sale. In salbele fetelor lor se află colecţia completă de argint şi aur bătută cu chipuri de stăpânitori din veac. Acest năravde a aduna îi face să adaoge la gospodăria ogoarelor şi grădinilor lor – negoţul de fructe. După ce şi-au pus în hambare holda ogoarelor, în pivniţi rodul merilor şi în magazii prunele uscate, când se întorc cocorii spre sud,

purced şi ei pe drumuri lungi în târgurile Moldovei, cu căruţe de fructe, pe care le ne-guţează cu clntarul. Nu numai atât. Unii dintre ei lasă în sama femeii şi copiilor ogoarele şi, chiar din vremea verii, cumpără rodul grădinilor din felurite regiuni ale ţării şi depozitează în pivniţi prin târguri soiurile rezistente de mere şi pere. Negoţul lor sporeşte deci în afară de grădinile lor de pomi perfect îngrijite şi exploatate, îngăduindu-le să facă nu numai comerţ în amănunt în lunile de lene şi somn ale celorlalţi săteni; ci să adune cantităţi importante de fructe şi pentru export.

Aşa se face că într-un sat aşa de populat, care continuă a-şi spori destul de bine fiii pe aceeaşi moşie, problema existenţei nu e privită cu spaimă. O mică parte din tineret se duce la şcoli. Ceilalţi au trecut instinctiv la cultura intensivă, la comerţ şi ocupaţii de iarnă, aşa încât bogăţia obştei creşte.

Legea vieţii lor e destul de rigidă. Atât femeia cit şi bărbatul poartă o haină sobră, din care lipsesc podoabele de prisos. Cămaşa e albă, pieptarul neînflorit, minteanul negru sau cafeniu, dulama de pănură, cizma solidă. Acelaşi alb şi aceleaşi colori stinse obişnuiesc a purta şi femeile. Numai fetelor li se îngăduie, la hori, podoabe de flori artificiale la pieptănătura tradiţională şi salbe de bani vechi. Odihna e permisă numai la sărbătorile consacrate – şi asta numai în sat; căci cei duşi „în străini” cu negoţul nu cunosc asemenea răgaz. In zilele verii munca se împarte la câmp şi în grădini. Pomul e îngrijit cu hărnicie şi ales dintre cei ce dau roadă de preţ. Această roadă, la vremea anumită, e culeasă fruct cu fruct de tineret sub privegherea unui bătrân: pentru asemenea operaţie se întrebuinţează scări uşoare şi înguste de felurite înălţimi. Căci pomul îngrijit îşi dă roadă sa; dar e nevoie să-1 şi culegi atent; iar după aceea fructele culese trebuiesc şi păstrate cu pricepere, căutate, alese, categorisite. Asemenea operaţii în cămări şi pivniţi se fac în toată vremea rece a anului. Gospodinele mai

au, în vremea verii, şi grija grădinilor de legume şi îngrijirea vacilor cu lapte: din produsul acestora sunt oarecum obligate să scoată cheltuiala zilnică a gospodăriei; încât celelalte venituri ale exploatării să rămână rezervă „şi seu. Feciorii mai au îs samă caii de rasă – „cai de măsură" cum le spun ei, cu care fac armata la cavalerie sau pe care-i vând. Comunitatea a avut de la stat sprijin pentru îmbunătăţirea animalelor l mulţi dintre crescătorii de acolo obţin premii la exn ' ziţiile regionale. Vă încredinţez că nu se fălesc aceste premii; insă le adaogă cu plăcere la agonisit lor. Pe când partea bărbătească se îndeletniceşte ale sale, în vremea iernii femeile şi fetele ţes'pinză şi scorţuri, împletesc horbote, panere şi coşuri. E ade vărat că nu prea spun povesti şi şezători au puţine-veseliile câşlegilor sunt destul de discrete;' regimul lor alimentar nu e prea strălucit; crâşmarii nu fac avere în localitate. Despre ei se spune că păzesc roadă pomilor cu prăjina şi alungă până la hotar cioara care a furat o prună şi, dacă până acolo paserea n-a lepădat furtişagul, rădăşanul se opreşte şi se închină: Să fie de sufletul tatii şi al mamii şi a tuturor morţilor mei!

— La toate cârtirile de acest fel ale altora, rădăşanul se mulţămeşte, drept răspuns, să zâmbească. Ceea ce dovedeşte că avem de-a face cu oameni de caracter.

Taină a trecutului acestei frumoase aşezări mai ră-mâne şi hramul bisericii vechi de la Vodă Tomşa şi mai demult.

Se află în sat două biserici: una nouă şi monumentală, ale cărei clopote le-a cumpărat soborul femeiesc rădăşan, şi alta veche durată din lemn. Patronii acestei bisericuţi umilite şi interesante sunt sfânta Ecate-rina a cărei zi cade la 25 noemvrie, şi sfântul Mercu-rie cu praznic în a patra zi de Paşti, care e totdeauna o miercuri. Acest sfânt Mercurie, zugrăvit deasupra uşii de intrare, lingă soaţa sa mirată, e Mercur zeul negustorilor, cu toiag în mână şi aripi la picioare. Sfânta mare muceniţă Ecaterina pare mai. Mult un adaos cuviincios al bunilor acestora creştini, căci ziua de

25 noemvrie se sărbătoreşte cu destulă modestie, adevăratul patron, sărbătorit cu un entuziasm şi un

1 ue aŞ putea zice păgân, e Mercurie. Localnicii riu-c ziua aceasta „Mercorea”. Dis-de-dimineaţă tot 111 tul e într-o fierbere sărbătorească mult mai îmbiel-sa ţg decât în zilele albe ale Paştilor. La fiecare casă 2ata praznic pentru oaspeţi: vin oaspeţi mulţi din tele de aproape şi mai de departe. Vin soli de la Baia Şi Bosanci. In mijlocul satului se învârt scrâncio-bele; s-au improvizat de către negustori străini corturi de răcoritoare – limonăzi şi bere; tarafuri de lăutari cântă în două ori trei locuri; la ceasul hotărât, după sfânta slujbă de la bisericuţă, vor porni horele legănate şi domoale ale satului, eare nu sunt atât coregrafie cit expoziţie de fecioare frumoase şi feciori rumeni, în costumele lor tradiţionale. In vederea Simţului Mercurie, la bisericuţă, în şoproanele lungi, se rânduiesc mesele mişeilor. Toţi cerşetorii din nouăzeci şi nouă de sate s-au adunat şi-şi aşteaptă rând la acest ospăţ. Unii pleacă, alţii vin. Căldări enorme de sarmale, vestitele sarmale de la Rădăşeni, „legate cu aţă”, forfotesc la vatra cu jar. Într-un ceaun, în proporţie cu mulţimea şi foamea calicilor, patru haidăi mestecă mămăligă cu un dispozitiv de pari îngemănaţi, fixaţi la partea de sus în furca unui copac bătrân. Mămăligi gata şi oale cu sarmale sosesc, adaos din sat de la gospodari binevoitori. O bute de vin aşteaptă ca să dreagă gustul prăznuitorilor care ies de la rând. După ce a sorbit şi vinul din cănăţuie, străinul sărman îşi face cruce şi zice-: „Bogdaproste”. De-acu la anul dacă mai poate îndrăzni a veni la pomană; căci gospodarii aceştia din Rădăşeni n-au vreme să se îndeletnicească cu milostenia în alte zile ale anului. O dată şi bine.

— Ca să fie tuturor, şi viâlor şi morţilor, Pe un an. Sâintul Mercurie zâmbeşte enigmatic dintre semnele creştinismului său.

Prietini, cunoscuţi, neamuri prăznuiesc la to casele satului. E o voie-bună unică în adevăr, mai când aureşte soarele şi

se bolteşte cer albastru toate livezile înflorite. Vin, lăutari, haz şi uitare în amurg. Atunci rânduiala cere ca fiecare să se î toarcă la ale sale; oaspeţii pe drumuri către dealuri gospodarii la hodină după atâta strădanie şi mai ales cheltuială.

Am auzit pe un cunoscut al meu de acolo spunând o vorbă potrivită la sfârşitul unei asemenea Mercerii

— Prietin mi-a fost cine-a venit la mine s-a tat; iar cine m-a uitat mi-a fost îrate.

DELTA.

Se ştie că domnia gurilor Dunării cuprinde teritorii vaste şi misterioase. Actul creării uscatului e în mers continuu. Nomolurile anuale sporesc pământul nou asupra mării pontice în aşa măsură, Incit, de pildă, Chilia, caro pe vremea lui Ştefan cel Mare era port maritim, astăzi se află la mai mult de patruzeci de kilometri în interior. Mulţi concetăţeni ai noştri, la Sulina, acum şaizeci de ani admirau jocul delfinilor pe valuri într-o zonă în care astăzi se înalţă arborii grădinii publice. Aşa încât fluviul acesta e un ziditor fără hodină şi un grădinar harnic. Aluviunile se depun, îixând o floră variată; generaţiile de stufuri căzute, întreţinute de fauna moartă a anilor, sporesc plaurul; plaurul devine ostrov; ostroavele se leagă cu grindurile şi cu ţara Deltei. Pe grinduri şi în os-troave omul întemeiază grădinile. Nicăieri pe pământ, cred, nu se află livezi de gutui ca undeva pe Dunărea Veche; cele mai mari şi mai frumoase fructe le-am văzut acolo, în grădinile cu mere de aur ale basmelor. Americanii, care au sistematizat într-un grad înalt unele din îndeletnicirile economiei rurale, au dat pentru stupării cifre record, de care de mult încă am fost obişnuiţi să ne mirăm. Un celebru prisăcar, Dadânt, al cărui stup îl întrebuinţează şi apicultorii rbmini, a scos din regiunile cele mai prielnice ale Americii de Nord recolte de o sută de kilograme de stup. Harnică treabă pentru o colonie de albine condusă cu meşteşug, cu faguri artificiali, extractor şi celelalte, în ţinuturi cu bielşug de floră. Prisăcarii noştri, cu stupii lor primitivi, nu s-au gândit niciodată să dobândească mai mult decât a cincea parte din recolta americană. Iată însă că s-a aflat pe lume un ţinut şi mai prielnic muştelor. Şi acest ţinut e Delta Dunării. Prisăcarii din aceste locuri de mult obişauiau să facă albinărie transhumantă; purtând pe ceamuri ştiubeiele de la floarea de salcie la salcâm, apoi la dumbrăvile de tei, apoi la florile târzii ale bălţilor, au obţinut totdeauna „matei grase”; dar când.au aplicat albinăritul ştiinţific, cu stupi sistematici şi cu toată aparatura necesară sistemului, au

ajuns, „schimbând păşunea”, la rezultate care lasă în urmă recordurile de care vorbeam mai sus.

Am avut un bun prietin, doctorul Dimitrie lonescu, fost administrator al acestor domenii, cu care de multe ori am vizitat Delta. Prietinul acesta al meu, aplicând metodele ştiinţifice la apicultura transhumantă în bălţi, a obţinut recolte de 250 kgr de miere la un stup Dadant-Blatt. In vremea recoltei extractorul trebuia întrebuinţat zilnic, îagurii plini goliţi şi mierea, încă crudă, pusă'la soareân vase mari de sticlă, ca să se coacă.

De când se petreceau acestea au trecut două decenii; unele din faptele şi exemplele bune ale prietinului meu au dat roadă în ţara tainică pe care o conducea cu pricepere şi discreţie. Eccnomii Deltei ştiu să crească vite, oi şi porci, cu nişte metode necunoscute în alte părţi ale lumii. Fac zarzavaturi şi fructe de care noi habar n-avem. După revărsările de primăvară închid bălţile şi apoi pescuiesc cantităţi fabuloase de peste. Crapul de Dunăre e un peste decât care nu se află altul mai savuros. „Bunătatea” cărnii lui e în raport cu greutatea. Cel de douăzeci de kilograme e cel mai bun. N-aş putea spune că un crap de douăzeci de kilograme se poate prinde oricând şi cât ai bate în palme; însă dacă s-ar prinde oricând şi cât ai bate în palme, atunci n-ar mai avea preţ. Când umblu prin acele locuri mă mulţămesc şi cu unul care are jumătate din această putere; bunul renume al speciei rămâne neştirbit.

Cu oriile ori cu cârligele, pescarii dunăreni mai pot prinde un monstru respectabil al apelor dulci. Acesta e somnul.

Avut-aţi vreodată curiozitatea să căutaţi lămuriri despre somn în dicţionarele enciclopedice ale apusenilor? Mai întâi, nu confundaţi „somnul” cu „somonul”. Somonul e alt neam de peste, care la noi nu se găseşte. E un salmonid care îşi petrece o parte a vieţii în ocean. In dicţionarele celor care ne trimet cultura în tomuri tipărite, somnul nostru îl veţi găsi la cuvântul „silure”. Veţi afla că silurul e un peşte care are forma aşa şi pe dincolo, ale cărui

caracteristici sunt cutare şi cutare; care are o carne mediocră şi a cărui greutate nu trece de douăzeci de kilograme.

Mulţi de la noi se iau după asemenea tipărituri şi subestimează somnul. Chiar unii din autorii noştri, care îşi caută materialul mai mult în biblioteci în loc să-1 caute unde se află el, au emis părerea că somnul ar fi un peşte nu tocmai gustos. Să binevoiasc„ a veni fa Deltă să-1 mănânce proaspăt. Sau şi în Bucureşti să-1 prepare cum i se cuvine. Căci somnul acesta e altul decât acel „chitic„ de douăzeci de kilograme re cord, pe care-1 semnalează ca pe o raritate ihtl-_w" apuseni. Somnul Deltei ajunge până la patru sute de kilograme. E balaurul din poveste. Despre acest balaur se spun, la focurile de popas, pe grinduri, istori-siri de te încrânceni.

În apele acestea pescarul mai prinde un peste ne care nu-1 cunosc apusenii: cega. Şi mai prinde unul viza. Şi încă unul: păstruga. Şi încă unul: nisetrui.

Să lăsăm la o parte şalăul, ştiuca, bibanul, carasul, linul, vresperul şi toată albitura ce populează ariile fără sfârşit ale acestei domnii dunărene. Când aţi ajuns într-un loc potrivit şi aţi făcut popas, şi s-a aprins focul, şi s-au pregătit vasele de cină, şi vi se aşează pologul pentru odihna nopţii, băgaţi de samă ce fac localnicii pentru îndestularea foamei dumneavoastră.

Popasul e într-o singurătate împresurată de sălcii şi ape. Un campament barbar – cum ar îi la ţărmul Nigerului ori la Limpopo. (Vă spun drept că altfel nu mi-ar plăcea.) O colibă strâmbă, câteva cioveie. Instrumente pescăreşti, întinse pe pari, se zvântează. Aproape, cherhanaua. Pe gârlă, lotcile. In vecinătate, închisorile cu gard ale bălţilor.

Meşterul cel mai priceput şi cel mai bărbos al tovărăşiei a aruncat o singură dată prostovolul în închisoare şi a scos (ştiu eu cit?) a scos o mulţime de peste: crap, caras, albitură. Alege ce-i mai mare şi mai frumos; curăţă şi pune la fiert. Asta ar îi să fie borşul. Dar nu-i decât o „primă zamă

de bază”, cum spunea un bătrân slujbaş al pescăriilor. Meşterul dă afară prinsoarea întâia şi, cu un adaos de legume, pune în aceeaşi zamă nisetru şi viză, iarmâ şi crap- Cine n-a gustat din acest dublu extract de peşte, sa se socotească nefericit şi să n-aibă linişte până ce n va izbândi să găsească timpul, calea, locul şi buna-tare sufletească, într-o binecuvântată singurătate ca cele pe care am avut prilej să le cercetez eu.

Cuvântul „crap” 1-am întrebuinţat numai a doua oară în adevăratul lui înţeles. Pentru pescarul Deltei, „crap” e numai crapul care trece de cinci kilograme. Celălalt peşte din acelaşi soi, care a servit la „prima zamă de bază”, are nume deosebite, după vârstă şi greutate: puiul de crap se chiamă ciu-ciu; mai mărişor: crăpuştean; de la jumătate de kilogram în sus: ciortănică-ciortănaş, ciortan, ciorto-crap.

Veţi fi observat poate, în pomelnicul peştelui adaos, lângă viză, un nume nou: iarmâ. Să ştiţi că e vorba de somn. Căci şi somnul îşi are numele lui deosebite: cel mic de tot e moacă; moaca devine somotei, apoi iarmâ şi iaprac. Cătră douăzeci de kilograme e somn-pană. Deci iarmâ e un peşte mijlociu, cu carnea albă, fragedă şi dulce.

„Plachia de somn” nu se poate realiza într-o pustie ca aceea de care vă vorbesc. Iar „crapul la proţap”, aproape obligatoriu în menuul excursionis-tului, să nu-1 primiţi decât după ce veţi fi răbdat toată ziua de foame. In asemenea împrejurări te poate entuziasma şi iasca friptă, dacă o meremeti-seşti cu mujdei de usturoi, c-o mămăligă bine scoaptă şi cu vin de Sarica, răcii în fundul bălţii, sub plavie.

Uneori petrecerea în gârlele întortochiate ale Deltei are un scop vânătoresc. Mărturisesc că am fost şi eu de câteva ori în asemenea expediţii la începutul primăverii, când se îmbulzesc în acest paradis al gu-r'lor fluviului paserile migratoare; însă de cele mai ori mi-a plăcut să mă duc fără unealtă de distrugere. Pădurile de stejar, ostroavele blânde. Iun cile de sălcii şi tei, singurătăţile absolute, luciul lin al

lacurilor, grădinile sălbatice de tamarix pline d miresme şi de cântece de privighetori au farmec spo rit când toată fauna – şi cea statornică şi cea ca lătoare – e în plină bucurie a tihnei. Soarele aureşte umbra pune valori tabloului; noaptea cu lună, amurgul, zorile, toate sunt prilej de poezie intensă, ce te străbate ca o iubire sau ca o durere.

Lebăda şi pelicanul, lopătarii, stârcii albi cu moţ cele câteva familii de flamingo ce se opresc aici câteodată, călifarii, speciile rare de raţe, gâştele care ne cer învoirea să ne fie oaspeţi şi să scoată o generaţie tânără pe pământul nostru (care însă e mai mult al lor).

— Le-aş dori apărate de prigoana omului. Numai cu ele şi cu liniştea în grădinile lui Dumnezeu peisagiul are „haz” şi se poate lega de inima noastră.

Ştiu că în aceleaşi nestrăbătute sihle ale stufurilor trăiesc mistreţii, lupii, vidrele, vulpile. Dacă Dumnezeu le-a dat fiinţa, nu mă sfiesc să le recunosc şi lor dreptul vieţii în raiul Deltei. N-aţi văzut niciodată acvila regală plutind între soare şi azur, ducându-şi eleganţa şi măreţia peste oglinzile luciu-rilor, peste foltane de stuf, peste pădurile ţesute cu liane şi flori.

Toate sunt frumoase şi armonioase în acest ţinut, până ce Domnul Dumnezeu vrea să fie vifore şi ape mari. Cum spune psalmul:

Genunea pe genune o chiamă Cu glasul viitorilor. Toate şuvoaiele şi valurile tale Peste mine au trecut.

Atunci vine tumultul. Alinia stihiilor mătura panienişul oamenilor. Puhoaie negre curg pe deasupra luncilor. Furtunile rup plăviile şi le mână în singurătăţi schimbate. Pământufurile stufurilor zboară până sub nouri, amestecate cu paserile în acelaşi vifor al spaimei.

După aceea domnia Dunării se luminează iar de zâmbetul Domnului Dumnezeu.

Pe două decenii nu fusesem pe braţul Chilia. M-am dus iarăşi acolo acum câţiva ani. Am abătut prin ascunzişuri

unde fuseseră odată grădini şi acum nu mai erau; am văzut grădini noi, unde odinioară nu fusese nimic. M-am oprit la Vâlcov. Şi de la Vâlcov m-am dus să văd intrarea Dunării în Marea. Erau colţuri care îmi rămăseseră în suflet. Avusesem noroc să le văd în ceasuri de tihnă şi ascultasem într-o noapte cu lună privighetorile în sălcii mari, privind în răsărit solzii de lumină ai valurilor, în dunga unde apele dulci se amestecau în unda amară a Pontului. Cu şalupa de pe puntea căreia priveam toate, am plutit încet, ocolind locurile. Linia lor graţioasă se păstrase în tainitile amintirilor mele. Insă iată că acum, plutind din nou pe acolo, nu le mai cunoşteam. Erau aceleaşi, d, ar erau altele. Ostroavele erau acum grinduri. Ostroave şi plăvii nouă apăruseră. Marea era departe, dincolo de acele ostroave şi plăvii nouă. Dunărea clădise cu grabă ţărm proaspăt, cu lunci de sălcii tinere. Privighetorile întinseseră mai către răsărit, în minunea „ouă, cântecele şi cuiburile lor.

Rareori poate cineva, într-o viaţă, să simtă ce am simţit eu în acel ceas: teroarea divină faţă de forţele eterne.

NEAJLOV.

Domnilor, a vorbit prietinul nostru, nu neg că ceea ce numim noi „realităţi" se bazează pe observaţii obşteşti. CU mai mulţi semeni ai noştri şi cât mai multe serii de oameni asemănători văd într-un fel. La mulţimea aceasta se adaogă şi acei care din lene, laşitate sau conformism acceptă punctele de vedere recunoscute bune, frumoase ori valabile. Priveliştile Elveţiei, antichităţile Italiei, Ceahlăul şi valea Prahovei sunt admirate cu glas şi gesturi. Minunile tehnicii moderne recoltează sufragiile întregii suflări mondiale, aş putea zice.

Nu tind să arăt pricinile pentru care am serioase rezerve faţă de unele şi de altele. Caut, probabil, în privelişti şi invenţii ceva mai mult decât văd şi caută cei mai mulţi dintre semenii mei. Caut poate acel mister ce e nelipsit din toate ale Creaţiei; şi operaţia aceasta de adâncire în lucruri nu e proprie mulţimilor. Aştept să se producă între mine şi

lucruri un anumit acord, care dă bucuria unei anumite înţelegeri. Deci, pentru mine realitatea fiind o experienţă cu totul personală, mi se întâmplă ades sa fiu în dezacord cu domniile voastre.

Mi se întâmplă să fiu nepăsător şi rece faţă de fnirile poetice de pe vârful Caraimanului şi să mă 1urninez ^e ° u' (tm) re fericită când adierea amurgului leagănă spre mine, într-o lucire aurie de o clipă, un oajnjen minuscul atârnat de un fir nevăzut.

Nebunia aceasta (ca să vorbim curat) n-o am nu-jnai eu. Eu însă mă aflu mai puţin înţelept şi o mărturisesc. Din când în când, în tren ori într-o cafenea, descopăr pe câte unul din familia noastră, şi începem a divaga, indignând mulţi cetăţeni onorabili şi cuminţi. Asemenea sincronizări de unde sufleteşti sunt rare – trebuie să recunosc. Dar dacă n-ar fi rare – şi chiar foarte rare – n-ar avea haz, şi n-am avea prilejul să nu fim ca toată lumea.

Câteodată şi unii dintre cei cuminţi se pot pune de acord cu nebunii, întrebuinţând anume otrăvuri binefăcătoare: amor, alcool ori morfină. Poate nici eu nu sunt nebun, şi am numai facultatea de a mă supune influenţei unui asemenea filtru, încercaţi şi domniile voastre, ca să vă puteţi măcar din când în când elibera de obişnuita mizerie a vieţii. Căsnicii nefericite, persecuţii ale fiscului, informaţiile oribile îl e aparatului de radio, copii care-ţi dau lecţii de idealuri nouă, bucuriile absurde din grădinile de vară ale capitalei, toate le poţi înlătura cu facultatea de care v-am vorbit, sau cu surogatul ei. Bineînţeles că domeniile misterioase în care poţi evada sunt multe şi diverse. Pofi pleca într-o expediţie fericită fără să te mişti din fotoliu. Insă te poţi mişca m timp şi-n spaţiu cum obişnuiesc să fac eu.

Într-un rând un alt nebun. Eu i-aş ziceunai degrabă minoritar. Într-un rând, unul din aceşti minoritari mi-a mărturisit că, pe când era copil, în P'ină lumină a unei zile de iulie, a cotit din strada pe care locuia familia lui într-o stradelă şi a des h-o portiţă la o grădină necunoscută. Mi-a

spus a „S un minoritar, ori am cetit undeva? Niciodată – n- 3 până atunci, nici de atunci – n-a văzut un colţ ni încântător. A trecut prin el ca printr-un vis aurjt N-a ştiut cum a ieşit. A doua zi a căutat iarăşi în trarea şi n-a mai găsit-o. Ani şi ani după aceea în aria restrânsă a târgului provincial unde locuia cercetat zadarnic. N-a putut găsi nimic din ce i'se revelase. Totuşi, acea grădină fermecată a amintirii fusese o realitate. Nu o realitate a obştei, ci o realitate a fiinţii lui, într-un anumit echilibru sufletesc, subt o anume combinaţie a stihiilor şi a tainelor.

Eram de cinci ani vârsta când am fost şi eu întâia oară într-o situaţie identică. Mă duceam cu mama la ţară, la bătrânii ei, într-o căruţă trasă de doi cai cuminţi. Ii mâna un moşneag blând. Când drumul suia o coastă de deal, moşneagul se da jos de pe capră şi lăsa căluţii în pas, îndemnându-i cu vorbe bune. Le cânta cu glas scăzut ş-un cântec. O frântură de cântec. Căluţii îşi ciuleau urechile şi se încordau cu voie-bună în hamuri.

Soarele era pe la toacă. A trecut pe cer un nour şi a îndulcit lumina zilei de vară. Căruţa suia iar un deal, al cărui nume mi-a rămas în amintire: Bărbat. Nu ştiu cine i-a spus aşa, mama ori căruţaşul cel bătrân. Clopotul de la oişte suna rar. Dintrodată am văzut nu prea departe o zare de deal, de pe care mă priveau uriaşii. Erau şase; erau opt. Nu i-am numărat; nici nu-i puteam număra; am închis ochii, uimit şi înfricoşat. Aş fi întrebat pe moş Manole; el însă începuse a mormăi cântecul. Aş fi dorit o explicaţie de la mama. Am deschis pleoapele cu sfiala spre ea. Privea în lungul ogoarelor spre pâcla ->itu'uiAm simţit în ea gânduri şi întristare şi am [s-„ţ-o în pace. Ajunşi în vârful dealului, căluţii s-au rit singuri, Mi-am închipuit că acolo-i „vama” şi trebuie să ne oprim. Era într-adevăr o vamă: o oărtură între dealuri, ca o poartă de împărăţie. Se vedea prin spărtură altă lume. Ape lucind în prunduri (am ştiut pe urmă că erau gârlele Moldovei) şi pâcle vinete pe păduri. Uriaşii care

păzeau locul nu i erau; se ascunseseră şi ne lăsau trecerea liberă.

V-aş mai putea spune şi alte întâmplări asemănătoare, însă mă aştept să-mi observaţi că, la o vârstă primejdioasă ca cea în care mă aflam pe dealul Bărbat, realităţile şi vedeniile se confundă, iar timpul nu are încă număr.

De aceea daţi-mi voie să vă relatez întâmplarea mea de săptămâna trecută.

În discuţia de mai adineaori domniile voastre aţi găsit vorbe potrivite de laudă pentru administraţia şoselelor regatului. Aceste vorbe de laudă priveau cele câteva şosele asfaltate sau pietruite care leagă capitala cu regiuni bine cunoscute ale ţării noastre şi ale Europei.

În ce mă priveşte, nu adaog glasul meu la corul dumneavoastră de admirator. Drumurile „celelalte” care nu sunt asfaltate, nici pardosite cu granit, care au rămas ca-n veacul părintelui nostru Decebal, îmi Par cu mult mai interesante, căci mă pot scoate pe tărâmul celalalt. Mă pot duce într-un timp şi-ntr-un sPaţiu care nu e al domniilor voastre.

Ziua era destul de liniştită, cerul căptuşit de nouri, văzduhul umed. Cum luna aceasta de primăvară e a sitarilor, mi-iam căutat doi prietini vânători, atn ^ecut pe la societate ca să consult harta, şi ne

— S'doveanu – Opere.

Voi. 45 saricâ, toiag şi căciulă stătea cu faţa la noi; aşa - dreapta noastră era stânga lui.

— Să apucăm la stânga. A hotărât şoferul; duDcum ni s-a poruncit.

Am zâmbit, bănuind ce ne aşteaptă. Insă eram far” părere de rău şi fără grijă, înţelegând că aşa-i r} n. duiala treburilor noastre în acea zi.

Iată altă cruce de drumuri şi alt om pus anume acolo, cu toiag, saricâ şi căciulă mare cu fundul lat

— Buna ziua, om bun.

Mulţumesc dumilorvoastră.

Departe-s Babele?

Apoi mai aveţi. Mergeţi tot înainte, până ce daţi de. Nebuna. Acolo întrebaţi iar.

Am înţeles. Am suspinat eu, cu bucurie.

Am mers înainte prin singurătăţi, cu gurile încleştate. Ca să nu mai vorbim degeaba, şi ca să nu ne muşcăm limbile. Soarta noastră părea pecetluită. Dacă ieşim din asemenea ghioluri ale primăverilor şi veacurilor moarte, apoi neapărat trebuie să poposim într-un liman care să ne răsplătească sufe-rinţile, sub zâmbetul lui Dumnezeu.

Mitică şoferul, nu mai era bucureştean. Devenise Dumitru, cum îl chema acasă, în satul lui oltenesc, şi dovedea virtuţi extraordinare de îndărătnicie şi răbdare. Nu ştiu cum făcea ca să putem înainta sucit şi strâmb în acea ţară nouă şi necunoscută. Căci nu ne mişcăm nici pe drum, nici prin râpi, nici prin bălţi, nici prin gloduri, ci prin toate acestea amestecate.

A nălucit un sat. L-am trecut, împroşcându-1. S-a arătat alt sat; 1-am trecut şi pe acela, împroşcându-1. Ori ne-am depărtat noi înainte, ori au fugit ele îndărăt, pitindu-se după colnice. Într-al treilea sat, nărut copii veseli şi femei uimite, care nu văzu-

— Fără îndoială niciodată căruţă umblând singură cprâ *^ fără cai şi totuşi strănutând şi zvârlind din co- „T, ^şa Ceva nu poate veni decât de pe lumea aialaltă!

Iară ne-am oprit şi am întrebat pe al treilea străer care ne aştepta anume, fiind poate slujitor al sfintei Duminici.

_ Toi înainte! Ne-a îndemnat el; apoi a ridicat braţele şi bâta cu spaimă, căci se abăteau asupra lui puhoaiele.

Deodată, în ziua umedă, sub cerul cenuşiu, s-au arătat coline, livezi şi vii.

Era ceva nou, blând şi paşnic şi ne aflam foarte departe.

În acele singuratice frumuseţi, între păduri vechi din ani de demult, au coborât oamenii de la munte care au dat nume ţinutului. Oamenii s-au mirat de noi, rămânând tot în trecut; pădurile sunt încă în fiinţă.

Cotind de după un bot de deal, văd în stânga zarzări înfloriţi; pe urmă o dumbravă de stejari sub care pasc oi cu mieluţi firavi lângă ele. Berbecele ne petrece neclintit, îndelung, cu gravitate.

Am trecut de Nebuna şi ne ducem la locul fără nume, îi zic eu.

Be-hee! Răspunde el.

Îndată, în dreapta se înalţă o moară, o moară veche de zid; pe subt ea curg ape, prelingându-se Prin zăgaz stăpânit de stăvilare înlănţuite. Lacul m°râi se rotunjeşte subt o sprinceană de luncă. Lim-Pezirne lină cătră care flutură sălcii plângătoare, în-Verzite gă'. Biu. La mal, albastre ca o fereastră de cer deschisă brusc şi albe ca zăpada ce abia s-a ton't primele flori ale acestei primăveri.

Astfel am intrat în ţara necunoscută. Strai anumiţi ne îndemnaseră, poate ca să ne prăpădi urmele; totuşi am ajuns la limanul dorit unde zâm beau toate. Pe furiş am ajuns la altă moară ferme cată. Un morar de la 1400 ne-a încredinţat că apa acelui râu al liniştii se chiamă Neajlov.

Se spune că acea apă ajunge şi la oamenii de dincolo, îşi dădea el părerea, şi într-un loc ar fi un pod unde măria sa Mihai-Vodă stă să bată mare război cu împărăţia isrnailitenilor.

Am poposit ş-am avut un ceas fericit.

N-aş putea spune prin ce vamă am intrat iarăşi în lumea astălaltă a dumneavoastră; port însă în mine ş-acum vedenia fericită a acelui ţinut.

L-am căutat cu prietinii mei şi cu Dumitru şoferul pe hartă; am încercat să ne întoarcem la el; e de prisos să adaog că silinţile noastre n-au fost încununate de nici un succes.

IARNA ŞI LUPI.

Sfintele sărbători care au trecut aduc poporului nostru tihnă şi bucurie după îndelungata muncă agricolă. Deasemeni aduc o satisfacţie de altă natură, după un post de cinci săptămâni. Însfârşit, se adaogă datinile Anului Nou – datini luminate şi bucurate rămase din epoca veche când

anul începea la l martie. Vestirea primăverii a fost mutată mai în iarnă. Altfel şi la l martie, în regiunile noastre de meteorologie anarhică, la apropierea echinocţiului se amestecă austrul cu crivăţul, zilele calde cu gerurile, vâltorile zăporului cu îngheţuri de cremene.

Nici un autohton de la Carpaţi nu poate afirma că a apucat ierni identice. Nu seamănă o lună şi un anotimp al anului cu o lună şi un anotimp a altui an. Aţi apucat şi domniile voastre ca şi mine ierni înfricoşate de şase luni, în care termometrul nu s-a urcat la +1°. Aşa ţin eu minte iarna din 1907-1908, la Folticeni. La 6 octomvrie a căzut definitiv zăpada, după ce mai fusese o lapoviţă cu îngheţ la 14 septemvrie. A ţinut iarnă în putere până la 4 martie, în ianuarie fuseseră geruri de – 20° vreme de nouă zile, fără întrerupere. La 3 martie -20°; iar la 4 martie, la amiază, dezgheţ total, lichidare pripită, cu H-20°C. In douăzeci şi patru de ore o diferenţă de 40°. Ţinând samă de atâtea şi atâtea alte lucruri şi împrejurări, să nu se mai mire nimeni de firea acestui neam plin de neprevăzuturi şi extreme. Influenţa mediului cosmic se traduce în vorbire obişnuită, că suntem copiii cerului şi pământului nostru.

Într-un an – înaintea războiului celuilalt – mă aflam tot la Folticeni, în livada mea de meri, la 9 iunie (stil vechi) şi cercetam roadă. Erau meri-şoarele cât aluna. Cătră ora 11, ziua însorită deodată s-a înegurat şi dinspre munte a venit furtună: termometrul a scăzut brusc la +9°. După ce s-a luminat iar, am văzut în valea Moldovei zăpadă. Ninsese bine până într-un loc care se chiamă Movila lui Răzvan.

Nu mult după război, îşi mai aduc aminte unii ieşeni că într-o iarnă n-am avut nici îngheţ, nici viscole, nici zăpadă. Cerul era înalt şi siniliu ca la ţărmul Mediteranei; vremea de secetă. Iarnă goală – urmată de an sărac în holde.

Să ne bucurăm de iarnă tare, după recitativul din veac: larna-i grea, omătul mare, Semne bune anu are.

Iernile cu omăt mult dau adăpost şi must grâului, viilor şi livezilor. Mai dau şi alte bunuri, care nici nu pot fi preţuite.

De aceea se spune că Sfântu Ne-culai e podar. In ţara fără drumuri şoseluite, şi fără poduri peste ape, deodată, ea printr-o minune, apar pârtiile lucii şi bătucite pe care lunecă săniile, şi podurile de sloi care unesc ţărmuri de ţărmuri. Într-o alta noapte, austrul răsunător soseşte ca o veste grabnică de la miazăzi şi toate se duc cu şuvoaiele la râpă.

Am avut însă mângâierea iluziei.

Amărâtă ar fi fost viaţa acestor pământeni, în curgerea veacului, dacă n-ar fi avut facultatea să evadeze din mizerie cătră un cântec ş-un vis. Umiliţii din bordeie, ori din bejenii, ori de la târle, as-cultând larma înfricoşată a iernii şi simţind muşcăturile furişe ale frigului, primesc până în suflete lumina focului familiar şi călătoresc ca-n farmec spre împărăţie, spre tărâmul celălalt şi spre paserea măiastră. Spune baciul cel bătrân povestea, şi din când în când s-aud pălind lin tălăncile oilor din perdele.

La asemenea priveghiuri de iarnă, cei bătrâni aduc mărturii despre întâmplări vechi şi ierni care nu mai sunt, aşa cum am adus şi eu mărturiile mele. Pe acestea mă grăbesc să le pecetluiesc cu cea mai sigură garanţie de autenticitate; cele pe care le-am auzit de la alţii, fără a le garanta, le cred, căci la Carpaţi şi Dunăre, la Şiret şi Mureş, întocmai ca şi la Olt toate sunt cu putinţă. De la reprezentanţii a trei generaţii am aflat că, odată, la înviere, deci după echi-nocţiul de primăvară, undeva în Ţ.ara-de-Sus, s-au dus oamenii la slujba de miezul nopţii pe cer înstelat şi adiere de vânt cald, şi când au dat să iasă, uşile bisericii erau blocate de troian. „A fost odată ca niciodată”, desigur; dar după aceea întâmplarea are tendinţă de basm.

Neam impresionabil şi plin de fantazie, neam iubitor de schimbări. Cearcă să adaoge iernii iluzia. Trudit totuşi de povara ei, se bucură însutit mai mult de întoarcerea anotimpului bun:

Primăvară, maica noastră, Suflă bruma din fereastră Şi omătul de pe coastă.

La aceste priveghiuri de iarnă, întâmplările autentice şi garantate sporesc în măsura în care oamenii au nevoie de ele. Câte poveşti despre lupi, bunăoară! Le-aţi auzit şi domniile voastre; şi în anume ceasuri de euforie sunteţi în stare să vi le atribuiţi, – dintr-o necesitate a artei de a convinge. Avăzut cu ochii dumneavoastră lupul scitic pe pustia nesfârşită a zăpezilor, şi cu urechile dumneavoastră 1-aţi auzit urlând sinistru la luna albă.

Lupul iernilor noastre a devenit aşa de înfricoşat, încât abia se anunţă iarna în partea de miazănoapte a ţării şi gazetele primesc ştiri de la corespondenţii lor că lupii umblă potăi, atacând satele şi stânile, sfâşiind oameni şi vite. Fără îndoială lupul e o fiară vitează şi dibace; ştie să-şi caute singur hrana, de aceea i-i ceafa groasă; la ceasul cel mai potrivit, când dulăii dorm, se strecoară la perdele ori în ţarcuri, ca să fure averea românului; se iscă război în asemenea împrejurare şi românul iese deseori biruitor, căci are arme de foc şi câni puternici; dar câteodată şi dihania poate să-şi agonisească dreptul ei.

Dacă n-au simţit cânii, lupul prinde de ureche oaia şi o duce cu el mânând-o de dinapoi cu coada. Acelaşi procedeu îl întrebuinţează cu porcul. Nici oaia nu behăieşte, nici porcul nu coviţă; se lasă călăuziţi spre destinul lor. In definitiv omul nu le rezervă altă soartă decât aceea pe care le-o impune lupul.

Rareori tovărăşii de lupi organizează atacuri asupra unei turme izolate de oi, şi săvârşcsc omoruri în masă. Pentru asta utilizează o strategie de adevăraţi vânători, cu prevedere şi iscusinţă. Aceeaşi iscusinţă teribilă o întrebuinţează asupra cerbilor şi' căprioarelor; unii le alungă, alţii le aşteaptă la ţiitori anumite. Am putea spune că fac ca oamenii, dacă n-ar fi mai potrivit să zicem că oamenii fac ca lupii.

Cunosc şi am auzit de o mulţime de întâmplări de felul acesta. Mai cu samă am auzit. Insă chestiei cu lupii atacând satele şi mâncând oamenii îi opun desrninţire. Lupul nu

atacă pe omul valid. 'Vine In preajmă, umblă după sănii; poate sfâşia pe un om căzut; poate să se dea la un copil a cărui slăbăciune îi apare evidentă şi când el însuşi e însoţit de tovarăşi; vă încredinţez însă că toate corespondenţele cu preotul Cutare din Sighet mâncat de lupi şi de gospodarul Cutare sfâşiat la o margine de sat de alţi lupi fac parte din repertoriul fantezist al iernii. Redacţia revistei de vânătoare „Carpaţii" de la Cluj are de câţiva ani bunul obicei să controleze asemenea ştiri despre faptele senzaţionale ale lupilor. Invariabil, autorităţile locale desmânt ştirile. Gospodarii mâncaţi de lupi se află în deplină sănătate pe la casele lor.

Că lupul flătnând cearcă tot felul de lovituri, e prea-adevărat. Face ca şi omul. Insă nu-i izbândeşte atât de des cum îi izbândeşte omului. Omul e doborât mai ales de om, nu de lup.

Acum zece ani, într-o iarnă tare, pe când mă aflam cu tovarăşi vânători în pădurea cea veche a Boro-seştilor în ţinutul Vasluiului, am văzut pe un gospodar dintr-un sat de aproape care venise cu sanfa, ca să care tărhatul şi rnerindca vânătorilor. Acest gospodar vorbea cu alţi săteni – unii cărăuşi, alţii gonaşi – explicându-le fapta din noaptea trecuta a unuia dintre cei doi boi murgi înjugaţi la sanie. Un lup se înădise la gospodăria lui şi-i furase în două nopţi doi purcei dintr-un capăt de şopron. Di-hania se strecura pe intrarea fără uşă şi tot pe acolo îşi scotea prada, fără ca nimeni s-o prindă asupra faptei. Larma cânilor se producea după. Boii, în celălalt capăt al şopronului, erau slobozi la iesle şi dădeau şi ei muget prea târziu. Omul hotărăşte să stea la pândă chiar în noaptea ce trecuse. Şi-a pregătit o drughineaţă tare de fag drept armă şi s-a pitit în paie lângă scroafa cu purceî. Intr-un' târziu, tocmai când aţipise, simte mişcare vie şi aude grohăitul spăimântat al scroafei; zăreşte umbra hoţului şi loveşte cu drughineaţă. Lupul, lasă purcelul şi dă un schiaun căutând ameţit ieşirea. De data asta îl auziseră şi-1 simţiseră cei doi boi porumbi; într-o

clipă ieşiseră afară, gata de război; şi când lupul a izbucnit din şopron, boii 1-au luat în coarne. Unul 1-a străpuns şi 1-a călcat în picioare sub privirile stăpânului. Eroul era de fată şi clipea cu blân-detă din ochii lui mari şi frumoşi, pe când omul istorisea.

Altă dată, în munte la Râşca, un pădurar bătrân, moş Anania, despre care am vorbit în una din cărţile mele, mi-a explicat cum o mică turmă de porci a lui, care se afla la ghindă într-o poiană, atacată fiind de lup, a împresurat dihania, iar scroafele cu purcei s-au îndârjit clefăind şi spumând, până ce au doborât-o, sfârticând-o.

Toate poveştile fantastice care se spun despre stăpânirea lupului asupra vieţii omului în vremea foamei acestui animal par a fi amintiri nedesluşite, îngemănate cu celelalte poveşti, dintr-un timp când fiarele vor fi fost mult rhâi numeroase şl omul mai slab înarmat. Astăzi, această sălbătăciune inteligentă cunoaşte puterea armei de foc şi pricepe că trebuie să se supuie împrejurărilor nouă ce au pus-o în inferioritate faţă de noi. Tot aşa în Africa nordică, la începutul veacului trecut, leul ataca obişnuit pe om. Şi numai după cincizeci de ani, când s-a făcut vădită pentru el primejdia carabinei, leul din aceste regiuni fugea de european, nu din laşitate ci din inteligenţă.

Tot aşa lupul, îşi dovedeşte şi el deşteptăciunea: asta e o ispravă mai importantă decât cea pe care i-o atribuie corespondenţii de gazete la începutul fiecărei ierni.

De altminteri, înclin a crede că aceşti corespondenţi ar fi nişte tineri naivi, care, la adunări vesele, cad uşor victimă povestitorilor de întâmplări şi anecdote. Aţi avut şi dumneavoastră poate prilejul să constataţi, ca şi mine, cum se scornesc şi se înşiră aventurile năstruşnice, în proporţie cu viforniţa de afară şi cu numărul de pahare de vin vechi. Lupii au onoarea preferinţii şi nu-i om cumsecade care să nu aibă a spune despre ei ceva nemaipomenit. Suntem un popor (iar!) care avem în sânge anecdota şi istorisirea; bineînţeles însuşirile acestea n-au a face cu literatura.

Într-un rând, într-un amurg posomorât de iarnă, am trecut Prutul pe ghiată eu, Topârceanu şi mai mulţi vânători ieşeni. Ajungând la celălalt mal şi aşteptând săniile ca să ne ducă la gazde, am aprins focul şi am scos câte ceva de prin gente. Un respectabil şi simpatic domn cărunt, tovarăş de sanie al meu şi al neuitatului meu prietin, după al doilea pahar s-a lăsat impresionat de peisagiul de argint al luncii, de vatra de jar şi de fiorul amurgului şi şiadus aminte de o întâmplare veche când deasemeni a trecut Prutul pe ghiaţă, insă singur, la căderea nopţii, şi i-au ieşit în cale lupii. Minunată şi complicată întâmplare, pe care am crezut-o numaidecât, angajând cu entuziasm pe tovarăşul nostru s-o puie pe hârtie, ca să i-o publicăm într-o revistă. Ne-a făgăduit solemn; şi era dispus să spuie ceva şi mai interesant, când au sosit săniile. Peste două săptă-mâni am avut manuscriptul. Era ceva ridicol şi penibil; îantazia se scuturase ca promoroaca luncii; întâmplarea n-avea nici un sprijin în realităţi şi se înşira în paisprezece rânduri pe o foaie liniată de caiet de şcoală.

De atunci sunt atent şi circumspect la întrecerile de povestiri cu lupi pe care le mai ascult din timp în timp, şi mă amuzez ca să le scutur podoabele de negură şi florile de promoroaca.

AL TREISPREZECELEA.

Pot să vă spun o întâmplare. Care ilustrează ceea ce obişnuim noi a numi „personalitate”. Sunt de atunci ani destui. Unii dintre participanţii la acea expediţie vânătorcască se mai pot bucura de lucirea soarelui -de toamnă târzie şi rnai pot simţi în întinderi goale adierea vintului amiezii. Pe Demostene Botez şi pe Sevastos îi mai pot, deci, aduce martori. Alţi doi dintre cei de atunci, foarte subţiri intelectuali ieşeni şi prietini, de lipsa cărora nu mă pot mângâia, s-au scufundat înainte de vreme şi cu păreri de rău pentru această lume ticăloasă.

— Patru.

— Cu mine – fac cinci. Mai era ofiţerul de aviaţie, care făcuse rost de camion: şase. Căpitanul acesta de aviaţie, Dordea, era un om deşirat, cu picioare şi git de cocor, mersul lui de vânător era totdeauna rapid, plutit şi pieziş, aşa incit o lua înainte şi călca întreg terenul: însă el aducea vehiculul, elementul cel mai preţios al tovărăşiei, deci nu ne puteam lipsi de dânsul. Era de altfel bărbat vesel şi băutor vrednic, de vin: iubea şi cântecele, de aceea, la volan, pusese pe Grigore: cu acesta face şapte. Grigore era un orăsan şmecher, care cânta din harmonică foate tangourile la modă, întovărăşindu-şi, din cf în când, acordurile pe clape cu o voce subţire din c*' Pentru acest motiv mai avea un nume: Mărita. Î? A pudrat, violent sprâncenat şi cu ochi negri ca 'păcur ' era totdeauna gata să se producă la petrecerile avia' {iei. Acuma trebuia să fie spectator; să se rezerne cu spatele în camion la popas şi să cânte din harrno-nică întinderilor de arături şi miriştilor. Al optulea tovarăş şi al nouălea tovarăş erau doi oameni melancolici şi bărboşi, care tăceau şi fumau cu invierşu-nare. N-aş putea să le pun nume: erau „cei doi care tăceau şi fumau”. Duceam cu noi trei câni: Sevastos doi şi eu unul: Nero, Lord şi Cezar. Cu” asta, numărul nostru realiza duzina, ceea ce ni se. Părea perfect şi de bun augur. Trebuia să facem bună ispravă în acea iepurărie, care ne fusese semnalată îndată după strângerea porumbiştilor, sfârşit de octomvrie.

Dar mai era ş-al treisprezecelea participant, pe care noi nu-1 socoteam. Camionul. Era firesc să nu-1 socotim. Că trebuia totuşi să-1 socotim, am văzut pe urmă, după ce s-a impus el singur.

Camionul acesta larg era o maşină „prima”, cum ne informa Grigore. Nu era maşina lui obişnuită, ne da el lămurire; era maşina unui oarecare şofer Piţu, cel „care are o amantă la Trei-Calici, ştiţi dumneavoastră, domnule căpitane”. Pe parola lui, Grigore putea încredinţa că e maşina cea mai bună cu putinţă. Dimineaţa numai, când Grigore îi fixase în cuie băncile rudimentare pe care

şedeam, „el” pusese oarecare împotrivire. Laturile care închideau platforma se aflau pesemne alcătuite dintr-un lemn tare. „Nu primeau piroanele, îşi continua explicaţia şoferul, pină ce m-arn supărat, domnule căpitane, s-am pus mina pe ciocanul cel mare.”

Pin lupta aceasta intre camion şi Grigore, rezultase fixarea complectă a laturilor. Ca să intrăm la locurile noastre, trebuia să escaladăm marginile.

Ne-am căţărat deci, am escaladat şi ne-am aşezat cu toate ale noastre. Aveau loc destul şi cânii, şi sacii noştri de alimente. Damigeana se afla între cei doi care tăceau şi fumau. Lăsasem loc potrivit vânatului.

— Nici nu ştiu ce avem să facem cu atâţia iepuri!

Se mira căpitanul Dordea.

Dimineaţa se nimerise calmă, subt o boltă de azur; departe, dincolo de apa Jijiei, pe imaşuri uscate, sclipea în soare bruma.

Grigore conducea cu multă dibăcie şi grabă. Primea din când în când, direct în plisc, ţigări.

— De la tovarăşii noştri cei bărboşi şi melancolici. Unul ii aşeza delicat ţigara; celălalt i-o aprindea; el mulţămea zâmbind. Dădea drumul unui val albăstriu de fum în răcoarea dimineţii şi apăsa pe accelerator. Din când în când îşi pipăia cu grijă, în stingă harmonica lui cea mare, cu trei rânduri de clape. Expediţia noastră el o vedea numai din punctul lui de vedere. Mai era, probabil, un punct de vedere al damigenei. Pe urmă am recunoscut şi punctul de vedere al celui de al treisprezecelea.

— Nu-i numai harmonica, ne informa râzând căpi tanul Dordea. Grigore cunoaşte obiceiurile mele.

Lingă instrumentul lui, se mai află o oală cu sarmale.

Alt punct de vedere, care adăogea un spor de interes expediţiei.

Grigore, adaose căpitanul Dordea, ce cântec îmi place mie la al şaptelea pahar?

Este un tango, trăiţi, domnule căpitane, zâmbi şoferul.

Cum ii zice?

Ii zice, domnule căpitane: „într-o seară întT* plarea ne-ntâlniră.”

Dar la al nouălea pahar ce cânţi, Grigore?

Trăiţi, domnule căpitane, la al nouălea, cânt „Inima mea e rănită de moarte.”

Eram bine rânduiţi pe bănci. Coboram pe drumul prăvălatic şi cotit dintre castelul de la Stâncă şi Poprj-cani. E un loc istoric, unde Vasilie-Vodă Lupu a in-tâmpinat cu strălucit alai pe ginerele său Timoşa, feciorul lui Hmel, hatmanul cazacilor. Căutam să-mi dau samă în ce loc se va fi aşezat Vasilie-Vodă, bun maistru de ţeremonii, aşa ca feciorul lui Bogdan Hmel-niţki să aibă vedenia cea mai surprinzătoare. Tablourile se schimbau grabnic, ne duceam când înspre dreapta, când înspre stânga prin acele coturi cărora Grigore, în limbajul lui special, le spunea „viraje”. La un asemenea viraj, dintrodată, fără să se înţeleagă anume pentru ce, partea de dinapoi a vehiculului nostru execută un patinaj. O clipă, roata din stingă de dinapoi stătu suspendată deasupra râpii.

Vânătorii din fund fac o mişcare de val cătră cei din faţă, căţărându-se de dânşii. Rânduiala se desface; bagajele se rostogolesc unele peste altele.

Cel mai prevăzător dintre noi şi cel mai sprinten, în acelaşi timp, prietinul T., fu brusc în afara tovărăşiei, atârnat de cadrul camionului.

În acelaşi moment se restabili cumpăna. Motorul slobozi o mormăire adâncă şi se stinse. Ne-am trezit într-o poziţie strâmbă şi oblică.

Cu toţii întoarserăm în tăcere feţele spre locul adine de care ne despărţea numai o fracţiune de secundă. „In acest punct va fi stat Vasilie-Vodă şi curtea sa”, am avut eu timp să-mi fac socoteală.

Ce este? A întrebat căpitanul Dordea, afectând

0 linişte desăvârşită.

Vânătorii nu răspunseră, dovedind bravură şi indiferenţă.

Prietinul T. se prelinse la locul lui.

— A fost şi nu mai este, îrigână el zâmbind. Am fi putut să nu mai fim.

Grigore şoferul aruncă abia atunci ţigara stinsă şi răcită în colţul gurii.

Trăiţi, domnule căpitane, s-a calat motorul.

Aha! A răspuns căpitanul.

Vorbele misterioase au darul să impresioneze. A fost îndestulător un al doilea vocabul cu circulaţie restrânsă şi ne-am liniştit cu toţii.

— Aha! Au făcut unii din noi, ca şi căpitanul.

Motorul începe să trepideze din nou. Schimbătorul de viteză dădu lovituri de berbec în cutia lui.

Ce maşină ai spus că-i asta? Întrebă iarăşi Dordea.

A lui Piţu, domnule căpitane.

Nu e ăla?

Nu, domnule căpitane. Asta e 3333.

Bine. Dă-i drumu, porunci Dordea.

Suspect număr. Murmură mai mult pentru sine prietinul meu T.

Cum scăparăm la podul Jijiei, Grigore îi dădu drumul. Fugeam pe şoseaua Sculenilor c-un zgomot de tunet. 3333 avea însă ceva; din când în când îşi făcea mişcarea de derapare în stânga, ca şi cum ar ii avut intenţia să pipăie cu roata din partea respectivă fundul şanţului. Prietinul meu T. observa manevra aceasta cu o atenţie dintre cele mai susţinute.

După ce ne-am oprit, în capătul arăturilor, prieti-n”l meu sări cel dinţai peste bord şi făcu de jur

„O* împrejur inspecţia „amicului”, clătinând din cap ţinându-se la distanţă respectuoasă.

Grigore şoferul păru interesat de la un timp d această manevră şi veni şi el alături de T.

Este ceva? Întrebă el, cu glasul lui cel gros.

Aş vrea să ştiu câţi kilometri a rulat. Îl ispj {j prietinul meu.

A, n-are rnai mult de douăzeci de mii, îl asj.

Gură şoferul. E cel mai bun camion de la aviaţie e ca şi nou. N-aveţi nici o grijă.

Aş vrea să-mi dea el singur asigurarea asta.

II întreb şi nu răspunde.

Cine?

Grigore se retrase. C-un zâmbet palid, privea furiş, fără să aibă aerul, pe prietinul meu.

După ce luarăm gustarea de dimineaţă, unii dintre noi intrară în arătură; alţii ocoliră şi trecură la nişte mirişti; în curând sunară primele focuri de puşcă. Grigore îşi trase capela pe o sprinceană, îşi săltă între umeri mantaua şi dădu ocol lui 3333, căutând un loc aurit de soare pentru sine şi pentru harmonică.

Bagă de samă! Îl preveni deodată prietinul T.; vrea să se ducă la Sculeni.

Cine?

Dihania.

Într-adevăr, de pe dâmbul pe care sta, camionul prindea să se mişte încet şi furiş, năzuind către şanţul din stânga. Şoferul se repezi la motor şi păru că îl înjunghie cu mânie, izbind frâna. In acelaşi timp adaose şi o înjurătură.

_. Acuma te poţi aşeza, îi dădu sfat prietinul meu, însă fii atent. N-ar fi trebuit să-1 înjuri aşa de ruşinos.

Grigore îşi arătă dinţii albi, râzând cu plăcere de glumă. Eu şi cu T. trecurăm în pârloagele din dreapta.

Terenurile se dovedeau destul de bune. Aproape din fiecare pârloagă, aproape din fiecare ogor de păpuşoi netăiat sărea câte un urechiat. Probabil, însă, că vremea era prea lină şi prea limpede; zgomotele, glasurile, şuşuitul porumbiştilor stârneau yânatul înainte de timp. Alteori, în aceleaşi împrejurări, vî-natul se tupilează mai adânc în covru, până ce îl calci; în ziua aceea avea, însă, cu totul altă dispoziţie; sărea cine ştie unde, îşi culca urechile pe spate, ori împungea în sus cu ele, şi se tot ducea, îndeobşte iepurii

îşi îndreptau fuga înspre dealuri; deodată însă 3333 sclipea din sticlele lui şi iepurii îşi coteau fugaspre lunca Prutului.

Aceste semne ale celui de al treisprezecelea tovarăş al nostru le-am observat nu numai o dată. In măsura în care soarele îşi schimba poziţia pe cer şi clipirile lui variau. Foarte probabil că şi ceilalţi tovarăşi ai noştri erau sâcâiţi de acest fulger de oglindă. Din vreme în vreme se opreau, întorcându-se cu faţa într-acolo. Atunci auzeau, ca şi noi, suspinu-rile mâhnite ale harmonicii lui Grigore. Câtii, opriţi Şi întorşi într-aceeaşi parte, dădeau drumul la câte un chelălăit nervos. Salturile unui iepure se arătau cine ştie unde. Câtii se zvârleau într-acolo. Noi începeam a răcni disperat pe urma lor, chemându-i înapoi şi desprinzând de la torbe bicele. Pe urmă lăsam bicele să atârne la locul lor, când vedeam în ce arii stare de dezolare umană se întorceau prepelica „ noştri.

A fost o zi proastă. Am bătut mult loc şi am uri puşcat puţin vânat. Într-un răstimp lucirea camio nului a rămas neclintită; în toată acea întindere până la apa Prutului şi până la dealurile Jijiei, nu se mai arăta nici un iepure. Traşi ca de aţe nevăzute ne-am îndreptat din toate părţile, concentric, spre locul de popas.

E adevărat că am plecat cam târziu. Până ce s-au înfierbântat sarmalele căpitanului Dordea la foc. Până ce am înjghebat ţepuşi în care să înfigem bucăţile de slănină afumată, până ce s-a putut statornici o rânduială în închinarea cupelor, s-a încununat cu aur şi s-a stâns în pâclă zarea asfinţitului. Pe urmă Grigore a cântat tangourile căpitanului şi romanţele timpului, dobândind succes şi aplauze. Din când în când cei doi bărboşi care tăceau şi fumau se apropiau strategic de el, ca să îndeplinească oficiul ţigărilor. După ce îşi îndeplineau oficiul ţigărilor, reveneau la damigeana. Şi aici aveau de îndeplinit o misiune, până ce vasul a rămas pe o coastă, netrebnic. De şi nu le ţin minte numele, mai stăruie încă în mine o impresie

de respect, cred, iată de văditele dovezi de vrednicie ale acestor doi tovarăşi vânători.

După ce damigeana a rămas pe o coastă, ei au atins-o cu vârfurile cizmelor, dând-o de-a dura. De comun acord, apoi, au săltat-o în sus cuprinzând-o în braţe şi ascultând-o cu urechea unul dintr-o pai”te şi altul din altă parte. Socotind-o bună de întrebuinţat şi în cealaltă duminică, nu s-au amuzat ca s-o împuşte ori s-o dea la râpă, ci au purtat-o cu cre linţă 'a 'ocul ei> în camion, punându-i căciula şi spunându-i o vorbă bună.

* Acesta a fost şi semnul de plecare, la lumina focului de vreascuri şi ciulini. Cei dinţai doritori să-şi ia locurile şi să pornească, ne mai având nici un motiv valabil ca să mai stăruiască în acele singurătăţi de sară din şesul Prutului, au fost cei doi bărboşi. S-au acăţat de o lături a camionului şi şi-au făcut vânt în sus.

3333 i-a respins.

Îndârjiţi, amândoi au lepădat ţigările şi s-au dat un pas înapoi. Au încercat iar. Au rămas atârnaţi în lungul braţelor, până ce au intervenit ceilalţi vânători, aburcându-i cu răcnete şi îndemnuri ritmice.

Însfârşit i-au dat peste bord, deasupra pe platformă.

Cu destulă gălăgie şi-au luat şi ceilalţi tovarăşi locurile.

— Plecăm! A poruncit căpitanul Dordea.

Grigore a pus manivela în botul motorului. A răsucit o dată, a răsucit o doua oară; s-a zbătut în jos şi a răsucit a treia oară săltând în sus; motorul nu binevoi să răspundă; poitea să mai rămâie pe loc. Cu foarte multă greutate s-a lăsat convins; a trebuit să-1 cerceteze Grigore şi să-i rnormăiască unele vorbe pe la încheieturi. Insiârşit, dintrodată a izbucnit în râs înăbuşit, dând semn că mergem.

Am mers, într-adevăr, până la podul Jijiei. Acolo 3333 a stopat pe neaşteptate. Voia să se puie în curmeziş şi să doarmă pe pod.

Societatea de pe platformă începu să devie atentă. Ca băiat şmecher, Grigore găsi mijlocul să ne miş-ca'n de pe podul Jijiei; dar curn ajunserăm la dealul Popricanilor, ne oprirăm iar. Am mai mers o toană la deal cu multă îndărătnicie ditl partea tov rasului nostru al treisprezecelea. Pe ftrmă, la un no „ după câteva icniri teribile şi o mormăire înfricoşată' motorul slobozi vâlvătăi.

Mă făc, Prietinul meu T. rnă strânse de braţ şi atent.

La cea dinţai izbucnire a flăcării de benzină, cei doi bărboşi care tăceau şi fumau, dintr-o singură mişcare săriră dincolo de parapet şi începură să se caţere la deal pe costişă.

T. Întârzie puţin, ca să ia damigeana. Văzându-i că s-au oprit într-o poziţie dominantă, T. se duse şi o depuse între dânşii. Apoi veni la ceilalţi tovarăşi, care se grămădeau în jurul motorului, desfăcând podina şi grămădind pulbere din şosea asupra flăcărilor.

— Zvârlitura din partea stingă de dinapoi şi-o corectase. Observă prietinul T. Trebuie să facem ceva ca să-i treacă şi supărarea asta.

Căpitanul Dordea repezea când spre 3333, când spre Grigore, felurite invective. Era desperat că rămâne în cimp, la vreme de noapte. Însfârşit se linişti. Bine că cel puţin a fost stins incendiul.

Am stat sfătuind o jumătate de oră în preajma camionului gol. Topirceanu (căci el e T.) i-a improvizat chiar o epigramă, solicitându-i milă mai ales pentru cei doi care tac şi fumează la respectuoasă depărtare, pe costişă.

Doar nu eşti un animal Fără nerv, fără simjire. Te rog eu să mergi la deal, Că te trec la nemurire.

Îndemna prietinul nostru T.

Al treisprezecelea devenise maleabil; solicitat încă dată de Grigore, 3333 a dat semn că vrea să plece, şi a pom^ la deal. Arn încărcat pe cei doi melancolici, trăgându-i de tnini şi de picioare, am restabilit între ei damigeana.

Sj ne-am întors fără nici o altă împotrivire la Iaşi.

ADELAIDA.

Informatorul meu e un bun exemplar din noua generaţie. N-are vârstă decât douăzeci şi opt de ani, însă cotn-petinţa lui e uimitoare în felurite direcţii, rnai cu samă în acele direcţii care mie, om vechi, mi-au fost indiferente la aceeaşi epocă a vieţii.

Dovedeşte experienţă în ceea ce priveşte femeile; cu oarecare discreţie, din pricina diferenţei de vârstă dintre noi, îşi permite să zâmbească de romantismul trecutului, de pudoarea sexelor, de minciuna convenţională care punea flori de vis în locul unui instinct atât de van.

E competent în sporturi şi în toate jocurile de cărţi, pontase cu succes la cazinoul de la Sinaia, încercase stupefiantele, fusese însurat şi se despărţise, avea formule asupra oamenilor politici şi curentelor de idei.

Eram impresionat; îl priveam cu timiditate. E brun şi sprâncenat. II chiatnă Toto, şi îndrăznea să susţie ca această apelaţie e un diminutiv de la Anibal.

Deoarece e nepotul nevestei mele, îl suport din cinu în când. Ba chiar pot spune că uneori îmi face plăcarte-Lărţi îi trebuiau lui? Cartea lui cea mai bună era viaţajjn client şi prietin al meu moşier, Anghel Ignat, de o vârstă cu mine, avea un năcaz încurcat cu respectabila sa soţie din pricina copilei lor, cu numele Ade-laida. El nu se clintea de la moşia lui din Dâmboviţa; diipă părerea sa, eu eram ţinut să ştiu tot ce se petrece în Bucureşti, cum ştia el tot ce se petrece în satul său de reşedinţă; deci îmi scrisese, cerându-mi sfat.

Ce puteam cunoaşte eu? M-am gândit la nepotul meu a toate ştiutor, Anibal.

Aşa se face că am primit de la el cele dinţai elemente informative. Pe urmă am aflat. Şi restul. Era o dramă destul de interesantă.

Fetei îi zicea acuma Ioana Cernea. Toto, adică Anibal, mi-a explicat numaidecât de ce.

Despre această Ioană Cernea, colegele ei de universitate afirmau că „e destul de drăguţă”.

— Ceea ce înseamnă că e mai frumoasă decât ele, îmi da lămurire Anibal.

Se spune că ar avea şi oarecare înclinări artistice, adăogeau alte prietine, schimbând priviri ironiee.

— E o tentativă de a o compromite, mă încredinţa zâmbind Anibal. Totuşi, ce susţin ele poate să fie ade vărat; mi se pare că se ocupă de poezie şi proză.

Cele mai maliţioase„ dintre aceleaşi prietine insinuau că nit-i lipseşte nici zestrea: „o zestre dQ. Provenienţă nu tocmai onestă", subliniază ele.

— E o observaţie mediocră, mă asigură Anibal.

Adevărul cel mai adevărat insă (după cit am întele eu la urma urmei) era că acea copilă a prietin,, meu din Dâmboviţa avea specialitatea să-şi creeze neplăceri.

Mai întâi n-o chema nici Ioana, nici Cernea.

Părinţii ei, la epoca anumită a săptămânii „oarbe" (cum i-ar ii spus Toto) ceteau şi suspinau pe paginile unui roman de sensaţie, pe atunci la modă. Deci când în primăvara următoare, le-a sosit o prinţesă mica adusă de o barză providenţială (Tolo rânjeşte ironic), domniile lor n-au pregetat s-o boteze c-unnuine scump: Adelaida, numele eroinei romanului.

Când această prinţesă a devenit o domnişoară mofturoasă şi voluntară şi s-a prezentat cu cea mai mare încredere la bacalaureat, a suferit o primă jignire, au-zindu-şi numele rostit cu o intonaţie întrucâtva ironică, de către un domn cărunt şi cu ochelari, filosoful comisiei.

— Ignat Adelaida?

— După ce-i rostise numele, o privise pe deasupra ochelarilor.

Fără să-şi lămurească, atunci, de ce – Ignat Adelaida s-a simţit descurajată şi nefericită.

O parte din îndrăzneală i s-a întors numai când a luat hotărârea să-şi zică Ioana.

— Cu nădejdea secretă că unul dintre miile de tineri care suiau şi coborau scările universităţii va desăvârşi

schimbarea.

Nu i-ar fi convenit, totuşi, niciunul din numele comune: lonescu, Popescu sau Vasilescu.

(Are stigleţi! Reflectează Toto.)

Ei bine, cel dinţai tinăr brunet (ea era blondă) care t-a adresat o scrisoare, copiată din Codul Amorului, se numea Anibal lonescu!

— Eu în persoană! Clipeşte din ochi Toto. A fost un dezastru; însă, pe urmă, am devenit buni camarazi.)

La cele câteva baluri de iarna, unde. Se dusese, cu două verişoare din Bucureşti, în chiar primul an de universitate, cel mai mlădios dansator de tango s-a întâmplat să fie un sublocotenent de cavalerie, frumos ca un star de cinema: îl chema însă Popescu Ricard.

Auzind numele, ea a precizat în sine: Popescu Ri-card-inimă-de-leu. A fost nefericită, din pricina asta, două săptămâni.

Când verişoara ei Agata i-a adus informaţia că Ri-card-inimă-de-leu are o logodnică, că acea logodnică – precum se cuvenea – e slută şi foarte milionară; că nunta se va celebra chiar în acele câşlegi de iarnă. Ioana s-a simţit întrucâtva salvată.

Din acest uşor doliu de dragoste a scos ea numele Cernea, pe care 1-a adaos lingă Ioana.

Dând părinţilor ei la ţară noul nume la vechea adresă, a fost nevoită să adaoge explicaţii. La primele explicaţii sumare, a trebuit să înşire altele, în alte scrisori. Tatăl ei, bătrânul Anghel Ignat, s-a supărat aşa de crâncen încât era să fie fulgerat de dambla.

— Auzi tu! A răcnit el. Cine şi-a putut închipui asemenea mişelie! O desmostenesc!

Doamna Ignat a intervenit, indemnindu-1 să ceară un sfat unui vechi prietin.

Atunci rni-a scris Anghel Ignat acea scrisoare ruşinată, întrebându-mă ce să facă. O lume auzise hotă-rârea lui şi se mirase. Ce era de făcut acuma, ca să nu-şi mai

desmoştenească propria copilă şi mai cu samă cum s-ar putea s-o cheme iar Adelaida.

Timpuri frumoase, timpuri trecute.

„Domnule şi stimate amice, îţi spun pe legea. Mea că nu înţeleg pe copiii din ziua de azi; parcă ar fi marfă din Anjerica. Ori siut nebuni ei, of-i in-ain prostit eu."

Nu era vorba nici de prostie, nici de nebunie. „Fiecare parte îşi are justificarea sa, i-am răspuns eu, în-tr-o epistolă scurtă; să vie doamna Aglae Ignat în capitală, să stea de vorbă cu prinţesa, şi eu socot că toate se vor lămuri."

Doamna Aglăiţa Ignat, prietina mea şi a soţiei mele, se aştepta la o scenă sâisietoare. De aceea a convocat pe fiica sa la rioi. Toto a avut dreptate când a afirmat că prinţesa va refuza să-şi facă mărturisirea în public; însă pe mama ei a declarat că o primeşte cu supunerea cea mai desăvârşită şi cu o dragoste „neprecupeţită" (cum se spune de câtăva vreme în discuţiile politice. Observaţia e a lui Toto). Deci doamna Ignat trebuia să accepte a face o vizită în strada Pompieri nr. 4.

— Vreau să văd cu ochii mei, a zârnbit ea cu stân-jenire, dacă Adelaida Ignat, fiica mea, şi Ioana Cer-aea sunt una şi aceeaşi fiinţă.

Am dus-o până în strada Pompieri nr. 4. Prinţesa a întâmpinat-o zâmbind fericită, a cuprins-o de după umeri, şi-a plecat fruntea pe pieptul ei; pe urmă m-a salutat cu seninătate şi siguranţă. Le-am lăsat să-şi spuie ce aveau de spus. Prietina noastră Aglăiţa a povestit după aceea soţiei mele, cu lux de amănunte, toate. Nu pot da decât un palid dialog al unei asemenea memorabile întâlniri. Când a aflat şi Toto cum a fost şi ce s-a spus, mi-a declarat că şi-a pierdut orice iluzie şi că nu-şi va alege niciodată tovarăşă a vieţii din asemenea specimene de fete, care visează cai verzi pe păreţi (iarăşi propriile lui cuvinte).

Draga maichii, tu ai nebunit, i-a zis doamna Aglăiţa Ignat prinţesei, oftând şi privind-o lung.

Dragă mamă, i-a răspuns fata, te rog să te aşezi întâi comod în fotoliu.

Fată, tu ai nebunit.

Dragă mamă, n-am nebunit.

Atunci dacă n-ai nebunit, spune-mi cum te chianiă. Când te purtam.

— Sunt de atunci douăzeci şi trei de ani – am cetit cu Ignat o carte frumoasă, pe care o ţin minte şi acuma.

Ştiu: „Adelaida, prinţesa nefericită", însă pe mine, drăguţă mamă, mă chiamă Ioana. '

Iţi spun eu, copilă, că nu eşti în toate minţile.

Cum poate să te cheme Ioana dacă numele tău e Ade laida?

Mă chiamă Ioana Cernea.

Dacă te chiamă aşa, află, copil îndărătnic, că tatăl tău a adaos la testamentul lui acest codicil, pe care eu îl socot înţelept: „Dar dacă, zice el, pe copila mea prea iubită Adelaida o chiamă altfel, eu n-o cu nosc. Şi dacă-i mai spune Cernea, fără să fi pus pe cap cinstita cununie, o desmoştenesc". Iată ce bună treabă ai făcut. Ai auzit ori nu?

Am auzit.

Şi n-ai nimic de spus?

Ba da. Întâi, am să sărut măicuţei mele amândouă mâinile, şi am să mă aşez lângă ea în genunchi; după aceea am s-o rog frumos să-mi spuie Ioana.

Cum să-ţi spun Ioana, dacă te chiamă Adelaida?

Mică dragă, nu vreau să fiu Adelaida. După ce mă împac cu tine, ne suim amândouă în „Fordul" tău, Şi în trei ceasuri suntem la noi acasă, pe Argeş în sus.

Ne înfăţişăm amândouă bătrânului meu părinte şi-i declari cum mă chiamă cu adevărat.

Ce vrei să spui? Adicătelea cţjjpi te chiamă tine cu adevărat?

Ioana Cernea.

Vrei să-i spun asta eu lui Anghel?

Să-i spui, mămuţă dragă.

Atuncea înseamnă că suntem nebune amândouă.

Ba nu, mămuţă dragă. Niţel nebună sunt numai eu, căci mi-i drag 'un băiat. Nu cumva te miri şi de asta?

Nu mă mir deloc; insă vreau să ştiu cine-i.

Ai să afli numaidecât. E un băiat bogat. Mai ales e un băiat de neam. II chiamă Andrei Drăgotescu.

Doamna Aglăiţa Ignat, mama Ioanei Cernea, a făcut ochii mari, cu uimire în care se amesteca şi spaimă.

Vai, fetiţă dragă! Cum s-a făcut asta? Drăgoteştii sunt neam mare: au fost milionari.

Da, mamă.

Nu cumva acest Andrei e nepotul boierului care a avut Butenii de Jos? Acuma moşia e-a noastră.

Mi se pare că da, mămuţă dragă. Tatăl lui An drei a stat multă vreme în străinătate, ca diplomat.

De, fetiţă dragă, ştiu eu? Mă întreb ce ar putea spune asemenea tânăr, aflând că am apucat noi Bu tenii de Jos. Aşa au fost, draga maichii, timpurile.

Boierii au căzut şi vechilii s-au ridicat. Ce-ar putea spune el de asta – auzind şi numele tău?

Nu ştiu, măicuţă, a zâmbit fata; îmi închipui că nu-1 interesează Butenii; iar pe mine mă chiamă Ioana Cernea. Acest nume 1-a văzut dumnealui într-o revistă literară, sub nişte versuri care i s-au părut frumoase. Nu înţeleg ce deducţii a putut face din aceste versuri asupra persoanei mele: s-a întimpl3' să nu mă găsească după aceea nici prea slută, nici în vârstă; şi dintrodată, pe strada Academiei, în mulţimii, mi-a declarat că, iară mine, viaţa nu mai are pentru el nici un farmec. _- Şi tu ce i-ai spus?

Eu nu i-am spus nimic. Eu am râs.

Apoi, draga mamei, tot n-ai tu minte. Se poate să pierzi asemenea partidă?

N-am pierdut nimic: dimpotrivă. Lucrurile nu s-au întâmplat ca în romanul prinţesei tale. In ziua de azi, noi fetele suntem ceva mai prevăzătoare şi nu mai ţinem deloc să fim nefericite. Cu vorbe potrivite, i-am dat a înţelege lui

Andrei că nu pot să-i precizez nimic asupra sentimentelor mele. Ţinând seamă că timpul de care-mi vorbeşte el se chiamă eternitate, s-ar putea să ajungem, după ani îndelungaţi, la un acord favorabil.

Doamna Aglăiţa Ignat se mira ţuguindu-şi buzele:

Ţ! Ţ! Ţ! Ce limbă păsărească e asta? Cum răs punzi tu unei declaraţii? N-ai nici o diplomaţie.

Ba am să-ţi dovedesc că sunt diplomată: i-am spus cum mă chiamă.

Mama râse strâmb:

De asta te chiamă Ioana Cernea?

Ba i-am vorbit de Adelaida Ignat.

Vai! Asta-i diplomaţia ta? Te pomeneşti că a aflat şi despre procesele care au fost pentru Buteni.

Nu cred; nu învaţă istoria. După cât înţeleg, nu se ocupă cu nici un studiu grav. Se pricepe în schimb să cheltuiască banii pe care-i mai are. Mi-a făcut cu noscut că i-i dragă şi Adelaida Ignat. Atuncea i-am declarat că nu sunt Adelaida Ignat.

— Nu înţeleg nimic. *

— El însă a înţeles şi a vrut să sărute pe Ioana Cernea.

~ Sadoveanu – Opere. Voi. 15

Doamna Ignat înlemni deodată cu ochii pironii; spre fiica sa.

Of! Draga mea fetiţă, în ce lume trăim! A în drăznit să te sărute în mijlocul străzii?

Fii liniştită, mamă; nu era în stradă. Era la cinematograf. Pe întuneric.

Şi-a îndrăznit să te sărute?

Desigur; era de aşteptat; dar ca să poată izbuti aşa ceva, trebuia şi consimţimântul meu. Am făcut aşa ca să sărute întâi poşeta mea, iar a doua oară, pe vară-mea Agata.

Doamna Ignat a strigat, încrucişându-şi brusc privirea:

Să ştii că ţi-1 ia!

Cine?

Vară-ta Agata. Ţi-1 ia!

Tot ce se poate. I 1-am lăsat şi m-atn dus. In patru zile, am primit opt scrisori – aşa de lungi, încât mi-a fost peste putinţă să le cetesc. Cred că nu eşti prea curioasă să afli ce-mi spunea anume în cele cinci mii de cuvinte pe care mi le-a înşirat adoratorul meu.

A îndrăznit să adaoge şi nişte versuri, care nu erau ale lui. Ce pot să-ţi spun, dragă mămuţă? Toate mer geau de minune, când am băgat de seamă că începe să-mi fie drag. Nu mă gândesc la veşnicie: aceea e o nerozie a lui: mă gândesc la fiecare clipă care trece fără dânsul.

Doamna Aglăiţa Ignat s-a bucurat sincer:

— Atuncea-i foarte bine, fetiţo.

Fata şopti c-o voce joasă şi c-o privire lungă în vag, prin ceaţa genelor ei cenuşii:

— Ticălosul!

Mama tresări cu îngrijorare:

— S-a întâmplat ceva? Ce mai este?

O, nu s-a întâmplat nimic; acurna nu se mai poate apropia de mine.

Pentru Dumnezeu, vorbeşte, Adelaido. Este vreo piedică pentru căsătorie? Îmi închipui că un tânăr bine crescut e dator să facă numaidecât o propunere onestă.

Dragă mamă, asta nu pare tuturor necesar; to tuşi el nu vorbeşte decât de asta.

Minunat!

Ce găseşti tu minunat? Se întoarse fata, făcând un botişor nemulţămit. Uiţi că totuşi sunt Adelaida Ignat?

Aşa este; dacă cere reierinţi şi dă peste chestia cu moşia, stă pe loc. Ori îl pot hotărî să se retragă unii invidioşi care ştiu – şi care au fete de măritat.

Nu poate îi vorba de asta, ima dragă. Prinţesa Adelaida închidea ochii de fericire la gândul alianţei veşnice a două inimi: eu sunt sigură că, măritându-mă cu dânsul, îl pierd.

Am înţeles, fetiţă scumpă, şi am să-ţi răspund că prostia asta e o consecinţă a cinematografului.

Aşa este, suspină Ioana Cernea, a cinematogra fului şi a ştiinţelor sociale. I-am scris o scrisoare; mai bine să renunţăm.

— La ce să renunţaţi? La căsătorie? Aş fi curioasă să aflu cum ai spus tu asta unui bărbat, într-o scrisoare. Are haz!

Fata rămase tăcută şi visătoare, cu faţa însorită de un zâmbet fin.

— Mamă, şopti ea, în lumea asta şi în viaţa mea, el e pentru mine singurul bărbat. Acest adevăr ii înţeleg şi-1 stabilesc logic, aproape cu răceală. Vre mea Adelaidelor clasice a trecut. Viaţa noastră nouă e aşa de aspră, încât ori o acceptăm cu laşitate, în toate consecinţele ei, ori ne izolăm într-o iubire ma; tare decât moartea – şi decât viaţa. In ţoala neagr' veşnicie, n-avern decât această clipă: dorind-o, ezit cu spaimă şi deliciu. Ca să nu mă înşel şi să nu greşesc aş prefera să fug de Andrei. Decepţia ar ii mai amară decât orice ignominie. I-am povestit prin urmare, în scrisoarea mea, o întâmplare de pe când eram copilă Întâmplarea asta a rămas o taină pe care n-o ştie nimeni: nu ţi-am spus-o nici ţie; mi-am adus-o aminte după aventura asta a mea.

Când eram eu micuţă, a fost la noi, la Butenii de Jos, o petrecere mare în sărbătorile de iarnă. Sosiseră mulţi cunoscuţi de la oraş şi de la moşiile învecinate, în vederea unei vânători. Insă' vremea era moale, drumurile se desfundaseră, curgea umezeală din ceaţă.

— Era timpul cel mai mizerabil cu putinţă pentru regiunea noastră de pământuri grase.

Tata şi vecinii priveau din când în când pe ferestre, apoi înjurau, iară să mai ţie seamă de prezenţa mea. Pădurile sub ceaţă, drumurile de noroi, apele revărsate. Eram curioasă să pătrund sensul unor asemenea invective. La porunca tatei, mama Rada, doica, m-a luat şi m-a dus la culcare. I-am cerut explicaţii; ea a râs şi s-a bătut cu palma peste gură.

Culcă-te şi dormi, puişor, m-a îndemnat ea. As cultă pe mama Rada.

O ascult pe mama Rada, i-am răspuns eu, dacă mama Rada îmi spune un basm.

Iţi spune mama, puişorule.

Atuncea să-mi spuie mama Rada basmul cu FălFrumos care a fost purcel.

Mama Rada mi-a spus basmul şi am ascultat-o până într-un loc care îmi părea mie mai încântat şi mai plin de minune.

Ca să dobândească pe domniţa împărăţiei, Făt-Fru-mos săvârşeşte trei isprăvi. Deschideam ochii mari şi-mi ascuţeam urechile la isprava a treia, când Făt-Frumos purcelul durează pod de nestemate peste apă şi schimbă în argint sălciile luncii.

Am închis ochii fericită şi n-am mai urmat a auzi In somnolenţa mea decât furtuna de afară.

Peste noapte, s-a întors vântul de către nord, adu-cind viscol şi îngheţ. Dimineaţa, când am ieşit la lumină îri pridvor, am văzut o lume nouă stând înlemnită de farmec până în zare, cu păduri de argint şi pod de smaragd.

Fata a tăcut. Maică-sa o privea piezişş.

Ai scris tu băiatului toate acestea? Cum vrei tu să le tălmăcească?

Nu ştiu, măicuţă; să vedem ce are să răspundă.

Poate nu înţelege nimic şi socoate că sunt nebună.

Mi se pare că scrisoarea mea nu face nici doi bani.

Eu sunt sigură de asta, o încredinţa doamna Ignat.

Totuşi, urmă fata, iluzia aceea din copilărie era o realitate, deoarece m-a făcut fericită. Şi eu nu-i cer decât realitatea unei iluzii.

Doamna Ignat a suspinat prelung şi şi-a şters ochii umezi. Apoi a întrebat cu îndoială:

Toate ca toate, dar ce spun eu lui Anghel?

Să-i spui că mă chiamă Ioana. S-a alintat cu tristeţă fata.

Bine, bine, să lăsăm asta; îl fac eu să priceapă cum şi de ce, de şi nici eu n-am înţeles tocmai bine.

Intr-atâţia ani, 1-am deprins eu cu capriciile mele, convingându-1 că nu este pe lumea asta om mai ciudat decât el.

După câteva clipe de gândire, doamna Aglăita ion j ^. * 6*13 ţ, adăogi:

Insă cu podul e mai bine să-i explici tu. Mă mir de unde ai găsit tu asemenea vorbe. Parcă le ceteai.

Nu-i spun nimic, mamă dragă, se apăra Ioana' îmi pare rău că am trimes şi scrisoarea. Mă gândesc că asta-i adevărata mea nebunie, ori prostie.

Aici iţi dau intru totul dreptate. Se grăbi să confirme doamna Ignat.

Privea lung spre fată, cercetând-o c-un fel de luare-aminte comică, parcă abia acum o descoperea. Iar Ioana Cernea zâmbea cu dragoste şi cochet dintr-o altă generaţie.

După explicaţia aceasta, soţia mea a fost de părere să punem numaidecât la cale principalul – adică nunta fetei. Eu insă am fost de părere să chem întâi la faţa locului pe bătrânul meu amic şi client, ca să cunoască şi el pe fiinţa nouă care luase locul Adelai-dei. Era tot o prinţesă nefericită şi perspectivele viitorului ei erau dintre cele mai îndoielnice.

SĂLBĂTĂCIUNE.

Minunat octomvrie la poalele munţilor, deasupra văii Şiretului. La miazănoapte drumul duce spre mănăstirea Casinului; la asfinţit, spre podgoriile cele mari. Soarele are o strălucire de prie-tinie, şi de apropiată despărţire. Toate îmi păreau, din pricina asta, mai bune şi le contemplam c-un ochi melancolic. Mai aveam de petrecut o săptămână la conacul verişoarei mele Ana, căreia încă îi place să-i spui că are profil de împărătiţă bizantină. Avea; – şi la patruzeci şi cinci de ani mai are întrucâtva acest profil, mai ales când persienele stăpânesc în parte lumina camerei celei mari, unde ne adunam cu toţii ca să punem ţara la cale. In acea umbră delicată, între portretele iubiţilor ei morţi şi stampe romantice, între mobile arhaice şi draperii de catifele,

verişoara mea Ana se mişcă şi se aşează aşa fel încât să ne păstrăm şi, dacă se poate, să ducem cu noi acea iluzie a înfăţişării sale. In afară de această cochetărie, verişoara mea stă solid în realităţi, îşi conduce bine gospodăria şi copiii, şi ne oferă nişte prânzuri asupra cărora, în fiecare, zi, am grijă să formulez un nou compliment. Mă interesez cum prezidează la elaborarea salmiei de raţă sălbatică, admir fineţa acelui sos misterios al gâştei domestice cu portocale. Mai are o taină a unor „plăcinte cu brânză mici cât stridiile, care trebuiesc mâncate la o temperatură aproape primejdioasă.

Ciudat mi se pare că toate acestea se bucură şi de lauda unchiului Aristid, fostul ministru la Roma, care e la vârsta detestabilă a regimurilor alimentare. Lauda lui se referă la amintiri de două decenii, când absorbise aceleaşi bunătăţi, în huzurul aceluiaşi conac, pe când trăia Constantin, stăpânul verişoarei Ana. Vărul Constantin ne zâmbea acum din ramă neagră şi din trecut. Morţii ascultă îndelung şi atent pe cei vii şi au avantajul că nu sunt siliţi să răspundă. Pe lingă Constantin, ascultau atent şi alte umbre nedesluşite, înşirate pe zidul cenuşiu. Pe când noi ceilalţi eram obligaţi cu toţii să răspundem unchiului Aristid. Mai întâi eram obligaţi să-1 lăsăm să vorbească; pe urmă eram obligaţi să-i dăm răspuns.

Câteva zile fostul ministru ne-a întreţinut cu toate tainele diplomaţiei şi cu toate tinetele acestei tagme, fără de care omenirea s-ar simţi de bună samă profund nefericită. In ziua când au apărut pe masa sufrageriei plăcintele cele mici, faţă de care noi tinerii am avut o atitudine cu deosebire învierşunata, unchiul Aristid, zâmbind îngăduitor pentru slăbăciunea noastră, a început să predice regimul alimentar, absolut necesar omului modern.

Trebuie să se ştie că unchiul Aristid e un bărbat impecabil în toată ţinuta şi înfăţişarea sa. Haina, batista, mănuşile, bastonul, inelul cu briliant, ceasul plat de aur, toate puneau în valoare fiinţa sa, adăo-gindu-i – credea el – ceea ce îi

luase neînduplecat timpul. Ajunsese astfel să împlinească zece ani peste jumătate de secol, salvând din părul bogat altădată o pe care o administra cu un meşteşug rigu-QS în faţa oglinzii. Bănuiesc că sprâncenelor le da itină tinctură neagră, ca să-i pară ochii mai vii. Zârnbea ca şi în tinereţă.

— Pretindea verişoara Ana.

Vai, în curând vom zâmbi toţi din rame, reflectam eu cu ferocitate.

Vârsta mea şi a celor două odrasle a verişoarei Ana _- Bebe şi Kiki – e vârsta cea fără de milă. De câte ori deschide şedinţele unchiul Aristid, noi ne aruncăm unul altuia o privire furişată, şi îndată luăm o atitudine trează şi plină de atenţie. Din când în când, inconştient s-ar putea zice, mânile noastre caută pe masă ceva picant ori ceva dulce. Dăm ticălosului nostru stomah de cremene tot ce pofteşte, pe când unchiul Aristid îşi dezvoltă predica de higiena alimentară, ori alte predici. Verişoara mea Ana întreţine cu noi din ochi o corespondenţă severă, căci unchiul Aristid e holtei şi n-are moştenitori decât pe Bebe şi Kiki. Nu e nevoie de această observaţie fundamentală, căci tinerii sunt amabili şi buni din însăşi firea lor, şi buna creştere le-a sporit aceste însuşiri. Totuşi verişoara mea supraveghează. Face asta din obicei faţă de toate ale vieţii.

La calităţile naturale ale tinerilor mei prietini şi rude, trebuie să adaog demnitatea şi prestanţa unchiului Aristid. Mi-e cu neputinţă să nu fiu înrâurit de demnitatea şi prestanţa sa. Băieţii mi-au făcut aceeaşi mărturisire.

Stând la taifas numai noi într-un colţ de grădină, mi-am adus aminte de o vorbă foarte potrivită a unui vânător şi scriitor român. Acest vânător şi scriitor, cu numele C. Rosetti-Bălănescu, arată ea un năcăji' şi Păcătos buhnaci, pomenind despre un personagiu, pro-mare şi om cu situaţii importante la Bucureşti.

— A rezumat într-un singur vocabul compozit: „mii nistru”. Acesta era cuvântul care se potrivea cel ~ bine şi unchiului Aristid. Alai mult ministru decât lionar; totuşi rnilionistru.

Dar milionistru însemn” pentru noi şi toate celelalte facultăţi abundente al unchiului Aristid. Nu era domeniu al creaţiei asupra căruia pătrunderea unchiului Aristid să nu se fi exercitat; şi din această pătrundere multiplicată de experienţă eram chemaţi să ne împărtăşim şi noi.

— Fericită vârsta! A zis deci protectorul nostru fericită vârstă când ai dinţii toţi şi intacţi şi trupul îşi face arderile ca un furnal perfect. Insă e necesar să-ţi spun dumnitale, Arnedeu, care eşti mai în vârstă, şi dumneavoastră, Bebe şi Kiki, care sunteţi mai tineri, că cine are asemenea bun cată să-1 păstreze cu grijă, i – după preceptul că rămâne sărac cine cheltuieşte tot. Preceptul acesta nu se verifică deplin cu moştenirea ce v-a lăsat-o Constantin, pe care voi aţi cron-ţăit-o şi aţi mistuit-o la Paris. Are grijă vara mea Ana să vă treacă ceva din averea ei. Pe lingă acest ceva, va veni la vremea sa, în viitor, ceea ce rămâne de la mine. Insă preceptul se verifică cu tinereţa aceasta splendidă a dumneavoastră. Cum veţi dilapi-da-o.

— Vă veţi resimţi. Nu imediat, ci la un termen fatal. Ştiu că voi vă credeţi nemuritori, însă la şaizeci de ani veţi abandona iluzia asta. Aşa incit să ştiţi că oamenii se împart în două: cei care mănâncă prea mult, şi cei care nu mănâncă îndestulător. Iar problema este să te poţi bucura de viaţă şi de stomah bun ca un om sărac, fără să ai dezavantajul mizeriei.

Problema ar fi să putem rămânea tineri. Am în drăznit eu.

A, da! A suspinat unchiul Aristid. Până acuma nu s-a găsit soluţia la aşa ceva. Sunt constrâns să mă stlpun acum foamei sistematizate, pentru că altădată n-am cunoscut constrângerea, cum nu o cunoaşteţi voi acum fată de aceste delicioase cruste rumene. Eu v-aş consilia să încercaţi sistemul meu mai din vreme. La dreptul vorbind, nu-i un sistem, ci mai multe sisteme. Unul din sisteme e să eliminăm carnea. Omul poate trăi numai cu vegetale. Alt sistem e ajunarea. Am să vă explic altă dată în ce chip asceţii orientali au izbutit să realizeze performanţe

uimitoare, postind fără alimente şi fără apă patruzeci de zile. Sistemul meu propriu e o combinaţie de alimentaţie vegetală şi aju-nare. Vara mea Ana a zâmbit:

Ce facem cu cafeaua şi cu ţigara?

În privinţa cafelei, dragă verişoara, am o idee a mea. Cit despre ţigări, aş prefera să nu le fumăm; dacă nu-i cu putinţă asta, eu zic să acceptăm temperanţa.

Dar cu cafeaua? Văd că n-o elimini.

N-o elimin. Insă cafeaua pe care am băut-o eu la Damasc, acum douăzeci de ani, e cu totul altă licoare decât cea pe care o bem în Europa. Avem de învăţat de la asiatici încă multe lucruri.

Ce faci cu coniacul?

Nu fac nimic; nu-1 beau.

Ce faci cu fructele?

Aha! Cu fructele. Cunosc moda. Fructele în sus, fructele în jos. Fructe dimineaţa, fructe sară. Fructe înainte de masă sau fructe după masă. Eu, personal, mă îndoiesc de eficacitatea unui regim de fructe. Nu-1 înlătur; îl puteţi încerca dumneavoastră; dar eu pro cedez cu atenţie şi aleg puţin, din ce mi se pare într-adevăr fin şi savuros. Să nu exagerăm cu fructele. Am încercat mai cu succes un regim de sălăţi.

BIBLIOTECA uunTuruL interrebibhai jff PERFECŢIONARE A XOR DIDACTICI.

Vai, vere Aristid, e un regim mai degrabă c prese.

Bine, bine; râzi dumneata, verişoara Ană. Nrizi atât de sălăţi, cât râzi pentru că îţi stă bine. Ar tre bui să fii de părerea mea; sălăţile păstrează tenul.

Ceea ce susţine medicul german von Muller, că sala ţile dăunează.

— E o eroare. Maxwell, în a sa „The Aiimentation”, arată precis, cu constatări şi statistici, că sălăţile păstrează tenul.

Verişoara Ana a răspuns cu vocea ei cea mai plăcută:

— Ştii dumneata că mă pui pe gânduri, vere?

Unchiul Aristid ne-a privit satisfăcut.

Feciorul a adus cafeaua. A ieşit şi s-a întors, depu-nând discret lângă tablaua cu ceşti două gărăfioare de cristal, cu mixturi colorate, care îndulcesc buzele şi ard agreabil impărăfuşul.

— Operă a cuvioşilor părinţi benedictini. Vărul nostru Aristid a preferat să nu aibă nici o părere despre aceste licori.

Noi, cei trei tineri, ne-am mişcat ca să ieşim la lumina aurie a toamnei. Am sărutat mâna catifelată a verei mele Ana. Cum au huruit scaunele noastre pe parchet, prepelicarul prietinilor mei s-a arătat în pragul uşii ce dă spre grădină, privindu-ne fix.

Vara Ana zise:

— Pârlea vă întreabă dacă nu ieşiţi astăzi la vânat, Bebe s-a dus şi 1-a apucat pe cine de o ureche, mângâindu-1.

Ba ieşim, Pârlea, ca să-ţi facem şi ţie o bucurie, dar mai târziu.

Să vedem, dragii mei prietini, a intervenit un chiul Aristid, poate merg şi eu cu dumneavoastră.

Atunci te aşteptăm, unchiule, a hotărât KiWMa duc să-ţi pregătesc puşca şi geanta.

_ Stai, stai, nu mă lua prea repede, a protestat bătrânul nostru amic.

Tinerii au întârziat o clipă în sufragerie, aţâţând pe pârlea în jurul lor la joc. Au ieşit pe terasă şi s-au întors iarErau amândoi bruni şi sprâncenaţi, cu trupuri sprintene şi mlădioase de sportivi. Mama lor îi privea cu ochi de lumină, pe când, precaut şi furişat, umplea cu lichid undelemniu un păhărel şi-1 trecea la îndă-rnâna oaspetelui său principal. Fostul ministru gustă distrat şi depuse păhărelul, apoi deodată îşi aduse aminte de ceva. Era mai mult un pretext de vorbă, după o pauză de tăcere.

— Mă. Rog, ce-aţi făcut dumneavoastră cu iepurele?

Vara Ana îşi înălţă întâi sprâncenele nedumerită; după aceea îşi aduse aminte.

— A! Iepurele. Mi se pare că Kiki i-a dat drumul.

Aşa este, confirmă tânărul, din prag; i-am dat drumul iar în sălbătăcia lui.

Hm! Reflectă unchiul Aristid, după ce mai sorbi o dată din păhărel; mai întâi n-avea rost să primiţi un sălbatic între animalele domestice. Găinile se alar mau, cânii îl adulmecau de departe, poftind să-i cro iască blăniţa; gâştele au făcut complot să-1 ciocă nească cu pliscurile. Ce căuta el aici? Sălbaticul e sălbatic; n-ai ce-i face. O sălbătăciune ca asta se mişcă în vremea nopţii şi doarme ziua; pe când curtea dumneavoastră trăieşte numai ziua şi doarme noaptea.

Toate vietăţile curţii vin concentric spre stăpân şi se încred în el; pe când sălbătăciunea aceea se pălea întruna cu capul de scândurile închisorii lui, ca să iugă. Toate dobitoacele de aici vă sunt prietina.; el vă rămâne duşman şi are să vie la iarnă să roadă altoii din livadă.

Ba, unchiule, încercă să intervie Kiki; să ştii – s-a deprins să mănânce pâne cu unt şi s-a împneti 't cu gâştele. S-a împrietinit şi cu Pârlea.

Aşi! Povesti!

Nu-s poveşti, unchiule. Când mi 1-a adus Miron vatavul. Să vezi. S-au dus argaţii să cosească Iucernă în parcela din dosul hambarelor şi au dat acolo peste un covru cu patru pui. Trei au fugit; acesta a rămas şi 1-au prins. Era fraged, din cel dinţai rând de pui al iepuroaicelor. Când mi 1-a adus Miron vata vul, n-ain ştiut ce să fac cu el. M-am sfătuit cu Bebe am întrebat pe mama. Dumneaei zicea că să încercăm să-1 alimentăm cu biberonul. De unde biberon? Aicea, în sat, femeile nu cunosc asemenea aparat de alăp tare.

Asta-i nostim. Mormăi cu dispreţ ministrul.

Aşa că, până ce să trimetem la târg la Sascut după biberon, puiul putea să moară. Ne-atn gândit să-i dăm mai bine drumul. Insă pe maică-sa el n-o mai putea găsi; şi 1-ar fi sfâşiat şi cânii.

Mare pagubă!

Ba, unchiule, eu şi cu Bebe ne-am gândit să-1 salvăm. Şi am ascultat de sfatul Mandei, găinăreasa noastră, să-1

aplecăm la o hăituşcă a ei rămasă numai c-un căţel. O javră urâtă şi rea foc, cu numele Ţolişca.

Cred că Ţolişca Mandei s-a scandalizat.

Nu, unchiule; 1-a acceptat. Pe urmă nici nu ne-a rnai făcut trebuinţă biberonul. L-am crescut; s-a făcut mare; era jucăuş şi prietinos; făcuse un pact de amiciţie mai ales cu Pârlea.

Ascultă, Kiki, zise unchiul Aristide întorcându-se spre nepotul său cu un zâmbet subţire; în povestea ta eu cunosc un lucru – adică, mai bine zis, cunosc doua lucruri: întâi că ai talent de a spune, şi al doilea ca eşti vânător. Toate sunt frumoase, dar toate sunt tanta-zii. Dă-mi voie, te rog, să-ţi afirm un lucru pe care specialiştii în materie 1-au constatat mai demult. Fie specialiştii care reflectează asupra psihologiei popoarelor şi categoriilor sociale, fie naturaliştii care se documentează asupra firii animalelor – toţi constată că există despărţiri fundamentale intre oameni, că există despărţiri fundamentale intre animale. Sunt animale care urmăresc şi mănâncă pe alte animale; sunt altele care se lasă prigonite şi mâncate. Sunt oameni deşti naţi să domnească, sunt oameni destinaţi să se supuie Profilul verişoarei mele Ana, care are în el ceva acvilin, să nu vă închipuiţi că e o zădărnicie.

Eşti prea bun, vere. Suspină împărătiţa.

E un adevăr, nu e o zădărnicie; dumneavoastră deaserneni sunteţi o realitate, de aceea stăpâniţi aici şi porunciţi altora. Aşijderea, numai printr-o neşansă nu mi-a fost dat mie în lume un rol mai hotărât. Sunt deci oameni care domnesc şi alţii care-şi pleacă gru mazul. Deasemenea sunt popoare de cuceritori. Din această despărţire a naturilor umane, rezultă neegalitatea socială şi războaiele, precum ştiţi. In sprijinul acestor afirmări, vin faptele, nu poveştile. Aşa, dragă tinere, cu iepurele dumnitale: trebuia de la început lăsat destinului său. Nu trebuia alăptat cu nimic; nu trebuia să te trudeşti a-1 domestici, când el e iremedia bil sălbatic. Nimic nu ţi-1 apropie; mai curând sau mai târziu natura lui

adevărată îl chiamă de unde 1-ai cules. Ciclul domesticilor s-a închis; cele rămase sal batice vor rămânea în veci sălbatice. I-ai dat drumul?

I-am da. T drumul de mult.

— Cred că mai bine i-ar fi stat cu măsline şi cu capere, pe această masă, în această sufragerie. I-ai

\par dat drumul.

— Să-1 lăsăm în sama Domnuli:' Du nezeului său.

Isprăvindu-şi c-un gest rapid băutura undelernnie unchiul Aristid se ridică de pe scaun, destinzându-sj mădularele amorţite.

— Merg cu dumneavoastră. Se hotărî el. Mă duc să mă schimb. Ziua pare magnifică; nu se ştie dacă mai apuc părechea ei din octomvrie viitor.

Kiki se duse să aducă unchiului geantă şi puşcă Bebe trase către sine pe Pârlea. Era un prepelicar ou cap mare, cu babinele dezvoltate, c-o înfăţişare naivă şi serioasă în acelaşi timp. Urechile-i lungi erau fine şi catifelate, de coloarea castanei. Restul trupului îi era alb, cu multe stropituri roşcate. Se lăsa cu voluptate mângâiat, şi din când în când scheuna subţirel şi întorcea ochi buni spre tânărul lui stăpân. După un timp veni şi către mine, ca să-1 mângâi şi eu; din-tr-asta am cunoscut generozitatea personală a lui Pârlea.

Vara mea Ana a aşteptat până ce toate au fost gata şi ne-am suit tuspatru vânătorii în docar. A constatat că s-au luat în recipientele anumite băuturile necesare, şi pe urmă ne-a dat drumul zârnbind şi făcându-ne gesturi mărunte cu mânuţa-i fină de şi puţintel cam gră-suţă.

Arn lăsat conacul cu olane roşii în urmă; am trecut pe lângă livada bătrânească; ne-am dus pe un drumeag de ţarină spre o colină din fundul zării, unde îngălbeneau ciritei. Ziua era liniştită; în aer curgea o adiere aşa de lină, încât funigeii pluteau abia, incli-nându-se şi ancorând în spinăriile irnasului. Cerul părea nalt; miriştile şi ogoarele dormitau sub singurătate.

Cât am umblat cu docarul, unchiul Aristid ne-a întreţinut cu alte lucruri interesante; între altele, ne-a dezvăluit un sistem al său administrativ şi un plan de irigaţie a zonei inundabile a Dunării. Planul său financiar şi generalizarea cooperativelor n-a avut când să ni-1 expuie, căci Dima ţiganul a oprit caii lingă fântâna lui Iordan şi ne-am coborât. Drumul pJnă la ciritei aveam a-1 face pe jos vânind. Erau în regiunea aceea nişte vâlcele cu porumbrei şi păiuşuri unde se ţineau obişnuit potârnichile şi iepurii. In vale, curgeau şipote. De la şipote, se răsfirau suind în pantă tufişurile pitice de fag.

Cum am dat către vale, am găsit potârnichi. Pârlea le-a aretat într-un chip special, cu totul'comic, tupi-lându-se, după care a început a se târî spre ele pe burtă. Unchiul Aristid a executat un dubleu, ceea ce i-a ridicat şi mai mult prestigiul în ochii noştri. Am făcut mic popas la şipote; unchiul ne-a povestit ceva despre vânătoarea cu şoimi a persienilor. Apoi, nu înţeleg prin ce legături logice, şi-a adus iarăşi aminte de pensionarul lui Kiki.

— N-ar fi de mirare, a spus el, să împuşc iepurele dumnitale. Nu avem nici un chip să-1 deosebim, căci o sălbătăciune nu se deosebeşte de alta, şi iepurele va rămânea iepure până la sfârşitul lumii.

Cum a rostit vorba asta înţeleaptă şi am purces de la şipote, au bârâit ca un tunet alte potârnichi în dreapta; iar în stingă, de sub bozi, a pornit cu mare vitesă un urechiat.

— Al meu urechiatul! A strigat el vesel. Pe urmă s-a întristat puţin, amintindu-şi de ipoteza făcută c-o clipă mai nainte.

Verii mei au tras în potârnichi. A căzut una; a apor-tat-o Pârlea. Unchiul Aristid şi-a cules singur vânatul şi a avut displăcerea să-1 simtă zbătându-se încă j să-1 audă mehăind cu spaimă.

— Ce-i de făcut? A zis unchiul cu oarecare supă rare către Kiki. Istoria ta îmi strică petrecerea. Orice iepure stârnit

devine fiul căţelei şi protejatul dumni tale. Renunţ să mai trag.

Am râs totuşi cu toţii şi am început a sui prin ciri-tei. Doi iepuri au sărit de departe, la mijlocul costişei, şi i-am lăsat să se ducă. Într-o poieniţă cu ovăs sălbatic, la un semn al unchiului Aristid ne-am hotărât să poposim iar; când prepelicarul nostru căzu din nou în aret. Cunoşteam şi aretul lui de iepure: cu capul întors într-o parte şi c-o labă de dinainte ridicată.

Atacă! Porunceşte Kiki.

Asta îmi place la dumneata, a zis lui Kiki un chiul Aristid; îmi place că 1-ai învăţat pe prcpelicar româneşte. Am să vă spun eu mai pe urmă altă isto risire, cu un cine al meu, Nonda.

Atacă! A poruncit Kiki.

La acest al doilea strigăt, s-a ridicat ghebos din ovăsul sălbatic iepurele. Eu eram cel mai aproape; dar n-am avut când trage; mai harnic decât mine, Pâr-lea s-a repezit înainte; şi tot aşa de harnic iepurele s-a întors înapoi, în loc să se ducă înainte; şi revenind la Pârlea, 1-a lovit cu laba. Recunoscându-se, prietinii au început să se joace subt ochii noştri.

Noi îndată am făcut haz şi scandal. Unchiul Aristid a rămas însă tăcut, căutând un argument, o explicaţie şi o concordanţă cu ştiinţa şi cu statisticile. Iepurele şi Pârlea s-au dus mai încolo, să se zbeguiască în legea lor.

— Curioz lucru! S-a mulţămit a exclama unchiul Aristid. Asta-i ca într-o adevărată poveste vânătorească. Câte ţări am umblat, ceva la lei n-am văzut.

— Probabil că fiecare ţară e cu ale sale, am încercat eu să-1 consolez.

N-a mai fost chip să vânăm acolo; abia după un pătrar de oră s-a întors Pârlea gâfâind. Scheuna cătră noi, răspunzând la poruncile de rigoare, şi poftea să se ducă iar la joacă. A fost o comedie întreagă până ce 1-arn îmbarcat

în docar; şi ne-am dus în partea din potrivă a moşiei, spre aburul Şiretului.

DIVANUL PERSIAN.

POVESTE ORIENTALĂ înainte. Cuulniare.

Povestea cu feciorul de împărat şi filosoful Sin-dipa e veche cât şi împărăţiile răsăritene. De când lumea-i lume şi curtenii n-au putut lucra altceva mai bun la sindrofiile lor, poveştile vesele şi întrucâtva pildele înţelepte au fost pentru ei nu atât huzur, cât nevoie.

Au fost vremuri îndelungate când, trăind în mlaştina neliniştii, subt ameninţarea asupririlor, războiului şi molimelor, bietul muritor nu-şi putea găsi apărare fiinţii şi izbăvire sufletului decât în asemenea – de ce nu le-am spune pe nume?

— Minciuni.

Astfel au pătimit şi părinţii noştri în veac şi Sindipa le-a fost şi lor mângâiere.

Întâi, divanurile acestea s-au ţinut la India, pe urmă la împărăţia Persiei; prin arabi, au trecut în vechea Şpanie; de la siriaci şi ovrei, s-au mutat la Bizanţ; au ajuns în forme schimbate la apuseni, fie în latineşte, fie în limbile proaste. In secolele trecute s-au izvodit şi în manuscripte roniineşti ', precum şi în tipărituri2.

În zilele noastre acest divertisment părea uitat. L Moda literară s-a schimbat; schemele lui erau de fapt] mai mult însemnări sumare, ale povestirilor vii ce se| spun între bărbaţi, la un pahar de vin.

Iată însă că, datorită' unor ioi de învălit marfa alei neguţătorului meu de cafea Hogea Becâr3, şi unui prie-l ţin pripăşit de mult în Moldova, de neamul său dini Persia, am descoperit versiunea cea bună a acesteij povestiri.

Tălmăcirile europenilor au fost sau necomplectej sau înghesuite în calupuri consacrate.

Hogea Becâr, a avut bunic care cetea Şah-Nameinl original; deasemeni bunicii prietinului meu persianl cunoşteau limba literară numită deri. Nici prietinull meu,

nici cafegiul nu cunosc o boabă din ce au ştiut| bătrânii lor. N-are a face asta; am descoperit noi ur secret, după îndeletniciri cărturăreşti de patruzeci del ani, care, cu ajutorul lor, ne-a îngăduit să scoatem înj vileag povestea cea adevărată.

Secretul îl ţinem pentru noi; cărţulia o dăm con-l temporanilor. Se întâmplă că preţul ei străluceşte iar. I întrucât zilele ce trăim acum noi fiii Europei sunt totj aşa de aspre ca şi zilele de demult.

' Caută pomelnicul la Cartojan, Cărţile populare în litera-l tura românească (Fundaţiile Regale).

2 Istoria Sindipii filosofului, oare mai întâi s-au întors din Jlimba persiană în elinească, iar acuma din limba elinească̆j prefăcută în românească, dată la tipar cu cheltuiala lui Simon^

Pantea din satul Selcioa de Sus pe Ariaşi. Sibiu, Ion Bart.

— La Academie.

3 Povestea Sindipii, adică Mişălia muierii, scrisă de mme cuviosul Chesarie ieremonah, şi cine o va fura să fie treclet şi să aibă parte cu Iuda şi cu Arie etc.

— A fost în posesiunea noastră şi ni s-a furat şi nouă.

CAPITOLUL Iânceputul, despre ţara Persiei şi împărat şi cum i s-a născut lui Kira împărat cocon.

Iubite cetitorule, află că aici vorbim despre o întim-plare a împăratului persian Kira şi mai ales a fiului său Ferid.

Înălţimea sa împărătească voind să supuie morţii pe fiul său prea iubit, filosofii sfetnici împărăteşti s-au înfăţişat înaintea sa cu dovezi şi pilde iscusite, înlă-turând acea faptă cumplită.

Se va vedea că o muiere a fost pricina năpăstuirii lui Ferid, după cum multe din cumpetele lumii şi durerile omeneşti s-au iscat şi se iscă tot din pricina amăgirilor dulci ale fiicelor Evei.

Să ştii că Kira împăratul persian a stăpânit în vremea veche, înainte de a fi răsărit în Vetleem lumina cea nouă a credinţii. După cit au arătat învăţaţii de odinioară Ctesia,

Herodot, Dionisie, Diodor şi Tarik Fenai, cea mai mare împărăţie, după a faraonilor egipteni, a împăraţilor persieni a fost; însă în curgerea vremii inimile războinicilor se moleşesc de bunătăţile dobânzilor şi împăraţii trec de la sabie şi sânge la desmierdările păcii; aşa încât împărăţia persienilor a slăbit cu timpul şi s-a împuţinat, strâmtându-şi hotarele; dar huzurul vieţii şi ascuţişul minţii au sporit. La împărăţia lui Kira şi la curţile cele din nou clădite de la Babahan se arătau mai mult blânde obraze îilo-soâeşti în loc de chipuri aspre ale căpitanilor cuceritori. Aceştia dormeau în jurul împăraţilor biruinţii, în mormintele cele mari.

— La Pasargada, unde avea tihnă veşnică Kir cel mare, şi la Persepolis, unde a pus Alexandru Macedoneanul cenuşa lui Darie.

Kira împărat se desfăta de toate bunătăţile pământ tului. La curtea sa cea nouă veneau darurile satrapii lor încărcate pe cămile şi catâri, de la marea Caspiei şi de la malul Tigrului, şi de la Golful Persic, şi de la Şiraz unde, precum cunoşti, se află Valea Trandafirilor, şi se stoarce vinul cel mai bun din lume. Mai cu samă din acest vin dulce îi plăcea lui Kira împărat să-i toarne paharnicul în cupa sa de aur.

S-a întâmplat ca slujitorii împărăţiei să aducă împăratului lor, încă fiind el tânăr, o prea frumoasă fecioară de sub munţii cei mari ai Caucaziei. Aşa s-a aprins împăratul de dragoste pentru dânsa, încât n-a mai voit să cunoască altă femeie şi s-a însoţit cu ea înaintea lui Dumnezeu, dorind fiu. După câţiva ani, văzând că nu mai vine feciorul aşteptat, care să rămâie moştenitor al împărăţiei, măria sa a chemat pe filosofii săi de taină şi s-a sfătuit cu ei ce să facă.

— O sfetnici ai mei prea înţelepţi, a zis Kira împărat, iată mi-am luiat soţie, decât care alta nu se află mai frumoasă. Prea scumpă este inimii mele şi în dragostea ei am schimbat scaunul împărăţiei mele, clădind curţile acestea nouă de la Babahan. Cei mai slăviţi meşteri le-au împodobit şi le-au zugrăvit. Dumnezeu a binecuvântat cu de toate pe domnia mea, şi nimic nu ne lipseşte din bunătăţile acestei vieţi.

Bogăţiile împăraţilor persieni n-au scăzut; ci, după datină, păstrăm comoara de la părintele nostru Sasan neştirbită în iatacul nostru: cinci mii de talanţi în cămările de sus ale căpătâiului şi trei mii de talanţi în cămara de cătră picioarele crivatului nostru; şi pe divanul nostru de hodină se află via cu frunze de aur şi struguri de mărgăritare. Avem în şapte sipete ferecate rubinuri, smaragde şi olmazuri cit nu cunosc la un loc toţi ceilalţi domni ai pământului. Am toate Ş1 n-am nimic, căci din dragostea mea cu împărăteasa n_a ieşit încă fecior. Ce să fac, o filosofilor, şi cum să înduplec pe Domnul Dumnezeu ca să am roadă?

Atunci şi-au amestecat filosofii bărbile şi s-au sfătuit, neînţelegându-se între ei. După care s-a ridicat Nusrevan, cel mai greu şi mai mare dintre toţi filosofii, şi a grăit astfel:

— O împărate, domn al domnilor lumii, se cuvine să porunceşti rugăciuni în toate templele împărăţiei şi să jertfeşti atâţia tauri bălţaţi la fiecare altar citi ani binecuvântaţi numeri luminăţia ta până acum.

La aceste vorbe, Aban filosoful cel firav, carele postea şase zile din săptămână, a zâmbit subţire.

De ce zâmbeşte fratele meu? A întrebat filosoful cel mare.

Zâmbesc, a răspuns Aban filosof, căci jertfele şi rugăciunile au fost poruncite şi s-au săvârşit în toată împărăţia, aşa să fii domnia ta sănătos.

La toate templele?

Precum spui, şi precum doresc ca soarele împă rătesc să te lumineze totdeauna.

Şi s-au adus jertfele în anumit număr?

Întocmai. Măria sa împăratul, stăpân al tidvelor omenirii, le-a poruncit în trei rânduri.

Împăratul Kira a încuviinţat:

— Aşa este, o filosoafe Nusrevan. Domnia ta te trudeai cu rânduielile şi cărţile dăbilarilor împără ţiei; iar Aban, fiind preot al Dumnezeului nostru Mitra, a poruncit din partea noastră rugăciunile şi jertfele în taină. Deasemenea

celelalte femei ale curţii noastre au cercat şi s-au silit să ne deie nouă fecior. Insă până acuma nici din partea asta nu ni s-a arătat bucurie.

Aban filosof s-a închinat iar şi a zis:

Prea puternice împărate, nu mai rămâne decât o cercare. Se află sub munte în pustie, la un temnl ascuns în peşteră, un preot bătrân de la Egipet car slujeşte Dumnezeului Osiris. II chiamă Amun-Sisi s' anii lui au trecut suta, totuşi mintea i-i luminată ca şi unui bărbat în putere. Se duce din când în când la dânsul un prietin al meu egiptean, filosof şi ce_ titor de stele, cu numele Sindipa, care a căutat sălaş şi pace întru această împărăţie. Vorbind cu prietinul meu Sindipa despre suferinţa împăratului am înţeles că s-ar putea: f ace întrebare sfinţitului Amun-Sisi şi numai la el măria sa ar putea găsi tămăduire.

Bine, a poruncit împăratul, să se facă între barea.

După cele hotărâte, Aban filosoful a căutat pe Sindipa egipteanul şi amândoi au călătorit în pustie sub muntele Demavend cel mare, care din când în când se cutremură, ameninţând temeliile pământului. Acolo au aflat, lângă un izvor şi la o colibă, pe Amun-Sisi, cu stupii săi de albine. După ce i-au spus ei tot, bătrânul a pus felurite întrebări şi a făcut felurite ispitiri despre împărat, şi după aceea a zis:

— Să poftească înălţimea sa împăratul la mine.

Căci se cuvine să vie pătimaşul la. Vraciul său; pi cioarele pătimaşului sunt mai tari decât ale vraciu lui, şi pătimaşul mai are catâri şi cămile şi se poate mişca mai repede. Iar dacă nu vine cu repeziciune, atuncea suferinţa sa întârzie şi nu mai poate afla leac.

Deci împăratul s-a sculat şi a poruncit din nou. Şi s-a dus în pustie, la vraciul cel bătrân. Ajungând la templu, cu putini curteni şi cu sfetnicul său Aban, bătrânul 1-a primit şi 1-a închinat Dumnezeului Osiris. După aceea 1-a pus să ajuneze nouă zile şi 1-a cercetat în toate mădularele lui, ascultându-1 şi cu urechea înlăuntrul trupului, care nu s-a mai auzit asta de când lumea. Iar într-a zecea zi, dimineaţa,

1-a vârât gol în apa pârăului. Şi scoţându-11-a dus într-o chilie din peşteră. Acolo 1-a cusut într-o piele crudă de tigru, proaspăt adusă de vânătorul împărătesc, şi i-a dat fum din nişte doftorii pe care numai el le ştia. Şi astfel 1-a ţinut alte nouă zile, hră-nindu-1 numai cu câte puţintel lapte şi afumându-1 câte un ceas de trei ori în fiecare zi.

După asta 1-a mai ţinut alte nouă zile, alegându-i pentru mâncare numai buruieni şi miere, şi supu-nându-1 în templu cu îndelungate rugăciuni. Apoi I-a binecuvântat să aibă urmaş şi 1-a lăsat să se ducă.

Astfel, la nouă luni după această lucrare a vraciului, Miramir împărăteasa a născut prunc, bucu-rând pe soţul şi domnul său.

Chiar în acel ceas1, Aban, marele preot şi filosof sfetnic, a înştiinţat grabnic pe Sindipa în acest chip: ' Aban ca. Tră Sindipa înţeleptul.

Multă sănătate şi voie bună de la Domnul Dumnezeu pentru tine, o prietine Sindipa, şi să ştii că doamna Miramir împărăteasa a făcut dar de bucurie împăratului nostru, astăzi în a şaisprezecea zi a lunii Mesori, în ceasul al doisprezecelea.

Cotasur, vraciul curţii, a arătat prea luminatului stăpân pruncul şi am băgat de samă că avea semn roş la frunte în stânga, care semn s-a şters îndată ce părintele său l-a luat în braţe.

S-au cercetat degetele de la mini şi ochii şi limba, toate fiind fără cusur şi num. bun.

Măria sa a poruncit să-i fie numele Ferid, duo” un uncheş de bunic al măriei sale, ceea ce se chiamă în limba veche, lumina lumii.

Au sunat trâmbiţaşii din trâmbiţi şi s-a slobozit oştenilor curţii vinul pregătit în antale. Şi au băut cu toţii până ce li s-au făcut fălcile de lemn.

Numai acest credincios al meu, fiind mai vrednic băutor, şi-a păstrat graiul şi umbletul şi-l trimet la domnia ta cu

carte, ca să ştii că avem cocon şi să ceteşti în stele fără întârziere ceea ce e scris pentru el.

Dumnezeu să te lumineze.

Îndată ce a primit cartea, la foişorul său din afara cetăţii, Sindipa a scris pe tabla sa ziua, ceasul şi semnele sfinte. Apoi a văzut că steaua Sothis era înălţată deasupra răsăritului şi a cetit pe cer zodia lui Ferid, găsind bună cumpănă a vieţii lui; numaicât nu a putut ceti în întregime, venind nour şi furtună în acea noapte, în al patrulea ceas al nopţii.

Naşterea fericită a pruncului s-a întâmplat în al optsprezecelea an al domniei lui Kira împărat.

După ce s-au desmeticit oştenii şi au întărit iarăşi străjile, s-au putut veseli cu vin şi danturi şi dregătorii măriei sale. Apoi împăratul a poruncit să se zideascâ palat nou feciorului său, cu stâlpi de por-firă şi podoabe în chip de cap de taur, şi cu păreţii de cărămizi smălţuite. Şi în acel palat a strâns darurile ţărilor sale, rodin pentru împărătească şi pentru prunc. Au venit daruri şi de la India, şi din Ţara Harapilor, şi din Hamagaş, unde ard focuri vii pe coastele munţilor. De la elefanţi la nestemate, toate darurile au fost aduse.

Iară Miramir împărăteasa nu s-a putut bucura de nimic. După ce şi-a dat rodul pântecelui său, a căzut în arşiţă şi suferinţă şi nu târzie-vreme s-a petrecut din această viaţă.

Mare mâhnire a avut Kira împărat pentru pierderea iubitei sale împărătiţe. Şi suspinând se tânguia către sfetnicii săi filosofi că până la amurgul vieţii sale nu va mai lua soţie şi nu va mai cunoaşte femeie. Iar filosofii săi îl mângâiau că cel puţin a do-bândit cocon din sângele său, urmaş la împărăţie.

Deci după ce a suspinat o vreme împăratul, cu fruntea plecată, a ridicat ochii şi s-a uitat iarăşi la lume. Bucuros fiind de frumuseţa pruncului său, chema pe curteni la ospeţe şi închina vin de Şiraz în cupa sa cea mare de aur. Şi ca un împărat ce se afla, a poruncit să i se aducă soţie. Iar

slujitorii săi i-au adus şi, nealegând nici pe una din cele şapte aduse, le-a ţinut pe toate. Aşa că, la vremea întâmplării noastre, să ştii, cetitorule, că Kira împărat avea şapte muieri.

CAPITOLUL II.

Cum i-a ales împăratul dascăl fiului său prea iubit Ferid.

Ajunsese coconul împărătesc fecioraş frumos la chip şi deprinsese de la oştenii curţii călăria şi armele, precum şi vrnătoarea cu câni şi şoimi. Fiirid fără mamă, se uitau mai ales femeile cu mare dulceaţă la el; şi câteodată îl duceau slujitorii în cămările dinlăuntru ale palatului, ca să audă cânt şi să vadă danturi.

A hotărât în acest timp împăratul să împodobească pe coconul său prea iubit cu toată ştiinţa filosofească Deci a poftit la sine pe filosoful cel mare Nuşrevan şi i-a poruncit să ia pe copil şi să-1 înveţe toate câte sunt de învăţat, ca să nu-i rămâie nici o învăţătură neştiută şi nici o taină nepătrunsă.

A stat fiul împăratului la Nuşrevan înţeleptul trei ani şi a învăţat multe lucruri, între altele cum se alcătuiesc cele mai grase şi mai dulci plăcinte, şi care sunt cele mai alese vinuri; cât se cade să doarmă bărbatul după prânz şi la câte ceasuri după răsăritul soarelui să se scoale înţeleptul. A mai învăţat că înţeleptul împărătesc trebuie să se uite supărat când iese în norod şi să fie vesel cu prietinii la ospeţele sale. A mai aflat că toate sunt deşertăciune, mai ales filosofia, şi că stăpânitorii se cuvine să treacă peste toate cu inimă uşoară. Astfel că, după trei ani de zile, când a chemat împăratul pe fiul său, şi a pus pe ceilalţi şase sfetnici de 1-au ispitit, s-a văzut că pricepe multe dintr-ale vieţii, dar ştiinţă filosofească are prea puţină. Căci filosofilor li-i dat să ştie toate pildele şi să răzbească toate tainele, iar coconul său prea iubit ştia prea puţin.

A hotărât Kira împărat:

— Dacă fiul meu nu ştie nici măcar cea dinţai taină filosofească: dacă a fost întâi oul, ori a fost mai întâi găina.

— Înseamnă că sfetnicul nostru Nuşrevan e mai mult înţelept şi mai puţin filosof; poate strânge birurile împărăţiei, dar nu poate învăţa ştiinţa lumii pe fiul meu. Deci trebuie să caut lui Ferid un dascăl mai harnic şi mai priceput în ceea ce doresc eu.

A chemat împăratul pe filosofii săi şi le-a cerut sfat.

— Cine ar putea oare să dea fiului meu prea iubit toată ştiinţa câtă a fost şi este pe lumea asta? Mulţămit mă aflu cu slujbele înţeleptului nostru sfetnic Nuşrevan, dar am băgat de samă că fiul meu s-a întors la noi neîmplinit întru ştiinţa filosofească. Am înţeles că sfetnicul nostru Nuşrevan crede mai mult în pătrunderea firească şi în arătările adevărate ale vieţii, decât în iscodirile logicei şi parabolei; dar noi poftim şi acestea din urmă pentru măria sa Ferid. Cine i le poate da fără întârziere?

Înţeleptul Nuşrevan a zâmbit închinându-se adânc în faţa stăpânului său; ceilalţi filosofi au tăcut, bănuind la împărat o firească nerăbdare.

Împăratul s-a întors către Aban:

Domnia ta ce zici, filosoafe Aban?

Înălţate domn al domnilor lumii, a răspuns Aban; slabă este puterea noastră, fragedă şi necu noscută mintea coconului împărătesc. Grijile noas tre, ca sfetnici, multe sunt, cât nu dormim nici ziua, nici noaptea şi abia le putem birui. Când oare să mai găsim noi vreme, între atâtea strădanii, să săvârşim o faptă atât de anevoioasă? De şi suntem ajunşi la vârsta cărunteţii, nu dorini să ne scurtăm anii nici să înfruntăm nemulţămirea stăpânului nostru. S-ar cuveni ca asemenea lucrare gingaşă s-o săvârşească un înţelept care n-are asupra sa şi gri jile cele aspre ale împărăţiei. Unul este acel prea învăţat şi luminăţia ta îl ştii. Sindipa n-are alte griji decât ale filosofici sale. Să vie aici, la poalele slăvitei măriri, să arate dacă nu s-ar prinde el să dea învăţătura cea deplină măriei sale Ferid.

Împăratul a poruncit să vie înţeleptul Sindipa.

Când 1-au văzut curtenii pe Sindipa filosoful.

— Mii din ei s-au mirat, căci era uscat şi întunecat la chip şi straiele lui albe de în n-aveau podoabe.

— Cum s-ar putea, murmurau unii, ca un filosof aşa de sărac îmbrăcat să fie dascălul coconului îm părătesc? Ce ştie el, când noi îl putem cumpăra cu un singur inel de la degetul nostru cel mic?

Sindipa a ascultat porunca şi s-a închinat. L-a întrebat Kira împărat:

Te bizuieşti să faci asemenea lucrare, o fi losoafe?

Mă bizuiesc, înălţate.

Poţi învăţa pe fiul meu toată învăţătura?

Pot, stăpâne.

În cel mai scurt timp?

În şase luni, mărite doamne.

Cum se poate? A strigat împăratul; să faci tu, în şase luni, ce n-au putut săvârşi alţii în treizeci şi şase?

Fac, măria ta, a răspuns dascălul, căci coco nul luminăţiei tale în trei ani şi-a adaos, pe lângă vârstă, înţelegere.

II cunoşti? De unde îi ştii mintea lui şi buna lui voinţă la învăţătură?

II cunosc, stăpâne, căci 1-am văzut la vânat în dumbrăvile unde trăiesc eu. Pe chipul lui am cetit semnele dumnezeieşti ale cunoaşterii. Pe lângă asta, măria ta, eu am cercetat stelele la naşterea pruncu lui şi ce am văzut în zodia sa mi-a dat încredinţarea oă vă' îi spre cea mai mare bucurie a împăratului nostru.

— Bine, a răspuns împăratul, vorbele tale îmi plac, dascăle. Ce zic sfetnicii mei filosofi?

Şase sfetnici n-au zis nimica; s-au închinat către măria sa. Nuşrevan filosof a surâs:

— Slăvite stăpâne, a zis el, plăcută e făgăduinţa dascălului; ar trebui poate să-i îngăduim vreme mai îndelungată.

Împăratul s-a răsucit spre dascăl.

— O împărate, a răspuns Sindipa, cuvântul meu rămâne neschimbat. Dacă în şase luni măria sa Ferid nu va şti tot ce

se cuvine să ştie ca să fii mulţămit luminăţia ta, atunci primesc să stea acest cap unde îmi stau acuma picioarele.

Nuşrevan filosof atunci a zis cu blândeţă:

— Dascăle, bine este să nu se joace gătejele cu focul.

Sindipa s-a plecat spre împărat, apoi spre sfetnic. A răspuns:

La vorba blândă, iese chiar şarpele din pământ, o prea înţelepte, învăţătorul meu îmi spunea că cine vrea să aibă pâne pe masă, trebuie să doarmă puţin. Săptămâna mea n-are şapte sărbători ca săptămâna leneşului. Cui nu ştie juca, odaia i se pare strimtă.

O dascăle, a zâmbit fără bunăvoinţă Nuşrevan sfetnicul, bagă de samă să nu-ţi fie vorbele şi fă găduielile o aţă de painjen, în care să te prinzi singur, ca musca.

Cinstite şfetnice, vorbele trec; vor rămânea faptele, să mărturisească pentru mine. Ele au să mă cufunde ori au să mă izbăvească.

Ce fapte altele decât cele ştiute, dascăle? Dacă ar fi un copil de rând, i s-ar putea măsura învăţă tura cu nuiaua; însă fiind cocon împărătesc, asOTienea bună lucrare nu e îngăduită. Deci trebuie să sameni şi dumneata ca şi alţii, aşteptând roadă Cu răbdare, Roadă va să vie la timpul său, prea înţelepte.

Insă, dascăle, pământurile împărăteşti nu voiesc a primi totdeauna sămânţa filosofiei.

Ba eu nădăjduiesc bună roadă.

Hm! Văd că ziua pofteşte s-o laud când abia a făcut ochi; iar eu vreau s-o aştept până ce va însera.

Mă plec cu umilinţă, a adaos Sindipa, şi pof tesc pe măritul împărat să aştepte peste şase luni, aici, ori doi filosofi, ori niciunul.

Bine, aşa să fie, a poruncit Kjra împărat.

Prea puternice stăpâne, a urmat Sindipa, îngă duie ca fiul măriei tale prea iubit să nu doarmă pe saltea de puf şi mâncarea lui să fie ca a unui săr man supus al împărăţiei.

Bine, aşa să fie!

Atunci în şase luni arn vreme, stăpâne; poţi săpa fântâna cu acul şi pot spune ca broasca ţes-Jtoasă: Agale şi înainte!

Prea puternice, a zâmbit iar Nuşrevan filoso-l ful; trimete copilul la pomul cu roade, dar fii sil măria ta aproape.

Bine, bine, s-a veselit împăratul; să lăsăm parimiile, ca să nu întârziem învăţătura copilului; văd că nebunia înţelepţilor are mai multe cotloane decât a nebunilor. Să vie măria sa Ferid, să-1 îmbrăţişez şi să-1 dau dascălului său. Iar de se va întoarce ucenicul meşter, răsplăti-voi pe dascăl împărăteşte.

Astfel a luat Sindipa pe coconul împărătesc şisupus rânduielii sale, dându-i învăţătură iilosofească.

CAPITOLUL III.

Cum a învăţat Ferid 'şi ce-a iscodit 'Sindipa; pe urmă ce-au iscodit Şatun şi filosofii.

Se afla casa dascălului într-un loc încântat şi liniştit, nu departe de cetatea împărătească Babahan. Lângă sine ţinea Sindipa doi slujitori muţi, care-i ştiau toate obiceiurile vieţii. Avea clădit deasupra acoperişului foişor, de unde, în vremea nopţii, cerceta cerul şi zodiile. Din foişor, ziua, se vedea o apă curgând dincolo de dumbravă; şi era atâta pace lângă acel mal încât veneau fiarele să se odihnească acolo fără frică şi fără duşmănie. Iar un pui de leu, rămas de mama sa, se deprinsese a se apropia de casă şi învăţase să asculte de filosof, purtându-se blând şi cuviincios. De la o vreme se juca şi în preajma catârului care, împrumutând ceva din firea blândă a stăpânului său, îl suferea cu filosofie.

Priveşte, fiule, la catâr şi la leu, zise într-o zi Sindipa ucenicului său. Ii vezi ca trăiesc în bună în ţelegere; şi leul ridică ghiara asupra catârului cu blândeţă, fără să-i dăuneze şi jucându-se numai. S-ar putea, însă, într-o zi, să-1 lovească, căci i-ar căşuna să-şi arate puterea. Aşa sunt şi eu, sărman filosof, sub braţul împăratului. Dacă nu ţi-aş da învăţătura cuvenită, ar avea drept să mă lovească; însă ar putea să mă lovească şl după ce i te-aş duce plin ca un

stup. S-ar îndulci din tine ca din faguri şi pe urmă m-ar lovi ca pe un catâr nevolnic.

Asta n-ar fi după dreptate, a strigat”Ferid cu iuţeală. \par Bine ai răspuns, fiule; văd că Domnul Dum nezeu a pus în inima ta cel mai mare bun pe care se cuvine să-1 aibă împăraţii. Căci nici sabia, nici mărirea nu preţuiesc cât dreptatea.

În casă, dascălul a ales o chilie mare şi a pus pe slugile sale s-o pregătească, văruind-o şi lăsându-i goi păreţii. Având pe ucenic alături, învăţătorul a început a scrie pe alb semnele gândirii. După aceea, zi cu zi, a scris cerul, pământul şi toată zidirea lui Dumnezeu. Şi, scriind, dădea învăţătură coconului împărătesc. A urmat a scrie numerele de aur şi geometria şi toată învăţătura acelei vremi. De patru ori pe zi scotea pe cocon la lumină şi-i arăta câmpul şi pădurea şi toate frumuseţile lumii, cu florile, gâzele, paserile şi animalele. I le spunea pe toate şi i le tălmăcea, ca să le cunoască bine. I le spunea şi i le tălmăcea cu plăcere şi cu bucurie, ca să fie învăţătura nu silnicie, ci desfătare a vieţii. Când se întorcea singur Ferid în odaia cea albă, stătea cu zugrăvelile, cu numerele şi cu semnele gândului, adân-cindu-le şi pătrunzându-se de ele. Atât de avântată era mintea lui şi atât de deschis sufletul către minunile lui Dumnezeu, încât, în mai puţină vreme decât făgăduise, dascălul a dat toată învăţătura sa coconului împărătesc. Deci a rămas răgaz ca toată învăţătura să se coacă în mintea şi în sufletul ucenicului; şi nici trupul nu i-a slăbit, nici ochii nu i s-au trudit. Avea vreme să fie bucuros şi zburdalnic ca leul cel tânăr. După asta 1-a mai învăţat Sindipa pe cocon să-şi stăpânească mânia şi_ să-şi înfrâneze poftele.

— Aceasta, fiule, este cea mai anevoioasă didahie dintre toate, zicea dascălul. Puţini împăraţi pot rândui în sine o cumpănă a liniştii. Mai puţini pot struni desfătările trupului. Nefiind schivnici, Dumnezeu nu cere prea mare asprime pentru fiinţile lor; căci Ziditorul a pus în noi carne şi sânge;

ci împăraţii au datorii mari şi griji crude, când mintea cată să se limpezească şi cele trupeşti să se înlăture. Tu să înveţi însă a iubi viaţa şi oamenii. Ferid se mira.

Dascăle, zise el, cunoscând toate acestea, pari mai presus decât stăpânitorii, şi totuşi te văd trăind fără bogăţii şi fără strălucire.

Fiule, răspunse filosoful, Dumnezeu pune da rul înţelepciunii şi într-un om sărac; nu crede că mărirea şi puterea sunt mai de preţ. Când la putere se adaogă înţelepciune, atunci a fost scris murito rului în zodia sa cunună de lumină. Când îţi va veni vremea, asta să fii tu, fiule, pentru noroadele acestei împărăţii, ca să poţi fi scutit la bătrâneţă de scârbă

— Viermele inimii. După ce ţi-am deschis toate tainele, îţi doresc s-ajungi la împărăţie, şi, când vei ajunge la împărăţie, să nu omori pe dascălul tău.

Asta nu se poate! A strigat ucenicul. Cum 1-aş putea omorî?

A suspinat filosoful, răspunzând:

— Dacă n-ai fi vrednic de învăţăturile sfinte, aş muri!

Atunci coconul 1-a îmbrăţişat pe dascălul său cu dragoste.

Când a sosit ajunul zilei sorocite, Sindipa a trimes la împărăţie pe ucenicul său. Şi s-a înfăţişat Ferid împăratului, grăind astfel:

— Prea slăvite doamne şi tată, iată mă trimete dascălul meu Sindipa să-ţi dau de şi^re că învăţă tura mea s-a sfârşit şi, dacă binevoieşti a porunci, venim mâni în faţa măriei tale, la ascultare. Hotă răşte măria ta adunare, şi să dai dascălului meu răsplata după cele ce se vor vădi.

S-a bucurat împăratul şi a sărutat pe coconul său Apoi i-a poruncit:

— Întoarce-te la dascălul tău şi vino, mâni, cu el la curtea noastră. Vor fi de faţă curtenii şi şfet nicii mei, ca să asculte şi să se bucure. Iar plata nu va fi după nevoia dascălului, ci după dărnicia împă râtului.

Veselindu-se feciorul, a ieşit, ca să încalece pe ca-târul filosofesc. Înştiinţaţi fiind de sosirea sa, 1-au întâmpinat în grădina palatului sfetnicii şi căpitanii, şi se îndulceau întrebându-1. Iar de la zăbrele, de la cămările din fund, îl priveau femeile şi râdeau la el, cu buzele vopsite şi sprânceneâe încondeiate, cum e rânduiala femeiască. Iar Ferid grăia cu toţi fără se-meţie şi cu voie bună, încât toţi i se închinau cu dragoste şi binecuvântau harul lui Dumnezeu asupra împărăţiei persieneşti.

Când s-a întors Ferid la casa de lângă dumbravă, ziua se întunecase deplin şi asfinţise luceafărul de sară. Sindipa înţeleptul era în foişor şi cerceta stelele, cetind zodia ce se pregătea feciorului de împărat.

Ucenicul s-a suit la el vesel şi 1-a găsit în jilţul său, cu fruntea plecată şi cu privirile mâhnite.

A zis:

— Tatăl meu împăratul porunceşte să ne înfăţi sam mâni dimineaţă la curte.

Sindipa îl privea în tăcere.

Ce ai, dascăle? De ce eşti mâhnit?

Fiu al sufletului meu, a răspuns filosoful, sunt mâhnit, căci am cetit în stele şi am cunoscut acum ceea ce mi-a ascuns un nour altădată, la naşterea ta. Nu poţi dezvăli mâni, fără primejdie, podoaba minţii tale. Mi s-a arătat în stele cumpănă de moarte pentru viaţa ta. Abia într-a şaptea zi, începând de mâni, va ieşi pe cer luna nouă; acea sabie subţire de aur e semnul duhului tău şi al biruinţii tale. Până atunci trebuie să iii mut. Abia atunci poţi vorbi. Ferid a zâmbit.

Părinte al meu, a zis el, voi face cum hotă răsti şi voi fi mut şapte zile.

Atunci izbânda va fi nu numai a ta, ci şi a mea, s-a bucurat înţeleptul Sindipa.

A luat pe cocon şi 1-a dus cu sine în chilia sa, unde avea altar al zânei Isis. L-a supus în genunchi, 1-a binecuvântat şi 1-a pus să jure că va fi mut şapte zile. Când a ridicat ochii,

Ferid a văzut pe idoliţă zâmbindu-i, cu arătătorul mânii stângi pe buze – îndemn la tăcere.

A doua zi, la răsăritul soarelui, fiul împărătesc a pornit pe jos către cetatea tatălui său, urmat de slujitorii muţi, care aveau a cunoaşte întâmplările şi a duce în taină veştile unde ştiau ei. Învăţătorul a încălecat pe catâr şi s-a îndreptat spre munte. Când soarele a luminat dumbrava, s-a întors fiecare în loc, oprindu-se şi privind în urmă. S-au închinat spre lumină. Au văzut pe puiul de leu stând dinaintea pridvorului şi păzind căsuţa, ceea ce a dat bună nădejde lui Ferid şi filosofului, că se vor mai întoarce acolo. Şi-au mai făcut un semn cu mâna şi s-a dus fiecare în calea sa.

Împăratul Kira dăduse poruncă să se facă mare adunare a curtenilor şi să fie împodobită cu flori sala cea mare a divanului. Cum s-a arătat Ferid, 1-au întâmpinat slujitorii şi 1-au dus la baia împărătească; i-au luat toiagul; au scos de pe-el straiele de filosof, care, cum se ştie, sunt straie de puţin Preţ. L-au scăldat şi 1-au uns cu miresme, 1-au îmbrăcat cu mantie albă şi i-au pus cunună de 4ra dafiri. Li se părea însă de mirare tuturor slujit rilor că măria sa Ferid tace.

Ei nu conteneau să-1 întrebe felurite lucruri măria sa Ferid se uita la ei cu blândeţă şi tăcea '

— Poate îşi păstrează cele dinţai vorbe pentru părintele său împăratul, grăiau ei în de ei curtenii.

La al treilea ceas al dimineţii a dat sunet gongul şi Kira împărat a păşit la jilţul de aur şi nestemate întru toată a sa strălucire. Spătarul îi ducea spatia şi scutierul îi ducea stema cu smalţul leului şi al soarelui; cuparul îi ducea cupa şi pivnicerul purta ulciorul de vin.

Asemenea arătare curtenii o tălmăceau astfel: bucură-se împăratul de puterea şi mărirea sa; dar mai vârtos se va veseli de fiul său, bând vinul desfătării.

Au intrat şi s-au aşezat împrejur şi cei şapte sfetnici filosofi ai împărăţiei. Fiecare avea toiagul său şi fiecare îşi mângâia barba sa.

A cuvântat împăratul Kira:

— Să se înfăţişeze fiul nostru prea iubit.

A strigat şi pristavul porunca.

Slujitorii au purtat de subsuori pe cocon'şi 1-au adus înaintea împăratului.

Împăratul 1-a privit cu plăcere pe Ferid; 1-au privit cu plăcere şi filosofii, încuviinţând cu frunţile. Adică: Bine, foarte bine.

Înălţimea sa a mai aşteptat puţin; apoi s-a săltat din jâlţ şi s-a uitat asupra adunării.

— Unde e dascălul Sindipa? A întrebat măria sa.

Poftesc să vie şi dascălul Sindipa.

Curtenii şopoteau între ei: N-a venit dascălul Sindipa.

Filosofii au întors unul către altul nasurile, întâi într-o parte, pe urmă în altă parte. Nuşrevan filosof a îndrăznit a tuşi uşor. Niciunul n-a scos cuvânt.

— Unde-i Sindipa? S-a mirat împăratul.

S-a păstrat tăcerea.

Împăratul şi-a întors privirile către fiul său. L-a cercetat cu blândeţă:

— Unde e dascălul? De ce n-a venit?

Mare mirare a fost în acea împărătească adunare, când s-a văzut că Ferid stă încremenit. Nici nu şi-a mişcat buzele; nici n-a clipit din ochi.

— Te-am întrebat, a stăruit cu nelinişte împăra tul; răspunde părintelui tău.

Ferid a stat mut.

— Ce este? De ce nu răspunzi?

Pe obrazul împăratului s-a zugrăvit întâi uimire; apoi s-a arătat spaimă. Cu mâna dreaptă a dat la o parte pe spătar, cu mâna stângă a dat la o parte pe scutier; a săltat din jâlţ, făcând doi paşi înainte. Şoaptele curtenilor se alungau iute prin toate colturile ca nişte gângănii veninoase; îndată au ajuns şi au răscolit cămările dinlăuntru, unde femeile gătite aşteptau să iasă şi ele la lumina zilei.

Împăratul a coborât la coconul său şi i-a pus mâna dreaptă pe umăr:

— Fiule al nostru prea iubit, ce ai?

Ferid pare a înţelege glasul tatălui său, dar nu dă răspuns. A fost numai o părere că ar fi înţele-gând. Nuşrevan filosof îşi măturǎ pieptul cu barba. Fiecare barbă a fiecărui filosof se nelinişteşte.

Împăratul, însfârşit, s-a întors spre ei:

— Sfetnicilor, puteţi domniile voastre pătrunde această taină? Puteţi oare da împărăţiei mele vreo lămurire? Credincâosule al nostru sfetnic domnia ta ce spui?

Înălţate împărate, a răspuns Nuşrevan fj]0_ sof, ce-aş putea eu „îndrăzni să cuget, când împăratul meu este de faţă? Mintea strălucirii tale e cu mult mai pătrunzătoare decât a oricăruia dintre noi şi decât a tuturor la un loc; într-o clipă măria ta poţi face să scapere cremenea celei mai negre taine.

N-aş îndrăzni deci să alătur prepusurile mele acolo unde luminăţia ta dintrod. Ata ai înţeles că dascălul Sindipa, ca un vrăjitor egiptean ce se află, neputând îndeplini legământul său şi temându-se de pedeapsă, a încuiat cu farmece glasul coconului, iar el însuşi a fugit.

Am înţeles asta! A strigat cu tărie Kira îm parat; dar vicleanul nu va scăpa de dreapta noastră mânie. Să vie căpitanul străjii mele!

Aici sunt, strălucite stăpâne!

Aicea eşti? Ai venit?

Aicea sunt, strălucite soare al vieţii, şi ascult porunca ta; să mă duc în clipă cu o sută de cala reţi să caut pe dascălul Sindipa.

Să încaleci şi să te duci în clipă cu o sută de călăreţi! A poruncit cu mânie împăratul.

Unde să-1 caut, strălucite stăpâne?

Kira împărat s-a întors cătră sfetnicii săi.

Unde să-1 caute? S-a mirat măria sa.

Filosofii au venit mai aproape şi s-au sfătuit; după asta au fost de părere că vicleanul dascăl Sindipa să fie căutat pretutindeni.

— Să iei o sută, să iei o mie, să iei o mie de mii, s-a mâniat împăratul amenințând pe căpitanul străjilor, şi să-mi găseşti pe ticălos. Vreau să-1 văd în faţa mea şi să vie gâdea nostru Hurda să-1 jupoaie înainte de a-i reteza capul cu paloşul. Ce ai tu, copile? S-a întors după aceea măria sa la Ferid; încearcă de grăieşte, ori fă un semn, ca să înţeleg ceva. Au venit la Ferid şi filosofii, pipăindu-1.

— Pare a fi întreg, numaicât nu scoate cuvânt, a zis cu încredinţare Nuşrevan. Am putea să cercetăm dacă are simţirea toată înjiingându-i un bold în coapsă ori în grumaz; dar nu se cuvine să împungem cocon împărătesc. Dacă ar fi un mişel de rând, ar putea scoate gâdea adevărul spânzurându-1 în cârlige şi bătându-1 cu harapnicul, dar asemenea lucru nu s-a pomenit pentru odraslă domnească de când e lumea.

O fiinţă din os sfânt poate pierde căpăţâna prin sa bia gâdei, dacă binevoieşte a porunci împăratul, dar pângărită de bici ori de alte cercări mişelnice nu se cuvine a fi în veci.

S-a mirat împăratul:

Cum să facem atunci?

Nu este alta de făcut, luminate împărate, de cât să aşteptăm voia lui Dumnezeu. Numai sfinţia sa stă deasupra împăraţilor.

— Aşa este; dar până când să aşteptăm?

Filosofii s-au sfătuât iar, chibzuind să afle cât este de aşteptat. In vremea asta Ferid sta singur la o parte, tăcut şi mâhnit. Muierile se mişcaseră curioase din cămările dinlăuntru şi veniseră în preajma lui, uitându-se la el cu milă. Cutezaseră să se furişeze chiar lângă dânsul, atingându-1 cu minutele lor cu unghii roşii şi mângâindu-1.

În supărarea sa, Kira împărat s-a întors spre piv-nicer şi spre paharnic, poruncind să i se dreagă vin în cupă. Înainte de a primi cupa, a stat privind pe Şatun, cea mai iubită soţie

a sa, dintre cele şapte soţii pe care le stăpânea măria sa în cămările din-lăuntrul palatului.

Satun se oprise o clipă lângă Ferid, apoi a venit către stăpânul său. Paharnicul a luat credinţa, după acea a trecut împăratului cupa. Măria sa a sorbit de două ori şi a făcut cu oarecare mulţămire: A! A!

— Stăpâne slăvite, a vorbit Şatun, îngăduie să stau o clipă în cel mai plăcut adăpost, lângă măria ta.

Împăratul a zâmbit, încuviinţând. A mai sorbit o dată, făcând iarăşi: A!

Şatun era cea mai frumoasă muiere a împărăţiei persieneşti; de şi era tânără, se afla bine împlinită, după gustul împăraţilor vechi. Purta feregea de ma-tasă de coloarea macului sălbatic. Cum cântase un poet al timpului, gura ei părea rodie coaptă, ochii ei erau pui de lostun; pielea ei lucea ca un ban nou.

Locul de naştere al frumoasei Şatun era departe, dincolo de munţii din miazănoapte care se chiamă Streşina-Lumii. Puii de lostun stăteau puţin pieziş, cu cozile spre tâmple. Călăreţii turcomani care o aduseseră împăratului ii dăduseră nume nou: Altîn-Ghiul, adică Trandafir-de-aur. Curtenii nu îndrăzneau să-i spuie decât Şatun; numai împăratul îşi luase îngăduinţa să rostească urechiuşelor ei, în iatac, numele cel nou.

Ce-ţi este voia, Şatun? A întrebat măria sa.

Puternice stăpâne, a zis prea iubita lui soţie cu glas dulce; înainte de a se duce la pedeapsa aceea care se mai chiamă şi învăţătură, Ferid, co conul domnului meu, obişnuia să vie în chilie la mine, ca să caute jucării şi să audă cântece. Lipsit fiind de dragostea maicii sale, găsea o petrecere şi o mângâiere acolo. Stăpâne, socot că numai eu aş putea, cu blândeţă şi gingăşie, să-1 fac să vorbească dacă muţenia lui e prefăcută ori poruncită. Iar dacă e legat prin vrăji, vom găsi o femeie bătrână să-i desfacă.

— Bine, a poruncit împăratul, fă precum spui.

Şatun s-a închinat înaintea stăpânului său. S-a întors spre Ferid, luându-1 de mână şi ducându-1 cu ea. Adunarea a rămas pe loc, aşteptând. Împăratul a mai poftit o cupă de vin de Şiraz.

După ce 1-a dus în cămara sa pe cocon, Şatun 1-a aşezat pe un coltuc de puf lângă sine, alăturea de divan.

— Dragul meu Ferid, a zis ea cu dulceaţă, uită-te la mine, îmblânzeşte-te şi vorbeşte.

Coconul tăcea după rânduiala lui.

Şatun i-a mângâiat puful bărbii şi mustăcioara.

— De când veneai în această chilie, a urmat ea, a trecut atâta vreme cât ţi-a trebuit ca să creşti şi să fii bărbat falnic. Nici nu te-aş fi cunoscut, dacă te-aş fi întâlnit undeva pe cale, ori într-un loc străin. Dacă m-ai fi cuprins, aş fi ţipat; dar dacă ai fi vorbit, te-aş fi cunoscut după glas.

Ai fost prietin cu mhlfe, urmă ea văzându-i neclintirea; mă mir că astăzi te arăţi duşman al meu. Ştiu că-ţi plăceau danturile mele; dacă doreşti, lepăd haina şi danţez numai pentru tine. Iţi plăcea să simţeşti mireasma sinului meu. Dacă îţi pleci spre mine obrazul, vei simţi că e aceeaşi.

Unind la vorbă fapta, Şatun cuprinse pe Ferid. Făcându-1 să simtă mireasma oleului de roze.

El se trase îndărăt. Ea râse cu plăcere şi-1 cuprinse iar.

— Nu-ţi cer atâta să vorbeşti, s-a întors ea cu glas scăzut, cât să mă asculţi. Eu am înţeles că ai asupra ta o poruncă a tăcerii. Când vei avea iar glas, aş dori ca vorbele tale să fie prea plăcute urechilor mele. Dacă pofteşti, sunt a ta. Dacă porunceşti bătrânul nu va mai fi. Cunosc o doftorie şi, desară' poate să bea cea din urmă cupă de vin. Tuturora le eşti drag şi toţi te slăvesc; toată Persia va fi bucuroasă de împărat tânăr, frumos şi viteaz.

Ochii lui Ferid s-au aprins. Şatun a crezut să s-au aprins de plăcere pentru dânsa şi s-a alăturat mai strâns de el, cuprinzându-1 de după grumaz.

Coconul a răsărit în picioare şi a respins-o.

A răcnit cu mânie:

— In şapte zile vei afla răspunsul meu!

Pe urmă, dintrodată şi-a muşcat limba cu spaimă, având înaintea ochilor vedenia dascălului său. In aceeaşi clipă Şatun s-a rostogolit în lungul divanului, rupând de pe ea feregeaua, smulgându-şi părul şi vârându-şi în lostuni unghiile. A ţipat de trei ori, din ce în ce mai tare şi mai ascuţit:

— Vai! Vai! Vai!

Au răspuns murmure de întrebări: s-a stârnit mişcare în sala divanului; au pătruns slujitori în tinda chiliei. S-a arătat şi măria sa împăratul, cu mare uimire.

Vai! S-a zvârcolit Şatun cu disperare, căzând în genunchi şi târându-se pe covor către domnul său; nu mă lăsa, stăpâne al meu prea iubit. Am crezut că duc în chilia mea un copil blând, şi am cunoscut cu spaimă un tigru, care m-a cuprins voind să pângărească bunul tatălui său.

Cum? Ce? A răcnit împăratul cu înfricoşare; cine şi unde?

Fiul măriei tale, împărate, plângea Şatun, a voit să mă ruşineze! La-mi viaţa, măria ta, căci nu mai putem trăi amândoi lângă tine.

Împăratul a zvârlit cupa de aur în capul slujitorilor celor mai apropiaţi. A apucat de grumaz, fără să-i vadă, pe doi filosofi ai săi. A răcnit cu turbare:

— Luaţi-1 pe nelegiuit, închideţi-1 la întuneric.

Gâdea să-şi ascută paloşul; desară să-i taie gâtul.

Curtenii stăteau ca-n cămăşi de ghiaţă. Nimene n-avea putere să înainteze spre cocon, căci tuturora le era drag. Împăratul a bătut din picior:

— Luaţi-1!

L-au cuprins slujitorii şi 1-au dus. El nu arăta nici ură, nici spaimă, şi urma să tacă, ceea ce cu nespusă mirare au băgat de samă filosofii.

Împăratul nu înceta să se frământe şi să bolborosească, holbându-se cu mânie asupra tuturor celor din juru-i, încât frumoasa Şatun s-a îngrozit, închi-zându-se în chilia ei. S-au tras cu sfială toţi curtenii afară. S-au oprit numai filosofii în

divan, aşteptând pe domnul lor şi ştiirtdti-1 că va avea nevoie de ei.

Măria sa se plimba singur prin tinda îngustă, oprindu-se din când în când şi mormăind cu obidă.

O, domnilor şi fraţilor, a cuvântat în divan, cel dintâi sfetnic, Nuşrevan filosof; ce facem noi acum?

Împăratul nostru prea puternic a dat poruncă sa fie stricat coconul său, şi s-ar fi cuvenit ca porunca aceasta să nu fie dată năprasnic şi fără cercetare, învăţăturile noastre arată că orice pricină are două înfăţişări şi două întrebări. La învinuirea femeii, se cuvine să răspundă coconul.

Insă coconul nu vrea să răspundă, a grăit din locul său Aban filosof.

Întocmai precum spui, iubite frate filosoafe, coconul nu vrea să răspundă. Dacă muţenia lui este vrajă, să aşteptăm până ce 1-or deslega vracii şi va răspunde atunci. Dacă muţenia lui şi-a poruncit-o el singur, trebuie să aşteptăm ziua când se va deslega de această rânduială şi va vorbi. Atunci iarăşi va putea fi întrebat. Ori va mărturisi, ori va tăgădui, părintele său va hotărî cu bună ştiinţă. S-a trecut, domnilor, vremea când tiranii Persiei tăiau capetele fără întrebare. De când s-a statornicit divan filoso-fesc, împăraţii au învăţat a face judecată cu cercetarea cuvenită.

Aşa este, a amestecat cuvânt Mitrida filosoful; ai dreptate, iubite frate al nostru Nuşrevan. Dar dacă împăratul ridică sabia, ce poate face filosoful? Indrăzni-vom noi să înfruntăm pe măria sa?

Nu ştiu; să vedem, a zis Nuşrevan filosof, cu îndoială; de aceea am deschis acest sfat. Din sfatul filosofilor nu-maidecât va să iasă lumină.

Intre cei şapte sfetnici ai împărăţiei se afla şi Lidra, care era mare iubitor de vin şi i se rumenea nasul în fiecare zi de la al doilea ceas al dimineţii. A râs Lidra filosof şi a zis:

— Iată de ce, domnilor, trebuie să înfruntăm pe măria sa. Căci dacă nu-1 înfruntăm şi îl lăsăm să strice pe cocon, mâni îi va părea poate rău şi se va întoarce asupra noastră

mustrându-ne că am tăcut; datori suntem să cerem iertare ori amânare, cum e totdeauna obiceiul nostru, când osândeşte măria sa pe cineva la moarte. Un singur moştenitor are îm părăţia; dacă acesta piere, sufletul părintelui nemângâiat va fi, însă al împăratului se va încrâncena punându-ne nouă îndoită vină. Mă tem să nu fie mustrarea măriei sale aşa de înfricoşată, încât să rămânem scurtaţi de capete. Cel puţin eu aş dori să nu mi se împuţineze zilele, cât mai am vin bun în ulcioarele mele.

Era între filosofi şi Urga, de neamul său de la Mongolia.

Dacă lăsăm pe împărat în voia mâniei sale, a grăit Urga filosof, atuncea eu vă poftesc să-mi daţi drumul, ca să încalec în pripă şi să mă duc spre miazănoapte.

Ba să nu te duci, 1-a oprit Nuşrevan filosof, şi să stai cu noi, ca să facem legământ cu toţii să oprim pe măria sa de a săvârşi asemenea faptă.

Dar dacă Ferid e vinovat? A întrebat Cos, filo soful cel roşcat.

O, Cos filosoafe, i-a întors răspuns atunci Aban; domnia ta eşti între noi cel mai tânăr, şi cu noaştere a patimilor omeneşti ai mai puţină decât noi. Noi cei mai vârstnici ne-am mirat că Ferid avea pe el straiul în cea nfti bună rânduială, iar răsufla rea sa nu era ca a unui harmasaraş înfierbântat.

Deci poate că femeia tăinuieşte alt adevăr. Iar dacă Ferid nu e vinovat şi piere, nu vă întreb ce vom răs punde împăratului acestuia de pe pământ, dar ce vom răspunde unui judeţ mai înfricoşat, când va veni vre mea să se facă cercetarea faptelor noastre.

Nuşrevan marele sfetnic a suspinat:

— Iată deci, domnilor, că sfatul nostru s-a lumi nat. Am înţeles că bine este să fim cu toţii într-o înţelegere; că bine este deasemeni să nu ne pierdem mai târziu căpăţânile; am mai înţeles că vina poate să fie a muierii şi nu a coconului. Să ridicăm cuvânt şi sfat la împărăţie, să nu piară coconul. E lesne să ne închipuim că, mâni, femeia va cere iarăşi

osândă pentru Ferid. Poate ar fi mai bine să „idemnăm pe împărat ca să taie numai pe Sindipa; aşa poate îşi va izbăvi mânia. Dar iarăşi mă întorc şi zic că Sindipa nu-i aici, ca să poată fi tăiat. Deasemenea, muierea nu cere capul lui Sindipa, ci al lui Ferid, Aşijderea s-ar putea ca măria sa împăratul să nu găsească nici o vină filosofului; de şi eu, ca drept judecător, 1-aş putea găsi vinovat pentru toate şi mai ales pentru năravul ce are ca să înfrunte sfetnicii împărăţiei cu limbă ascuţită şi primejdioasă. S-a sculat iarăşi Lidra:

— Bagă de samă, o Nuşrevan, să nu se facă dâră prin barbă şi să nu-i căşuneze măriei sale năravrău asupra tagmei noastre. De-atâta vorbă mi s-a uscat înghiţitoarea şi m-aş grăbi să mă duc la ale mele.

Într-o zi nu se pot face toate; să rămâie fiecărei zile răutatea ei, cum a spus Pramata, cel mai de demult învăţător al nostru de la India. Să înlăturăm deocam dată astăzi sabia de deasupra lui Ferid. Mâni ne vom nevoi s-o înlăturăm iarăşi. Iată, vine măria sa împă râtul. Cel dinţai şi cel mai gros dintre sfetnici să vorbească. Cere învoire de la măria sa şi dacă măria sa îţi îngăduie cuvânt, ştiu că filosoful va birui pe împărat, deoarece limba e mai ageră decât sabia.

Într-adevăr, împăratul obosise de atâta umblet şi mânie. Văzându-se singur, îşi căuta filosofii. Cum intră în divan, cu toţii i se închinară în tăcere. Măria sa îşi lăsă trupul să cadă în jâlţ şi se uită încruntat în jurul său.

O silabă – stiglete al mirării – i-a zburat de pe buze:

— Hm!

Atuncea sfetnicul Nuşrevan cu grabă a făcut un pas înainte, voind parcă să prindă acea stranie şi nevăzută vietate.

CAPITOLUL IV.

Istoria Iul Nuşrevan filosof. Măi sfetnic al împărăţiei, despre urma leului şl despre neguţător, muiere şi papagal.

— O prea mărite stăpânitor al Răsăritului şi al Apusului, a grăit filosoful, îngăduie umilitului tău rob să spuie două

cuvinte.

Împăratul s-a uitat la el, 1-a cunoscut şi a zis îngreţoşat:

Ai văzut ce-a făcut copilul?

N-am văzut, măria ta, a răspuns filosoful. Şi n-ai putea spune nici măria ta că ai văzut. Obişnuiţi am fost noi toţi fericiţii robi ai măriei tale să cu noaştem la această împărăţie nu numai mila, dar şi o înaltă pătrundere a faptelor. Niciodată împărăţia n-a osândit fără cercetare. Când judecăm, să nu as cultăm numai pe unul; să auzim şi pe celălalt, cum a spus filosoful Pramata. Dacă celălalt nu poate vorbi azi, să aşteptăm, poate vorbeşte mâni. Amânând judecata, trebuie să amânăm şi osânda. Să nu-i pară, mâni, rău împăratului nostru că a lăsat împă raţia fără moştenitor.

Cum?

Să nu-ţi pară rău, măria ta, că ai lăsat împă raţia fără moştenitor.

Aşa este. Dar cum rămâne fapta?

Fapta o despică măria ta şi o cercetează cu de-amănuntul, dând puţin ajutor şi filosofii, înşelă toare sunt înfăţişările vieţii, slăvite stăpâne, şi vorba omului nu-i făcută să spuie numai î*devărul. De aceea nu crede tot ceea ce auzi, şi tot ceea ce vezi.

Să îngădui, măria ta, să spun o întâmplare.

Fost-a un împărat tot la India, unde au fost toţi împăraţii şi toate întâmplările, căruia împărat îi erau dragi muierile. Ii umblau ochii după ele ca furului după pietre scumpe. Aşa, într-o bună zi, intrând călare în cetate de la una din vânătorile sale, a zărit la o zăbrea o femeie prea frumoasă, şi îndată a fost înjunghiat de dorinţă pentru dânsa. Întrebând pe şoimarul său, care umbla alături ea de dânsul, al cui e acel palat, pe Ungă care treceau, a aflat că acel palat e al unui sfetnic al său tânăr, slujitor la vistieria împărătească. Huşrev îl chiamă; iar pe soţia lui Piruze.

Ajungând la palatul împărăţiei, măria sa pe loc a poruncit să vie înaintea sa sfetnicul cel tânăr. Şi cum a sosit sfetnicul

cel tânăr Huşrev şi i s-a închinat, i-a şi poruncit să plece fără zăbavă la cetatea Caşmirului, cale de patru zile, să-i aducă şalurile şi covoarele pe care le-a fost neguţat şi poruncit în acea cetate. Huşrev vistiernicul a adunat slujitori şi a purces numaidecât la Caşmir. Iar a doua „', după ce a ieşit el din cetate, împăratul s-a dus să vadă pe nevasta care-i plăcuse.

Muierea i-a ieşit întru întâmpinare şi foarte s-a bucurat văzând pe împăratul său şi i-a stat înainte cu dulceţuri şi răcoritoare; însă împăratul poftea alte dulceţuri, la care nu se mai sătura a privi. Cuprinzând-o de mână, a tras-o către sine, mărturi-sindu-i că s-a aprins pentru dânsa de mare dragoste; că de ieri nu mai are linişte şi pace şi s-a frământat în aşternut ca pe jăratic; şi tare o roagă să-i fie milă de suferinţile sale.

Piruze muierea s-a înspăimântat, căci era curată la suflet şi credincioasă soţului său.

— O, prea puternice, zice ea, roabă mă aflu în faţa măriei tale şi nu cutez a mă împotrivi poftei măriei tale. Dă-mi răgaz numai o clipă, şi până atunci deschide măria ta această carte şi ceteşte într-însa nişte poveşti pe care eu le socot plăcute şi bune.

Împăratul a deschis bucuros cartea. A început a ceti în ea rânduielile legii vechi, începând mai întâi şi mai întâi cu datoriile stăpânitorului, care sunt datorii mai mari decât a celorlalţi muritori, îndată a văzut poruncile dumnezeieşti împotriva desfrî-nării. Cum a cetit aceste porunci, a râs şi a aruncat cartea sub pat.

— Acolo-i locul ei, a zis el vesel, iar pe pat e locul meu lângă tine, frumoasă Piruze, deoarece mă topesc de dragoste. Nu-mi da apă, căci nu vreau să mă răcoresc, şi plăcută îmi este arşiţa mea.

Muierea se apăra cu vorbe cuviincioase, iar el cerca s-o cuprindă jucându-se cu dânsa. Şi având ea, pe lângă curăţie sufletească, şi multă înţelepciune, a ştiut să se apere cu blândeţă, fără să-1 supere şi fără să i se supuie. Patul a

rămas neîntinat; numai-cât, din acel joc primejdios, a rămas inelul cu pecete împărătească la o margine, şi nu a ştiut nici el, n-a băgat de samă nici nevasta.

La o săptămână, s-a întors vistiernicul la împărăţie cu cele poruncite şi, dând totul pe sama stăpî-nului său, s-a grăbit sa se ducă acasă. Şi-a sărutat nevasta şi s-a aşezat pe pat după obicei. Pipăind lângă sine, a găsit inelul şi 1-a strâns în pumn, fără să spuie nimic, îndată după asta a cunoscut pecetea împărătească şi de mare spaimă s-a cutremurat. A plecat de lângă soţia sa şi s-a închis singur într-o chilie, suspinând. „Vai mie, plângea el în sine, împăratul a trecut pe aici, şi viaţa mea se află în primejdie."

Atât s-a înfricoşat, incit n-a îndrăznit nici măcar să mai sărute pe femeia sa. Nici n-a cutezat să spuie un cuvânt despre ce i se părea lui. Umbla înstrăinat de casă şi nu mai avea popas în locul unde găsise inelul.

Piruze a bănuit ceva despre înşelarea lui, dar a tăcut şi ea. Înţelepciunea ei firească a îndemnat-o să se ducă la tatăl şi la fraţii ei, să se sfătuiască cu dân-şii. La acel sfat, a spus ea cu de-amănuntul toate câte s-au întâmplat şi au înţeles că trebuie să cadă la mila împăratului, ca să aline acel năcaz.

S-a sculat deci tatăl şi s-a înfăţişat la împărăţie, pârând foarte tare pe ginerele său

— Împărate luminate, a zis bătrânul, am dat vis tiernicului măriei tale Huşrev o ţarină înţelenită, s-o are şi s-o samene. Iar el s-a nevoit după învoiala noastră şi a îngrijit-o o vreme. Iar acum a lăsat-o în paragină. Mă rog în genunchi înălţimii tale; porunceşte-i să nu lese în părăsire pământul ce i-am încre dinţat, ori să mi-1 dea îndărăt.

A chemat împăratul pe vistiernic, ca să asculte şi el pâra. După care 1-a întrebat:

Adevăr să fie oare ce spune acel cinstit boier al nostru?

Într-adevăr, slăvite stăpâne, a răspuns Huşrev cu băgare de samă; mi-a dat boierul acesta o ţarină şi am lucrat-o cuviincios o bucată de vreme, dar nu de mult am cunoscut

pe ea urmele leului şi n-am mai cutezat să mă mai duc la ce mi se dăduse în stăpânire.

Am înţeles, a grăit împăratul, şi teama ta îmi place; însă întoarce-te la bunul tău şi ia aminte că acea ţarină e bine împrejmuită, iar leul a trecut pe lingă ea fără să strice nimic. Deci ia-ţi în stăpânire iarăşi locul şi-1 lucrează ca şi până acum. Sfârşind povestea, Nuşrevan filosof a adaos:

Stăpâne, judecata acestui om era bună, dar ochii săi cunoscuseră numai o înşelare.

Bună poveste. A încuviinţat împăratul, îmi place. Mai ştii una?

Dacă te rnilostiveşti a asculta, mai pot spune una, înţelepte stăpâne.

Spune-o numaidecât şi pe aceea, a poftit împă rătul.

Slăvite stăpâne, era odată un om împărătesc care avea o pasere măiastră ce se chiamă papagal. O moş tenise de la părintele său, filosof iscusit, şi era de prinsă a grăi ca un om. Când se ducea de acasă pe unde avea el treabă, punea pe papagal să păzească pe muierile casei lui. Când se întorcea, se închidea în cămara sa cu papagalul şi papagalul ii spunea toate.

Tntr-un rând s-a dus iarăşi şi a lipsit trei zile. In vremea cât a lipsit el, venea, sară, un bărbat străin. Slujnica îl primea şi-1 ducea în chilia stăpânei pe furiş. Nimene dintre ceilalţi ai casei nu simţea ce se petrece, numai papagalul a văzut şi a ţinut minte.

După ce s-a întors, bărbatul a făcut sfat tainic cu papagalul şi 1-a întrebat ce a văzut, îndată papagalul a început să spună, arătând unele din câte auzise şi văzuse. Vreme de două ceasuri a tot spus papagalul, iar bărbatul se învenina de scârbă şi mânie. A doua zi umbla posomorit şi grăia în pilde cu vrăjmăşie, incit nevasta a crezut că slujnica va fi destăinuit ceva soţului.

A chemat la sine pe slujnică şi a înіruntat-o.

— Ticăloasă fiinţă, tu trebuie să mă fi pârit lui bărbatu-meu, căci îl văd mânios şi poate va să săvârşească ceva

cumplit împotrivă-mi. Câte foloase, cite daruri ai avut de la mine, şi iată cum îmi răsplăteşti!

— Vai, dragă stăpână, a răspuns slujnica; unde se află una ca asta! Să crap şi să mor în clipă dacă te-am pârât! Să ştii că paserea a spus tot. Poate măria ta încă n-ai băgat de samă că stăpânul nostru stă de vorbă într-ascuns cu papagalul.

Eu cunosc de mult năravul acestei paseri; aş putea spune că-i mai degrabă demon decât pasere. Nu ştiu de unde l-o ii agonisit stăpânul cel bătrân, răposatul, dar văd că mare pacoste a adus la curte. Mai cu samă pe noi femeile ne spiona numai cu un ochi, încât îmi venea să-i sucesc gâtul. A murit bătrânul, dar a rămas papagalul. După ce stăpânul acesta tânăr te-a adus pe domnia ta aici, 1-a lăsat pe papagal părăsit o vreme la o altă moşie; acuma, când dragostea domniei sale s-a mai răcorit, văd că a pus pe viclean să ne spioneze.

Aha! A înţeles muierea, aşa-i povestea? Ei lasă tu, meştere papagal, că ţi-o coc eu ţie.

Dragă stăpână, a zis slujitoarea, teme-te de pa serea dracului, căci n-o poţi învenina, nici bate; cu noaşte otrava şi dac-o loveşti te spune; iar de murit, am auzit că nu moare niciodată.

— N-o omor, nici n-o lovesc, a râs stăpână.

Cum a plecat bărbatul său, sară, a adus la dânsa colivia papagalului. Şi nu mult după aceea a primit şi pe ibovnic. In preajma chiliei, cum îi poruncise stă-până-sa, slujnica a adus râşniţa şi o tot învârtea, cit făcea un zgomot ca de tunet. In răstimpuri, sta, şi atunci potrivea o oglindă în lumină, ca să dea sclipiri în ochii paserei. Deasemenea stropea asupra coliviei apă dintr-un burete. Cu rânduiala asta, papagalul a socotit că tună, fulgeră şi plouă şi s-a ascuns inV tr-uri ungher al căsuţei lui, vârindu-şi capul subt aripă; iar nevasta petrecea cu străinul.

A doua zi, venind iarăşi soţul de la slujba sa împărătească, a luat la sine papagalul şi 1-a întrebat:

Spune-mi, papagal, ce s-a întâmplat.

A ţipat papagalul:

N-am văzut, n-am auzit, n-am văzut, n-am auzit!

De ce, papagal?

— N-am văzut, n-am auzit, căci toată noaptea a fulgerat, a tunat şi a plouat.

Ştiind omul că noaptea fusese senină şi cu cerul spuzit de stele, şi-a făcut socoteală în gândul lui că paserea înşiră vorbe mincinoase şi minciuni i-a spus şi altădată. Deci i s-au luminat ochii şi i-a pierit scârba.

Adâncă învăţătură găsesc eu, stăpâne, în această întimplare. Câteodată dreptatea se acopere de minciună.

Împăratul s-a gândit o vreme şi a oftat.

— Aşa este, a încuviinţat măria sa. Daţi de la mine poruncă să nu mai taie pe coconul nostru.

Capitolul V.

Ce au istorisit Şatun şi Aban filosof şi altă întâmplare cu o muiere şi trei bărbaţi.

S-a bucurat într-acea sară curtea, auzind de porunca împărătească, şi filosofii s-au sfătuit să nu lipsească a doua zi din preajma împăratului, ştiind că Şatun cea frumoasă nu se va lăsa biruită. Căci dacă rămâne întreg coconul, se primejduieşte viaţa ei.

Deci, a doua zi, abia era soarele ridicat de o suliţă asupra cetăţii când ea a intrat în grădină ca să întâmpine pe domnul său. De grijă şi tulburare măria sa împăratul dormise rău şi ieşise mai curând ca de obicei, ca să asculte zvonul cel dulce al paserilor.

Şatun s-a abătut în calea măriei sale şi a căzut în genunchi, plângând:

— Stăpâne al iubirii mele, a strigat ea, nu este cu dreptate şi cuviinţă să se întoarcă o hotărâre a unui împărat; căci de aceea este împărat, ca hotărârile sale să rămâie statornice. Rănită am fost şi ruşinată până în fundul îiinţii mele.

Ceea ce spunea ea era adevărat; de aceea şi lacrimile dragostei ei dispreţuite nu erau fără temei.

— Dă-1 morţii pe cel ce m-a batjocorit! Plângea ea, îmbrăţişând genunchii stăpânului său. Ştiu c-au venit filosofii – bată-i Dumnezeu!

— Să supuie înţelepciu nii măriei tale pildele lor; dar ştiu şi eu o istorisire adevărată, pe care te poftesc s-o asculţi cu răbdare, stăpâne.

Împăratul s-a înduioşat văzând pe Şatun aşa de frumoasă şi a mângâiat-o.

Ştii şi tu poveşti, Altîn-Ghiul?

Ştiu, măria ta.

— Premelege! Place-mi -să te ascult; spune.

Frumoasa Şatun a ris uşurel, când a apucat-o mă ria sa de sub bărbie.

— Luminate împărate, a zis ea, era la noi un stăpân de aul, care poposise cu căruţele supuşilor săi la o margine de lac, unde cădea şuvoiul din munte. Într-un rând, stăpânul acesta al nostru se afla la ţărmul apei, spălând lână. Copilandrul său, mai încolo, se scălda şi se juca. După durăul pârăului se făcea o volbură într-o mare adâncime; pe de o parte se sorbeau valurile în afund, iar pe de altă parte ieşeau iar în faţa lacului. Erau valuri vii. A nimerit copilandrul acolo zbeguindu-se; 1-a îmbrăţişat un val şi 1-a. Scufundat. Când a răcnit fecioraşul, tatăl său a lepădat lina şi s-a năpustit în apă, să-1 scape. Ajuns la volbură, 1-a cuprins alt val. A slobozit şi el răcnet, de s-a auzit până la iurta; femeile şi slujitorii au ieşit şi s-au grăbit spre mal.

Copilandrul, fiind sprinten înotător, a scăpat din îmbrăţişarea valului, a trecut pe subt undă şi a răzbit în locul de alături, unde un val din fund 1-a săltat pe luciu. Iar rnârzacul nostru s-a dus tot înainte, s-a tot dus vârtej, până la nişte stânci, unde era poartă cătră tărâmul celalalt. Valul viu 1-a împins pe sub bolta acelui loc; apoi s-a alinat şi s-a limpezit şi mai tare; trupul mortului a lunecat pe o pajişte de sidefuri la picioarele lui Baba-Noor, adică Tata-Lacului, care aştepta acolo, cu barba lungă de matasa broaştei, cu obraz străveziu şi ochi bulbucaţi.

Ce-i asta? A zis Baba-Noor către valul viu; eu am cerut să-mi aduceţi pe prunc.

Eu am prins pe prunc, Baba, a răspuns valul; dar s-a răsucit şi a scăpat; mulţumeşte-te şi cu bătrânul.

Baba-Noor s-a supărat:

— Proşti slujitori am eu aici, care nu pricep rânduielile mele. Acest om a avut blinda inimă şi i se cuve neau ani de tihnă; îşi iubea pruncul, femeile şi sluji torii şi lucra pentru ei; mai du-1 o dată sus, ca să vadă ce se întâmplă după dânsul şi pe urmă aduceţi-1 înapoi.

Valurile vii 1-au luat şi 1-au suit pe luciu; şi în ochii acelui om s-au oglindit o clipă toate câte rămî-neau în urma lui. Copilandrul râdea bucuros, şi femeile îl îmbrăţişau; iar slujitorii îi sărutau picioarele; şi nimene nu se mai gândea la stăpânul cel bătrân. De şi era pierit, ochii lui s-au iriegurat de mai mare inih-nire; apoi îndată a fost dus în jos la pajiştea de celalalt tărâm.

Sfârşind istorisirea, Şatun a suspinat şi şi-a şters o lacrimă. Iar împăratul s-a tulburat iarăşi de mânie aducându-şi aminte de cele petrecute. Cu paşi mari a intrat la divan şi a strigat să vie gâdea ca s-asculte poruncă, după care numaidecât să supuie morţii pe Ferid.

Dar gâdea Hurda avea înştiinţare de la curteni şi a întârziat. Iar sfetnicii cei şapte s-au grăbit să se arate; şi al doilea din ei, Aban, a păşit înainte cu îndrăzneală, după legământul filosofesc ce se făcuse între dânşii.

— O, doamne al zodiilor, a cuvântat Aban, tu care eşti numai cu o muche de cuţit mai prejos decât Ormuz în înţelepciune, dacă ai fi avut o sută de coconi, nu s-ar fi cuvenit să omori pe niciunul. Unul singur ai, şi vrei să-1 pierzi şi pe acesta? Dimpotrivă, stăpâne, trebuie, să-l aperi şi să-1 păzeşti cel puţin până ce vei ispiti toate şi vei dezvăli adevărul. Nu cutez a spune că prea frumoasa Şatun ar îi vicleană, dar ne este în găduit să ne îndoim de ce spune ea. A putut să aibă o rătăcire a minţii, ori o vedenie, cum s-a

mai întâmplat. Nu-ţi agonisi, prea luminate stăpâne, zile negre de căinţă. Aşteaptă, până ce va grăi măria sa Ferid.

Kira împărat şi-a scuturat barba şi a mormăit cu îndoială: împăraţii nu trebuie să aştepte; hotărârea lor nu trebuie să se clatine.

Ba statornic e numai Dumnezeu, iar împăratul e om, slăvite stăpâne. Să nu se întâmple măriei tale ce s-a întâmplat neguţătorului.

Cum? Ce i s-a întâmplat neguţătorului? Care neguţător? Să-mi spui numaidecât.

Ascult porunca înălţimii tale, doamne. Neguţă torul de care vorbesc eu trăia chiar în această cetate a măriei tale; îl chema Cajdamir şi 1-au cunoscut toţi câţi se află aici de faţă. Aşa este?

Întocmai aşa! Au strigat bărbile.

Deci îndoială nu mai rămâne, măria ta. De câte ori bea şi mânca acest neguţător, cerceta de zece ori vasele şi punea pe slugi să le cureţe şi să le frece, şi după aceea iar le cerceta şi zicea că nu-i plac şi nu sunt destul de curate. Aşa este?

Întocmai aşa!

Bun. Într-un rând s-a dus cu neguţătoria sa la ţară. De acolo de unde era, a trimes pe sluga lui în cetate ca să-i aducă pine. Intrând sluga pe o poartă a cetăţii, a găsit nu departe de ziduri o copilă care avea două pite de vânzare. I s-au părut slugii aşa de frumoase şi atât de curate acele pite, încât le-a plătit două parale şi le-a adus stăpânului său. Le-a mâncat neguţătorul şi tare i-au plăcut, încât a poruncit slugii să se ducă şi a doua zi în acelaşi loc, să cumpere alte două pâni la fel; şi să se ducă în toate zilele să cum pere pâne din acelaşi loc.

A cumpărat sluga intr-acelasi chip pini de la copilă câteva zile. Iar într-o dimineaţă n-a mai găsit. S-a întors deci la neguţător şi i-a dat răspuns că pâni de acelea nu mai sunt.

S-a supărat Cajdamir şi a poruncit slugii că, dacă nu mai găseşte aşa pâni, cel puţin să-i aducă pe omul de la care le

cumpără, să-1 întrebe în ce chip le fră-mântă şi le coace, de ies aşa de dulcf şi de frumoase.

S-a întors sluga în cetate şi a căutat pe copilă. A luat-o cu el şi a dus-o la stăpânul său, care a ispitit-o: yL|^0JI '] ^^W|

De unde luai tu acele pini, copilă?

Le coceam eu, jupâne.

În ce chip?

Iată în ce chip. Stăpâna mea ne mai fiind tânără, a aflat meşteşug de la o babă ca să-şi păstreze frumuseţa. Deci se scaldă în fiecare zi în apă călduţă.

După ce se scaldă, se unge cu aluat din făină bună albă, amestecată cu miere şi stă aşa învălită un ceas.

După asta leapădă aluatul. Cât a stat în cetate stă pana mea, eu luam aluatul şi-1 coceam. Acuma stă pana mea s-a dus la moşie, la un frate al său. De aceea nu mai am de vânzare pine.

Mai auzit-ai una ca asta, slăvite doamne?

Ba, îţi spun drept, filosoafe, că nici n-am auzit, nici n-am văzut! Ştii cum mă mir? Straşnic! Îmi vine să zvârl pe fereastră cuca şi buşmachiii, aşa de tare mă mir. Bre! Bre! Bre! Mă rog, şi ce-a făcut neguţătorul acela cum. Îi zice.

Slăvite împărate, neguţătorul acela Cajdamir foarte s-a mâniat, s-a amărât şi s-a scârbit, zicând în sine: Gura şi mânile poţi să le speli, deasemenea şi vasele; dar lăuntrul rneu să-1 curăţ nu mai pot.

Hotărârea cea năprasnică măria ta tu ai primit-o înlăuntru ca pe acele pâni frumos rumenite; iar mai apoi lăuntrul măriei tale nu-1 vei mai putea curaţi.

— Aha! A mormăit împăratul, clătindu-şi fruntea şi înourându-se.

Aban filosoful s-a grăbit să urmeze:

— Nu atât de asta voiam să grăiesc, slăvite, cât des pre vicleşugurile muierilor, care sunt nesfârşite şi mi nunate. Ascultă, împărate strălucite.

Era o femeie frumoasă.

— Cum o chema?

— Nu pot să spun, stăpâne, căci o cunosc toţi curte nii măriei tale. Era o femeie frumoasă şi avea prietin pe un sutaş împărătesc care îi era drag tare şi dorea să-1 vadă cât de des. Într-o zi trimete sutaşul pe slu jitorul său la dânsa, ca să vadă dacă lipseşte soţul şi s-o întrebe de e potrivită vremea să vie el la dânsa.

*” Se duce slujitorul, intră în casă şi spune ce are de spus.

— Dragă doamnă, stăpânul meu sutaşul se închină cu sănătate nurilor dumnitale şi te întreabă dacă-i potrivită vremea să vie să te vadă.

Frumoasa ridică ochii la el şi se miră:

Care stăpân? Un fecior falnic ca tine poate avea stăpân?

Am stăpân, doamnă, şi-1 slujesc cu credinţă.

Nu mă îndoiesc; numai nu te cunoşteam, îmi place cum grăieşti şi cum te porţi. M-aş bucura să-mi slujeşti şi mie.

Porunceşte-mi, stăpâna.

Am să-ţi poruncesc. Stai lingă mine.

Ce răspuns să duc, stăpâna?

Să nu dai încă nici un răspuns. Să-mi spui cum te chiamă.

Susan.

Frumos nume; as pofti să cunosc dacă eşti gus tos ca numele ce porţi.

Viai, doamnă, sunt amar, de când umblu căutând lucruri dulci.

Ei, atunci să vedem amărăciunea ta şi caută dul ceaţa care-ţi lipseşte.

Stăpâna dragă, a zis feciorul, se vede că Dum nezeu s-a milostivit asupră-mi, ca să-mi dea şi mie ceas fericit. Ce va zice însă st'ăpânul meu sutaşul?

— Sad*vcanu – Opere, voi. 15

— Nu se poate şti, a râs femeia. Neînţeleapta as fi să nu tocmesc grădinii mele un grădinar mai vred nic. Cel ce m-a slujit până acum n-a fost rău, dar se vădeşte altul care-1 întrece.

Cu vorbe de acestea şi cu altele, femeia şi slujitorul au întârziat o vreme; până ce sutaşul, nerăbdător, s-a hotărât să se ducă singur să vadă ce e şi de ce nu i se întoarce sluga.

Muierea 1-a văzut pe fereastră că vine.

— Treci, Susan, pe colea şi intră în casa din fund, ca să cunoşti drumul, zice ea râzând. Ascunde-te şi aşteaptă până ce pleacă stăpânul tău.

După ce a ascuns pe slugă, femeia a întâmpinat pe oştean cu bucurie. Dar nu trece mult şi iată şi soţul. In fund nu-1 mai putea ascunde pe sutaş, că acolo era sluga.

— Scoate-ţi sabia, i-a zis cu grăbire, şi prinde a striga cu mare mânie, chip că m-ai mustra pe mine; după aceea ieşi şi treci pe lingă bărbatul meu fără să-i vorbeşti, ca şi cum nici nu 1-ai vedea.

Astfel a făcut oşteanul, după învăţătura ei. Soţul a stat şi s-a uitat neînţelegând nimica; după aceea, intrând la nevastă-sa, a întrebat-o:

— Mă rog, ce căuta aici nebunul acela cu sabia şi de ce răcnea aşa?

— Dragul meu soţ, a răspuns femeia, află dum neaţa că puţin mai înainte sluga acestui străin, un fecior care pare destul de vrednic, a venit în fugă cerând adăpost şi ocrotire, căci stăpânul său vrea să-1 taie. M-am milostivit şi 1-am ascuns într-o cămară din fund. Nu mult după asta a sosit şi nebunul cu sa bia scoasă, strigând împotriva celuilalt şi amenințând că-1 omoară. L-am oprit să treacă în fund şi el răcnea cit ce putea la mine. După asta s-a dus, precum ai văzut.

Bine ai făcut, a încuviinţat soţul; unde e sluga?

În odaia din fund, i-a arătat femeia.

Soţul a ieşit întâi afară, să se încredinţeze că ostaşul cel mânios s-a dus într-adevăr. După asta s-a în-d. Ors la cămara din fund şi a găsit pe slugă.

— Poţi să ieşi din ascunzătoarea ta, băiete, i-a zis el cu bucurie. Mulţămeşte femeii mele că e miloasă şi ţi-a făcut

un bine ca acesta. Te poţi duce; stăpânul tău nu se mai vede. Deasemenea, femeia mea a făcut un bine tot aşa de mare şi smintitului aceluia, împiedicându-1 de la vărsare de sânge. Deşteaptă muiere ca a mea nu se găseşte în toată cetatea. Halal să-mi fie; am cu ce mă lăuda.

Prea puternice împărate, iată cum sunt faptele şi lucrările femeilor.

Împăratul a rămas pe gânduri; apoi a zis:

— Am să cuget la noapte şi voi vedea mini ce am de făcut. Acuma poruncesc să nu fie omorât fiul meu.

CAPITOLUL VI.

Când zânele pădurii au poftit să cunoască pe un fecior de împărat.

A treia zi împăratul a intrat la divan şi s-a aşezat în jâlţ. Nici n-a apucat măria sa a porunci paharnicului să-i umple cupa, ca să poată gândi mai bine; şi nici chemarea către adunarea sfetnicilor de taină nu ieşise; când Şatun cea prea. Frumoasă a năvălit sunându-şi brăţările şi i se zbătea sâmil ca de un vifor al durerii. A îngenunchiat şi a plâns iar, strigând:

— O, stăpâne al trupului meu, de ce mă părăseşti? Prea înţelepţii măriei tale filosofi au minte puţină şi mult năravrău. Niciunul din ei nu-ţi doreşte binele. Priveşte-mă şi primeşte-mă: numai eu îţi sunt cu priinţă şi dragoste.

Kjra împărat s-a tulburat şi a privit-o îndelung. Atunci ea s-a sculat şi i-a zâmbit cu dulceaţă.

Stăpâne, a grăit ea, filosofii măriei tale scor nesc; adevărul numai la mine îl afli. Pe cei ce scornesc să-i apuce demonul Ariman cu cângile de beregată; iar pe cea ce spune adevărul s-o desmierde domnul şi stăpânul său. Vreau să spun măriei tale o întâmplare ciudată.

Altîn-Ghiul, a amenințat-o împăratul cu de getul, dacă vrei să-mi spui o poveste, bagă de samă să fie mai frumoasă decât cealaltă.

Frumoasă, măria ta, şi mai ales adevărată.

Era odată un împărat care avea cocon. S-a întâmplat ca fiul împărătesc să aibă mare patimă pentru vânătoare. Cum nu pot trăi eu fără bunăvoinţa măriei tale, aşa nu putea trăi el fără această petrecere.

Într-o zi, a spus coconul către sfetnicul pe care îl avea lângă sine ca învăţător:

Doresc foarte să mă duc la vânătoare: în deamnă pe părintele meu împăratul să-mi dea voie.

S-a dus sfetnicul la împărat şi i-a vorbit despre dorinţa lui şahzade.

— Să se ducă, a încuviinţat împăratul, dar nu singur ci cu tine, dascăle, ca să-i fii povăţuitor.

Aşa s-a făcut. A încălecat coconul cu slujitorii săi şi cu sfetnicul şi au suit la munte. Au dat drumul cânilor şi îndată copoii au slobozit glas. S-a arătat într-o poiană un măgar sălbatic foarte frumos, care se chiamă colun.

A zis sfetnicul:

— La-te, măria ta, după acest colun şi-1 goneşte.

Astfel coconul a început a goni vânatul, care fugea înaintea sa cu sprinteneală. In curând şahzade s-a văzut singur, despărţit de soţii săi. Când a ajuns în akă poiană, s-a oprit, neştiind încotro va fi apucat colunul. Cum sta, a văzut nu departe de el o fecioară. S-a dus spre dânsa. Era frumoasă şi plângea.

— De unde eşti? A întrebat şahzade cu milă; şi de ce plângi?

A răspuns copila:

— Fată de domn mare sunt şi am ieşit în petre cere pe elefantul meu, cu alai. Ajungând la margi nea pădurii, am lunecat de pe elefant şi m-am încurcat într-un bunget. Când am ieşit la luminiş, n-am mai găsit nici elefantul, n-am mai văzut nici slugile, şi de atuncea rătăcesc. Nu ştiu încotro să mă îndrept. Nu mă lăsa, Făt-Frumos; scoate-mă la lume.

S-a -milostivit fiul de împărat către dânsa şi i-a zis:

— Aburcă-te în şa, îndărătul meu.

S-a aşezat fata în dosul feciorașului şi 1-a apucat cu braţele de după mijloc. Cum umblau pe potecă, fetii i se părea că vede arătări ale pădurii şi se înfricoşa, alăturându-se mai tare de cocon şi, de la o vreme, şi-a pus obrazul ei lângă urechea lui şi i-a şoptit şoaptă de dragoste. Apoi a întins ea mâna spre frâu şi a călăuzit calul spre o gură de peşteră.

— Potrivit ar fi să opreşti aici, a zis ea; doresc să mă cobor.

Cum a vorbit, s-a şi coborât de pe cal. L-a îndemnat pe băiat cu ochii să vie după ea şi a intrat în peşteră. Coconul s-a îndemnat, deocamdată în sine,

3S9 sa descalece, dar auzind dintrodată glasuri, a apropiat numai calul şi a întins urechea ca să asculte.

Atuncea a înţeles că acolo sălăşluiesc zânele vânatului.

Spunea fata către cea care era domniţa lor:

— Stăpână, am amăgit până aici pe fiul împă râtului.

— Ada-mi-1 numaidecât! A poruncit domniţa.

Înfricoşându-se de cele ce auzea, şahzade a întors în loc, a pus pinteni fugarului său şi s-a dus cu mare grabă. Dar îndată a simţit îndărătul său pe fată. L-a cuprins iar de după mijloc şi râdea, în-trebându-1:

— De ce fugi, iubitule?

Mi-e frică, a răspuns feciorașul, fără să în toarcă ochii.

Poate eşti prea tinerel, râdea ea. Încă nu cu noşti învăţăturile cele bune.

Ba le cunosc, căci am dascăl.

Ce fel de dascăl? Dacă-i un dascăl bătrân şi gârbov, învăţătura lui nu face parale. Hai cu mine; te aşteaptă domniţa noastră.

Nu mă duc.

Vino şi n-are să-ţi pară rău în toată viaţa ta.

Ba, de asemenea ispite am învăţat a mă teme.

Prostule! Acuma te temi şi pe urmă are să-ţi placă prea mult. Să rogi pe babacul tău împăratul ca s-aducă vraci, şi mai cu samă vrăciţe, să te tămăduiască de asemenea fel de spaime.

Atunci coconul a închis ochii şi a rostit fără glas, în sine, cuvântul cel tainic pe care îl ştia de la maică-sa, împotriva ispitei demonului, îndată a simţit că în dosul său nu mai stă nimeni.

Se vede din asta cât de amăgitor a fost sfetnicul care 1-aiândemnat pe cocon să alunge colunul. Amăgitori şi minciunoşi sunt toţi, fără de nici o îndoială.

O dulce al meu stăpân, uită-te la ochii mei, căci în curând n-au să mai vadă strălucirea fiinţii tale!

Înduioşându-se împăratul de tulburarea prea frumoasei sale, a dat poruncă să fie tăiat coconul său.

CAPITOLUL VII.

Aici Lidra filosof spune ceva despre o întlmplare a lui Bârliban grădinarul.

Curtenii pândeau în preajmă şi într-aceeaşi clipă au intrat la divan sfetnicii. După tocmeala lor, a păşit înainte Lidra, carele îşi cercase la vreme ulcioarele, ca să-şi limpezească înţelepciunea.

— O tu, puternice stăpâne, cel ce eşti pecetea biruinţii, a cuvântat el; am înţeles şi m-am mirat că iarăşi ameninţă moarte asupra fiului măriei tale unul-născut. Dacă pentru o minciună ai hotărât măria ta astfel, căci toate poveştile adevărate sunt minciuni, apoi totuşi vei binevoi să schimbi, după ce-ţi voi spune şi eu minciuna mea.

Împăratul a scuturat cu nemulţămire din cap:

O, filosoafe, a zis măria sa, împărăţiile stau pe adevăr, nu pe minciună.

Aşa este, slăvite stăpâne, a zâmbit Lidra, dar de unde am cunoaşte noi adevărul, dacă n-ar fi minciuna? Şi cum ar putea fi dreptate, fără cele nedrepte? Dumnezeu a pus în cumpănă cele potriv nice, ca să aibă bietul om cu ce să se joase şi cu ce să biruiască zădărnicia vieţii. De aceea, doamne, temeliile împărăţiilor sunt tocmai nedreptatea şi neadevărul, ca să poată împăraţii să le bată şi să le biruiască. Dacă n-ar fi nedreptate şi neadevăr, n-ar mai fi

nevoie de puterea împăratului. Deci îngăduie, doamne, să spun minciuna.

Spune, s-a înveselit împăratul.

Înălţate împărate, într-o zi cum n-a mai fost alta, s-a sculat Bârliban grădinarul şi, trăgând din brâu punga, a deschis-o şi s-a uitat într-însa c-un ochi. A văzut o para; a scociorât-o cu degetul şi a scos-o.

Nevastă, a strigat el, isprăveşte-ţi gătelile şi oglindirile. Ia paraua asta şi du-te în târg de-mi cumpără orez. Astăzi am chef să nu lucru şi voi să mănânc pilaf.

Dar zahăr nu pofteşti? A râs femeia.

Ba aş pofti; dar oricât aş cotrobăi prin pungă, paraua a doua n-o găsesc.

S-a dus femeia în târg să cumpere orez. Când a ajuns la bolta neguţătorului, n-a găsit alţi muşterii. Neguţătorul şedea pe covor şi dormita, iar ucenicul prindea muşte.

A zis femeia:

— Dragă neguţătorule, fă bine şi dă-mi orez de o para.

Neguţătorul s-a ridicat şi s-a uitat la dânsa.

Numai orez pofteşti?

Ba poftesc şi altele, dar n-am decât o para; atâta a găsit în pungă soţul meu Bârliban grădinarul.

Aşa e, acuma te ştiu, tu eşti nevasta cea fru moaşa a lui Bârliban şi până acuma n-ai venit la mine; iar acuma mă bucur că ai venit. „Veselescumi-se ochii şi inima”, cum zice cântăreţul nostru Areş. „Dă-mi cireşele, dă-mi murele şi merele”, cum zice acelaşi lăutar al nostru Areş. Să-ţi pun orez;

(); 1r, dacă pofteşti i porunceşti, îţi pun şi zahăr şi stafide.

Am venit să-mi dai orez de o para, a râs femeia.

De ce numai de-o para, şi de ce numai orez?

Păşeşte înlăuntru, ca să te văd mai bine şi grădi narul cred că n-are să se supere de mâncare dulce.

Insă are să mă întrebe cu ce am cumpărat zahărul.

Am să te învăţ eu ce să-i răspunzi.

Bine, s-a veselit nevasta, învaţă-mă. Dar mai nainte de a intra la învăţătura dumnitale, iată nă frama. Cântăreşte orezul, dacă socoti că trebuie să-1 cântăreşti, şi adaogă zahărul. Neguţătoriile drepte sunt cele mai bune.

Aşa este, a încuviinţat neguţătorul; ai dreptate şi fac precum doreşti, ca să ţi se îmblânzească inima.

Au râs amândoi şi au intrat în cămara din fund, pentru învăţătură. Atunci ucenicul a contenit din-trodată de a mai prinde muşte. A venit şi a pus urechea fa uşă; apoi s-a dus şi a desfăcut năframa. A scos orezul şi zahărul şi a pus ţărână în loc. A legat iar năframa şi a lăsat-o la locul ei.

Iese femeia:

Bine mi-a plăcut învăţătura dumnitale, neguţă tor harnic. Rămâi sănătos.

Mergi cu pace, a răspuns neguţătorul.

Ajunge nevasta acasă. Lasă lângă Bârliban năframa plină şi trece în cămara de alături, să caute oala. Aude pe Bârliban mormăind şi întoarce ochii. Bârliban desfăcuse năframa şi găsise ţarina. Atunci femeia lasă oala şi apucă ciurul.

— Vai, bărbăţele, ce mi s-a întâmplat! Zice ea.

Ducându-mă la târg, m-a ajuns din urmă un călăreţ şi m-a pălit calul, cu copita de dinapoi, în şold. Am căzut şi am scăpat paraua. Atunci am adunat târmă dimprejur şi am umplut năframa, pe de o parte ca s-o ciuruiesc şi să găsesc poate paraua, iar pe de alta să-mi fac o cataplasmă la pălitură.

Vra să zică, paraua n-ai găsit-o.

N-am găsit-o.

Bine; atunci mâncăm bob. Aşa a fost scris în cartea cea mare a lui Dumnezeu, să nu mâncăm astăzi orez. Dă încoace ciurul să cern şi să aleg ţărâna. Dacă găsim paraua, mtilţămim sfântului. Şi întinde năframa, ca să facem cataplasmă.

Lidra filosof s-a oprit; marele împărat binevoia să râdă.

Iată, prea puternice, a zis filosoful, cum şi-a colbăit Bârliban barba şi cât de viclene sunt femeile.

Care nu se mai află!

Hm! A făcut măria sa; dar neguţătorul?

Neguţătorul nu poate fi viclean, a răspuns în ţeleptul, căci neguţătorul e bărbat.

Aşa este, a încuviinţat luminăţia sa; e foarte logic şi îmi place filosofia domniei tale.

Ridicându-se cu bună-voie din jâlţ, împăratul a poruncit ca să nu mai omoare pe fiul său.

CAPITOLUL VIII.

Aici se arată ce lucra Şaiun, cum şi povestea ei cu slujnica sa, ce fusese grădinar.

Sara, când s-a dus împăratul ca să-şi caute basmaua pe patul prea frumoasei Şatun, în cămara ei,. A stat în prag şi - s-a uitat cu mirare, căci soţia sa suspina singură, fără să-1 ştie că vine. Era întoarsa cu spatele spre uşă şi lacrimile ei picurau pe un jungher mic de argint cu mâner de fildeş, pe care îl ţinea în mână. Iar basmaua galbenă de matasă era pe umărul ei.

— Al cui e acel jungher? A întrebat împăratul.

Ea a tresărit şi s-a întors:

_ Al meu, stăpâne.

— Ce faci cu el?

Vreau să-1 dau măriei tale. Ia-1 şi ridică-mi cu el viaţa.

Asta nu se poate, a zis împăratul, căci îmi eşti dragă, Trandafir-de-aur.

O, nu mai sunt trandafir de aur, a îngânat Şatun; sunt gunoî prost, şi filosofii măriei tale mă calcă în picioare. Chiar în acest ceas, stăpâne al trupului meu, slujnica mea cea bătrână, care-i gră dinar, mi-a spus cea mai ciudată istorie despre un prea cinstit sfetnic împărătesc.

Care grădinar? Spui că-i slujnică bătrână. Eşti tulburată şi amesteci vorbele, Altîn-Ghâul.

Ba ai să cunoşti îndată, stăpâne, că slujnica cea bătrână, care-i chioară de un ochi, a fost grădinar.

Ph! De mirare lucru şi de necrezut. Şi despre care prea cinstit sfetnic e vorba?

Ai să afli şi asta. Fără întârziere, stăpâne bune.

Binevoieşte a te aşeza lângă mine şi ascultă.

Acum patruzeci de ani trăia un împărat în îm-Parăţia de dincolo de munţii Lun şi acest împărat avea fiu. De mult dorea să-1 însoare; şi într-o vreme ' a găsit mireasă într-o ţară depărtată, la malul mării. Au umblat solii înee. A”e şi încolo; s-au scris cărţi de la o împărăţie la alta; şi împăratul cel cu fecior s-a înţeles cu tatăl fetei să trimeată pe fiul său la mireasă pentru nuntă. Şi după ce-or nunti, va aduce coconul mireasa la moştenirea lui.

Când a purces la drum tânărul, împăratul cel bă-trân i-a dat povăţuitor pe cel mai iubit al său sfetnic.

Du-te cu fiul meu, i-a zis împăratul; ai grijă de dânsul ca de ochii tăi din cap. Călăuzeşte-1 bine, nu întârzia pe cale, cruţă-1 de oboseli. La fiecare po pas să nu-i lipsească nimic, mai ales să nu sufere de sete. Sara, spune-i o poveste, ca să aibă somn plăcut. Nu uitaţi a rosti rugăciunile cele de cu viinţă, ca să vă scoată Dumnezeu cât de degrabă la liman. Iar vărului meu împăratul, tatăl fetei, spune-i că-i doresc sănătate şi mă bucur de noră frumoasă, trimeţându-i ginere ales şi viteaz. Nu întârziaţi mult acolo şi întoarceţi-vă cu bine.

Ascult, stăpâne, şi voi face toate precum îmi porunceşti, a dat încredinţare sfetnicul.

Domnul Dumnezeu aude vorbele tale, a urmat împăratul, şi-ţi va da după inimă, iar eu te voi răs plăti pentru slujba aceasta ca şi pentru celelalte pe care le-ai îndeplinit până acum. Erai un om sărman şi te-am înălţat dregător împărătesc. Din mila mea ţi-ai agonisit averi şi moşii. Din mila mea vei avea şi mai mult, dacă vei împlini bine poruncile mele; dacă nu le vei împlini bine, teme-te.

Mărite stăpâne, s-a închinat credinciosul dre gător, mă jur pe barba mea şi pe mormintele părin ţilor mei să nu înlătur

un dram din povara pe care măria ta binevoieşti a o pune pe grumazul meu.

Bun dregător şi bine a grăit, a băgat de sama împăratul Kira”

—>- §e va vedea îndată, slăvite stăpâne, şi curii a făptuit, a răspuns zâmbind frumoasa Şatun.

A încălecat alaiul; au trecut înainte suliţaşii; sahzade era prea frumos împodobit pe calul său, cu strai de fir şi pană de struţ la gugiuman. Au dat noroadele glas de slavă. S-au dus coconul şi credinciosul sfetnic şi au mers lungă cale până la hotar, iar într-a noua zi s-au pregătit să treacă printr-un deşert.

— Scoate-ţi podoabele, măria ta, a îndemnat prea credinciosul sfetnic pe feciorul de împărat, şi dă-le slugii mele să le păstreze pe cămila lui. In acest deşert soarele arde cumplit şi bat viscole de năsip şi trebuie să ne înfăşurăm în mantii proaste. Cată să ne schimbăm şi înfăţişarea, ca să nu se îndemne împotriva noastră hoţii care umblă rătăcind.

Au făcut aşa; şi străbătând în deşert, au umblat ziua aceea întreagă şi nu puteau face popas, negăsind fântână. Numai pe la chindie prea credinciosul sfetnic şi-a grăbit calul spre călăuz şi 1-a făcut pe călăuz să ocolească după nişte stânci de bazalt.

A zis sfetnicul către feciorul de împărat:

— Măria ta, după cât am eu ştiinţă, aici, lângă stâncile de bazalt, s-ar fi aflând fântână. Insă n-o văd. Trudit eşti de cale şi însetat. Fă puţintel popas, până ce mă duc eu mai departe şi împânzesc toţi slujitorii ca să cercetăm şi să găsim apa. Cum aflu, cum îţi dau înştiinţare”.

Aşa că feciorul a descălecat şi a rămas singur. Şi-a priponit calul de un ciulin şi a stat privind cum coboară lumina lumii la asfinţit.

Prea credinciosul sfetnic a dus alaiul înainte cu grăbire. La amurgit, a pus tabără. Intre smochini bătrâni, ascunşi într-o

vâlcea, a găsit o fântâna cii trepte de marmoră albă. Îndată au băut oamenii şi pe urmă dobitoacele.

— Eu mă duc să aduc pe măria sa, a zis şfet nicul.

A luat pe omul său şi s-a întors pe cale. La al doilea ceas al nopţii, slujitorii 1-au văzut că se întoarce fără cocon. A dat mare strigăt, cu lacrimi:

— Vai nouă! Cumplită nenorocire! Pe fiul împă râtului 1-au sfâşiat leii.

A fost tulburare şi plângere în slujitorime. Pe urmă, prea credinciosul sfetnic a luat alaiul şi s-a întors la împărăţie. Şi ajungând la împărăţie a căzut la picioarele împăratului, arătând ce s-a întâmplat şi dând mărturie atât pe sluga sa cât şi pe toţi oştenii.

Insă fiul de împărat nu pierise de ghiara leilor. Numaicât binecredinciosul. Sfetnic îl lăsase aproape de fântâna cu trepte de marmoră neagră. Ştia prea credinciosul sfetnic că acea fântâna cu trepte de marmoră neagră are o apă limpede, însă grea ca de plumb. Şi cine bea dintr-însa pe loc îşi schimbă firea trupească, şi dacă e bărbat, se preface în femeie. Mai ştia deasemeni prea credinciosul sfetnic, că este cu putinţă şi întoarcerea la bărbăţie; dar nădăjduia că nu se va găsi nici om cunoscător care să ajungă până acolo, şi nici nu va sta pe loc feciorul de împărat. Iar dacă se mişcă dincolo de stânci, ori îl vor mânca fiarele, ori, după cum se afla rânduită vraja, va uita cu desăvârşire cine a fost şi ce i s-a întâmplat.

Răsărise luna plină şi vărsa văpaie asupra deşertului. Mişcându-se feciorul de împărat din locul lui, a dat de o potecă între stânci şi i s-a arătat curând fântâna. Strălucea marmora neagră şi apa sta lină. Cum era însetat, a luat apă în pumni şi a băut. I s-a părut că n-a mai băut niciodată asemenea apă bună şi răcoritoare. Dar în acelaşi timp dintrodată a băgat de samă că i se subţiază mijlocul şi i se umflă sânii. Pipăindu-şi obrazul, 1-a simţit fără barbă; părea a fi pe el numai ca un puf de piersică.

S-a înfricoşat.

Ce fac eu acum? Se gândea el. Înţeleg că m-am înveninat de o vrajă. Puţin ar fi asta, dacă nu m-aş teme să nu urmeze şi altă schimbare. S-ar putea să şi mor. Deasemeni n-ar fi nimic dacă n-aş fi cocon împărătesc şi dacă n-aş avea de făcut nuntă Ia cealaltă împărăţie, unde mă aşteaptă mireasa şi nuntaşii.

Urmând a cugeta, a înţeles că lucrul e şi mai rău; deoarece nimene dintre slujitori nu s-a întors să-1 caute. Alaiul s-a tot dus. Deci sfetnicul 1-a înşelat şi 1-a lăsat acolo ca să se piardă de moştenirea împărăţiei, ori să piară. Poate să fie amestecată în această uneltire a doua soţie a tatălui său, care are şi1 ea fiu, şi care a pus la cale cu prea credinciosul sfetnic asemenea faptă.

În acea clipă şi-a adus aminte de câteva întâm-plări de la curtea împărăţiei, pe lângă care trecuse ca un cocon buiac ce se afla. Iar acuma, fiind muiere, le despica şi le pătrundea cu agerime.

Sta singur şi suspina.

— Acuma toate le văd limpede, se tânguia el cu glas nou. Acum înţeleg că toate le-a pus la cale maştiha mea pentru coconul ei, ca să mă lipsească de dreptul meu de întâi născut. Vai mie! De aici nu cred să mai pot ieşi; aici au să mă sfâşie fiarele şi au să mă ciugulească hultanii! Pricep acuma toate tertipurile sfetnicului. Chiar din cel dinţai ceas gân. Dul lui a fost să mă piardă. Cum am intrat în pustie i s-a schimbat căutătura şi a prins a scorni poveşti şi primejdii, ca să mă abată din cale spre locul pieirii mele.

Aşa s-a jeluit toată noaptea, şi vărsa atâtea lacrimi că se mira el singur de unde le mai scoate. In trupul lui de femeie se aşeza o spaimă nouă, pe care încă n-o cunoscuse în starea lui bărbătească.

A dat Dumnezeu de a răsărit soarele. Iată că vede departe, pe cărare, un om străin.

— Om bun! Om bun! A strigat cu glas subţire, de se minuna el însuşi de glasul său; te ros; opreşte-te din cale şi te abate încoace.

Omul a cotit spre fântână:

Ce este?

Te rog, om bun, nu trece mai departe!

Opreşte-te şi ascultă ce poznă mare mi s-a întâmplafl.

D-apoi eu n-am vreme de poveşti; mă grăbesj să mă duc la răzoarele mele, să le ud.

Eşti grădinar?

Sunt biet grădinar sărac, pe când domnia văd că eşti domn mare, ce nu cunoşti nevoia.

Vai şi iar vai! Acuma nu mai sunt domn mare Fam fost fiu de împărat şi mă duceam la nunta mea, în împărăţia de la Mare; dar m-a viclenit sfetnicul pe care mi 1-a dat părintele meu; m-a părăsit aici şi s-a dus cu alaiul şi cu slujitorii; şi fiind însetat de arşiţa zilei de ieri, am băut apă din această fân tana şi pe loc din bărbat m-am schimbat în muiere.

— Cum se poate! A strigat grădinarul. Mira-m-a^ dar nu prea tare, căci noi grădinarii din această margine de pustie cunoaştem că apă bună nu se aflî decât la fântână albă; iar aici, la fântână neagră, e primejdie.

Vai, n-am cunoscut asta, om bun, şi iată în ce stare am ajuns. Să ştii că eu am o maştihă, pe care tatăl meu împăratul o iubeşte; iar mama mea a murit de mult. Şi maştihă asta are prunc, şi vrea să-1 facă moştenitor împărăţiei. Deci s-a tocmit cu sfetnicul pe care-1 aveam călăuză şi a pus la cale fapta ce se vede. De multe ori i-a m văzut şopotind în chioşcul cu rouruscă; şi când treceam eu, ei ta ceau. Atuncea nu înţelegeam; acuma înţeleg. Să-i bată Dumnezeu şi să-i ardă para focului, şi n-ar mai ajunge!

Hm! A zâmbit grădinarul, după asemenea ame ninţări cunosc că ţi s-a întâmplat într-adevăr pozna.

Vai, om bun, mi s-a întâmplat şi nu ştiu din care pricină.

Apoi, dacă nu ştii, să-ţi spun eu. Fântână asta are o vrajă, pe care noi grădinarii am aflat-o.

Ce fel de vrajă?

Ce fel de vrajă anume nu ştim, căci fântână aceasta s-a iscat de când strămoaşa noastră Eva a înşelat pe soţul său

Adam. Cunoaştem numai că cine bea din ea îşi schimbă firea. Şi dacă iese de la fântână în pustie, uită tot şi nu mai ştie nimic din ce-a fost.

Noroc că eu arrj rămas aici şi-mi aduc aminte.

Aşa poţi şti cine sunt şi mi-i aduce vraci de la împă raţie ca să mă deslege şi mare mulţămită vei avea de la mine şi de la părintele meu împăratul. Ţi-a da babacă dregătorii şi bani să-i vânturi ctTlopata.

D-apoi vracii, măria ta, nu ştiu deslegarea de farmec; însă eu o ştiu. Dacă măria ta îrni dai apă din pumni şi eu beau, măria ta îndată te schimbi cum ai fost şi mă prefac eu în femeie.

Vai, atuncea te rog frumos, om bun, bea numaidecât apă din pumni de la mine, ca să mă fac iarăşi bărbat; şi mare plată vei dobândi, precum am făgăduit.

Stai puţin, a răspuns omul râzând; afacerea asta e bună pentru măria ta, însă nu e bună pentru mine. Nu-ţi place măriei tale să fii muiere; dar nu-mi place nici mie. Cred în făgăduinţile măriei tale, dar deocamdată nu văd nimic şi aud numai vofbe. Nici mireasă nu ţi-aş putea fi, deoarece ai pe alta, cum spui. Mă duc să-mi ud grădina.

Vai de zilele mele! Milostiveşte-te, om bun, şi nu mă lăsa. Mă leg cu straşnic jurământ să-ţi răs plătesc.

Când? Dacă rămân muiere şi ies de aici, am uitat tot ce-am fost şi tot ce-aş dori; nu mai ştiu pe nimeni, şi nimeni nu mă ştie. Rămân femeie şi eu nu vreau asta.

Fie-ţi milă de mine.

Mi-e milă, măria ta, şi iată cum am putea face.

Vai, spune repede şi nu mă lăsa!

Mai întâi, măria ta, să te juri cu legământul cel mare de moarte, pe care omul numai o dată îl poate face în viaţă. După ce te vei face bărbat, întoarce-te la împărăţie şi într-ascuns arată-te împă râtului; şi în acelaşi ceas să-i zboare sfetnicului viclean căpăţâna. Nu uita că trebuie să cadă şi alt cap; şi să nu mai vadă lumina nici coconul cel tine rel de care vorbeşti. După aceea ia-ţi oastea şi du-te de nunteşte.

Iar când te vei întoarce, vino aici cu un rob al măriei tale, ca să-i dau apă din pumni. Un rob nu-i nimica; îl schimbi, îl tai, faci cu el ce vrei.

Va rămânea ei muiere, iar plata mea să fie precum ai spus. Jură-te, măria ta, cu toată rânduiala.

Feciorul de împărat s-a legat cu jurământ cumplit, de nojuă ori. A dat apă grădinarului şi grădinarul pe loc şi-a schimbat firea şi s-a făcut muiere.

— Mă rog, măria ta, a zis femeia, treci chiar acum pe ia grădinile noastre şi spune celorlalţi gră dinari să aducă mâncare la aceste stânci, cât aştept eu aici, în asemenea ticăloasă stare.

S-a dus coconul, a trecut pe la grădinari, lăsând veste; s-a întors într-ascuns la împărăţie şi s-a înfăţişat părintelui său la vreme de noapte. L-a găsit jelindu-1 cu amar şi socotindu-1 pierit.

Iţi închipui, prea mărite stăpâne, că s-a făcut îndată judeţ pentru viclenii vinovaţi şi mai ales bine-credinciosul sfetnic a fost urcat cu ştreangul în furci, ca să-1 vadă noroadele şi s'ă ia aminte.

Apoi luând oşti, şahzade s-a dus de a nuntit frumos în împărăţia miresei sale.

La întoarcere, n-a uitat să se oprească la fântână, după făgăduinţa jurată.

Muierea era în bună stare; grădinarii îi duseseră mâncare şi o cercetaseră. Numaicât nu i-a fost greu coconului împărătesc să vadă că e îngreunată.

— Ţi-am adus rob, ca să-i dai apă din pumni, i-a zis şahzade, dar acuma bag de samă că lucrul e cu neputinţă. Ai să rămâi muiere; te iau cu mine şi-ţi pregătesc moaşă. De dregătorii şi aur nu mai ai ne voie, căci acuma eşti din altă tagmă. Cum vei ieşi de aici, ai să uiţi toate şi va fi mai bine aşa. Eu îţi mulţămesc pentru bărbătească facere-de-bine; iar tu vei rămânea cu bucuriile de muiere.

Atunci a început a plânge cu amar grădinarul şi s-a zgâriat cu unghiile. De mare foc ce avea şi cUfloscând ca măria sa

arc dreptate, şi'-a scos uri ochi. A rămas femeie şi a făcut de-atunci şaptesprezece copii; nouă feciori şi opt fete. Acuma e slugă la cuhniile mele. O chiamă Bostana.

Împăratul se mira şi râdea; apoi a apucat de mână pe Şatun:

— Dă-mi jungherul, Altîn-Ghiul, a zis el. Şi să vie armaşul să afle porunca mea.

După acest cuvânt, a găsit pe umărul prea frumoasei basmaua.

În asemenea chip a dat di.; nou poruncă împăratul ca să taie pe coconul său.

CAPITOLUL IX.

Istorisirea lui Urga filosof cu feciorul împărătesc cel prea gras şi alta cu căţeluşa babei.

Mare mâhnire s-a stârnit la curte în dimineaţa zilei a patra, când s-a aflat schimbarea cumpenei, iarăşi către vărsare de sânge. Dar înţelepţii vegheau şi 1-au pândit pe măria sa, împresurindu-1. Cum a ieşit din iatacul său, măria sa împăratul a poruncit să se facă pregătire de vânătoare; iar mai înainte de a porni la vânătoare, măria sa a poftit să vadă cămara cu dobânzile de război ale strămoşilor săi. Ii plăcea din când în când să intre acolo şi să se desfăteze de mărturiile de biruinţă ale împăraţilor săbiei. Se găseau acolo prapori şi steaguri pe care se aflau scrise mărirea şi puterea şi ameninţarea. Erau ninse de colb. Se mai găseau săbii ruginite şi ştirbe, şi baltaguri şi buzdugane. Mânile care le purtaseră erau oale şi ulcioare. Se mai găseau arce discordate şi săgeţi în tolbe sparte, iar în nişte rafturi, căpăţâna lui Aoa han şi căpăţâna lui Hunşah, şi a lui Karapati maharagea, legate în aur şi prefăcute în cupe, din care băuseră cândva biruitorii persieni.

Aşa îi plăcea împăratului Kira să se mândrească între mărturiile de străşnicie ale strămoşilor săi; însă măria sa era blajin şi iubea pacea, cu ale sale desfătări.

Când 1-au împresurat sfetnicii, el s-a uitat împrejur şi şi-a încruntat sprinceana. După aceea s-a aşezat pe treapta de

porfir a odăii şi a aşteptat să vie un filosof să-i spuie o snoavă.

A păşit deci înainte Urga, cel de neam de la Mongolia.

Puternică pavăza a noroadelor, o împărate, a grăit Urga; rău era la Bogoz-noor, unde bătrânii mei au trăit fericiţi; bine este la împărăţia măriei tale, unde am eu atâta mâhnire.

Care mâhnire, Urga?

Am mâhnire, s-a îndârjit prea cinstitul înţelept, căci va să piară fiul cel prea iubit al împărăţiei persieneşti. Şi să nu păţească împărăţia aceasta ca împărăţiile de demult.

Lasă asta, Urga filosoafe; spune povestea.

Pot s-o spun, măria ta. Insă tare-s eu supărat şi nu-mi găsesc astâmpăr.

Linişteşte-te, Urga, 1-a mângâiat măria sa, şi să nu-ţi fie povestea după cum ţi-i căutătura. Îmblânzeşte-ţi ochii.

Urga a oftat şi a clătinat din cap. Apţii şi-a dres glasul.

— Slăvite stăpâne, era odată la Bogoz-noor un fecior al hanului pe care rnaică-sa şi curtenii îl înAuzind întâmplarea asta, împăratul Kira s-a veselit cum se veselesc toţi bărbaţii când aud asemenea istorisiri, Nu te veseli, împărate luminate, s-a burzuluit Urga filosof; căci acest om a avut ochi şi n-a văzut; degete, şi n-a pipăit; minte, şi n-a judecat.

Bine-bine, râdea împăratul. Aştept să mi-o spui şi pe-a doua.

S-o spun, luminate stăpâne. Dar să ştii măria ta că-s tot supărat.

Am cunoscut odată un neguţător bogat, care-şi luase nevastă legiuită. Amândoi soţii erau tineri şi aveau dragoste unul pentru altul. S-a întâmplat că neguţătorul trebuia să plece la Industan cu o caravană, înainte de a pleca el lungă cale, amândoi soţii şi-au jurat unul altuia să se păstreze întru credinţă şi curăţie. Au făcut mari jurăminte şi s-au ameninţat cu blesteme tari; după aceea soţul, săru-tându-şi nevasta, s-a dus. Nevasta a rămas singură-singurică, fără fraţi şi fără rude.

A trecut vreme de trei luni şi se apropia ziua întoarcerii neguţătorului. Nevasta începuse a ieşi în fiecare zi în marginea cetăţii la poarta Industanului şi privea în lungul drumului, aşteptând cu dor.

Într-una din zile, pe când ea se întorcea de la ziduri, spre casă, a văzut-o un tânăr bogat dintre cei care n-au ce face şi taie cânilor frunză. A început să umble în laturea ei şi să-i spuie vorbe de dragoste. Foarte cu blândeţă i le spunea şi cu dibăcie, însă femeia îşi grăbea paşii, nu întorcea ochii, nu da răspuns, păstrându-şi credinţa şi iubirea pentru cel aşteptat.

A urmărit-o aşa tânărul până ce femeia a ajuns acasă. A intrat, a încuiat uşa. Lui i s-a părut că nu-i rămâne decât să se aşeze dinaintea casei ci în uliţă şi să moară. Aşa era de înjunghiat de dorinţă. Gândindu-se el ce să lucreze ca să o poată birui, s-a sculat şi a început a umbla încolo şi încoace. Intrând pe o ulicioară, a văzut nu departe o căsuţă săracă, şi, în pragul acelei căsuţe sărace, o babă.

Dumnezeu să te binecuvinteze, mătuşă, ca să fii de folos năcăjiţilor, zice el. Îngăduie să te în treb ceva.

Întreabă-mă, domnule.

Nu cumva, mătuşă, ai visat ăst' noapte că ai să te îmbogăţeşti?

Ba asta n-am visat ăst' noapte; ci asta visez de patruzeci de ani şi încă nu mi s-a împlinit visul.

Ei, mătuşă, află atunci că poate să ţi se împli nească acum.

Ştiu eu, domnule? Doar dacă e la mijloc o fe meie frumoasă pentru care ai căzut la patimă şi de care nu te poţi apropia.

Aşa este. Căzut-am la grea suferinţă într-o clipă. Şi femeia care mi s-a arătat e nemilostivă şi nesimţitoare. Casa ei e chiar aici, după colţul uliţii.

Dacă uşa acelei case se deschide pentru mine, mă tuşă, şi dacă găsesc pe frumoasa mea zâmbindu-mi cu bunăvoinţă, să ştii că visul dumnitale se izbândeşte numaidecât.

Am înţeles, a zis bătrâna; arată-mi casa, şi, dacă va binevoi Dumnezeul dragostelor, acea uşă se va deschide şi ce râvneşti vei avea. Dă-mi numai răgaz ca să gătesc cele de cuviinţă.

Bine, mătuşă; mă duc cu nădejde şi mă întorc cu bucurie.

După ce s-a dus tânărul, bătrâna s-a apucat să meşterească. A cernut făină de grâu şi a muiat-o.

A amestecat în aluat piper mult, a împletit un colă-cel şi 1-a copt. A chemat după aceea căţeluşa pe care o avea la căsuţa ei şi, cu colăcelul subsuoară s-a dus la nevasta cea tânără. Înainte de a intra în casa nevestei, a dat căţeluşei colăcelul să-1 mănânce. A intrat ea înainte; căţeluşa după dânsa. Când s-a cinchit baba pe covor, căţeluşa a început să schiaune încet şi să lăcrămeze.

Ce are căţeluşa dumnitale, mătuşă? A întrebat cu grijă nevasta.

Vai, draga mea, a suspinat baba; vai, rumeniţo şi ocheşico, cum se poate să nu ştii povestea căţeluşei mele? Nu ţi-am spus-o încă?

Nu mi-ai spus-o, mătuşă, s-a mirat nevasta.

Atuncea să ţi-o spun. Această căţeluşă, amar de mine, e fiică-mea. Fragedă şi frumoasă era, şi s-a amorezat de dânsa un tânăr. Umbla după ea pe uliţă şi cerşea cu vorbe potrivite dragoste; dar ea nicidecum nu se îndupleca. I-a trimes flori, a pus să-i cânte lăutari.

— Ea nu şi nu! Atunci bietul om a căzut la zăcere de inimă rea şi a simţit că moare, înainte de a se prăpădi, s-a dus la un vrăjitor şi a blăstămat-o pe fată, iar vrăjitorul a turnat în apă fermecată ceară topită; şi chip de căţeluşă alegându-se, într-aceeaşi clipă fiica mea în căţeluşă s-a schimbat. Acuma, de câte ori ies de acasă, căţeluşa se ia după mine, schiaună şi lăcrămează, iar mie mi se rupe inima! Ce zici, draga mea, de asemenea întâmplare?

Auzind nevasta una ca asta, s-a înfricoşat care nu se mai află.

— Mătuşă, a grăit ea, povestea dumnitale mă pune pe gânduri. Am să-ţi spun o taină mare, şi.

Afară de dumneata, nimeni să n-o mai ştie. Chiar astăzi, un tânăr m-a văzut la o poartă a cetăţii, aşteptând pe soţul meu, şi s-a aprins într-atâta de patimă, încât s-a ţinut tot drumul de mine, înşirân-du-mi verzi şi uscate. Frumos şi cuviincios mi-a vorbit şi nu are altă dorinţă în viaţa lui decât să-mi sărute degetele. Eu însă nu-1 pot primi.

_ Ştiu, draga mea, a zis bătrâna; foarte bine faci să nu-ţi dai degetele, căci dragostea e vicleană şi caută şi altele.

— Foarte bine fac într-o privinţă, mătuşă dragă, însă pe de altă parte mă tem de suferinţa pe care o arată tânărul acela. S-ar putea să cadă la grea pa timă şi să moară.

Aşa ţi se pare?

Nu mi se pare; aşa am văzut cu aceşti ochi şi am auzit cu aceste urechi.

A! Apoi atunci se schimbă treaba şi, după cât înţeleg, nu-i bine.

Vezi, mătuşă dragă, că nu-i bine? Cum aş mai putea trăi, ştiind că se prăpădeşte omul, şi având şi frica blestemelor? Ce te-aş ruga eu cu mare stăruinţă? Tânărul trebuie să fie aici aproape, cu ochii la casa mea; du-te şi adă-mi-1, ca să nu se bolnăvească, şi eu în veci nu te-oi uita, nici ţi-a fi degeaba.

Vai, drăguţa mea sprâncenată, cum îţi închipui că ţi-aş lua eu ceva pentru o facere-de-bine ca asta?

Mă duc numaidecât să-1 caut. In vremea asta tu de retică toate şi pregăteşte cele de cuviinţă; căci, de când e lumea lume, dragostea cere pâne şi vin. Află asta de la mine, căci şi eu am fost milostivă în zilele mele.

S-a dus baba. Nevasta s-a învârtit într-un picior Pregătind toate.

Â stat preţ de un ceas baba acasă; tânărul nu s-a arătat. Vreme de întârziere nu era; nu erau de pierdut nici foloasele unei aşa trebi. Prin urmare, mişauca de babă a ieşit în târg şi s-a uitat cu agerime la unul şi la altul. A văzut

un bărbat tânăr şi frumos care părea şi bogat. S-a alăturat de el şi i-a şoptit:

Tinere, ştiu îritr-un loc ferit o femeie frumoasă, cu buze de rouă. Dacă doreşti, e a dumnitale.

Unde e? A întrebat străinul.

Vină după mine în uliţa salepgiilor; ai să vezi, are să-ţi placă şi ai să lepezi un dar potrivit pentru sărăcia mea.

În uliţa salepgiilor? S-a mirat străinul; să mergem şi să vedem.

Dar îmi făgăduieşti un bacşiş bun?

Iţi făgăduiesc.

Aş vrea să văd şi să pipăi un ban de aur, a suspinat baba.

Bine, iată banul, du-mă unde spui.

Baba 1-a dus la casa neguţătorului; 1-a vârât în cămară; 1-a poftit să şadă pe pat.

A venit femeia, şi, cum a intrat, a cunoscut pe soţul său.

Fără să steie o clipă la îndoială, a strigat apu-cându-1 de barbă:

— Vai! Aceasta îţi este credinţa, ticăloase bar bate? Nestatornicule şi stricatule! Uitat-ai făgăduinţile şi jurămintele? Te întorci pe furiş în cetate f şi socoti că eu n-am aflat? Şi socoti că eu n-am avut pe cine pune ca să te urmărească? Şi umblai căutând prilej ca să mă înşeli? Cum ţi-a şoptit cuvânt această biată bătrână, te-ai şi prins, crezând că te duce la o străină. Dar eu te-am adus aici, ca să jiu-ţi mai poţi acoperi faptă cii minciună. De o sap-tămână ies în fiecare zi la poarta Industanului şi te aştept ca o soţie curată şi tu intri ca hoţul.

Ba nu, nevastă, am intrat pe poarta Persidei, odată cu toată lumea.

Aşa? Ocoleşti ca înşelătorii.

Nu ocolesc, ci aceasta mi-a fost calea la în toarcere.

Şi nu numai atât! A strigat iar femeia; după ce intri pe furiş, întârzii căutând desfătare străină.

Pe când eu, aflând că ai venit şi întârzii, totuşi am dereticat chilia noastră şi am pregătit bunătăţile ce ştiu că-ţi plac.

Într-adevăr, a adaos bărbatul, mi se părea ciu dat că văd asemenea gătire şi credeam că jurămin tele le calci tu.

Apoi, dragul meu, nu-i mai crede de-acuma înainte, căci eu cu tine pâne şi sare nu mai mănânc, şi chiar din acest ceas mă scol şi mă duc la mama şi la tata. Vai şi iar vai! Trăsniţi-1, nouăzeci şi nouă de îngeri, pe cel ce calcă jurămintele!

Atunci a început să se roage şi baba, ca s-o îm-blânzească. Şi soţul a început să numere şi să juru-iască soţiei lui şal şi feregea de matasă, şi comanac ţesut cu fir de aur, şi conduri roşii de pielcică de ied, şi două oca de acadele, şi alte frumuseţi şi bunătăţi, numai să se milostivească să-1 ierte.

Iată ce fel de poamă sunt muierile! A strigat Urga, isprăvindu-şi povestea.

Bună istorie a fost asta, s-a veselit împăratul Kira, dar tot nu înţeleg, filosoafe Urga, de ce eşti supărat şi zbârlit, parcă ai fi strămoşul motanilor.

Sunt supărat, doamne, căci la împărăţia asta se dă osânda morţii fără de judecată, Prea puternicul împărat s-a gândit adine; după asta s-a milostivit de Urga, ca să nu-1 mai vadă supărat, şi a poruncit să nu mai omoare pe fiul său.

CAPITOLUL X.

Când a fost vânătoare împărătească 'şi baba chioară aduna buruieni pentru frumoasa Şatun.

Cum s-a aflat vestea bună, a ieşit cu mare bucurie la soarele dimineţii alaiul de vânătoare. Copiii de casă au adus împăratului straiele de schimb. I-au scos papucii şi i-au pus încălţări cu carâmb şi cu pinteni. L-au dezbrăcat de halat şi i-au potrivit platoşă de piele de inorog. I-au aşezat pe cap comanac negru rotund din aceeaşi piele, împodobit cu aripă de gaiţă. Şi 1-au suit pe cal cu tacâm de argint, înflorit cu ţarţamuri. Au dat sunet trâmbiţaşii şi s-au arătat curtenii, împresurându-1 pe măria sa. Unii vânători erau călări pe cai, purtând suliţi în mină şi junghiuri la coapsă. Alţi slujitori stăteau pe cămile, stăpânind pe genunchi copoii. Pe cămila cea mai bătrână era un slujitor vechi, care ţinea în lanţug, în foişorul lui de trestie-bambu, pe vulturul cel mare care se

chiamă bercut. S-au adus şi şapte asini pentru cei şapte sfetnici; şi mulţi catâri care purtau samare grele, cu gustarea de prinz a măriei sale şi a alaiului.

Astfel s-au dus către o câmpie sub munte, unde se vedeau lunci rare şi desişuri de trestii. Pe sub trestii şi printre lunci curgea o apă leneşă, oglindind un cer ca peruzeaua. Ici-colo, în chiparoşii luncilor, clămpăneau stârci albi cu moţ. Împăratul se desfăta întru toată fiinţa de frumuseţa acelor locuri; iar sfetnicii, arnestecându-şi măgarii, nu conteneau să se sfătuiască ţel şi chip, spunând şi întorcând în dreapta şi în stingă bărbile, şi iar spunând, incit nu mai aveau parte de acea dulceaţă a priveliştii.

Chihaia vânătorilor împărăţiei a dat înştiinţare ri-dicind steagul, şi slujitorii cânilor au coborât de pe cămile copoii, călăuzindu-i spre desişuri şi slobozin-du-i din funioare. Iar vânătorul cel vechi a ieşit la vedere cu bercutul.

Nu mult a trecut şi cânii au simţit putoarea cerbilor şi au şi început a căuta cu hărnicie într-un smârc, la umbră de sălcii mari. Doi copoi tineri au dat glas: chiau-chiau! S-un cerb cu douăsprezece clenciuri a ieşit în luncă; şi-a culcat pe spinare coarnele ş-a năzuit la câmpie. Vânătorul cel vechi a dat drumul bercu-tului. Vulturul s-a învăluit în văzduh, a plutit în înălţime, apoi s-a lăsat vâjiind asupra cerbului, pălindu-1 cu aripa şi ciugulindu-1 cu clonţul la stinghie. Din urmă, zoreau călăreţii cu jungherele trase. Când au ajuns şi au descălecat, cerbul îşi dăduse suflarea, îndată 1-au deschis, au scos ficatul şi 1-au dat bercutu-lui. Au sosit şi filosofii cu împăratul ca să vadă isprava, când alţi copoi, în altă parte, au prins a ţăhni, adulmecând altă sălbătăciune. A ieşit o ciută, lângă o desime mare de ierburi şi spinării. N-a fugit către lărgimea câmpiei, ci se ţinea sub streşina luncii; cotea prin tufişuri şi iar se întorcea la desime. Un vină-tor a pălit-o cu suliţa; iar altul, descălecând, a intrat cu copoii în desime şi a găsit subt adăpost încâlcit de crengi pe viţelul cerboaicei, încă plăpând.

Într-o vreme, simţindu-se împăratul trudit, vânătoa-rea a făcut popas şi slujitorii anumiţi au aprins focul, au desfăcut samarele, au scos ţiglele, au înşirat bunătăţile, şi au purtat burdufurile cu vin la bătaia izvoarelor, subt o stâncă. Le-a plăcut filosofilor cu'desebire această parte a vânătoarei, la tihna umbrei, cu cele de cuviinţă pentru nevoia ticălosului nostru trup.

Sara, s-a întors alaiul la palat. Măria sa împăratul era trudit; totuşi nu putea dormi. S-ar îi sculat să se ducă până la iatacul prea frumoasei sale Şatun, dar parcă-i erau încheieturile frânte şi spatele bătut cu vergi, căci de opt luni nu încălecase măria sa pe cal şi nu ieşise în petrecere, ca să-1 bată vântul şi să-1 ardă soarele.

„Aşa-s de multe treburile la o împărăţie." cugeta măria sa.

Ah-ah! Greu meşteşug este meşteşugul împărătesc, care mai greu nu se află alt meşteşug pe lumea asta.

Simţindu-1 slujitorii de la uşi că se îrământă căutând linişte trupului său, s-au sfătuit trimeţând înştiinţare lui Nuşrevan filosof, care, căutând în condica rânduie-lilor, a poruncit să intre doi copii de casă la măria sa şi să-1 scarpine la tălpile picioarelor pină ce va adormi.

Făcându-se întocmai, împăratul nu târzie vreme a adormit şi a avut plăcut vis, de care nu şi-a mai adus aminte când s-a deşteptat.

Dormise bine şi ar mai fi dormit; dar îi bătuse lumina în pleoape şi auzea glasuri în grădină. Unul din acele glasuri îl cunoştea, căci era al prea frumoasei Şatun.

Şi-a aruncat pe umeri halatul, şi-a vârât picioarele în papuci şi s-a dus lingă fereastra deschisă, ca s-audă mai desluşit.

În grădină începea să aurească soarele pe deasupra zidului. Zorelele se deschiseseră; trandafirii adiau mireasmă. Un păun îşi resfira coada ochioasă pe pajişte şi păşea fudul spre Şatun, care-1 chema spre ea, zvâr-lindu-i boabe. Lângă Şatun, plecată din sale şi cercetând cu luare-aminte pajiştea, se mişca o roabă bă-trână*.

— Mai fericit eşti tu decât mine, păune, suspina Şatun către pasere.

Apoi se întoarse spre roabă:

N-ai mai găsit, mătuşă, ce-mi trebuie mie? Grăbeşte-te cât e iarba neumblată şi rouă nescuturată.

Am găsit, stăpână, şapte feluri şi mai trebuiesc două.

Ce lipseşte?

Stăpâna dragă, lipseşte somnul-pământului, şi limba-şopârlei. Nu te îngriji, căci le găsesc îndată, şi chiar le-am găsit.

Ai ales câte nouă fire? întocmai.

Atuncea numaidecât să aţiţi foc în vatră şi să le pui în oală nouă, cu apă neîncepută. Ah! Mătuşă, rău îmi pare că am să părăsesc această viaţă, dar cel puţin fiertura acestor ierburi mi-a da moarte fără du rere; şi voi adormi pe totdeauna visând la stăpânul meu prea iubit împăratul. Fire-aş fi fost moartă mai bine din pântecele maicii mele, decât să îndur câte am îndurat la curtea domnului meu. Un desfrânat a vrut să mă ruşineze într-o clipă; şapte filosofi necuviincioşi mă batjocoresc în toate zilele. Frumoasă a fost pentru mine lumea asta şi acum s-a întunecat. Dulce a fost viaţa cu domnul meu şi acuma mi-i amară. Găsit-ai ce-ţi lipsea? *

Am găsit, stăpâna.

De nouă feluri?

De nouă feluri, stăpână.

Atuncea du-te şi fierbe cum am spus şi să găsesc paharul plin. Mai stau puţin, ca să-mi iau bun-rămas de la toate.

Î7 – Sad. Veunii – Opere, voi |S

— Mă duc, stăpâna, şi voi face precum porunceşti.

După ce s-a dus roaba, împăratul n-a mai putut răbda şi a scos capul pe fereastră.

— Şatun, a întrebat el, roaba asta a ta e grădinarul despre care mi-ai povestit?

Mai întâi prea frumoasa Şatun s-a spăriat văzând pe împărat; apoi a venit la fereastră, s-a aşezat jos lingă dafini şi a început a plânge.

Ce faci, Şatun? S-a mirat împăratul; strângi ierburi?

Strâng, măria ta, ca să-mi fie bine şi să se ispră vească toate.

Ba să nu faci una ca asta, Şatun, căci tu mie îmi trebuieşti.

Vai, stăpâne, dacă ţi-aş trebui, nu ai îngădui să fiu de râsul filosofilor.

Nu vorbi aşa, prea frumoasa mea, căci tu nu ai nimica de-a face cu filosofii; ci ai de-a face cu mine.

Într-adevăr, mărite stăpâne, eu n-am nimic cu ei, însă au ei cu mine. Nu mai pot răbda; am să mă duc unde se duc toate femeile.

Unde?

Undeva, mărite stăpâne, unde nu sunt filosofi.

Ţi s-a uni lângă mine, Şatun?

Ba, măria ta, acolo unde e dragostea mea aş sta o veşnicie; dar hojma mă schimb pe jar aprins şi în genunchez sub minciuni şi înfruntări. Mai bine mă duc, măria ta, şi să se isprăvească toate.

Nu te duce, Şatun; mai stai să te privesc.

Mai stau, măria ta, priveşte-rnă. Când mă voi duce, mă duc unde am spus, ca să nu mai fac umbră pământului. Va binevoi Dumnezeu să mă vezi poate iar, mai târziu, pe tărâmul celalalt, unde vom avea mai multă tihnă.

— Prea frumoasa mea, fapta asta îfi pofunce'sc şi n-o săvârşeşti.

Chiar de te-aş asculta, stăpâne.

— Ceea ce se şi cuvine să fac, fiind roabă.

— Totuşi la acelaşi sfârşit aş ajunge. Căci eu sunt ca şi mistreaţa din poveste, care a aşteptat smochinele.

Care mistreaţă? Şi nu mi-ai spus nici dacă roaba aceea e grădinarul din poveste.

E grădinarul, măria ta.

— Şi care mistreaţă? şi ce smochine?

E o Întâmplare, slăvite doamne, pe care eu aş putea-o spune, dacă mai am trecere şi îngăduinţă la iubitul meu stăpân.

Spune repede, Şatun.

Spun îndată, stăpâne.

Era o scroafă sălbatică. Umblând ea prin pădure după hrană, a găsit un smochin căruia începea să i se pârguiască roadă. Sufla câte-o boare de vânt, se mişcau crengile, cădea cite o smochină coaptă şi mistreaţa o mânca, plăcându-i foarte mult. Într-o zi a trecut pe acolo o maimuţă, a văzut smochinul şi s-a aburcat în el. După ce s-a suit maimuţa în smochin a sosit şi mistreaţa la rădăcina pomului.

— Dă-mi şi mie o poamă! S-a rugat ea de smochin.

A atins maimuţa o creangă, a căzut o smochină coaptă; mistreaţa a apucat-o şi a mestecat-o în fălci cu plăcere nespusă.

Maimuţa s-a uitat bine şi a văzut cit de tare îi plac mistreţei smochinele coapte. Rin jind, s-a tras în crengi cu multă băgare de samă, ca să nu scuture roadă, şi a început a alege şi a mânca fructele pârguite una cite una. Iar mistreaţa aştepta cu ritul înălţat şi cu ochii stecliţi să-i mai cadă o bunătate de sus.

— Mai dă-mi! Se ruga ea.

Dar aştepta zadarnic, Căci şi maimuţei li plăceau smochinele coapte şi avea grijă să şi le culeagă ei. A stat mistreaţa şi a stat, şi iar a stat, neclintită, până ce i-au înţepenit şi i s-au uscat vinele grumazului, a căzut jos şi a pierit.

Astfel, stăpâne, şi eu, chiar dacă nu beau fiertura, aşteptând smochina cea coaptă, am să cad jos şi am să mor.

— Ba asta nu se poate, Şatun, a strigat întărâtat împăratul. Să vie la mine armaşul!

A bătut de trei ori din palme. S-au înfăţişat slujitorii; au chemat pe armaş.

Măria sa a poruncit ca, în aceeaşi zi, către sară, să se adune curtea în priveală şi să fie tăiat coconul său.

CAPITOLUL XI.

Ce spune Cos jilosof despre Coadă-scurtă şi povestea lui despre corbii înţelepţi de la Vavilon.

Iarăşi s-a împrăştiat vestea la odăile lefegiilor şi la cămările curtenilor, şi la colibele robilor în: fundurile grădinilor, şi la vânători, şi la pescari, şi la cuhnii, şi pretutindeni în cetate, că Ferid va să îie omorât.

Insă sfetnicii filosofi nu erau departe şi curtenii nu încetau să unelteascâ. Abia s-a dus Şatun cu veselie la iatacul său, şi filosofii s-au înfăţişat poftind la divan pe măria sa.

Precum se cuvenea, Kira împărat i-a lăsat să aştepte. L-au spălat slujitorii la ieredeu, 1-a ras pe la tâmple bărbierul, 1-au uns cu mirodenii şi 1-au îmbrăcat alţi slujitori, şi abia după aceea s-a arătat cu toată măreţia în adunare.

Era rândul lui Cos cel ros să păşească înainte şi să vorbească.

Când a ieşit Cos din bulucul celorlalţi sfetnici şi a făcut doi paşi, împăratul a ridicat fruntea şi s-a uitat la el posomorit. Cos filosof a cutezat totuşi să mai facă un pas; apoi s-a oprit.

— O, prea puternice stăpâne! A strigat el; umbră a lui Dumnezeu pe pământ! Poftesc măriei tale să tră ieşti ani mulţi întru strălucire şi dreptate, având lingă măria ta pe fiul cel prea iubit.

Împăratul şi-a clătinat fruntea, rămânând închis intr-aceeasi posomorala.

— S-a aflat iarăşi, o împărate, de hotărârea cea nouă! A îndrăznit Cos filosof.

Împăratul simţea încă în trup truda vânătoarei şi a căscat, cu ochii umezi.

Care hotărâre nouă? A întrebat măria sa apoi.

Hotărârea în privinţa coconului împărătesc!

Ei, şi ce-i cu hotărârea aceea? Asta-i o hotărâre veche.

Măria ta! A strigat Cos cu spaimă, dacă piere coconul, nu-1 mai putem învia!

Aşa a răcnit Cos, încât împăratul a tresărit ca şi ceilalţi muritori de rând care erau de faţă, şi dregătorul îmbrăcămintei a păşit la spatele jilţului împărătesc, ca să potrivească iarăşi bine turbanul pe prea slăvită ţeastă.

— Măria ta, a urmat Cos, alaltăieri s-a întârnplat aici în Babahan, cetate de scaun a străsnioiei tale, o faptă pe care, auzind-o, cu toţii am fost cuprinşi de rnâhnire. Bahzad, sutaş în oştirea de strajă a măriei tale, are casă în mahalaua cazangiilor. Acasă are nevastă şi copil, pe care foarte îi iubeşte. Bahzad -vea deasemeni şi un cine, poreclit Coadă-scurtă, căci păstorii ii tăiaseră coada de mic. De la păstori 1-a cumpărat sutaşul şi îl crescuse invăţându-1 cu dibăcie felurite învăţături, încât umbla în două labe ca omul găsea lucruri ascunse şi le aducea la poruncă; ştia să facă o mulţime de meşteşuguri de mirare şi înţelegea tot ceea ce îi spunea stăpânul său.

Alaltăieri dimineaţa, nevasta lui Bahzad s-a dus la părinţii săi, dincolo de ziduri. Bahzad, având zi slobodă, a rămas cu copilul. S-a jucat cu el, 1-a hrănit şi 1-a adormit în leagăn. Iată, însă, că-i trimete căpitanul străjilor un oştean, cu poruncă să se înfăţişeze numaidecât la palat, având a-i spune ceva grabnic.

Bahzad sutaşul a chemat atunci cinele şi i-a poruncit aşa:

— Coadă-scurtă, să ştii că eu mă duc la mai-ma-rele meu şi nu voi întârzia mult. Tu să te aşezi lingă leagăn ş; să păzeşti pe copil, să nu cadă ori să nu i se întâmple ceva rău.

Cinele s-a uitat ţintă la stăpân, ciulind urechile şi dând înştiinţare, cu tuiul cozii, că a priceput porunca.

Bahzad s-a dus; Coadă-scurtă a rămas lingă prunc. Din când în când ridica botul şi cerceta înspre leagăn, înţelegând că copilul urmează a dormi liniştit.

Iată că, dintrodată, s-a făcut mişcare înspre uşa grădinii şi, pe spărtura de lângă uşă care se chiamă firida miţei, a intrat un şarpe mare. S-a desfăşurat în sus înălţând capul, a aţintit pe copil şi şi-a fulgerat spre el furca limbii, trăgându-se în lungul leagănului.

Atunci cinele, care îl pândea cu luare-aminte, a sărit asupra lui fără a da glas, ca să nu se deştepte puiul stăpânului său. Şarpele s-a întors de cătră leagăn, încolăcind pe Coadă-scurtă. Cinele a pândit clipa potrivita ca sa apuce pe şarpe de gât; şi a fost între ei război, rămânând biruinţa a lui Coadă-scurtă.

Într-o vreme s-aud şi paşii sutaşului dinaintea casei. Cinele, bucuros de întoarcerea stăpânului, se duce şi deschide clampa uşii cu laba, cum avea obicei, şi iese înainte scâncind. Bahzad îl vede cu botul plin de sânge; crede că a zugrumat şi a mâncat pe prunc; se aprinde de mânie cumplită, trage sabia şi-1 omoară.

Intrând în casă, găseşte pe copil în leagăn. Se deşteptase, zâmbea şi întindea minutele. In acelaşi timp vede şi trupul sângerat al şarpelui, înţelege ce s-a in-tâmplat.

— Amar mie, a răcnit el; am omorât pe credin ciosul meu.

A dat fuga afară, să vadă dacă nu cumva cinele mai suflă. Cinele nu mai sufla. Când intră iar în casă, aude şi glasul pruncului chemând pe Coadă-scurtă să se joace cu el.

S-a apucat cu mânile de tâmple, văitându-se; dar zadarnic se vaită, căci, oricât dorea el şi oricâtă căinţă arăta, Coadă-scurtă nu putea să se mai scoale.

Rău îi părea şi se caia pentru câne; dar ce ar fi fost dacă ar fi omorât, printr-o înşelare, pe fiul său?

Bahzad e la palat, putem să-1 chemăm, ca să-1 vezi şi măria ta, dacă binevoieşti.

Nu binevoiesc, a răspuns împăratul şi a urmat a se uita întunecat într-o parte.

Îngăduie atunci, milostive stăpâne, a zis filoso ful privind piezişş spre ceilalţi şase dregători; îngă duie atunci, milostive stăpâne, să-ţi spun altă întâmplare.

Bine, n-ai decât să spui.

Mărite doamne, trăia la Vavilon un neguţător putred de bogat, care îşi cumpărase grădini mari la malul Eufratului. Din când în când, după ce încărca mărfurile ce avea a trimete şi după ce descărca măr-iurile care-i soseau în corăbii; după ce se neguţa şi plătea, după ce primea aurul şi mulţămea pe vameşii şi slujbaşii împărăteşti, se simţea trudit şi se ducea să petreacă şi să se desfăteze în grădinile lui. Acolo nu mai avea în jur viermăt de oameni; îl împresurau numai pacea şi murmurul dumbrăvilor. Şi de la roţile aşezate la malul Eufratului curgeau veşnic pâraie, şopotind şi umezind grădinile. Pe cât era de trudnică viaţa lui de neguţător, pe atâta de bine îi sporeau câs-tigurile şi pe atâta de tare i se îmbielşugase trupul, încât trebuiau să-1 ducă robii pe scaun în părângă până acolo. Şi cum mergea acolo, se bucura şi i se părea că e sprinten. I se părea că e şi tânăr, deoarece îl întovărăşea şi soţia sa, oare era luminată la chip şi plină de duh. Şi mai cu samă femeii îi plăcea să vie să petreacă în acele grădini, aşa încât, din dragoste pentru dânsa, neguţătorul părea de două ori şi de nouă ori fericit. Pe femeie o chema Kiosem; pe bărbat Peroz. Zice într-o zi Kiosem soţului său:

— Dragul meu soţ, mini e ziua naşterii mele şi aş pofti să mergem la grădinile noastre de pe malul Eufratului. Luăm cu noi vin şi mâncările ce-ţi plac ţie şi ne veselim singuri, fără neamuri şi fără prietini.

A răspuns Peroz:

— Dragă nevastă, sunt prea împovărat de trebi şi am de descărcat o corabie. Nu pot merge şi rău îmi pare.

— Atuncea cum să facem, dragul meu Peroz? Căci atâta zăduf şi atâta colb e în cetatea asta a Vavilonului încât, dacă nu mă răcoresc mini, mi se împuţinează sănătatea.

— Iată cum să facem, frumoasă Kiosem, a răspuns soţul. Eu stau la socotelile mele până ce isprăvesc; tu du-te; îţi dau pe omul meu de credinţă, ca să te slujească; şi, cum

gătesc descărcatul şi mă alcătu iesc cu vameşii, pun lacătele la bude şi vin şi eu după tine.

Femeia s-a bucurat. Peroz neguţătorul a chemat pe omul său de încredere şi i-a spus ce are de făcut, poruncindu-i să păzească pe Kiosem cum ar păzi o comoară.

Sluga a luat aminte. Cum a inserat, a făcut pregătiri, într-ascuns, a încărcat coşuri pline pe catâr şi le-a dus în grabă unde ştia el. La al treilea ceas al nopţii a fost înapoi; nimene n-a băgat de samă lipsa lui. La răsăritul soarelui, a fost în picioare şi a ciocănit la geamul stăpânei.

— Gata sunt, doamnă, a zis el încet, ca să nu deş tepte pe neguţător. Am pus chilim pe catârul dom niei tale. Dacă grăbim plecarea, scăpăm de arşiţa soarelui.

Kiosem n-a întârziat; a ieşit bucuroasă, sluga a pus genunchiul în pământ şi a ajutat-o să se aşeze pe samar ca într-un leagăn, după moda de la Vavilon; Şi s-au dus. Rouă se zvântase şi florile erau deschise în grădini; i se părea frumoasei Kiosem că acele flori rid la ea.

Au trecut din grădina întâia într-a doua, pe urmă Într-a treia,. Unde se aflau platani bătrâni şi tufişuri umbroase. Cântau gangurii în iasomii înflorite. Din platani zburau corbi negri şi stârci albi.

Mi-e foame, a zis râzând Kiosem. Mi se pare, omule, că te-ai prea grăbit şi ai uitat SS iei mâncare.

Am uitat, a răspuns sluga. Lartă-mă, stăpână; gândul meu nu era la mâncare.

Femeia s-a uitat la el eu luare-aminte; i sfe părea că glasul lui era întrucâtva mâhnit.

Ţi s-a întâmplat ceva, tinere?

Nu, doamnă.

Ai primit cumva carte cu veşti rele de la părinţi?

Nu, doamnă; n-am părinţi; mă aflu singur pe lume.

Cu toate acestea, eşti încă tinăr.

Nenorocirea şi moartea n-aleg, stăpână. Nici părinţii mei nu erau prea bătrâni; s-au prăpădit ina inte de vreme, cum am să mă prăpădesc şi eu.

De ce? Ai cumva vreo mâhnire?

Mâhnire am, stăpână, căci am uitat să iau me rinde; dar poate vei putea răbda pină ce vine stăpânul nostru; cu el sosesc şi bunătăţile.

Am să încerc să rabd până atunci, a răspuns femeia cu oarecare asprime.

Vorbind aşa, au ajuns la malul fluviului şi s-au uitat o vreme cum trec ciamuri şi corăbii cu pânzele umflate de o boare uşoară. După aceea s-au întors sub platani.

Femeia se uita la tinăr şi îl vedea îmbrăcat c-un strai nou de matasă. Nu i se părea slut. Vorbea puţin poate din pricina mâhnirii pe care o mărturisise.

— Ascultă, omule, a zis stăpână, lasă la o parte supărarea şi spune-mi ceva, ori cântă-mi, ca să-mi treacă de foame.

Tinărul a clătinat din cap şi a oftat. In acea clipă, într-un vârî de platan, un corb bătrân şi-a desfăcut aripile cârâind de două ori.

Târiărul a ridicat capul şi 1-a întrebat:

Ce zici?

Hra! Hra! Hra! A răspuns corbul.

Bine, i-a întors cuvânt tinărul; îţi mulţămesc.

Femeia a strigat cu uimire:

— Ge înseamnă asta? Vorbeşti cu paserile?:

Da, stăpână, a răspuns sluga, corbul mi-a dat o înştiinţare care mă bucură.

Ce fel de înştiinţare?

Zice că să caut sub tufa de zmeură, la rădăcina platanului, căci am să găsesc mâncare pentru stă până mea.

Cum se poate una ca asta? Eu nu cred nimic.

Cine a adus-o şi de unde ştie el?

El ştie, stăpâna, căci e paznic vechi aici; zice c-a adus-o şi a ascuns-o un om, astă-noapte. Iată, într-adevăr, mâncarea, într-un coş de papură. Bine voieşte a gusta.

Femeia s-a mirat nespus şi a gustat cu poftă: pine, halva şi naramze.

Au pătruns pe altă cărare a grădinii. Acolo alt corb a croncănit:

Hra! Hra! Hra!

Dar tu ce ai a-mi spune? A strigat către el sluga.

Cra-caha! Cra-caha!

Aşa? Foarte bine; îţi mulţămesc frumos. Într-adevăr, stăpânei mele trebuie să-i fie sete. Acestalalt corb spunes-a întors el către Kiosem – cum că sub muşchi, în dosul copacului, se află ascuns ulciorul cu vin.

Tinărul s-a dus şi a scos de sub muşchi ulciorul. Tot aşa de mirată şi de bucuroasă, Kiosem a gustat vinul dulce şi i s-a părut că însoţitorul său ar trebui să fie mai vesel.

— Cântă! I-a poruncit ea.

— Nu pot, stăpână, căci am o suferinţă. Aştept pe al treilea corb, să-mi spuie cum aş putea să mi-o alin.

A trecut într-adevăr al treilea corb, şi a dat larmă mare prin crengi.

Acuma 1-am înţeles şi eu! A ris Kiosem.

Tânărul a zâmbit:

N-aş crede, stăpână.

— Ba 1-am înţeles prea bine. Spune că ţi-s dragă şi că să ne grăbim; căci poate sosi stăpânul grădini lor şi nu trebuie să găsească nici ulciorul, nici mâncarea.

După ce au ospătat, doamna a chemat lingă ea pe slujitor, zădărându-1 şi împungându-1 cu glume, până ce a venit şi al patrulea sol al acelor locuri incantate, un măcăleandru, care s-a aşezat deasupra pe o crenguţă cantând harnic desmierdărilor lor.

După un timp, iată s-a auzit zvon de glasuri, şi neguţătorul s-a arătat cu alai, încărcat de toate bunătăţile. A găsit pe soţia sa cu faţa în sus şi cu ochii închişi, tânguindu-se încet. Tinărul părea îngrijorat.

Ce este? Ce s-a întâmplat? A strigat cu minie neguţătorul.

Stăpânei i-i rău. A răspuns sfios slujitorul.

Cum se poate! Nu ţi-am dat-o în grijă ca pel juvaerul cel mai scump? Acum ai să răspunzi cu| viaţa ta!

Atunci s-a auzit suspinul femeii:

— Peroz, soţul meu, vino lingă mine, vreau să-ţi| vorbesc.

Neguţătorul a venit aproape.

— Soţul meu, a zis cu glas moale soţia, să ştii ca omul tău nu e vinovat; mi-a fost de folos cât a putut.

Vâflit aici singură să mă odihnesc şi m-a cuprins un somn; şi am visat. Mi s-a arătat un bătrân negru la chip, cu coarne la tâmpie, care m-a amenințat şi a zis: Din acest loc nu te vei mai putea scula şi pătrunsă de junghiuri vei zăcea la pământ; şi nu are să-ţi vie putere să te mişti până ce iubitul tău soţ nu se va duce singur să aducă jertfă viţelului de aur, din toate câştigurile lui de azi. Din fiecare câştig de bani să cumpere o vietate curată, ori pasere ori dobitoc, şi s-o jerfească la altar. Şi dacă nu se grăbeşte să isprăvească arderile până la asfinţitul soarelui, tu ai să mori aici.

Dragul meu, astfel mi-a vorbit omul cel negru. Şi când m-am trezit, m-am simţit plină de junghiuri. Trudită de moarte sunt şi nu mă mai pot mişca. Vai! Vai! Ah!

Neguţătorul a început a răcni cu strășnicie la oamenii săi, chemându-i, le-a poruncit să-1 poarte cu graba cea mai mare înapoi la Vavilon; a mai strigat la soţia sa că, la asfinţitul soarelui, numaidecât va fi înapoi cu cenuşa jertfelor; s-a dus şi a lăsat pe muiere şi pe tânăr singuri, numai cu corbii care aveau glas şi cunoşteau a-şa de bine toate.

Înălţate împărate, a isprăvit Cos, eu sunt cel mai puţin vârstnic dintre sfetnicii măriei tale, dar viclenia muierilor am cunoscut-o din tinereţă, căci sluga care grăia cu paserile am fost chiar eu; însă femeia s-a arătat cu mult mai destoinică. N-o crede, măria ta, chiar când o vezi bolnavă de moarte.

Auzind aceste cuvinte, împăratul n-a „tat mult pe gânduri şi a poruncit ca să nu mai omoare pe său.

CAPITOLUL XII.

Altă istorie minu'ndă î prea frumaa. Şei cu un hoţ care a călărit un leu.

Kira împărat dorea s-o vadă iarăşi pe Şatun, şi ea întârzia să i se arate. Socotea măria sa că o va găsi plânsă şi pălită la obraz, şi ghemuită într-un ungher al iatacului, cu straiul învălmăşit pe ea şi boţit. Dar ea, dimpotrivă, i s-a arătat mai frumoasă decât totdeauna, cu feregea galbenă şi condur roşu. Şi-i erau unghiile date cu lac, ca să fie mai tari, să poată mai bine încleşta bărbi îilosofeşti. Galbenul feregelei însemna ciuda. Roşul era dragostea; o călca în picioare. Aceste înţelesuri i le-ar fi putut desluşi împăratului altă femeie. Insă în aţele zile nu se putea oploşi lingă măria sa Kira decât cea care-i era mai scumpă.

A zâmbit şi şi-a înălţat sprincenele, adică mirin-du-se că domnul său îşi mai aduce aminte de dânsa şi vine s-o cerceteze.

— Aşează-te pe acest divan, iubite stăpâne, a zis ea cu dulce glas. De murit, încă n-am murit, căci aşa a fost porunca ce mi-ai dat măria ta. Şi doream, înainte de sfârşit, să mai povestesc ceva domnului şi împăratului meu.

Împăratul s-a aşezat. Cu apărătoarea de cozi de păun, ea a făcut vânt spre căţuia cu cărbuni în care ardeau aromate, împăratul a tras în piept mireasmă subţire. Iar Şatun a povestit:

— Stăpâne, se află într-un loc, la marginea pustiei, un caravan-serai, unde se adunau în popas neguţătorii călători. Într-o sară descălecaseră acolo oameni m3' mulţi decât de obicei, şi s-a făcut zarvă mare şi ve selie până ce s-au liniştit cu toţii şi s-au aşezat la odihnă. Slugile au îngrijit catârii şi s-au <aciuat dea-semenea prin poduri cu fin. Omul de strajă a îost uitat poarta derchisă. Noaptea – întunecoasă şi fără lună. Un leu care rătăcea în preajmă după dobânda a intrat pe poarta deschisă şi s-a furişat între catâri, aşteptând vremea potrivită ca să jertfească pe unul. In acelaşi timp, îndată după leu, a intrat un hoţ, tot pentru un catâr, să dibuiască prin întunecime şi să aleagă pe cel mai mare şi mai gras.

Pipăind în dreapta şi în stingă intre dobitoacele legate la iesle, hoţul a socotit că găseşte ce caută. A apucat pe leu, 1-a încălecat, i-a dat călcâie şi a ieşit cu el pe poartă, încredinţat că a furat un catâr.

Leul se gândea în sine: Nurmaidecât trebuie să fie Şeitan, stăpân al nopţii, în spinarea mea, de vreme ce m-a apucat cu atâta îndrăzneală şi mă strânge în pinteni.

Prin urmare se supunea şi fugea întins şi lin înaintea lui. A umblat aşa cu supunere toată noaptea. Când a început a se zări de ziuă, hoţul a băgat de samă pe ce fel de catâr stă călare şi i s-a zbârlit barba de groază. Se ţinea totuşi bine, aşteptând un prilej să scape cumva. Tocmai s-a întâmplat ca leul să treacă pe subt o streşină de pădure şi pe lingă un copac cu crengi groase. Hoţul a ridicat deodată mânile, a prins o creangă, s-a ridicat în puterea braţelor şi a săltat în furca de deasupra lui.

Uşurat de povară, leul a fugit mai tare, ca să se depărteze de ceea ce socotea el că e mare primej die. Insă nu departe de acolo sta o maimuţă care vă zuse pe om săltând în copac şi se mira de ce fuge leul. ' ~

De ce fugi? A întrebat ea.

Fug de dracu! A răspuns leul.

Stai, nu fugi; nu e drac; e un biet om ca teii oamenii.

Ba eu am socotit că e diavolul, care m-a încă lecat şi m-a călărit prin întuneric.

Dacă ar ii ştiut el ce încalecă, ar fi fugit de şi-ar fi scos ochii. Cum a aflat, a cerut degrabă aju tor copacului. Hai îndărăt şi-1 prinde; pe cit ştiu, car nea de om îţi place tare.

— Îmi place; şi, de când fug, am flămânzit.

Când a văzut hoţul că leul face calea-ntoarsă, a fost cuprins de răcoarea morţii; s-a pitit în scorbură. S-a uitat leul în sus, n-a zărit nimic. S-a căţărat maimuţa şi a prins să cerceteze creangă cu creangă; a văzut pe om şi s-a răsucit să dea înştiinţare leului. Atunci hoţul a întins o mână, a apucat pe maimuţă de coadă şi, smuncind-o, a făcut-o Să cadă din crengi. Opintind-o apoi cu amândouă mânile spre

sine, a izbit-o de marginea scorburii. Dându-i drumul, maimuţa s-a dus de-a rostogolul până jos, moartă. Văzând leul că se întâm-plă asemenea treabă iară să se arate cineva în copac, a fost mai încredinţat de adevărul pe care îl ştia el de la început şi n-a mai stat nici o clipă în preajmă; în curând i s-a zărit numai pămătuful cozii în zarea pustiei.

Astfel a scăpat omul de viclenia maimuţei şi de puterea leului, cum nădăjduiesc eu de la împăratul meu şi de la Dumnezeu să; scap de puterea filosofilor şi răutatea neruşinatului.

Rugatu-m-am şi mă rog lui Mitra, Dumnezeul nostru, să-i prefacă pe filosofii măriei tale în oi, şi să vie lupii să-i zugrume; să-i prefacă în viermi; să treacă copiii şi să-i strivească cu piciorul; să-i prefacă în bostani şi să-i spargă măgarii cu copita ş-apoi să-i mănânce; să fie şapte vrăbii şi să le sfâşie eretele: foc să fie şi să-i stingă apa; apă să fie şi să-i bea dobitoacele; dobitoace să fie şi să-i taie casapii; casapi să fie şi să piară de bubă-neagră! Să le cadă toţi dinţii şi să le rămâie numai câte o măsea, să aibă ce-i durea. Şi să umble fără hodină, ca banii de aramă. Şi să alerge după ei catârii împărăţiei.

De ce să alerge, Şatun?

Căci îi menesc să le crească bărbi de fin, stăpârie.

Destul, Şatun, destul! S-a mirat împăratul.

Iubite stăpâne, a îndrăznit Şatun, dă-mi viaţa desfrânatului.

Ţi-o dau, Şatun, a zis măria sa, numai lasă-mi sfetnicii.

După aceste vorbe, împăratul a dat poruncă să taie pe coconul său.

CAPITOLUL XIII.

Frumoasa-frumocuetor şi credincioasa-credincioaselor, Pe al şaselea sfetnic al măriei sale îl chema Ofa-ron şi toată curtea îl cunoştea că e cam tare de urechi. Pesemne că din această pricină părea totdeauna încruntat şi, din când în când, pândind cu ochii la cei ce porneau a vorbi, adăogea de o parte şi de alta a capului palmele, dând ajutor auzului.

Deseori înţelegea rău şi întrerupea cu asprime; alteori lăsa pe toţi ceilalţi să spuie şi el părea că dormitează.

— Într-adevăr, obişnuia el a zice prietinilor; nimic nu e mai bun pentru un înţelept decât să fie surd, ca să nu mai audă atâtea prostii câte se spun pe lumea asta. Nu mi-ar plăcea să fiu orb; însă aş mulţămi lui Dumnezeu pentru surzenie.

Oiaron a început încet, eum e obiceiul surzilor să grăiască:

— O, doamne, pavăză a năcăjiţrlor şi obijduiţilor, aş putea să-ţi urez şi eu ca alţii viaţă veşnică, dar ştii şi marfa ta că asemenea urare n-ar fi decât sunet minciunos. Săraci şi goi ieşim din sânul maicii noastre; săraci şi goi trecem din această lume; ce-i al pământului aici lăsăm; semeţie şi fală aici lepă dăm; ne ducem pe celălalt tăn'm mimai cu sufletul şi acolo ne cutremurăm subt ochiul neînduplecat al Celui Etern.

Măria sa împăratul Kira a căscat cu lacrimi şi a făcut semn lui Ofaron să lase asemenea retorică.

— Ofaroane filosoafe, spune-mi ceva care să-mi placă.

Ofaron n-a auzit, dar a înţeles; a stat puţin pe gin” duri şi şi-a adus aminte:

— Mărite stăpâne, a zis el, bunicul meu după mamă era marinar şi a umblat cu corabia pe ţărmuri depărtate, poposind prin locuri necunoscute şi ostroave minunate. Era om frumos şi îndrăzneţ şi nu pot spune că nu-i plăceau muierile. „Bărbatul vrednic, avea el obicei să spuie, găseşte femeie şi într-o pustie de piatră.”

Tntr-un rând 1-a apucat o furtună năprasnică pe mare. Înainte de a ajunge corabia într-un liman ferit, cum lupta el pe punte ca să strângă pânzele, 1-a pălit un talaz şi 1-a azvârlit în vârtej. Abia şi-a putut scăpa viaţa înot, ajungând la un ostrov cu palmieri. Era încă dimineaţă şi furtuna începea a se potoli. Ca să-şi zbicească straiele de pe el, bunicul meu a scăpărat şi a aprins un foc, într-o gură de peşteră.

Cum sta el privind marea şi asculta cântecele paserilor din ostrov, mulţămind în sine lui Dumnezeu că î scăpai cu viaţă,

deodată vede bulbucind adâncurile nu departe, sub stânci. Iese în lumină o arătare uriaşă, bărboasă şi cruntă, cu paloşul intre dinţi. Ducea în braţe o raclă de mărgean. Şi-a scuturat de sare pletele verzi şi a aşezat cu luare-aminte racla pe năsip, la umbra pomilor. A aninat într-o creangă paloşul şi a deschis mărgeanul. A grăit cu glas gros, incit bunicul meu s-a cutremurat:

— Ieşi la lumină, frumoasa-frumoaselor şi credincioasa-credincioaselor!

Marinarul a rămas înlemnit şi a astupat cu piciorul puţinul jar ce mai rămăsese lingă el. Cu sufletul la gură, aştepta să vadă ce are să se mai întâmple. Întâia oară în viaţă vedea pe acel ştiut demon al mării, despre ale cărui fapte groaznice pomenesc basmele. Pe urmă s-a mai liniştit, înţelegând, din ceea ce auzea, că uriaşul nu-1 simţise şi socotea locul cu totul singuratic.

— Ieşi la lumină, frumoaso şi credincioase, zicea el. N-am bucurie cu tine decât în asemenea ascunzi şuri, unde nu-i ochi să te vadă şi ureche să te audă.

Nu-i bărbat pe lume care să nu se teamă de înşelările muierii. Iar eu nu mă tem de asta, căci te port cu mine în linişte şi în volburi. Şi te scot unde nu calcă picior de pământean. Cântă-mi şi desmiardă-mă, ca să aibă bucurie sufletul meu!

Pe când mormăia el astfel c-un ghs ca de tunet, frumoasa-frumoaselor şi credincioasa-credincioaselor ieşea din racla de mărgean şi se mlădia în lumina dimineţii. Era o muieruşcă subţire cu ochii codaţi şi c-un râs înflorit, cum nu mai văzuse niciodată în viaţa lui bunicul meu. Era învestmântata numai într-un văl subţire de matasă, încât i se străvedea boiul. La git purta o salbă de bănuţi de aur. S-a uitat spre soare, S-a uitat spre dumbrava, s-a uitat spre peşteră. Cum sta tupilat, bunicul a simţit acea privire ca'pe o vietate şi a prins a-i bate inima.

Cântă-mi! A poruncit uriaşul.

Ce să cânt, stăpâne? A întrebat femeiuşcă, alintându-se.

Cântă-mi ca să am odihnă, după furtuna pe care am purtat-o.

Muierea a cântat cu dulce glas, încât toate paserile din dumbrava ostrovului au tăcut, ascultând.

— Aşa; acuma cuprinde-mă şi mă mângâie, a cerut uriaşul.

Frumoasa-frumoaselor î-a cuprins de după grumaz, jucându-şi degetele ei sidefii în pletele lui de alge. II mângâia şi-1 scărpina uşor, domolindu-1, până ce trupul lui s-a desfăcut din încordare. S-a întins cu ceafa pe o rădăcină şi a adormit. Femeia a urmat să-1 domolească, suflând asupra lui şi pipăindu-1, pină ce 1-a amorţit în afundul somnului. Cum 1-a auzit sforăind ca un hârşâit de fierăstrău, frumoasa-frumoaselor a răsărit în picioare, s-a întors spre peşteră, şi a făcut bunicului meu semn cu mâna.

Când i-a făcut semn a doua oară, marinarul n-a mai stat la îndoială; a ascultat porunca şi s-a dus lingă ea.

Credincioasa-credincioaselor i-a zâmbit, apoi 1-a întrebat şoptit:

Uită-te la mine şi spune-mi flacă-ţi plac.

Îmi placi, a murmurat marinarul; pentru o clipă de dragoste cu tine, îmi dau viaţa.

N-am nevoie de viaţa ta, a răspuns frumoasa;!

Să-mi dai numai doi bănuţi de aur. Nici să te gră-| beşti, căci uriaşul meu doarme până la amiază.

— Dar s-ar putea trezi şi mai curând, nu-i aşa?

Fără îndoială; şi îndată ar pune mina pe paloş, ca să ne ia viaţa. Te temi?

Mă tem, dar mă simt cuprins de vrajă de dra goste.

Ce spui îmi place, tinere, a zis ea. Primejdia dă preţ iubirii. Cuprinde-mă şi mă îmbrăţişează, şi să bagi de samă numai când îl vei auzi că nu mai sfo râie. Atuncea i se isprăveşte răstimpul lui de hodină.

Când s-a ridicat soarele spre amiază, şi s-a alinat deplin marea şi sta neclintită dumbrava, sforăitul a contenit. Marinarul s-a închinat către îrumoasa-fru-moaselor şi i-a pus în pălmuţa trandafirie doi bănuţi de aur. Ea i-a aninai

într-al şaptelea râu al salbei, apoi, c-un deget la gură, i-a făcut semn să se depărteze.

Când bunicul meu s-a pitit iar în peşteră, a auzit pe uriaş căscând şi grăind:

— Ah! Bun somn am dormit.

— Să-ţi fie de bine, stăpâne, 1-a îiritisit credincioas a-cred incioa selor.

Când 1-a cuprins de grumaz, el a băgat de samă sporul de la salbă.

Iar ai găsit doi bănuţi de aur, prea frumoaso?

I-am găsit pe năsip, lângă tine, subt acest pal mier, stăpâne.

Nu înţeleg cum găseşti tu bani de aur în locuri pustii, a grăit el cu mirare. In ce pustie, în ce ostrov, pe ce ţărm neştiut de nimeni te-oi duce, tu găseşti bănuţi de aur, aşa încât, în trei ani de zile de când te-am dobândit, ţi-a sporit salba şirag după şirag.

Nu sunt numai credincioasă, sunt şi norocoasă, s-a alintat răzind frumoasa-frumoaselor.

Bunicul meu a ascultat cu altă mirare glasurile lor, apoi a văzut cum uriaşul a deschis racla de mărgean şi şi-a aşezat în ea comoara. A luat-o la subsuoară, a desprins din creangă paloşul şi s-a învârtejit ca un fum în genunea mării.

După ce a isprăvit povestea, Ofaron filosof s-a întors la locul său oftând şi clătinându-şi căpăţâna. N-a avut nevoie să mai spuie altceva, ca să sporească uimirea măriei sale.

Surdul povesteşte cu meşteşug, s-a bucurat Nuşrevan.

Hm! A făcut împăratul. Adevărată să fie întâmplarea asta, filosoafe?

Surdul n-a răspuns; a rămas tăcând, c-o mulţămire ascunsă, că înţelesese şi auzise ce povestise el singur; împănatul, fără să se mai ridice din jâlţ, a poruncit să fie cruţată viaţa coconului său.

CAPITOLUL XIV.

Când a voit prea frumoasa Şatun să ardă de vie.

Se apropia ziua a şaptea. Ziua aceasta era ca orice altă zi pentru toţi cei de atunci şi de acolo; şi numărul ei nu le spunea nimic. Numai pentru trei fiinţi ale acelei împărăţii numărul şapte iavea un înţeles.

Sindipa filosoful, în ascunzişul peşterii lui de sub pădure, socotea ceasurile până la răsăritul lunii nouă şi se bucura în inima sa de veştile pe care muţii i le aduceau în fiecare zi. O clipă coconul îşi călcase pe jumătate legământul şi sabia stătuse spânzurata de un fir de păr asupra creştetului său în fiecare zi. Dumnezeu înlăturase necontenit primejdia. Dacă o înlăturase de şase ori, armonia numerelor cerea să fie înlăturată şi a şaptea oară.

Deasemeni Ferid, văzând că-i sosesc veşti buna după veşti rele, cugeta în tăcerea lui neclintită că va-paşi cu bine şi peste cea din urmă zi. Totuşi, simţin-du-se vinovat de călcarea legii, avea şi îndoieli amă-râte.

Numai prea frumoasa Şatun avea mai mult spaimă decât nădejde, căci ziua a şaptea putea să fie cea din urmă a vieţii sale.

Suna în ea ca un murmur din umbra morţii: Mâni, Ferid va să vorbească.

„Ce mai pot iscodi? Se întreba ea. Ce se mai poate face? Să otrăvesc pe Ferid, nu-i chip; am încercat, dar îl păzesc curtenii cu străşnicie. Să mai încerc vrăji, nu cred să mai folosească, deoarece are el vrăjitor mai tare pe Sindipa, filosoful şi vraciul, care veghează asupra lui. De cite ori vrăjitorul meu a făcut ameninţările, a cunoscut că nu mai are nici o putere.

Să mai cerc o dată bătălia poveştilor şi pildelor? Urma a gândi Şatun. Dar cei şapte sfetnici s-au arătat mai vicleni decât mine; ceea ce dovedeşte că sunt nişte minciunoşi. Căci ei întruna spun că muierea e mai vicleană, iar adevărul este că cel mai prefăcut şi mai şiret dobitoc al zidirii lui Dumnezeu tot filosoful rămâne.”

Cunosc aceşti filosofi, pe lângă asta, şi meşteşugul depărtării farmecelor; căci şi pe dânşii a încercat ea să-i

încurce, să-i muţească, să-i încremenenscă, şi n-a fost cu putinţă prin nici un fel de vrajă. I-au pândit femei ale ei, ca să-i ademenească, să-i întârzie, să-i scoată afară din cetate; dar s-a dovedit că filosofii au deasemenea şi o alcătuire ce nu cunoaşte Hbovul. Blăstămaţi prin urmare să fie în vecii vecilor filosofii de către tagma muierilor!

„Ce-mi rămâne de făcut? Vai, puţine îmi mai rămân căci în a şaptea zi Ferid va vorbi, după cum m-a ameninţat. Adevărat este că până la clipa cea din urmă a primejdiei tot mai am o nădejde la împăratul meu, însă până astăzi cercările mele s-au dovedit zadarnice. De-ar veni o întâmplare nouă, pe care am aju-ta-o să se prefacă în minune! Am dus iarăşi daruri popilor; nouăzeci şi nouă de glasuri se roagă pentru izbânda mea. Dacă, pe Ungă glasuri, as găsi un braţ care să lovească în Ferid cât mai e vreme! Bune sunt rugăciunile, dar mai bune-s faptele. Să cerc a mai pune o dată în mişcare braţul împărătesc. Să chem deasemeni pe oamenii mei de credinţă pe care i-am miluit şi care minincă pineamea, şi pe slugile mele cele mai pricepute, şi să ţin sfat cu ei.”

După îndelungată chibzuinţă cu sine însăşi, prea frumoasa Şatun a chemat pe toţi ai săi, împărţindu-le daruri, ca înaintea morţii. Şi s-a sfătuit cu dânşii, că tot mai rămâne o nădejde la dragostea împăratului – într-o mie de desnădejdi. După cum li s-a poruncit, au ieşit toţi de la chilia ei şi unii au clădit vatră, iar alţii au adus lemne pentru rug. Iar apoi au înge-nunchiat în preajmă jeluindu-se cu mare întristare şi bătându-şi pieptul cu pumnii.

Când s-a sculat din somn măria sa Kira, curtenii care aveau slujba îmbrăcămintei i-au spus numaide-cât de pregătirile prea frumoasei Şatun.

Slăvite stăpâne, prea frumoasa Şatun vrea să se jertfească singură pe rug!

Ce clămpăniţi voi din gură? A strigat împăra tul sărind în sus. Cine v-a spus una ca asta?

Am văzut noi singuri cu ochii noştri, slăvite stăpâne; şi am şi auzit; s-a stârnit mare zarvă în toată cetatea.

— Lipsiţi din faţa mea! A răcnit iar măria sa Kira; daţi fuga şi opriţi toate; puneţi împrejur slugi cu căldări de apă, Şi să vie numaidecât în faţa mea Şatun!

„Prea frumoasa n-a întârziat şi a venit cu supunere la porunca domnului său. A intrat la divan gătită cu toate podoabele, zâmbind dulce şi mâhnit în acelaşi timp. I se umbrea linia îiinţii printre văluri şi o rume-neală uşoară îi îmbujora obrazul. Purta brăţări la mâni şi inele în degete, şi în cununa părului avea ol-mazuri. Părea mai frumoasă decât oricând; era însăşi patima iubirii; şi dorea să moară astfel. A întrebat măria sa împăratul cu blândeţă:

Ce este, Şatun?

Stăpâne al iiinţii mele, nu este nimic alta decât că roaba ta doreşte să treacă din această lume. Văzându-se o dată batjocorită şi de şase ori umilită, totuşi ar mai fi pregetat dacă domnul său iubit s-ar îi milostivit să-i găsească dreptate. Şatun se gândeşte că nu mai face trebuinţă stăpânului său.

Ba îmi faci trebuinţă, Şatun.

Atunci, stăpâne, îţi fac trebuinţă ca un colb ne trebnic pe care îl calci sub slăvitele tale tălpi.

Ba nu, Şatun. Nu îndrăzni a vorbi astfel dom nului şi soţului tău.

Şatun a tăcut şi şi-a plecat genele lungi şi cârli-gate, ca să nu mai vadă pe domnul şi soţul său.

Răspunde, Şatun.

Nu pot răspunde nici, măria ta. Vreau să mă mărturisesc numai domnului meu, find sisgură numai cu el. Apoi mă rog să fiu lăsată să pier. Aşa a fost scris: să trăiască cel vinovat şi să moară nevinovata.

— Vin sa te ascult, Altin-Ghiul, a murmurat (m-paratul.

Atunci a ieşit iar poruncă să fie tăiat coconul domnesc.

Capitolul xv.

A ici Mit rida filosof spune înttmplarea iscusitului care scrisese toate vicleniile muierilor.

Şatun s-a întors la iatacul său cu oarecare nădejde, aşteptând. Dar divanul nu se putea încă isprăvi, şi soarele se urca pe cer cu mişcarea sa tainică şi nebiruită.

A păşit înaintea împărăţiei al şaptelea filosof cu numele Mitrida. Era uscat, părea bolnav şi fără putere. Nuşrevan avea slabă încredere în destoinicia lui. Însuşi împăratul s-a uitat la el pieziş.

Ce pofteşti, filosoafe Mitrida? Împărăţia se grăbeşte.

Puternice stăpâne, nu poftesc nimica. Şase to varaşi ai mei filosofi s-au bucurat de mila măriei ta! E, în fiecare zi câte unul, ca să-ţi spuie câte-o pildă, chiar şi câte două. Aştept şi eu poruncă să vorbesc, dar până atuncea tac.

Poţi să vorbeşti, a îngăduit împăratul, dacă n-ai mult de spus.

Înălţate stăpâne, eu nu doresc a vorbi.

Insă iţi poruncesc eu, Mitrida filosoafe.

Nu voi grăi, stăpâne, cât ştiu că gâdea îşi ascut^ sabia.

Bine; să stea gâdea şi să nu-şi ascută sabia; are destulă vreme pe urmă.

Mulţămesc, stăpâne.

Era odată un tinăr bogat şi vrednic, Lare destule văzuse şi multe învăţase. Ii mai rămăsese să cerceteze meşteşugurile muiereşti; şi atuncea s-a jurat să nu mai facă negoţ, să nu mai ia slujbă împărătească, să nu se însoare, până ce nu va pătrunde şi nu va înţelege acele meşteşuguri.

Drept aceea a dat o parte din avere săracilor şi a postit, cu rugăciuni, într-o sihăstrie de la Tibet.

După ce a dat în mâna lui lama cel mare legământ tul scris şi pecetluit, a pornit şi a prins a umbla din loc în loc, nădăjduind să afle ceea ce poftea. Aşa a străbătut el împărăţiile răsăritene până ce a dat peste un înţelept bătrân, care 1-a povăţuit:

Străine, ce doreşti tu să afli e adine şi nesfârşit ca marea şi ca cerul. Nu poţi număra vietăţile mării, nici stelele cerului.

Nu este pe lumea asta om care să aibă atâta ţiere-de-minte. Deci fă un popas şi scrie tot ce ai aflat şi, după ce vei umbla iarăşi, fă alt popas şi scrie din nou. Numai aşa vei aduna puţin din prea mult.

Bună învăţătură, a zis călătorul; îţi mulţămesc, prea înţelepte. Cu aşa rânduială, nădăjduiesc într-adevăr să pătrund şi să scriu pe hârtiile mele toată viclenia tagmei care ne este nouă bărbaţilor vrăj maşă.

Du-te cu Dumnezeu şi fă acest bine omenirii.

— A binecuvântat înţeleptul.

După acest îndemn, s-a dus tânărul acela într-un loc unde nu era tulburat de oameni şi de petreceri. Era lingă o livadă de smochini şi la un pârău. Apa învârtea o moară. A stat sub smochini, pină ce i s-a Părut huruitul morii ca un murmur al liniştii. Şi a început a scrie.

A scris el şi a scris, vreme de patruzeci fo multe din cele ce văzuse şi auzise de când era lume. A umplut cu scrisoarea lui multe suluri de hir-tie. Pe urmă s-a ridicat din locul acela şi a pornit mai departe. A trecut printr-un iarmaroc, a făcut popas la hanul neguţătorilor şi a mai ailat alt rând de întâmplări. S-a oprit pe o coastă de munte, la sălaşul unor ciobani, şi a aflat şi acolo istorisiri pe care le poartă păstorii din loc în loc, trecându-le din ţară în ţară şi din veac în veac. A stat la acea vatră patruzeci de zile şi a scris iar, până ce i s-a făcut negru înaintea ochilor.

— De-acuma îmi ajunge, s-a gândit el. Cred că nu mai rămâne nimic altora care ar vrea să facă ce-am făcut eu. Toată această ştiinţă ce am agonisit am să mă duc s-o pun în biblioteca cea mare de la Alexandria cetate. Mulţămesc lui Dumnezeu că am isprăvit cu bine.

A socotit sulurile şi le-a aflat în număr de nouă sute optsprezece; fiecare sul cuprinzând zece istorii şi zece poveţe. A încărcat toată această bună lucrare pe şapte asini; a legat asinii pe unul de coada celuilalt şi pe cel dinţai de coada catârului pe care îl încăleca el, şi a coborât iar

între oameni, părându-i-se oarecum că este un trimes al cerului, ca să facă bine seminţiei bărbăteşti.

Umblând aşa spre târgul său lungă cale, a ajuns într-un sat, unde un gospodar făcea prăznuire. Poftise destui oameni la petrecere şi minase la răspinteni pe slugile sale, să cheme şi pe străinii călători care vor trece.

S-a dus călătorul nostru acolo. Şi-a aşezat subt un şopron animalele. S-a spălat la fintână. După aceea a intrat cuviincios în adunarea celorlalţi oaspeţi.

— Vă poftesc la toţi voie buna şi sănătate! S-a în chinat el.

Bine-ai venit la noi, a răspuns gazda.

După aceea 1-a întrebat:

Dincotro eşti, prietine, şi unde te duci?

Străin şi călător sunt, a răspuns el. De departe vin şi multă lume am umblat. Din cită învăţătură agonisisem, mă puteam socoti înţelept; numaicât am băgat de samă că îmi mai rămânea să iscodesc tertipurile femeieşti. Deci am umblat şi am cercetat tertipurile acestei tagme şi cineva m-a îndemnat să scriu. Le-am scris; abia pot duce cei şapte asini pe care i-ai văzut atâta tărhat de scrisoare cât am întoc mit eu. Mă duc cu ele la Alexandria cetate, iar după aceea acasă.

Asta-i marfa ce ai încărcat şi duci? S-a mirat stăpânul casei. Multă marfă duci; nu ştiu dacă va fi toată bună. Şi mai ales nu ştiu dacă nu va ii o marfa cu primejdie.

Străinul a râs. Stăpâna casei ascultase pe furiş vorbele lui şi îndată i s-a arătat, cu înfăţişare cuvioasă, poftindu-1 înlăuntru.

Ospătează-1 bine, femeie, a încuviinţat barba tul, căci e străin călător. Şi e un oaspete de preţ cum nu se află pe lume la un veac. Ai auzit?

Am auzit şi să n-ai grijă, bărbate, a răspuns femeia, ştiu care este datoria mea de gazdă. Şi nici străinul să nu se sfiască, ci^să primească: din ceea ce ne-a dat Dumnezeu. Şi de va binevoi, mi-a spune şi mie ce meşteşuguri a învârtit pe unde a fost.

Drumeţul a intrat în casă. Femeia i-a pus dinainte bune bucate, pită şi vin. Apoi 1-a ispitit cu blmdeţă:

— Străine, a zis ea, am auzit ce ai mărturisit bar batului meu. Te rog să-mi spui cu adevărat dacă ai întocmit tot izvodut meşteşugurilor noastre, ale fe. Meilor.

Aşa socot că 1-am întocmit, jupânească dragă a răspuns călătorul.

Totuşi poate să ii rămas unele nescrise.

N-aş crede.

Ba ai să crezi când vei aila şi de la mine unele.

Ascultă ce întâmplare a fost aici în sat. Era un om care întruna suduia femeile şi zicea că nu este sămânţa mai rea pe lumea asta decât neamul muieresc; când se scula şi când se culca le suduia pe muieri chiar cătră nevasta lui.

Iar ea se apăra:

Bărbate dragă, nu sunt toate femeile la fel.

Ba toate sunt rele, nevastă.

Şi eu?

Şi tu ai îi, dacă nu te-aş struni. Dar ian uită-te şi ascultă la megieşii din dreapta, şi uită-te şi ascultă la megieşii din stingă, şi spune-mi dacă n-am drep tate. Atâtea cârcote şi atâtea răutăţi iscodesc femeile vecinilor, încât, dacă ar fi pe mâna mea, le-aş tăia capul cu toporul.

Bărbate dragă, nu grăi aşa de femei.

Ba grăiesc, şi am dreptate.

Nu te temi că mă voi supăra?

Nu mă tem, căci eu sunt soţul şi stăpânul tău.

Bine, dragă bărbăţele.

A doua zi, după vorba asta, omul trebuia să se ducă la arat, în ţarină. Porunceşte femeii să nu întârzie cu mâncarea de prânz şi pocneşte la treaba, lui. Nevasta cumpără peşte din târg, găteşte iahnie de crap şi duce soţului său mâncarea.

— Bună prânzare am avut şi vrednică muiere rnâ îngrijeşte, a zis plugarul.

— Rărnii sănătos, bărbate, grăieşte soţia, eu rnă grăbesc, că am treabă multă acasă.

Trecând ea prin brăzdăturile pe care le trăsese omul, a scos din desagă crapi pregătiţi anume, nectirăţiţi de solzi şi nespintecaţi, şi i-a zvârlit ici-colo.

Sculându-se îndată după aceea plugarul, a înjugat şi a început din nou a brăzda. Când a ajuns pe unde trecuse femeia, a văzut peştele, 1-a cules şi 1-a pus în traista lui; a mai trecut de câteva ori încolo şi încoace şi s-a grăbit şi el să se întoarcă acasă.

Uite, nevastă, zice, am găsit între brazde nişte crapi. Găteşte-i repede pentru cină.

Bărbate dragă, eu ţi-am fost fiert linte.

Lasă lintea; frige crapul, cum iţi poruncesc eu.

Bine, dragă bărbate.

Trece un ceas de vreme; bărbatul îşi isprăveşte treburile prin ogradă. Intră în casă, gândindu-se cu poftă la peştele lui. Se apropie de masă; vede linte fiartă în talger.

Ce-i asta, femeie?

Linte, precum se vede, dragă bărbate.

Apoi de ce n-ai adus crapii?

Care crapi, dragă bărbate? Crapii i-ai mâncat la amiază.

Nu-i vorba de aceia, femeie; e vorba de crapii pe care ţi i-am adus eu; i-am găsit pe brazde.

Pe brazde? S-a uimit femeia. Acu aud întâi de una ca asta; peste prins pe arătură!

Întâi ori pe urmă.

— Tu să faci bine şi s-aduci peştele, că altfel dai de dracu!

Cum a rostit bărbatul vorbele acestea cu mânie şi a suduit punând mâna pe băţ, după feleşagul bărbaţilor, nevasta şi-a pus ghiarele la tâmple şi a şi început să ţipe.

— Vai! Săriţi, oameni buni şi vecini, că a nebu nit bărbatu-meu!

Au năvălit megieşii din dreapta şi din stingă.

Ce este? Ce s-a întâmplat?

Vai de mine şi de mine, dragilor mei vecini nu ştiu ce să fie cu omul meu. Nu mi-i că mă suduie şi vrea să mă bată, dar şi-a prăpădit minţile, cum prăpădeşte făina când vine de la moară. Ascultati-1 vă rog, ce spune.

Hm! Ce vei fi spunând tu, omul lui Dumnezeu şi ce vei fi având?

N-am nimica! Striga cu străşnicie plugarul; lăsaţi-mă s-o măsor c-un capăt de băţ şi s-o croiesc cu celălalt capăt; nu-s eu nebun, ci ea e nebună, că nu mă ascultă. I-am dat peste să-nii frigă şi ea îmi pune pe masă linte!

— Nu spun eu? Întrebaţi-1, dragilor veci'ni: ce peşte?

Vecinii au întrebat:

Ce şi care peşte?

Pestele pe care 1-am prins pe ogor; era încă viu.

Pe care ogor?

Pe ogorul meu, în brăzdătură; doar nu pe ogearele voastre.

Femeia iar s-a spăriat:

Ascultă-1, lume dragă, ce spune! Cine a mai auzit de peşte prins unde spune el. Noi căutăm peş tele în iaz; el îl caută pe ogor.

Apoi dacă a fost acolo – acolo 1-am prins! Urla omul. Muiere îndrăcită, îndrăzneşti să spui că nu

— Am adus şi nu ţi 1-am dat?

Vai şi iar vai! Ce fac eu? Am rămas fără om la casă! Legaţi-1, oameni buni, să nu facă vreo poznă!

Vecinii s-au dat pe lingă soţ cu blândeţă: că nu s-a auzit niciodată de peşte pe ogor; că să lese asemenea poveste bună de spus la pri-veghiuri; să-şi vie în fire cit mai este vreme; poate a avut arşiţă în somn şi s-a trezit cu vedenii.

Numai ce se ridică omul cu supărare asupra vecinilor şi sare la ei. Atuncea gospodarii 1-au cuprins şi 1-au cetluit în funii. De ce-1 strângeau mai tare, de ce el mai tare răcnea că nu vrea să ştie de nimic şi să i se puie dinainte friptura lui de peşte! Că dacă nu i se aduce într-o clipă fript peştele de pe brazdă, apoi taie muierii capul cu toporul.

S-a stârnit zvon în tot satul; au venit la faţa locului alţi săteni; s-a ostenit pină acolo şi preotul, îmbulzeală ca la comedie. Era vădit pentru toată lumea, şi mai cu samă pentru preot, că în bietul om a intrat un drac şi-1 munceşte.

Nu ştiu care drac anume, îşi făcea socoteală preotul; dacă aş şti care-i, 1-as striga pe nume şi 1-as alunga! Trebuie să se ştie că sunt nouăzeci şi nouă de demoni mari, afară de cei mici.

Atuncea să dăm cu vergile, şi cuvioşia ta po meneşte toate numele câte le ştii, până ce-1 vei nimeri pe cel care-i într-însul.

— Erau de părere vecinii.

Atâta a strigat omul şi atâta 1-au frământat cei ce-1 judecau, incit de la o vreme a ostenit de istov şi abia mai putea iaşii ca gânsacul:

— Să-mi deie pestele. Peştele meu. Pestele de pe brazdă. Mi-a mâncat căţeaua peştele! ~

Cei care se năcăjeau să-i scoată diavolul 1-au mai asuprit o vreme, după aceea 1-au pus în butuc şi 1-au închis într-o bască.

„ Sadoveanu – Opere. Voi.

To*

A intrat abia a doua zi femeia la dânsul. L-a găsit lat. Erau numai ei singuri.

Sărmane bărbate, ţi-a fi fiind foame. Îi Zice ea cu blândeţă.

Încă mai cutezi? S-a opintit el; se-nţelege că mi-i foame, aspidă veninoasă! Dă-mi peştele!

— Ţi-1 dau, ţi-1 dau, drăguţă, numai linişteşte-te.

I-a adus peştele; i 1-a pus dinainte; i-a adaos pine.

După ce a mâncat, i-a strâns blidele şi fărmăturile.-

— Dă-mi vin! A poruncit el.

Ea se dusese şi-şi vedea de treabă.

— N-auzi, muiere? A prins a răcni el întărâtat ia raşi. Ţi-am poruncit să-mi aduci vin. Am să-ţi ară eu ţie şi ai să mă cunoşti tu pe mine de stăpân cine oi scăpa de aici. N-auzi tu

s-aduci vin? Cine a mă auzit să mănânce omul peste şi să nu beie vin? Adj!

Vin!

A strigat până ce au venit iarăşi megieşii.

Ce vrei, bre omule?

Poftesc vin; mi-i sete; după peste, nu se cu| vine să bea omul decât vin.

Care peste?

Cum care peşte? Pestele care 1-am prins ieri pe brăzdătură, şi mi 1-a fript muierea.

Iar începi, nebune?

Cum să nu încep? I-a venit mintea la cap Ş| mi 1-a adus.

Ţi-a adus peştele acela?

Dar care? Mi-a adus peştele meu pe care 1-ar prins pe ogor; pe acela mi 1-a adus, căci altul nu era, peştele de pe brăzdătură, aţi înţeles? Ş-acurna îi cer vin şi ea se face că n-aude. Daţi-mi drumul sa mă duc s-o apuc de cânepa dracului şi s-o judec.

— Ba ai să stai tu aici în butuc pină ce-a ieşi necuratul din tine. au hotărât vecinii.

Văzându-1 că răcneşte şi spumegă iar, unii din doftori 1-au pălit.

Însfârşit, n-a mai putut şi s-a pus iar cu tâmplă la pământ, gemând.

Într-un târziu, după ce a rămas iarăşi singur, a venit nevasta şi i-a adus vin. I-a ţinut fruntea şi 1-a adăpat.

— Sărace omule! Iar ai vorbit de peşte!

— Se-nţelege; dar acuma văd că mai bine aş tăcea. Cu asemenea oameni nătângi nu e chip să mă împac. Eu spun una, ei alta. Cel puţin bine că ţi-ai venit tu în fire. Ajută-mă să ies de la năcaz, căci sunt soţul tău legiuit. De m-aş vedea scăpat din butuc, să-mi caut de nevoi şi treburi.

Să mai găseşti alt peşte în brăzdătură?

Nu mai găsesc; mi-ajunge; nu-mi mai trebuieInsă ai găsit ieri.

N-am găsit nici ieri; a fost o vedenie; numai să-mi deie drumul.

Să mă apuci pe urmă de cânepa dracului, cum te lăudai?

Nu, nu mai am cu tine nimica.

Nici cu celelalte, care-s aşa de rele? Mi se pare că voiai să le tai!

Nici cu acelea; nu le tai!

Nici nu le mai sudui?

— Nici nu le mai sudui, amărâtul de mine!

Atuncea nevasta a chemat pe vecini şi pe preot, să vie să asculte mărturisirea bărbatului şi să se încredinţeze că, har Domnului! A ieşit dracul dintr-însul. Călătorul cel iscusit a ascultat povestea femeii de gazdă şi i-a plăcut.

Cunoscut-ai întâmplarea asta? A întrebat ea.

N-am cunoscut-o.

Atuncea scrie-o. Dar mai nainte de a o scrie ascultă ce am să-ţi mai spun. Precum ai băgat de samă, soţul meu e bătrân. Om bun şi milostiv, dar nu-i vrednic a ţinea nevastă tânără. Aflându-mă, din pricina vâr, stei lui, lipsită de desmierdările dragostei, îmi place să văd chip june, precum este al dumnitale şi n-aş ii deloc supărată dacă m-ai cuprinde şi m-ai săruta.

Străinul văzuse într-adevăr tinereţa şi nurii nevestei de gazdă. Acuma şi glasul ei îl ademenea ca un cântec. Bun fusese vinul ce băuse; sărutarea ei o socotea băutură şi mai dulce. Ea urma să-1 împungă cu ochii, pătimaş.

— Nu ne vede nimeni! A şoptit ea însiirşit.

După atâta schivnicie, i-a plăcut cărturarului nostru această poitire la dragoste şi s-a tras către muiere precum se trage şarpele spre lapte dulce.

Dar abia a cuprins-o şi nevasta a ţipat înfricoşat trăgându-se de păr:

— Vai de mine! Ce faci!

Călătorul a rămas încremenit; s-a făcut pe obraz ca ceara. Soţul şi oaspeţii au năvălit în cămară.

Ce s-a întâmplat?

Mare spaimă am avut! A răspuns femeia. Bie tul acesta străin, mâncând cu foame, s-a înecat c-un os. Am crezut că moare. Dar la ţipătul meu i-a sărit osul; acuma, mulţămesc lui Dumnezeu, îl văd scăpat de primejdie.

Când au rămas iar singuri, femeia a zis către călător:

— Ce zici? O scrii şi pe asta?

Nu mai scriu nimic, a răspuns cărturarul; mă afară, să fac un foc mare, în care vreau să arunc povara pe care o poartă zadarnic cei şapte măgari ai mei.

, CAPITOLUL XV!

Când s-a arătat pe cer crai-nou şi i s-a deslegat lui şahzade graiul.

După ce i s-au liniştit veselia şi nsul, măria sa Kira împărat a zis:

— Nostimă istorisire!

Apoi s-a uitat la filosoful său Mitrida şi 1-a văzut că nu râde. Atunci a stat şi a cugetat, înţelegând unde bătea al şaptelea sfetnic al său. Bătea în ce bătuseră şi ceilalţi şase.

Nu se poate bine înţelege de ce pe ceilalţi şase ii ascultase cu îngăduinţă şi se înduplecase a opri pie-irea coconului său. Dintrodată, însă, la acesta al şaptelea, care se ostenise pentru aceeaşi treabă, i-a venit aşa măriei sale o îndârjire: că împăratul e împărat şi poate face orice pofteşte. Mai ales că trebuia să se ducă la un sfat tainic cu prea frumoasa Altîn-Ghiul, în iatacul ei.

Părea a cugeta adânc; însă cu coada ochiului îl pândea pe Mitrida filosof şi-1 lăsa să aştepte. Zâmbea în sine, bănuind cum au să se zbârlească într-o clipă, la un cuvânt al său, cele şapte bărbi din juru-i.

În vremea asta, ziua curgea cu grăbire spre sfârşi-tul ei, şi Hurda gâdele sta cu sabia gata întru îndeplinirea poruncii.

Mai lasă măria sa să treacă atâta vreme câtă ii trebuie ca să deşerte o cupă de vin; pe urmă face un semn cu degetul, ori ridică numai dintr-o spilnceană – şi gata!

— Să vie cuparul şi pivnicerul să-mi dreagă un pocal de vin, a poruncit luminăţia sa.

Hm! Cu toate acestea nu-i tocmai bună treabă să rămâie împărăţia fără urmaş.

Greu lucru şi ciudată pricină. Atâţia ani s-a rugat lui Dumnezeu pentru această jucărie ce se chiamă Ferid.

— Iar acuma, după ce a dobândit-o, vrea s-o strice!

— Ah – ah! Bun e vinul persienesc, murmura măria sa, şi bune sunt hotărârile împăraţilor!

Să vedem, poate ne-om putea nevoi să facem alt urmaş, mai bun, căci acesta a poftit locul părintelui său înainte de vreme.

Dacă vrea Dumnezeu se poate.

— Ajutând întru-câtva şi noi. Iar dacă nu se poate, au dreptate aceşti filosofi care îmi dau a înţelege că şi împăratul e supus legii oamenilor de rând. Bucuros aş crede că n-au ei dreptate şi totuşi mă tem că au.

Oare cum să facem? Să schimbăm ori să nu schimbăm hotărârea noastră? Trebuie totuşi o hotărâre înţeleaptă, căci numai cu înţelepciune se fac toate. Cu înţelepciune a zidit Domnul Dumnezeu pământul; cu pricepere a statornicit cerurile; cu iscusinţă a deschis adâncurile. Deci înţelepciunea e pom de viaţă lungă pentru împăraţi; numai din roadele ei trebuie să se hrănească împăratul în toate zilele sale. Şi iarăşi se mai spune în scripturile noastre vechi: „înţelepciunea ta să fie fapte, nu vorbe”.

Aşa că să ni se mai dreagă o cupă de vin dulce.

Poate ar îi mai bine să mai cercăm şi altfel, (dacă nu sunt eu totul şi se află o hotărâre în afară de mine)-

Să numărăm cite firide şi meterezuri are zidul curţii, cât se vede din această sală a divanului. Dacă firidele şi meterezurile sunt în număr păreche, să fie tăiat Ferid. Ori să facem tocmai dimpotrivă? Dacă-s păreche, să-1 iertăm; şi dacă-s nepăreche, să-1 tăiem.

Gândul acesta al nostru trebuie să îndeplinească un destin; hotărârea e a Celui mai mare decât mine; filosofii spun că nu s-ar îndoi de fiinţa lui; şi totuşi stau între

păreche şi nepăreche neclintit, cu cupa în mâna dreaptă, iar Mitrida filosof se uită ţintă la mine.

Ce-ar fi dacă i-aş porunci acestui Mitrida să mai spuie o poveste?

Ca să treacă vremea. Să nu ne mai gândim. Gândul e duşmanul omului.

În vremea cât se tulbura astfel împăratul, soarele se cufundase după câmpiile depărtate şi în văzduhul înalt mai plutea ca o pulbere de aur; iar către zare aburul amurgului era vioriu.

Deodată, prin arcadele ferestrelor, într-acele depărtări, s-a arătat crai-nou sub luceafărul de sară.

Dinspre temniţa palatului a pătruns pe neaşteptate zvon de glasuri. Alergau slujitorii dintr-acolo, vântu-rind semne cu braţele. Glasuri mai tari şi mai ascuţite au izbucnit în dosul acelor slujitori, şi şase femei învestmântate cu feregele împărăteşti au năvălit peste slujitori, i-au pălit cu palmele, ca să rămâie în urmă şi au îndrăznit să intre de năprasnă la divan şi să cadă dinaintea împăratului.

Erau cele şase femei, ale înălţimii sale, pe care înălţimea sa le ţinea mai depărtate de sine, din pricina prea frumoasei Şatun.

— De ce răcniţi aşa? A întrebat supărat împăratul. Dacă vă spăriaţi de gâdea când taie capete, faceţi bine şi nu ieşiţi în privelişte.

O, milostive stăpâne, înaltule turn al puterii! Au strigat amestecat muierile, fiul măriei tale. Ferid.

Ei, ce-i cu fiul nostru Ferid? Fiul nostru să aş tepte pedeapsa cuvenită.

Fiul măriei tale Ferid a vorbit!

Cum? Ce-aţi spus? A ţipat împăratul, binevoind a sălta în picioare din jilţ. Nu grăiţi toate odată.

Staţi în genunchi, cum se cuvine, şi numai una să grăiască. Vorbeşte tu! A poruncit măria sa celei mai de aproape.

Femeia îşi pierduse glasul, de sfială. Apoi şi-a venit în fire şi a zis limpede, ca să audă toată adunarea divanului:

Fiul măriei tale a grăit şi a spus tot.

Cum a grăit? şi pentru ce a grăit?

A grăit pentru că a răsărit luna nouă; numai pină într-această clipă i-a fost sorocul muţeniei. Soare al vieţii noastre, mare poznă am auzit de la Ferid.

L-a ademenit Şatun în ziua aceea şi 1-a îndemnat la păcat; şi 1-a mat îndemnat şi la altă ticăloşie, împo triva vieţii măriei tale. Iar şahzade a strigat atunci că va să vorbească şi să-i dea răspuns în ziua a sap tea, adică astăzi. Dar ameninţând-o astfel, şi-a pus în primejdie viaţa, căci fusese legat tăcerii de către das călul său. Injr-adevăr, precum s-a văzut, Şatun s-a silit să-1 piardă, ca să nu se mai descopere fapta ei.

Iar gâdea sta cu sabia gata. Noroc de înţelepciunea măriei tale, care ai lăsat să treacă timpul. Noroc de Domnul Dumnezu, care a poruncit, să iasă pe cer sem nul deslegării coconului.

Ce spui tu că am lăsat să treacă timpul? Mor măi cu înfricoşare şi uimire împăratul. Timpul trece fără mine, şi fără tine, şi fără de filosofii mei.

— Aşa este, măria ta. S-a uimit femeia, spăimântată de privirea domnului său.

Zarvă se stârnise printre sfetnici; se buluceau pe la uşj curtenii; prindeau să se audă şi mormăirile norodului în uliţi. Străjerii nici nu se gândeau să oprească prostimea şi mulţi din prostime îndrăzniseră să puie scări pe cealaltă parte şi se arătaseră la creasta zidului, holbându-se.

— Poruncesc lui gâdea Hurda să lepede sabia! A strigat cu putere împăratul. Cine îndrăzneşte să spuie altfel?

Nu îndrăznea nimeni. Măria sa a pufnit cu scârbă. Şi-a tras barba cu degetele din dreapta; după aceea din partea stingă. S-a uitat rânjind strâmb la Mitrida:

— Hm! Nu-rni mai spui o poveste, filosoafe? Haha! N-ar fi bună şi asta de scris?

Deodată a strigat cu străşnicie:

— Să vie nutnaidecit aici înaintea noastră muie rea!

Porunca împărătească a zburat din gură în gură: Să vie numaidecât Şatun în faţa măriei sale! Unii curteni adăogeau în taină: „Gâdea să-şi facă sabia mai ageră!” Filosofii plecaseră capetele cu supunere.

— Staţi! A strigat iar împăratul Kira, domolindu-se; să vie întâi şi întâi înaintea noastră Ferid, fiul nostru.

Porunca a străbătut prin palat iarăşi, ca un murmur de tunet. Pe urmă s-a făcut tăcere; sfetnicii şi-au ridicat privirile şi au făcut un pas înainte. Curtea aştepta întâmplările cu mare plăcere.

Iată că, înainte de a sosi Ferid, s-a împrăştiat altă veste. A fost văzut în grădina palatului Sindipa filosoful, dascălul coconului.

Ce iaceee? Cuum? Ce caută aici acest viclean?

Căci noi poruncisem să-1 găsească căpitanul de străji şi să ni-1 aducă viu aici, să fie dezbrăcat de piele.

Unde-i căpitanul? Dacă 1-a prins, de ce nu ni 1-ai adus iară întârziere?

Nu 1-a prins, mărite stăpâne, a răspuns Mitridal filosoi; Sindipa a venit el singur.

Atunci e bine că are pe cine tăia Hurda.

Noi sfetnicii, a zâmbit Mitrida, rugăm pe lumi-| naţia ta să ierte pe căpitanul de străji; şi să binevoieşti măria ta a te milostivi asupra dascălului, care vine să îngenunche la domnul şi binefăcătorul său.

Am înţeles cu toţii că măria ta ai judecat după rânduiala logicei; dacă nu-i vinovat Ferid, nu-i vinovat nici Sindipa.

Împăratul a tuşit uşor şi s-a încruntat:

Numaidecât m-am gândit la asta. Dacă ii iert pel Ferid, nu voi osândi pe dascăl. Insă căpitanul de străji f trebuie tăiat.

Iartă-1, stăpâne, dacă binevoieşti a socoti că nicij isprava lui nu e rea.

Atuncea s-o taie pe Şatun?

Nu se cuvine nici ea să moară, măria ta, decâtl dacă e găsită vinovată. Ai s-o cercetezi măria ta şi ai| să hotărăşti cu înalta înţelepciune a măriei tale.

Aşa este şi aşa hotărâm! A întărit împăratul; l şi nu înţeleg de ce nu vine coconul nostru, când i-aml dat poruncă să se înfăţişeze!

— Iată-1 vine, prea puternice stăpâne, a încredinţat!

Mitrida filosof. A luat şi pe dascăl şi-1 aduce cu sine.

Iar s-a făcut mare zvoană; pe urmă iarăşi tăcere. L împăratul a stat în picioare. Ferid, aducând subtl aripă pe învăţătorul său, a înaintat cu grăbire la poala strălucită a prea puterniciei persieneşti; amândoi – coconul şi dascălul – au îngenunchiat, in-chinându-se şi atingând cu fruntea smalţul pardoselei. A întrebat împăratul:

Adevărat să fie oare, fiul meu, că ai vorbit?

Am vorbit, stăpâne, căci a venit ceasul. Dască lul meu a cetit în stele primejdie pentru viaţa mea în aceste zile ale înfăţişării mele la curte şi mi-a pe cetluit gura cu jurământ pină într-un ceas.

Aşa este, filosoafe Sindipa?

Întocmai, stăpâne. S-a hotărât aşa printr-o voie mai presus decât a noastră.

Bine. Spune acum, fiul meu, dacă e adevărată fntâmplarea despre care am auzit, cu Şatun.

Ce-am spus e adevărat, stăpâne.

Te-a ademenit şi tu ai respins-o?

Da.

Şi a rostit uneltire împotriva vieţii mele?

Da, măria ta.

Atunci e nebună?

Aş fi putut crede asta, stăpâne, dacă Şatun nu s-ar fi dovedit după aceea plină de minte, făcând tot ce trebuie ca să mă piardă.

Atunci să-şi mărturisească blăstămăţia şi să piară.

Stăpâne, zirnbi Ferid, dascălul meu Sindipa spune că, dacă Şatun mărturiseşte, ar putea fi iertată.

Cum? De ce îndrăzneşte a spune asta dascălul tău?

Prea puternice şi prea luminate, s-a închinat Sindipa, ori aşa – ori aşa, hotărârea măriei tale nu poate îi decât bună.

Totuşi ea e scrisă în stele de mai nainte.

Ce e scris?

Nu ştiu, mărite soare al vieţii; asta e taina luj Dumnezeu.

Vra să zică, Şatun va mărturisi?

S-ar putea să nu mărturisească, strălucite doamne, şi hotărârea măriei tale să fie la fel.

Phe! Ce-mi înşiri mie, dascăle, vrute şi nevrute?

Acel care e vinovat, să ispăşească. De unde îmi scoţi mie asemenea răstălmăcire? Mai bine ne-ai răspunde, filosoafe Sindipa, cum tu, care eşti ca pulbere sub picioarele noastre, ai cutezat să nu te laşi găsit de căpitanul nostru de străji?

Dascălul a răspuns cu blârideţă:

Mărite şi înţelepte stăpâne, unde mă căuta că pitanul nu eram eu; şi unde eram eu nu mă căuta căpitanul.

Hm! Ştii că nu-mi displace răspunsul tău, o filo soafe, a răspuns cu zâmbet împăratul. Dar dacă te-ar fi găsit, trebuia numaidecât să urmeze învăţătura pro verbelor vechi: „bate fierul până-i cald” şi „lucrul de azi nu-1 lăsa pe mâne”, şi te-ar îi tăiat Hurda.

De aceea nu m-a găsit căpitanul, slăvite împă rate, urmând altei învăţături vechi, că „graba strică treaba”.

Se potriveşte şi aşa şi am ştiut-o şi pe asta – a încuviinţat prea puternicul împărat Kira.

Pe urmă a zis coconului său, întorcând spre el obraz vesel:

— Fiul meu, ridică-te şi vino să te sărut. Pierdut păreai şi te-am aflat.

CAPITOLUL XVII.

Unde se vede mai ales bună prietinie între Sindipa şi ucenicul său.

Fiind poruncită adunare mare a divanului pe a doua zi, Kira împărat s-a dus la iatacul său. Se simţea prea trudit de năcazurile măririi sale, căci judecăţile împărăţiei sunt foarte anevoioase.

Bucuros era de Ferid; greu îi venea să judece pe Altîn-Ghiul, plăcere a anilor lui omeneşti. Împăcând bucuria cu

mâhnirea, măria sa a ţinut cu sine numai pe cupar şi pe pivnicer, după aceea s-a culcat, odată cu găinile.

În vremea asta, Ferid a mulţămit sfetnicilor pentru slujba lor bună. Toţi se luminaseră de ieşirea lui la lume. Numai Urga, în această bună-voie, se păstra posomorit.

— Ascultaţi, a zis el.

Trăia la noi, la Balta Neagră, un vânător vestit, Bubuc, pe care oamenii din satul său îl iubeau, căci adeseori se împărtăşeau din mistreţii şi cerbii pe care el ii aducea din munte.

Într-o zi, Bubuc găseşte la marginea unei dumbrăvi un roi sălbatic de albine; 1-a afumat şi i-a luat trei faguri. A pus fagurii într-o scoarţă de tei şi a venit cu ei la târg, ca să-i vândă unui neguţător. A intrat în prăvălie cu copoiul său; neguţătorul a gustat mierea din scoarţă, i-a plăcut şi a primit-o. Când a gustat, o picătură s-a prelins din faguri şi a căzut jos.

Câteva muşte s-au adunat cu grabă la picătura de dulceaţă. Miţa neguţătorului s-a repezit ca să le bată cu laba. A pălit de trei ori şi a omorât muştele. Neguţătorul şi vânătorul se uitau şi râdeau.

Fără de veste a sărit copoiul de lângă glesnele vină-torului, a apucat miţa în fălci şi i-a frânt spinarea Când a văzut una ca asta, neguţătorul a pus mina pe un buzdugan şi a doborât cinele.

— Ce faci, nelegiuite? A răcnit Bubuc. Ai să răs punzi cu viaţa ta pentru moartea copoiului.

În acelaşi ceas vânătorul a ieşit din târg, dând înştiinţare sătenilor săi. Oamenii de la Balta Neagră au apucat armele, au încălecat pe asini şi pe cai şi au purces să judece pe neguţător.

Când au văzut târgoveţii o oaste ca aceea venind asupra lor, au pus şi ei mina pe arme şi au ieşit la război. S-au tăiat şi au pierit unii dintr-o parte şi alţii din altă parte. Toate acestea pentru o picătură de dulceaţă, adică un fleac de nimic. Aşa că fleacul acesta de muiere care se chiamă Şatun

numaidecât să fie supusă săbiei! Altfel înţelepciunea sfetnicilor e glod, iar eu încalec şi mă duc la Bogoz-noor.

— Ba te rog, frate filosoafe, încă nu te duce! Ii domolea zâmbind Nuşrevan. Povestea asta trebuia să i-o spui măriei sale, la vreme.

— Ba am să i-o spun acuma! S-a burzuluit Urga.

Când coconul împărătesc a rămas numai cu dască lul său, a zis:

Părinte al meu, am greşit; căci n-am păstrat tăcerea şi am fost în primejdie.

Ba a greşit astronomia, a răspuns Sindipa; căci, după semnele ei, îndată ce ai fi scos cuvânt, ţi-ai fi pierdut viaţa; – şi totuşi te văd viu înaintea mea.

Atuncea cum să tălmăcim întâmplarea, dascăle?

S-o tălmăcim cu frică, iubite copile. Timpul curge; viaţa omului se poate opri în orice clipă. Într-o împrejurare ca asta, uneori se poate găsi un fir călăuzitor care să ne scoată din labirintul necunoaşterii. Dacă ai scăpat In şapte zile, trebuie să mai stai cu pază în şaptezeci şi şapte şi în şapte sute şaptezeci şi şapte. La noapte, bine este să pui la intrările palatului tău străji credincioase şi în acelaşi timp muţii mei să ferece bine uşile. Să băgăm de samă să nu se trimeată în iatacul tău un şarpe veninos. Nici să zboare asupra somnului tău un liliac cu ciont. Nu bea vin; nu gusta mâncări. Femeia încă trăieşte.

Mini nu va mai trăi.

Dacă apucăm ziua de mini, vom vedea, a sus pinat Sindipa. Cit am şezut în pustie cu cei trei prie tini ai mei focul, apa şi sarea, am cugetat că talmă cirea poate fi şi într-alt fel; că piere fiul împărătesc, dar rămâne Ferid. Gândindu-te la toate câte ai îndurat şi la toate câte sunt legate de trecătoare măriri, de în făţişări minciunoase şi vorbe sterpe, te vei părăsi poate de ele, căutând tihna înţelepciunii, adică libertatea.

Pe de o parte aceasta este o moarte, şi pe de alta în ceputul altei vieţi.

Ferid a stat tăcut un răstimp.

Părinte al meu, a zis el, am avut şi eu aseme nea gânduri, în ceasurile ameninţării. In fiecare zi piream; chinul meu s-a prelungit şi pedeapsa a fost crâncenă. Lucram cu cugetul şi n-aveam spor, ceream şi nu mi se dădea, mă culcam şi nu dormeam. Pe aceşti duşmani îi aveam lângă mine.

Într-adevăr, a încredinţat Sindipa, zilele acestea Şapte au fost un adaos al învăţăturii tale.

Mă gândeam că şi dascălul meu iubit se află în primejdie de moarte.

Cred; şi aveai dreptate să te gândeşti. Treaba rciea dăscălească n-a fost dintru început bună, căci am făcut tocmeala cu unul mai mare şi mai tare decât mine.

Totuşi, dascăle, s-a spus că de primejdia amânată să nu te temi.

Adevărat, numaicât la curţile împărăteşti nu toate adevărurile vechi sunt bune. In asemenea loc adevă rul se schimbă hojma. Ai văzut că în şapte zile, după pilda prea puternicului împărat, toţi sfetnicii şi-au tăiat bărbile în chip de mătură. Pe când eu mă păs trez ras ca părinţii mei egipteni. Aici semnul adevă rului nu-i în inimă şi în minte, ci în bărbi.

Să se schimbe toate, dascăle.

Nu se schimbă nimic, Ferid. Degeaba dai săpun harapului şi sfat curtenilor.

Atuncea să ne ducem unde aşteaptă leul cel tânăr.

Să vedem, Ferid; vom face cum va hotărî Dum nezeu, căci el stă şi peste Şatun şi peste astronomie.

CAPITOLUL XVIII.

Ferid spune istoria cu şarpele şi altă istorie cu trei neguţători şi o văduvă.

Măria sa Kira a venit la divan în straiele sale cele grele şi a şezut în jilţ cu strălucire, având în apropierea sa stema, spata şi amfora. Poftind să ciâ5' noască ce fel de lucrare a săvârşit Sindipa filosoful şi ce fel de iscusinţă va fi dobândit

de la dânsul Ferid, a aruncat cu dibăcie o întrebare sfetnicilor săi de taină:

— O, filosofilor, a zis măria sa, dacă s-ar fi în-tâmplat (bine c-a ferit Dumnezeu!), dacă s-ar fi întâmplat să fie tăiat fiul nostru prea iubit în aceste şapte zile, cine ar fi fost vinovat de moartea lui?

S-a ridicat Nuşrevan filosof şi, sprijinindu-se în toiag, a dat răspuns:

— Mărite stăpâne, a cui ar fi fost vina dacă nu a prietinului nostru Sindipa? Căci Sindipa a cetit în stele şi a înţeles că fiul măriei tale va pieri dacă vorbeşte în aceste şapte zile. Deci ar fi putut să-1 poprească la sine şi să nu-1 trimeată la curte. De vreme ce 1-a trimes, vina ar fi fost a sa.

Ar fi putut deasemeni să scrie sfetnicului măriei tale Aban carte în care să arate răutatea şi primejdia săptămânii ce a trecut. Iar Aban ar fi arătat celorlalţi sfetnici cartea, şi cu toţii am fi căzut la picioarele măriei tale, arătând că întârzierea e pricinuită de cunoaşterea lui şi de cetirea stelelor. De vreme ce n-a scris carte şi nu s-a făcut aşa, vina ar fi fost a lui.

Împăratul a privit spre Ferid şi a părut a se mira:

Aşa să fie?

S-ar putea să fie aşa, stăpâne, a îndrăznit a se amesteca Ferid; însă ar putea să fie şi altfel. Căci dascălul a avut tocmeală cu împărăţia şi trebuia să aducă pe ucenic tatălui meu la soroc anumit. Dacă nu trimete pe ucenic în zi şi ceas după legământ, îşi pune în primejdie căpăţâna; pe lângă asta, înţelep tul ar fi părut lumii şi nevrednic şi minciunos.

— Adevărat, a murmurat măria sa.

A urmat Ferid:

— Pe lângă asta, dacă-i mustrat acuma pentru faptă, cu atât mai vârtos ar fi fost mustrat şi osândit atunci. Trebuie apoi să mai înţelegi măria ta că ceea ce a săvârşit dascălul meu n-a fost din nebunie sau nepricepere, ci pentru că aşa întocmai a fost rânduiala cea scrisă în lumina stelelor.

Aşa este, a încuviinţat împăratul.

Acuma, a urmat Ferid, ştiinţa lui se poate vădi căci din ziua primejdiei am ieşit de sub mâna sa, şl mă aflu în fata măriei tale ca şi în ziua dinţai, când trebuia să se facă cercetarea lucrării dascălului meu.

Deci se dovedeşte cu prisosinţă şi în mai multe fe luri atât buna-credinţă cât şi nevinovăţia dascălului Sindipa.

Coconul nostru grăieşte bine, s-a veselit împă râtul. Nu mai rămâne îndoială că dascălul n-ar fi avut nici o vină pentru pieirea coconului nostru. Deci îl iertăm.

S-a sculat Mitrida filosof ca să vâre şi el răspuns.

Prea puternice stăpâne, a grăit Mitrida; aş putea spune: neasemuite doftor, căci cu a ta ştiinţă cunoşti şi cu a ta artă vindeci toate bolile împără ţiei persiene; într-adevăr, coconul a răspuns filosofeşte şi vinovat n-ar fi fost Sindipa. Ci poate ar fi fost vinovat împăratul, cel prea bun şi iubit; căci ar fi tăiat pe copil fără să facă cercetare şi fără să-1 aducă la scaun de judecată.

Ba, înţelepte Mitrida, a pus împotrivire tot Ferid; împăratul nu se poate să fie vreodată vino vat. Fiinţa sa trebuie să stea totdeauna deasupra noroadelor, neamestecată cu greşelile omeneşti. Ar fi fost de vină mai degrabă sfetnicii că n-au pus destul meşteşug şi nu s-au silit din toată puterea lor ca să-1 sfătuiască bine. Dumnezeu însă a voit ca ei să fie buni sfătuitori, iar măria sa a arătat a toate înţelegere şi milă. Lăsaţi împăratului cununa sa fără de prihană.

Bine grăieşte băiatul nostru iarăşi, a încuviin ţat bucuros împăratul.

A ieşit dinaintea împărăţiei şi Urga.

Vinovată ar fi fost muierea, a strigat el. Ce mai calea-valea? Doar ştim cu toţii că zi cu zi a uneltit la împărăţie, cerând moartea coconului. Şi la nevoie aş putea spune alte nouăzeci şi nouă de po veşti pe lângă cele ce s-au spus, ca să dau dovadă că muierea e vinovată totdeauna şi de orice se întâmplă pe lumea asta.

Să mă ierte înţeleptul nostru Urga, s-a ameste cat din nou Ferid; n-ar fi fost vinovată muierea de moartea mea, căci ea n-a făcut decât ceea ce fac de obicei femeile când sunt cuprinse de patimă. Se zice că harmăsarului tânăr să-i dai îmblânzitor bătrân; însă muierii îi place mai curând să se supuie îmblânzitorului tânăr. Dacă împlinea ceea ce poftea Şatun, tânărul despre care e vorba ar fi săvârşit păcat cum plit, însă nu pierea. De vreme ce n-a primit cererea ei, tânărul se cuvenea să moară, ca să scape ea.

Şatun deci s-a apărat. Răul şi binele se cuvenea să-1 deosebească cei ce judecă şi osândesc; să nu se ceară adevăr de la cea care are trebuinţă să-1 tăinuiască.

Iarăşi grăieşte bine băiatul nostru, a încuviin ţat împăratul. Ciudat mi se pare, domnilor mei şi sfetnicilor credincioşi, că într-o pricină ca asta nu se găseşte nici un vinovat.

Ferid s-a închinat cu supunere:

Stăpâne, îngăduie-mi să spun eu cine ar fi fost vinovat, după socotintile omeneşti.

Spune, Ferid.

— Stăpâne bun, vinovat aş fi fost eu, căci n-am ţinut porunca tăcerii, după cum a fost scris în stele.

Vinovat aş fi fost eu că n-am avut destula înţelep ciune; vinovat aş fi fost eu, căci n-am dovedit stăpânire de sine.

So*

A stat curtea fără grai, mirându-se de asemenea vorbe. Numai filosofii au cunoscut în Ferid agerimea cât şi dibăcia tagmei lor.

— Totuşi n-am pierit, a urmat Ferid, căci sufletul meu a fost curat şi strigătul meu a pornit mai mult din dragoste către împăratul decât din mânie; iar decât stelele, împărăţiile şi sfetnicii, se află o orân-duire mai înaltă.

Stăpâne, binevoieşte a asculta ce-a păţit un om bogat şi înţelept, care şi-a chemat într-o zi prietinii la ospăţ. După ce au ospătat multe feluri de mâncări şi au băut vin, omul a

poruncit unei slujnice să se ducă la plăcintărie cu tava, să aducă baclavalele anume gătite pentru acel ospăţ.

Femeia s-a dus şi a aşteptat puţin, până ce simi-giul a scos baclavalele şi le-a aşezat cu multă miere în tavă. A cerut apoi ajutor ca să-şi aşeze tava pe creştetul capului în bună cumpănire şi s-a grăbit spre casa stăpânului. N-avea de făcut drum lung, trebuia să treacă însă printr-o livadă de migdali. Un stârc dintre cei care cuibează în arbori prinsese un şarpe în plisc şi-1 aducea la pui. Şarpele se zvârcolea să scape. Pe când stârcul plutea în zbor drept pe deasupra femeii, şarpele, în zvâcnirile morţii, şi-a lepădat veninul asupra tăvii. Slujnica a ajuns acasă; stăpânul şi oaspeţii s-au bucurat la vederea bunătăţilor aduse; au mâncat toţi şi au murit otrăviţi. Cine-i vinovat de această pieire? Întreb eu.

Unii ar răspunde că omul cel bogat, deoarece a făcut masă şi a chemat numaidecât în aceeaşi zi pe prietinii lui, însă el i-a chemat pentru viaţă şi veselie, nu pentru moarte.

Alţii ar socoti că vinovat e şarpele, care şi-a lăsat veninul. Dar şarpele şi-a lăsat veninul murind, şi nu de voia lui se afla în înălţime deasupra tavei.

Însfârşit unii ar pune vină stârcului; dar stârcul îşi urma zborul de totdeauna pe deasupra grădinii, la cuibul său. Şi el nu ducea şarpele ca să-1 facă să lepede venin în tavă, ci îl ducea hrană puilor. Aşa li-i dat stârcilor şi puilor de stârc să-şi aleagă hrana dintre broaşte şi târâtoare.

Să nu te miri, puternice stăpâne, că nu se găseşte vinovat, şi nu pare vinovată nici femeia care ducea tava. Toate au fost rânduite şi scrise de o putere mai presus de noi; oamenii să se adune la anume ceas, femeia să umble pe sub migdali şi chiar atunci să treacă un stârc cu şarpele în plisc. Pricina morţii tuturor acestora ar fi să fie Dumnezeu, dacă Dumnezeu n-ar însemna înţelepciune şi dreptate. Deci trebuie să ne închipuim furtişag şi sânge la temelia averii bogatului, şi şapte rânduri de bogaţi care au huzurit în silnicie; deasemeni cred că se vor fi ales la fel cei care au fost meniţi să se îiitâlnească la asemenea ospăţ. De aşa

moarte mulţi sărmani se vor fi bucurat. Am aflat că nişte noroade din ţara geţilor au o vorbă cu înţeles ascuns: „Dumnezeu nu uită niciodată”. Dar omul trăieşte numai o clipă, iar Dumnezeu are veşnicia.

Deci nu se găseşte aici vinovat, căci vinovaţii au pierit. Asemenea şi în împrejurarea noastră, nu s-ar fi găsit vinovatul, dacă m-aş fi prăpădit eu.

Filosoful Sindipa a zâmbit:

— Aşa este, fiule, vinovat n-ar îi fost nimeni de pieirea ta; iar că trăieşti, e vinovat Domnul Dumnezeu.

Sfetnicii s-au uitat unii la alţii lung, neplăcându-U asemenea vorbe.

Împăratul a poftit vin, a sorbit din cupă şi a cu-vântat:

— Mă aflu mulţămit de înţelepciunea fiului meu.

Sfetnicii s-au închinat:

Slăvite doamne, a zis Nuşrevan, rânduiala bună e ca fiul să samene părintelui său.

Într-adevăr, aceasta e rânduiala cea mai potri vită, a încuviinţat împăratul. Mai poftesc o cupă, închinând-o filosofului nostru al optulea, căruia îi cerem să-şi spuie povestea.

Ferid a stat puţin gândindu-se. După ce a privit pe dascălul său, a povestit împăratului această întâmplare:

Au fost trei neguţători de la Angora, care s-au întovărăşit să ducă la Samarcand lână. După ce au vândut la Samarcand lâna cu bun preţ, au scos în iarmaroc şi cămilele caravanei. Au socotit banii tovărăşiei şi au venit călări pe asini până într-aceasta fericită ţară a Persiei. Au făcut popas în scaunul cel nou al împărăţiei, la Babahan. După ce au venit şi au stat în privealã dinaintea palatului şi s-au mirat, cât se umflaseră de atâta mirare, s-au întors 'a gazda lor. Gazda asta a lor era o văduvă bă-trână, curată şi harnică. I-a îngrijit bine în privinţa^ mâncării şi i-a întrebat ce mai poftesc domniile lo| să vadă în scaunul împărăţiei.

Am văzut, mătuşă, toate minunile de aici, a ras puns unul dintre neguţători. Acuma am pofti ca să ducem la baie, să

ne scăldăm.

Prea bine, a răspuns văduva; baia e aproape; chiar după colţul uliţii.

Atuncea ne ducem fără întârziere, a urmat ne guţătorul cel mai vârstnic; şi dumneata, mătuşă, fii aşa de bună şi ne păstrează banii până ce ne întoar cem noi de unde ne ducem. Avem noi obicei de ne păstrăm la un loc, într-o singură pungă, banii neguţătoriei noastre; îi cheltuim cu sfat şi scriem soco teala. Nu umblăm la bani decât când suntem cu toţii la un loc. Dumneata primeşte-i; noi pecetluim gura pungii şi punem semn cu inelele noastre, şi tot în această stare să ne-o dai, când ne-om întoarce şi vom fi tustrei la un loc.

Am înţeles, cinstiţilor neguţători, a zis bătrâna; faceţi cum spuneţi şi eu vă păstrez aurul până ce vă întoarceţi şi veţi fi, aşa cum spuneţi, cu toţii la un loc.

Au făcut călătorii aşa cum au spus. Au lăsat văduvei punga pecetluită. Au ieşit şi au pornit către colţul uliţii, la baie. Pe drum, tot cel mai vârstnic şi-a adus aminte că au uitat să-şi ia pieptene, pentru bărbi.

S-au oprit o clipă şi s-au sfătuit ca să se întoarcă cel mai tânăr dintre ei la gazdă, să ia pieptenele.

Doi s-au mişcat înainte; cel mai tânăr s-a întors la bătrână.

Mătuşă, a zis el, am cugetat noi că, înainte de baie, mai avem de făcut un drum până în bazar, pen tru nişte cumpărături de juvaeruri, şi ne trebuieşte punga. Fă bine şi ne-o dă.

Cinstite neguţător, a răspuns bătrână, nu-ţi pot da banii decât cu rânduiala ce aţi întocmit; trebuie să fiţi tustrei de faţă.

— Ba te rog să dai punga. Spre încredinţare, n-ai decât să ieşi până în prag, să vezi şi pe tovarăşii mei şi s-auzi şi de la dânşii porunca.

— Aşa da, s-a învoit hangiţa.

Au ieşit în prag. Neguţătorul cel tânăr a strigat către soţii săi:

Gazda spune că nu vrea să deie!

Ba să-i dai, că ne trebuie, au strigat ceilalţi doi tovarăşi, de departe, făcând semne şi cu capul şi cu mânile.

Femeia s-a plecat:

— Bine, 'atuncea să-ţi dau punga.

Cinstitul neguţător a pus mâna pe pungă şi s-a tot dus pe o portiţă de dindos.

Ceilalţi doi negustori aşteaptă un răstimp, şi, vă-zând că tovarăşul lor întârzie cam mult, se întorc la gazdă, să vadă de ce nu se mai găseşte pieptenele ce le făcea trebuinţă.

Când întreabă pe bătrână, află că punga lor a făcut picioare.

De ce ai dat punga, femeie? A strigat cel mai în vârstă. Cum ne-a fost tocmeala?

Ştiu cum a fost tocmeala, a răspuns hangiţa, însă aţi strigat şi aţi făcut semne că să-i dau aurul, Ba noi am făcut semne şi am dat glas pentru pieptene, nu pentru banii noştri. Acuma rămâi răs punzătoare pentru ceea ce ţi-am încredinţat, şi să ne înapoiezi avutul nostru.

Săraca de mine! Dar de unde să vă dau eu bani, când sunt -o ticăloasă văduvă! Ce sunt eu vi novată de asemenea înşelăciune? Cereţi, vă rog, avutul dumneavoastră de la cel care şi 1-a însuşit; dar nu cereţi de la o muiere care cu greu îşi târâie viaţa de azi pe mâne.

Ba, până una alta, noi îţi poruncim să ne în torci tu paguba, mătuşă. Haide la judecător; după ce va hotărî şi judecătorul, vinde-ţi casa, dă-te roabă, fă ce ştii; noi nu te lăsăm.

— Vai de zilele mele! Se tânguia bătrână. Se poate întâmpla şi asta, să văd judecător care să mă osândească pe mine pentru paguba pe care v-a făcut-o altul!

Neguţătorii au luat-o cu puterea şi au dus-o în faţa judecătorului.

Era un judecător care abia îşi mâncase cuşchebapul de batal şi alunele prăjite şi se tolănise pentru bună mistuire subt o umbră de pom, lângă răcoarea unui zid. Cum li-i dat

oamenilor din tagma asta, picura de somn şi din când în când îi asfinţeau ochii. Foarte mare nemulţămire a avut că 1-au tulburat împricinaţii, împăratul nu plăteşte pe judecătorii săi ca să fie întruna tulburaţi, mai cu samă după ce au ospătat cuşchebap de batal.

Ce este? A zis el, ridicându-se pe jumătate din locul său.

Uite, aşa şi aşa, au arătat călătorii. Femeia asta a primit banii noştri cu anume rânduială; tre buia să ne dea punga numai când am fi fost îm preună; şi ea a dat punga numai unuia. Iar acest unul s-a dus cu aurul.

Judecătorul s-a încruntat şi a cugetat.

Femeie, a grăit el, să-mi spui dacă sunt ade vărate vorbele acestor străini.

Sunt adevărate, judecătorule.

Ca să poată lua banii, trebuiau să se înfăţişeze tustrei?

Întocmai aşa, dreptule judecător.

Iar tu ai dat numai unuia banii?

Da; însă mi-au făcut semn aceştialalţi şi au sstrigat să dau.

Am făcut, am făcut semn, s-au apărat străinii însă nu pentru pungă, ci pentru pieptene. Ne du-' ceam la baie şi aveam trebuinţă de pieptene pentru barbă.

Judecătorul s-a întors spre văduvă.

Aşa este?

Aşa va fi fiind, dreptule judecător al nostru; dar eu am înţeles, precum îmi spunea celălalt, că e vorba de bani.

Vra să zică, aceşti neguţători străini au rămas lipsiţi?

Da, însă nu din vina mea.

Ba din vina ta, femeie, pentru că n-ai făcut întocmai cum v-a fost tocmeala. Să plăteşti paguba!

Vai de mine, amărâta şi văduva! De unde să iau şi să dau? Fie-vă milă!

Judecata nu ştie de acestea; te-a lumina Dum nezeu. Du-te.

La această judecată stătuseră de faţă şi mahalagiii, cu muierile şi copiii lor. Judele a rămas ca să se odihnească sub

smochin; iar văduva plângea cu amar, pe când neguţătorii cei doi puneau stăpî-nire pe dânsa.

Unul dintre copii, care auzise tot, s-a milostivit de ea. A lăsat arşicele şi tovarăşii, şi-a făcut loc până lângă dânsa şi a şoptit:

Nu plânge, dragă mătuşă. Rămâi puţintel în urmă, căci vreau să-ţi spun ceva.

Vai, copile, n-am de unde-ţi da nimic; ce am nu mai este al meu; străinii aceştia vor să-mi ia Ş' sufletul.

— Nu e vorba de asta, mătuşica; vreau să-ţi dăruiesc eu dumnitale un sfat. Întoarce-te numai-decât la judecător, până ce nu adoarme iarăşi la umbră. Spune-i aşa, că dai punga cu aur, numai să fie tustrei neguţătorii la un loc, aşa precum v-a fost tocmeala.

Auzind femeia asemenea cuvinte cum nu s-au mai auzit de la un prunc de şase ani, desculţ şi în cămaşă, pe loc s-a întors, să găsească pe judecător. Neguţătorii au venit şi ei asupră-i, ca s-o apuce de grumaz.

— Judecătorule, a strigat femeia; fă-mi dreptate; m-am răzgândit; să vie tustrei neguţătorii şi, când or fi la un loc, le dau avutul lor.

Judele şi-a pălit fruntea cu palma, trezindu-se:

— Aşa este!

S-a răstit la călători:

— Lipsiţi din faţa mea! Şi să veniţi tustrei, după tocmeală.

Miraţi au fost neguţătorii. S-au dus. Uimit era judele. A ispitit pe femeie, să afle cine i-a dat asemenea sfat isteţ; căci se vedea că în acea pricină s-a amestecat un înţelept.

— Înţeleptul meu e un copil de şase ani, a răs puns bătrâna. Nu-1 mai văd; s-a dus să se joace.

După ce a isprăv-it istorisirea, împăratul a zis:

— Îmi place întâmplarea, mai ales că s-a petre cut în cetatea noastră de scaun.

Dascălul Sindipa a rânjit într-un dinte, care Ş-acela era negru:

— Mie îmi plăcea mai mult, dacă era scos judele din locul său, ca să fie pus copilul.

Capitolul xix.

Altă istorisire cu un neguţător care s-a dus să vtndă santal la Basora

— Ascultă stăpâne, a zis Ferid, să mai spun o întâmplare.

De când eram prunc ştiu că la această împărăţie plac poveştile. Şi vor plăcea şi la alte împărăţii în vecii vecilor. De şi cunosc de la dascălul meu că această marfă n-are decât preţul vorbelor şi cântă-reşte cât fumul, totuşi filosofii fac mare negoţ cu dânsa.

A fost cândva un neguţător adevărat, de marfă bună, cu numele Asamanaf, care a aflat prin oameni pribegi cum că în cetatea Basora, la malul mării, are preţ mare lemnul de santal. La acea cetate Basora ar fi venind, după cât se spunea, neguţători din mari depărtări, din împărăţiile negurii, care plătesc însutit acest lemn aromat.

A încărcat deci pe cămilele lui santal şi, călătorind multă vreme, cu greutăţi şi năcazuri destule, a ajuns la Basora şi a tras la un han. S-a odihnit şi a dat răspuns vameşilor împărăţiei despre treburile ce are şi marfa pe care o duce. Le-a pus deoparte, cuviincios, şi peşcheşul ce li se cuvine lor pentru că se ostenesc a vămui. Pe urmă a poftit să afle cum stau preţurile.

Străine, i-a zis hangiţa cea bătrână la care găzduise, să ştii că Basora e mare cetate între cetă ţile lumii; şi are bun pârcălab. Insă bagă de samă cu cine vorbeşti. Nicăieri ca la Basora nu se găsesc mai buni meşteri de înşelăciune.

D-apoi, mătuşă, nici neguţătorii din alte părţi nu sunt mai prejos, s-a semeţit străinul. Eu vreau să aflu numai dacă treburile negustoriei merg bine şi dacă la Basora umblă spornic banul.

Umblă, să fii dumneata sănătos, şi-ţi doresc frumos câştig. Insă iarăşi îţi spun să iei aminte, că unde e negustorie multă, e şi hoţie multă.

De asta nu mă tem, mătuşă.

A ieşit dumnealui Asamanaf în târg. Feluri de feluri de neguţători umblau încolo şi-ncoace, vorbind de felurite mărfuri din toate ţările pământului. De lemn mirositor nu vorbeau, deci marfa era rară, se gândea neguţătorul, şi se bucura.

L-au cunoscut câţiva localnici că e străin şi 1-au oprit, întrebându-1 cu glas blând:

Cinstite prietine, ai venit la noi în petrecere ori cu treburi?

Ba cu treburi, căci sunt neguţător.

A! Atunci ne bucurăm, că eşti din aceeaşi tagmă cu noi. Ce fel de marfă ai adus?

Am adus santal de la Ofir.

Cei care se adunaseră împrejurul lui au stat şi s-au uitat unii la alţii. Pe urmă s-au împrăştiat unii încolo, alţii încoace.

Iar cei ce-1 opriseră n-au părut uimiţi de o marfă aşa de scumpă.

— Câştig bun! I-au urat ei, şi s-au dus, lăsându-1 în mijlocul uliţii.

A mai umblat el prin târg, n-a mai venit nimene să-1 întrebe ce şi cum, după obiceiul negoţului. S-a întors la han şi a cercat să tragă de limbă pe bătrână despre preţuri. A răspuns hangiţa:

— Dragul meu oaspete, rogu-te să nu te neliniş ţesti; în acest târg preţurile sunt ca vântul, când tari, când domoale. Numai să fii cu băgare de samă, cum ţi-am spus.

Insă, a întors cuvânt Asamanaf, oamenii de aici îmi par cam moi şi leneşi.

Poate încă n-ai dat peste cei harnici, a râs hangiţa.

Străinul s-a hodinit puţintel, apoi a ieşit iarăşi în cetate. Într-un medean, nu prea departe de han, în vederea mării, stăteau oameni în petrecere. Unii cinsteau mied. Alţii vorbeau cu aprindere şi se certau. Alţii căscau gura ori se scărpinau şi nu făceau nimica.

Îndată ce a ajuns acolo neguţătorul, nici n-a avut când să se uite ori să asculte; s-a neliniştit, căci în medean mirosea a fum de santal. S-a întors să vadă de unde vine vântul.

Vântul adia dinspre han. A dat să fugă într-acolo, să vadă dacă nu i s-a aprins cumva marfa. S-a încurcat printre oamenii adunaţi. A încercat să-şi facă loc. Cineva 1-a întrebat:

Unde fugi aşa, omule?

Mă duc la hanul meu, a răspuns cu grăbi Asamanaf; am adus marfă lemn mirositor şi sim ţesc în nări fum, parcă ar fi chiar de la marfa mea.

Ai adus aici lemn de santal? S-au mirat unii.

Da, s-a fudulit neguţătorul.

Ciudat om eşti dumneata! I-a zis cel care părea diacul medeanului, căci purta la brâu pană şi cerneală.

— Hm! A făcut un tovarăş al diacului.

Neguţătorul s-a supărat, dar n-avea când sta la taclale. Şi-a făcut loc, iar târgoveţii 1-au lăsat să se ducă. In fugă a ajuns la han; a găsit toate în bună stare şi locul paşnic. S-a întors numaidecât în medean. Acuma se simţea acolo şi mai cu putere mireasma.

S-a dus împotriva oamenilor cu care stătuse de vorbă.

Mă rog dumneavoastră, oameni buni, a întrebat el, spuneţi-mi ce fum cu miros plăcut este acesta?

E un fum ca toate fumurile şi un miros ca toate miroasele.

— I-a răspuns un cetăţean. Aşa-i la noi la Basora.

Nu cumva e santal?

Ba da.

Atunci de ce v-aţi mirat când v-am spus ce marfă am adus la Basora?

Mai întâi, nu ne-am mirat de marfă, prietine străine, ci de neguţător. Aşa ne mirăm şi acuma de mirarea dumnitale.

Oameni buni, a zis Asamanaf, bănuiesc că arde undeva lemn de santal.

Se poate, i-a răspuns cel mai bătrân şi mai cu viincios dintre târgoveţi. La noi, prea cinstite străine, să ştii că toată lumea arde santal la un loc cu alte lemne.

Aşa?

Apoi da; când ţi-oi spune că la noi santalul se găseşte în toate huceagurile şi se află zvârlit pe toate drumurile, ai să înţelegi şi mai bine de ce ne-am mirat de neguţător.

Se poate oare una ca asta?

Precum vezi şi precum ai mirosit.

Atuncea cum fac eu cu marfa mea? Am adus o povară mare de santal, auzind că la Basora se plăteşte bun preţ pL asemenea marfă.

— Asta e adevărat, se plăteşte bun preţ la Basora, când vin cu corăbiile neguţătorii de la miazănoapte.

Dar acei neguţători vin la şapte ani o dată. Au fost acum patru ani: abia peste trei ani au să se întoarcă. Dacă aştepţi până atunci, povara dumnital are să aibă căutare., Auzind asemenea vorbe, neguţătorul s-a întristat Umbla de colo-colo şi nu mai avea chef de sfat.

A venit la el târgovăţul cel cuviincios.

Îngăduie-mi, cinstite străine, a zis el, să te întreb: de ce eşti mâhnit?

Cum să nu fiu mâhnit, când aflu că santalul meu n-are preţ.

Altfel de marfă n-ai adus?

Nu.

Atunci e destul de greu. Cunoaşte, domnule, că eu sunt staroste al neguţătorilor de lucruri scumpe. Văzând năcazul dumnitale, m-am gândit să-ţi fac un bine. Cum te vei încredinţa, în această cetate se găsesc şi oameni detreabă, pe lângă destui şmecheri. Sunt în această cetate şmecheri cât păr ai dumneata în cinstita dumnitale barbă.

Am auzit de asta.

Insă, a urmat starostele, dumneata ai avut noroc să dai şi peste un neguţător cumsecade – aşa cum mă aflu eu, din mila lui Dumnezeu. Dacă socoteşti că nu poţi aştepta trei ani, atuncea lasă marfa în sama noastră. Ţi-om da un schimb potrivit, după vremuri; dumneata te duci şi noi om aştepta aici câştigul ori paguba.

Din una în alta, neguţătorul s-a învoit. Schimbul! A rămas să-1 ia străinul a doua zi, alegând din lucru-) rile scumpe ale starostelui atât cât îi va încăpea în doi desagi.

I-a mai venit năcăjitului inima la loc. Pârcălăbâal era aproape, în celălalt capăt al medeanului, şi au [făcut zapis.

„In doi desagi se gândea cu viclenie Asarr1anaî> pot încăpea multe lucruri scurt1? 6-”

După această bună afacere, neguţătorul a început iar să se plimbe prin îmbulzeală> privind şi ^scul-tând. A văzut într-un loc, pe ufl covor la pământ>t, un meşter care sucea şi schimba trei cărţi; unL era cartea împăratului, celelalte două cărţi închipuiau pe împărătiţă şi pe diavol. Ţinând acele cart1 Pe faţă, omul le arăta pe rând; apoi le întorcea p<? Dos şi le aşeza: una în dreapta, alta în stânga, alta în faţă; după aceea le schimba o dată °” de dou^ ori, şi întreba: Unde-i diavolul?

Dintre oamenii ce stăteau îf privească, se alegea câte unul şi se aşeza în faţa rasterului. Se uila cu luare-aminte la mişcarea cărţii01”?' g'cea:

— Acesta e diavolul!

Îndată ce diavolul era aflat, meşterul scote* dl„ sân un galban şi plătea. Dacă se întâmpla ca °mul să nu nimerească, se răscumpăra dând numai j ţaţe de galban. De mirare i s* Părea străinul*” ce fel de afacere învârtea meştefu' acela, căci mult păgubea. Tot se scobea în sân şi scotea galbini: Şi nu era chip să nu piardă, deoarece nu era nic? O greutate să găsească care-i di^vo'u'-

Băgând de samă asta Asafnanaf, s-a gând't sa cerce şi el. Ii era milă de bietul meşter cu aserrlene3 slab meşteşug; cu toate aceste3. Fiind el î„5”? 1 pa~ gubaş la povara de santal, nu l~aT strica mac^r galban câştig într-adaos, cât s^ plătească han „l *> să-şi cumpere o păreche de irr>'nei.

S-a aşezat şi el pe covor în fata bietului meşter. A câştigat un galban şi s-a bucurat; însă nvi_s-a mulţămit cu atâta. Încercând înainte, spre uit

— Sad”veanu – Opere, voi. 15 lui nespusă, a pierdut unul după altul toţi galbinii pe care îi avea cu sine.

Privind la degetele meşterului, a ziscu mare întristare:

Nu mai am la mine bani.

Nu face nimic, a răspuns meşterul; dumneata eşti neguţător străin, care mai ai pe lângă dumneata şi altele.

Lemnul mirositor 1-am vândut, a răspuns stră inul. Schimbul mărfii mi se face mâni.

Se poate, a adaos meşterul; putem aştepta până mâni. Mai ai dumneata şi cămilele. Ai straiele.

Ai inelele din degete. Mai ai şi averea dumnitale de-acasă. Pe urmă ai cinstea dumnitale de neguţă tor. Numai dacă binevoieşti, jocul nostru poate merge înainte.

Hm! În ce chip?

Într-un chip prea mulţămitor pentru dum neaţa; ca să te încredinţezi că oamenii de la Basora au inimă şi ştiu să se poarte cu străinii. Eu zic aşa: jucăm de trei ori. Dacă mă biruieşti o dată din trei, îţi dau înapoi tot ce ai pierdut. Dacă nu mă biruieşti niciodată din trei, atunci nu-ţi cer alta decât să-mi spui o vorbă care să-mi placă. Iar dacă nu mi-a plăcea nimic din ce mi-i spune, să-mi rămâi zălog pe o sută de galbini. Bun cuvânt?

— Bun! Aşa să fie! S-a învoit străinul.

Era bine încredinţat că va birui măcar o dată din trei. Ochii lui au fost ţintă la cărţi şi la degetele şmecherului. N-a biruit niciodată.

— Ai pierdut şi râu îmi pare, a zâmbit meşterul.

Să-mi spui vorba care să-mi placă: îţi dau răgaz până mâni, la acelaşi ceas. Martorii sunt de faţă; mergem să facem înscris la pârcălăbie.

Cum se afla încă ameţit străinul de asemenea întâmplare, după ce a ieşit de la pârcălăbie, dă în uliţă peste un om nalt şi slab, care-i aţine calea. Vrea să-1 înconjure; omul nalt şi slab îl aţinteşte cu singurul ochi pe care îl avea, dă un ţipăt şi îl apucă de strai:

Stai pe loc! Te-am prins!

Dar asta ce mai este? A strigat neguţătorul; dă-mi drumul, omule, să mă duc la năcazurile mele.

Ba nu ţi-oi da drumul, a răspuns omul beteag, până ce nu" mi-i întoarce ochiul pe care mi 1-ai furat.

Doi aveam şi tu unul; şi ducându-mă eu în cetatea de unde vii, m-ai împresurat cu vrăji şi mi-ai luat un ochi. Se şi cunoaşte că nu-i al tău, căci ţi 1-ai aşezat strâmb.

Într-adevăr, grămădindu-se târgoveţii şi privindu-1 de aproape, au cunoscut că străinul se uita încrucişat cu ochiul stâng.

Ruşinat şi mânios în acelaşi timp, Asamanaf s-a întors cu toată droaia după el la pârcălăbie, ca să caute acolo dreptate.

Pârcălabul a ascultat plângerile părţilor şi, după ce a înţeles pricina, numaidecât a poruncit neguţătorului să dovedească până a doua zi că n-a răpit cu vrăji ochiul beteagului. Dacă nu poate dovedi, atunci să dea înapoi ochiul; ori să răscumpere ochiul cu două sute de galbini; o sută de galbini pârişului şi o sută pârcălăbiei.

S-a făcut iar înscris.

„Minunat merg afacerile în această cetate Basora l" ss gândea acum cu obidă Asamanaf.

Mai mult mort decât viu, s-a întors la han.

Când 1-a văzut, gazda cea bătrână şi-a pocnit palmele una de alta.

Vai, cinstite neguţător, a zis ea, 4e ce eşti aş de ofilit? N-ai găsit cumpărători pentru marfă?

Cum să găsesc, când neguţătorii de santal vin abia peste trei ani? Aşa că am dat toată povara mea în pagubă. Dacă ar fi numai atât! Dar m-arn tocmit cu alt priceput ca să-i spun ceva care să-r placă, şi dacă nu i-a plăcea, să mă zălogească pen tru o sută de galbini.

Vai de mine, prietine străine; eu număr destui ani, dar de asemenea negoţ încă n-am auzit.

Stai, că mai este, a strigat iar, cu desnădejde" neguţătorul. Am mai pierdut şi tot ce aveam la mine la jocul dracului; şi

m-a judecat pârcălăbia să dau înapoi ochiul meu stâng unui chior; zice că-i a lui şi i 1-aş fi răpit eu cu vrăji. Dacă nu i-1 dau înapoi, să mă răscumpăr cu două sute de galbini. Iată care sunt foloasele mele în această vestită cetate Basora.

Of! Prietine! S-a tânguit baba; doar ţi-am spus să te păzeşti de târgoveţii noştri; căci nu se află în toată lumea şmecheri mai mari. In această cetate a noastră Basora au trăit odată filosofi cu faimă, care au învăţat pe oameni să se slujească în chip cinstit de agerimea minţii lor; şi ne lăudam* cu acei filosofi. Insă răii cetăţii şi-au ascuţit minte spre ticăloşii; de unde se vede că învăţătura filoso' fească e cu primejdie. Lauda noastră acum e şm cheria. Ce-i de făcut?

Ştiu eu, mătuşă? Mă gândesc fel şi chip. Smă sui în stele nu pot; nici să mă cufund în pa mânt. Dacă până mâni nu pier, trebuie să mă da cu capu-n jos într-o fântână! Abia acum înţeleg, ticălosul de mine, că altă scăpare n-am!

Stai, nu grăi aşa, 1-a povăţuit hangiţa. Li nişteşte-te. Întinde mâna şi ia de colea bucate foase şi ospătează, ca să ţi se pară lumea ceva mai bună. Şi cât vei mânca dumneata, eu am să mă gândesc cum ar fi mai bine de lucrat. Cunosc eu un meşter mai mare decât ei toţi, care, dacă n-ar fi om cuvios, le-ar putea fi dascăl întru blăstămăţiile lor. După ce a rnâncat, străinul a băgat de samă că hangiţa zâmbeşte.

— Fie-ţi milă de mine, mătuşă, s-a spăriat el, nu mă vârî şi dumneataân vreun năcaz; mi-e des tulă ruşinea şi moartea la care am ajuns.

Bătrâna a clătinat din cap:

Sărace omule!

Apoi i-a poruncit: la-ţi toiagul şi vino cu mine.

L-a dus la marginea cetăţii, lângă mare.

Acolo, într-o chilie săracă, vieţuia dascălul meu prea iubit Sindipa, înainte de a se oploşi la împărăţia tatălui meu. Dădea puţin trupului, ca să rămâie duhului său îmbielşugarea.

Femeia s-a închinat, punând pe poliţa chiliei un şirag de smochine uscate. Apoi a înfăţişat pe neguţător.

— Prea înţelepte, am adus la dumneata pe acest străin care a venit de departe şi se află astăzi în cetatea noastră, ca o biată oaie între fiare cumplite.

Miiostiveşte-te de dânsul şi scapă-1.

Dascălul a făcut cercetare şi a pus întrebări neguţătorului. A aflat toate, una câte una. După aceea, a grăit zâmbind:

— Înţeleg.

Asamanaf de la Ofir.

A venit să vândă santal la Basora. In loc să găsească aici chilipir, A ajuns dator şi rob tuturora!

Mai întâi să scoată şi cetăţeanului ochiul pe ore-I mai are. Să se puie ochii la cântar, să se vadă dacă-s de-o măsură, şi, prin urmare, dacă cererea ce s-a făcut e întemeiată. După dovadă, judecata se va încredinţa că dreptatea e a mea.

Chiorul, dorind foarte să-şi păstreze ochiul ce mai avea, a încercat să deie dos la faţă. Slujitorii pârcălăbiei 1-au oprit.

— Acuma îmi mai rămâne meşteraşul cu cărţile, a grăit iar neguţătorul. Tocmeala noastră este să-i spun ceva care să-i placă.

— Într-adevăr, a încuviinţat pârcălabul.

— Atunci am să-i spun că luminatul împărat care stăpâneşte şi cetatea Basora şi marea a izbândit în război şi a doborât pe toţi duşmanii împărăţiei.

Meşterul cu cărţile a încuviinţat numaidecât, căci gealatul împărătesc era la uşă. Bătându-se în piept cu palma, a strigat:

— Îmi place şi mă bucur de asemenea veste.

După aceste socoteli, străinul a cerut pârcălăbiei să împlinească întocmai zapisele şi şmecherii să-i plătească ce i se cuvine şi să-i întoarcă ce i-au luat. Aşa că, înainte de a vinde, dumnealui Asamanaf a şi avut dobândă. Iar lemnul intrând iarăşi în stă-pânirea sa, au venit la han neguţătorii cei adevăraţi şi i-au pus la picioare preţul cuvenit santalului.

CAPITOLUL XX.

Vulpea frumoasei Şatun la divan, 'şi istorisirea Sindipei filosof cu vătaful de hoţi.

I-au plăcut măriei sale împăratului poveştile filo-sofeşti ale coconului său şi 1-a lăudat. A lăudat întrucâtva şi pe dascălul Sindipa. I-ar fi plăcut poate şi mai mult dacă, în vorbele de la urmă ale lui Ferid, nu s-ar fi aflat un îndemn vădit la cercetare şi la judecată. Iar această cercetare şi această judecată priveau pe frumoasa Şatun. Mare mânie avea domnia sa împotriva muierii şi se trezise din pricina asta, în vremea nopţii, o dată, la cântarea a doua a cucoşilor; dar în sufletul său cumpăneau în partea cealaltă amintirile desmierdărilor ei. De şi filosofia măriei sale nu era prea îmbielşugată, totuşi măria sa vedea că timpul nostru nu-i decât unul; 'că ziua care se duce nu se mai întoarce; că plăcerea bietului nostru trup e o candelă ce arde tot mai slab, până ce pâlpâie şi se stânge. Puţinul oleu cât îl mai avea domnia sa, poftea să-1 istovească în tihnă.

O, voi filosofilor, a cuvântat luminăţia sa ma rele stăpânitor al stăpânitorilor lumii, bucurie mare simte sufletul meu văzând pe fiul nostru înflorind întru înţelepciune. Dreaptă răsplată i se cuvine dascălului Sindipa pentru osteneala ce şi-a dat. Ne putem mândri că după noi rămâne bun cap să judece, şi braţ vrednic să taie. In toată domnia noastră griji multe ne-au bântuit; una mai aspră am avut acum cu fiul nostru; am dovedit-o şi pe aceea; astăzi am pus popas scârbelor. Cât ne va mai îngădui Dumnezeu putere, mă gândesc că s-ar cuveni s-o petrecem în chef şi huzur.

Intru mulţi ani cheful şi huzurul, măria ta!

Au strigat curtenii.

Împăratul Kira a mulţămit dând din cap de sus în jos, şi a urmat, cu glas mai scăzut:

— Bag de samă că oarecare painjeniş mai rămâne gândului şi sufletului nostru, până ce vom istovi şi cercetarea pe care ne-o cere fiul nostru şi până ce va ieşi judecata cea mai potrivită. Dumnezeu sa ne ajute, ca să nu greşim.

Amin! Amin! S-au închinat curtenii.

Să fie adusă înaintea noastră Şatun, vinovata] a poruncit măria sa Kira.

Au adus armăşeii pe Şatun. Era mâhnită, însă tot zâmbea şi frumuseţa ei părea neveştezită. Era aşa de frumoasă, încât şi privirile sfetnicilor s-au îm-blânzit şi, de mare tulburare, chiar Urga filosof a mormăit:

— Asemenea ispită trebuie numaidecât să piară!

Kira împărat a lăsat pe vinovată să se apropie cât mai mult de jilţul său. I-a făcut semn cu degetul; ea a îngenunchiat. Apoi a cerut cupa şi a mai sorbit din ceea ce, în grai filosofesc, se chiamă laptele bătrâneţei. Prea puternicul stăpân şi-a dres glasul şi a grăit:

— Ascultă, femeie.

Din genunchi, muierea şi-a ridicat spre măria sa lostunii ochilor.

Ascultă, Trandafir-de-aur. Ai fost adusă aici în faţa noastră ca vinovată. Ai înţeles?

Am înţeles, iubite stăpâne.

Dacă ai înţeles, atunci să ne răspunzi de ce ai strigat şapte zile împotriva dregătorilor noştri?

Pentru că mă ponegreau şi mă înfruntau, iu bâte stăpâne.

Într-adevăr, te-au ponegrit şi te-au înfruntat.

Dar te-au ponegrit şi te-au înfruntat pentru căcereai moartea fiului nostru prea iubit., Mărturisesc, dofnn al fiinţii mele, că am cerut moartea lui Ferid. Moartea coconului tău, doamne, n-am cerut-o din răutate, ci din spaimă. Văzând mu ţenia lui, de care curtea întreagă se mira fără s-o înţeleagă, 1-am cerut eu, precum ştie măria ta, ca să-1 ispitesc şi să-1 fac să vorbească. Am cercat cu blândeţă; el n-a răspuns. Am cercat în felurite alte chipuri; el a păstrat aceeaşi tăcere. Atunci am cercat un meşteşug pe care îl au numai femeile.

— Şi Ferid a dat glas. El a crezut că am pentru dânsul patimă adevărată şi s-a înşelat. In mânia lui m-a ameninţat. Atunci am priceput cât de primejdios a fost meşteşugul

meu, şi am fost cuprinsă de mare spaimă. Să nu te superi, stăpâne, când voi mărturisi că nu m-am gândit atunci decât să-mi scap viaţa, şi viaţa nu puteam să mi-o scap decât prin moartea lui Ferid. Iar viaţa aceasta a mea n-o ocroteam numai pentru mine, ci şi pentru stăpânul meu, ca să se desfăteze de dânsa.

De aceea m-am zbătut şapte zile, stăpâne. Şi acuma, în ziua a şaptea, amajuns să fiu ca vulpea din poveste.

Stăpâne', era odată o vulpe, care, în fiecare noapte, se furişa în cetate, printr-o fereastră a unui tăbă-car. Casa tăbăcaruâui fiind la zidul din afară, vulpea se strecura în tăbăcărie şi rodea pieile crude. Inţe-legând meşterul de unde îi vine paguba, a pus o cursă, şi într-o noapte vulpea s-a prins, îndată ce a înţeles că viaţa ei e în primejdie, sărmana vicleană a stat şi a cugetat. A scornit în sinea ei un meşteşug şi s-a prefăcutmoartă. Când a venit tăbăcarul, a văzut-o întinsă pe capcană, fără suflare. I-a dat cu piciorul; ea a rămas ţeapănă. A pălit-o c-un băţ, ea nu s-a trezit. Atuncea a scos-o din colţii de fier şi a zvârlit-o pe o movilă de dubală. Cum s-a întors el într-o parte, căutând o custură ca s-o jupească, vulpea a zvâcnit din locul ei, s-a strecurat pe uşă, a dat în uliţă şi a luat-o la fugă prin cetate S-a năpustit în urma ei tăbăcarul, chiuind şi strigând la vecini să aţie dihăniei calea.

— Vulpea fugea din răspântie în răspântie, din răspântie într-o grădină dintr-o grădină într-o ogradă, din ogradă în altă uliţă, şi căuta ori un ascunziş, ori un loc de trecere la câmpie, printr-o poartă deschisă a cetăţii.

A trecut pe la poarta întâia; era încă închis. A trecut pe la poarta a doua; tot închis, începea să se audă prin măhălăli îndemnuri de glasuri pe urma ei şi lătrături de câni. Soarele era aproape să răsară. S-a repezit către a treia poartă, s-a tupilat în gunoaie şi s-a prefăcut iarăşi moartă, aşteptând deschiderea. Poate va avea prilej o clipă: îi era destul să facă numai câteva sărituri, şi atunci biruinţa era a ei.

Biruinţă pentru viaţa ei de sălbătăciune. Ce preţ are pentru noi viaţa asta? Insă pentru dânsa era totul.

Cum sta ea în gunoi, cu botu-ntre labe şi ochii închişi, au venit străjerii ca să descuie şi să dea în laturi canaturile.

Cu străjerii era şi un morar, care îşi aştepta trecerea în afară de ziduri. In vreme ce straja desfăcea lanţurile, el a văzut vulpea.

— Aha! A zis el, iaca ş-o cumătră vulpe. I-aş lua pielea, dacă aş avea vreme. Pentru că mă grăbesc, am să-i tai numai coada. E bună de şters cu ea pie trele, după ce le ferec.

Aşa a zis, aşa a făcut. Pe când se dădea în laturi o poartă, nevasta morarului, care venea din urmă cu măgăruşii încărcaţi cu grâu de măcinat, a strigat:

— Bărbate, dă-mi cuţitul să tai urechile vulpii; îmi fac trebuinţă pentru descântec de plânsori la pruncii noştri.

Vulpea a răbdat să i se taie şi urechile.

Pe când morarul, nevasta şi măgăruşii cu grâul ieşeau pe poarta cetăţii, iată că a venit la faţa locului şi fierarul din colţ; s-a uitat la vulpea ciuntită şi a zis:

— Vin la mine oameni să le scot măsele cu cleş tele; de câte ori trag eu, de atâtea ori ei răcnesc cât ce pot şi vor să ia în grumaji fierăria. Leac să nu-i.

Doară nu se află altul mai bun decât să ţie în gură dinte de vulpe. Din moşi-strămoşi cunoaştem şi în trebuinţăm acest leac, numaicât până azi nu-1 găsisem.

A dat cu ciocanul peste botul sălbătăciunii şi i-a rupt câţiva dinţi; i-a luat şi i-a strâns în chimir. A venit şi calfa faurului, cu un jungher.

— Mie îmi trebuie inima dihăniei, a zis el, ca s-o duc la vraci să-mi facă farmec de dragoste, să nu mai fie potrivnică şi înşelătoare muierea care mi-i dragă. De opt săptămâni mă poartă pe degete şi mă fierbe. Acuma, dacă i-am găsit leacul, gata! Cum mă vede, cum îmi cade în braţe.

Zicând aceste cuvinte, a pus jungherul să spintece. Atuncea vulpea n-a mai suferit să treacă nici o clipă. A

fulgerat din locul ei, a făcut câteva copce şi s-a dus pe poarta cetăţii, la lărgime.

Stăpâne bune.

— Asemenea Şatun. A răbdat toate ale filosofilor, însă n-a vrut să-şi piardă inima.

Am spus tot şi împăratul meu să se milostivească de mine!

După ce a isprăvit frumoasa de vorbit, împăratul a rămas pe gânduri, privind-o cum plânge. Apoi s-a întors către Ferid:

— Ce spune fiul nostru prea iubit?

A răspuns Ferid zâmbind:

Stăpâne, Şatun are dreptate în ce spune. Noi vedem toate ale vieţii ca bărbaţi; ea le vede ca vulpea. S-a spus că sfatul femeilor foloseşte. Iar mintea femeilor e la inimă, adică nu-i minte.

Prin urmare, cum zici să facem, Ferid? Să chemăm pe gâdea Hurda s-o taie? Gândeşte-te bine şi răsounde-ne cu dreptate.

Nu, stăpâne; încă să n-o taie; să-i lăsăm sorţii ce i-a avut vulpea, când a scăpat pe poarta cetăţii.

Împăratul s-a gândit iar:

— Ferid, ce-ai spune dacă ţi-aş dărui-o ţie?

— Nu, stăpâne, mie nu-mi face trebuinţă şi vreau să-mi păstrez înainte viaţa.

Atunci ce să facem cu dânsa?

Stăpâne, dascălul meu Sindipa se gândeşte s-o trimetem la cămara ei, să-şi taie unghiile şi să aştepte bunăvoinţa luminăţiei tale. Ne plecăm la po runca măriei tale, oricare ar fi, căci numai măria ta porunceşti bine.

Împăratul a poruncit prea frumoasei să plece în clipă din faţa sa. Apoi şi-a mângâiat barba şi a grăit:

— Tot mai bună se dovedeşte a fi înţelepciunea fiului nostru prea iubit.

S-a uitat la sfetnici. Sfetnicii îşi mângâiau şi ei măturile cărunte şi încuviinţau cu capul.

— Totuşi, a urmat măria sa, mi se pare mie că pricina încă n-am descurcat-o. Să ne mai gândim şi s-aşteptăm de la Dumnezeu îndemn. Bine le pare vinovaţilor când judecăţile se amână şi judecătorii ascultă poveşti. Filosoafe Sindipa, tu ce părere ai?

A răspuns egipteanul:

— Eu am părere că împăratul nostru face bine cnm face. Şi povestea i-o pot spune măriei sale, dacă binevoieşte a asculta.

Era odată, doamne, un stăpânitor care avea lângă sine mulţi filosofi. Intre aceşti filosofi, unul era sfetnic mai mare; iar altul se întâmplase să fie astronom. I s-a născut sfetnicului celui mare un fiu; şi împăratul 1-a poftit la curte, ca să-1 firitisească.

Vină, o filosoafe, a zis împăratul, vină la pi cioarele măririi noastre de ne spune veste bună, ca să ne bucurăm şi noi.

Milostive doamne, a răspuns sfetnicul, nu mă pot învrednici să mulţămesc stăpânului meu pentru gândul bun ce binevoieşte să aibă şi pentru mila ce-mi arată; însă eu n-am bucurie de naşterea pruncului. Căci astronomul, cercetând zodia copilu lui şi cetind stelele în ceasul ieşirii lui pe lume, a cunoscut că va avea parte în viaţă răutatea, şi firea sa îl va purta către tagma tâlharilor.

Cu putinţă să fie oare asemenea lucru, şfetnice?

Nu ştiu nici eu ce să cred, stăpâne. Din ceasul acesta teamă mi-este de cetitorii de stele.

Să vie astronomul aici, să-1 aud şi eu, a poruncit împăratul.

Cel chemat s-a înfăţişat.

Ai spus marelui nostru sfetnic, o astronoame, a întrebat măria sa,. Că feciorul său va fi tâlhar?

Am spus ce-am cetit, slăvite stăpâne. Frumos va fi la chip acel copil şi va bucura ochii părinţilor săi; şi anii vieţii lui se vor îndelunga până la nouă zeci. Insă într-al treisprezecelea an al vâeţii sale va să săvârşească cea dinţai răutate.

Împăratul a stat şi a cugetat, apoi a grăit:

— Oare adevărul să fi ieşit din gura ta, astronoame? Nu cumva ai o vrăjmăşie ascunsă împotriva sfetnicului nostru cel dinţai.

— De pui în bucuria lui atâta otravă?

— N-am vrăjmăşie, stăpâne; adevărul grăiesc precum mi s-a arătat.

Fi-va copilul hoţ?

Aşa se arată, împărate. Nu numai hoţ, ci vătaf de hoţi.

Iţi dai, pentru acest adevăr, capul?

Viaţa mea, împărate, e întâi în stăpânirea luî Dumnezeu şi după aceea în mânile măriei tale.

Bine, să vedem, a hotărât împăratul. Milă îmi este de sfetnicul meu întâi şi vreau să-1 povăţuiesc ce să facă. Să stea pruncul numai cu maica lui. Iar după ce va începe a vorbi, să-1 ţie la o parte de robi şi de oameni de rând. Şi de la al şaptelea an să-l aşeze într-un turn, ca să nu ajungă până la dânsul veştile din lume, nici să vadă în jurul său răutăţile şi suferinţile vieţii. La dânsul să se ducă numai mama lui, ca să-1 îngrijească şi să-i dea de mâncare; şi numai părintele său, ca să-1 înveţe frica de Dumnezeu şi rânduiala cea bună a vieţii. După asta.

Mai fi-va tâlhar?

Dumnezeu va hotărî, s-a închinat astronomuF”

Mai fi-va tâlhar? A râs împăratul; ori veă rămânea scurtat, o filosoafe?

Va hotărî Dumnezeu, s-a închinat iarăşi ast-ro nomul.

Sfetnicul cel mare a făcut întocmai aşa cum a fost porunca împăratului său. A aşteptat să crească pruncul, 1-a pus în turn şi i-a dat cu dragoste de-părinte învăţăturile cele bune. Când a intrat copilul într-al paisprezecelea an, sfetnicul s-a înfăţişat la^ împărăţie şi s-a lăudat cu pruncul său, cât este de supus, de cuvios şi de înţelept.

Mă bucur, a răspuns împăratul. Iar astronomul nostru mi se pare că se întristează. Acuma ce vrei să faci?

Mă gândesc, stăpâne, să-1 aduc la genunchii măriei tale, să-1 cunoşti şi să se bucure de slava ta.

Prea bine, şfetnice; adă-mi-1.

Sfetnicul cel mare a scos pe copil din turn şi 1-a vestit că se vor duce amândoi la împărăţie.

Te vei bucura, fiule, nu numai de slava împă râtului nostru, ci şi de mila măriei sale. Căci toate bunătăţile şi bogăţiile sunt în mâna împăraţilor, iar noi curtenii trebuie să ne plecăm împăratului, ca să ne împărtăşim şi noi din bunătăţi şi bogăţii.

Cum ne vom înfăţişa, tată? A întrebat copilul.

Ne vom înfăţişa cuviincios, fiule. Iar eu îi voi duce daruri.

Care daruri? Parcă spuneai că toate bunurile şi bogăţiile sunt ale împăratului, şi noi nu dăm, ci primim.

Ba dăm şi noi puţin, ca să primim mai mult.

Atuncea se cuvine să dau şi eu.

Tu eşti încă prunc şi n-ai de unde. Vei da mai târziu, când vei fi dregător şi vei fi îndestulat din toate ale pământului oamenilor împărăţiei.

Copilul a rămas gândindu-se şi îi părea rău că el nu va putea duce daruri împăratului său. Hotărând în sine că totuşi va trebui să ducă plocon la cea dinţai înfăţişare a sa, a pus cuţit la cingătoare şi a ieşit din cămara sa în puterea nopţii. A ascultat zvonurile întunericului şi a sărit zidul fără să-1 simtă nimeni. S-a şupurit lângă un alt zid, s-a căţărat cu iscusinţă şi pe acela; a sărit într-o grădină

— Sadoveanu – Opere, voi 15 şi a stat un timp la pândă în hesiş. După aceea a luat în dinţi cuţitul şi s-a târât Ungă o fereastră deschisă Dormea sub fereastră un străjer. A trecut pe lânwă străjer, a păşit peste fereastră. A văzut la lumina candelei o odaie scump împodobită. In fund, în crivat, dormea un bătrân. Copilul a păşit la crivat a văzut pe un coltuc aruncat un strai de matasă ţesută cu fir. I-a plăcut straiul şi 1-a luat. In aceeaşi clipă, bătrânul s-a deşteptat şi 1-a privit cu uimire.

— Ce faci acolo? Şi cum îndrăzneşti?

Copilul a pus mâna pe cuţit. A zis:

— Bătrâne dragă, închide ochii şi dormi iar, dacă vrei să-ţi fie bine.

Bătrânul a înţeles ameninţarea crudă a furului şi a închis ochii, nădăjduind că totuşi îl vor simţi cânii şi străjile şi-1 vor prinde.

Dar nici cânii nu 1-au mirosit, nici străjile n-au simţit; băiatul s-a strecurat cu băgare de samă la zid, a trecut în uliţă şi s-a întors la locul său, de unde plecase. A strâns cuţitul; a ascuns straiul. S-a culcat şi a adormit fericit şi fără grijă.

A doua zi, 1-a luat tatăl său, să-1 înfăţişeze la împărăţie.

S-au dus printre slujitori, printre sfetnici, au intrat la divan, între podoabele puterii împăratului. Măria sa sta în jâlţ. Sfetnicul s-a închinat şi a pus pe covor darul său – cartea puterii împăraţilor, legată în piele de crocodil şi ferecată cu argint.

Mărite stăpâne, a adaos el cu bucurie, mai aduc un dar de preţ; pe fiul meu.

— Care numai prin înţe lepciunea strălucirii tale a ajuns ceea ce se vede.

Să vie mai aproape, să-1 cunosc, a poruncit îm paratul.

Copilul a înaintat cu îndrăzneală; şi, trăgând de dedesubtul straiului său haina cea scumpă de matasă şi fir, a pus-o subt ochii împăratului.

— Puternice stăpâne, binevoieşte a primi şi darul meu! A rostit el.

Atunci împăratul i-a cunoscut glasul; a văzut şi a cunoscut în aceeaşi clipă şi haina sa de ceremonie; şi şi-a adus aminte cit de groaznic îl privise acel copilandru care acuma se uita la el cu blindeţă.

— O, iubite al meu sfetnic, a oftat împăratul, darul tău cel bun – copilul – e hoţul care mi-a furat a, stă-noapte haina ce se vede. După cum a cetit acum paisprezece ani astronomul, vrednic este acest prunc al tău să fie vătaf de hoţi.

După ce înţeleptul Sindipa a isprăvit povestea, împăratul Kira 1-a întrebat:

Ce-i pilda asta, filosoafe?

Stăpâne, a răspuns egipteanul, folositoare sunt cunoaşterile şi învăţăturile, dar mai presus de ele trebuie să aibă omul, în fiinţa lui, bună cumpănă a înţelepciunii şi a inimii. Astronomii cetesc în stele norocul şi nefericirea fiinţilor noastre; iar norocul ori nefericirea le purtăm în noi din pântecele maicii noas tre, moştenire de la părinţii părinţilor şi strămoşilor.

Dumnezeu se vădeşte în noi şi în acest chip. Cum vă ţâful de hoţi îşi avea scrisă în el soarta, aşa Ferid poartă în sine luminaadevărului şi dreptăţii, moşte nire bună de la cei pe care el nu i-a cunoscut.

Moştenire de la mine! A dat încredinţare împă râtul.

— Da, stăpâne; omul sub destin ca rima sub piatră.

Egipteanul s-a închinat şi măria sa a binevoit a-1 bate pe spate.

CAPITOLUL XXI.

Istorisirea dascălului Sindipa cu înţeleptul de la Damasc, după care w-mează sfârşitul întâmplărilor.

A zis Sindipa către ucenicul său:

— Iată am ajuns cu bine la casa liniştii noastre şi slujitorii muţi şi-au luat iar rânduiala. Paznicul nostru cel fără simbrie stă culcat cu botul pe labe, dinaintea pridvorului, şi toarce. Soarele se înclină spre asfinţit; în curând răcoarea va trimete până la noi mireasma migdalilor înfloriţi a doua oară. În ce drul cel strâmb, un cuc îşi cântă singurătatea.

O, Ferid, bucură-te de viaţă.

Dascăle iubite, a răspuns coconul, mă bucur, de şi i-am simţit zădărnicia.

Zădărnicia, fiule, e unde s-au amestecat oamenii.

Bucuria ta pune-o în cele fără prihană.

Ferid a suspinat.

Fiu al sufletului meu, de ce suspini?

Dascăle, a grăit ucenicul, ca să fiu fericit cu adevărat, văd că ar trebui să mă întorc în taina stâncii; firea mea să fie cristal şi răsfrângeri; însă Dum nezeu ne-a dat simţire, deci pricină de suferinţă.

Totuşi, Ferid, Dumnezeu a dat unora dintre fiii omului puţintică înţelepciune. Iar unii dintre noi pot, cu această armă şubredă, să biruiască întristarea cea mare a trecerii noastre pe pământ.

Eu am fost cel dinţai fulger între viaţă şi moarte, zice înţelepciunea. Eu am fost aşezată din veşnicie înaintea tuturor începuturilor.

Cea dinţai fărâmă de pulbere a lumilor încă nu se mişca, şi eu cutreieram necuprinsul.

Am fost meşterul Domnului Dumnezeu în toate; am fost desfătarea lui, zidind lumea, despărţind apele, cerurile şi uscatul; şi m-am jucat, ca să dau suflare păpuşilor ce am alcătuit. Eu sunt întristarea şi bucuria; slăbăciunea şi puterea; ridic pe om în cerul tinereţii, ca să-1 cufund în mlaştina vieţii târzii, dând tinereţii nebunii plăcute şi bătrâneţii pricepere. Amară.

Eu am despărţit breasla prostiei, zice iarăşi înţelepciunea, pentru ca cei înţelepţi să nu se îngâmfe. Am dat pe cei aleşi pământului, ca să întârzie Dumnezeu urgia sa asupra mişeilor.

Mângâie-te, Ferid, de durerile tale, căci binefăcătoarea aceasta ţi-a suflat asupra frunţii.

Uită că vei fi împărat; adă-ţi pururi aminte că, în sară aceasta, o privighetoare a cântat, într-o clipă unică, prietiniei noastre.

Cândva, după viscolul anilor, un semen al nostru va pomeni de trecerea noastră, si, din veacul vieţii, va zâmbi umbrelor noastre trecute pe alt tărâm.

— Părinte al meu întru spirit, a suspinat iar Fe rid, m-am liniştit, căci pot avea înşelarea unui vis.

Dascălul Sindipa a tăcut un ră, stimp.

— Ferid, răspunde-mi, a şoptit el; poi, dacă n-a.

Rămas în tine otrava de dragoste a muierii.

Coconul a 'suspinat a treia oară şi n-a dat răspuns. Atunci Sindipa 1-a îndemnat să asculte o poveste ciudată a altui om de demult, din tagma lor.

Trăia la cetatea Damascului un învăţat vestit; numele lui era Elazar ben Durdia. Acest învăţat Elazar ben Durdia ena şi foarte bogat; şi în viaţa lui i-au plăcut iscusinţile dragostei întru aşa chip, încât nu se afla în ţinuturile Siriei nici o curtezană scumpă căreia să nu-i fi plătit vama şi să n-o fi cunoscut.

50

Se dusese vestea despre dânsul şi veneau la el siră-ini ca să-1 cerceteze. Unii din aceştia se lăudau şi ei cu desfătările trupului lor. Iar învăţatul îi asculta zâmbind, căci el nu căuta numai aceasta; ci voia să afle toată bucuria, înainte de a face popas la „hanul întristării anilor”, cum îi zicea el.

De la un călăuz de caravane, Elazar ben Durdia a aflat veste despre o muiere frumoasă între cele prea frumoase care ar fi trăind la Bagdad, depărtată cale – două sute de parasange – peste munţi, ape şi deserturi. Preţul ei ar fi un burduf de bani de aur. Puţini dintre muritori se puteau lăuda că au pătruns în iatacul ei. Numai domnii lumii îşi îngăduiau asemenea dulceaţă.

— Am s-o cunosc şi eu! S-a lăudat învăţatul.

S-a gătit de cale; a încărcat pe cămilă tributul; cu călăuz bun şi străji tocmite a străbătut drumurile şi, după multă trudă, a ajuns la Bagdad. Acolo s-a oprit la baie, unde oameni pricepuţi 1-au gătit şi 1-au uns cu oleu aromat. Şi călăuzul său s-a dus la palatul acelei muieri cu faimă, poftind intrare pentru un călător bogat.

La mine nu intră decât puţini aleşi, i s-a răspuns.

Ce doreşte omul de la Damasc?

Doreşte să închine celei mai frumoase femei au rul pe care îl aduce.

În îndestulătoare greutate?

Aurul pe care îl aduce prea bogatul şi prea în văţatul Elazar ben Durdia covârşeşte îndestularea, a răspuns călăuzul.

Atunci să poftească; uşile palatului meu i se vor deschide, s-a înduplecat curtezana.

Elazar ben Durdia s-a înfăţişat. A fost uimit de strălucirea podoabelor casei; a văzut în cămara dragostelor pat de purpură sub baldachin cu stâlpi de palisandru. A păşit pe covoare tivite cu rubinuri. Străluceau toate; dar cea mai frumoasă şi mai strălucită era însăşi femeia.

EJazar i-a închinat dreptul frumuseţii ei. Ea s-a lăsat îmbrăţişată. Şi înţeleptul s-a simţit fericit întru semeţia lui. Când iată, pe când o strângea la pieptul său, Elazar a auzit un sunet al trupului ei, un sunet cu totul străin de plăcerea lui, un suspin al putreziciunii vieţii. Zadarnic roabele au sporit bătaia cozilor de păun, ca să aţâţe jarul din căţui şi miresmele, înţeleptul simţise nu numai' în urechi, ci şi în nări sarcasmul ticăloşiei noastre.

Dintrodată i s-au răcorit măruntaiele ca o apă, toamna, şi a rămas singur, covârşit de întristare.

— Ce ai? A zârnbit femeia. Preţul ţi se pare prea mare pentru ceea ce ţi se dă?

Străinul a plecat fruntea.

— O, filosoafe, a urmat ea batjocoritor; precum ceea ce ai auzit tu nu se mai poate întoarce la locul de unde a pornit, aşa nici Elazar din Damasc nu va fi primit la Dumnezeu întru pocăinţă.

Vorbele curtezanei i s-au părut învăţatului cel mai înfricoşat adevăr. A părăsit tot şi s-a retras umilit. Şi-a chemat călăuzul şi a ieşit în acelaşi ceas din cetate.

S-a dus departe, în pustie, şi a stat singur, cătând către cele ce i se păreau zidite pentru vecie.

A privit spre munţi, care-şi povârneau pădurile şi s-a tânguit:

— O, munţilor! Ajutaţi-mă şi cerşiţi pentru mine milă!

I-au dat munţii răspuns, pe care 1-a auzit lăuntrul său:

— Decât să ne rugăm pentru tine, mai bine ne-am ruga pentru noi. Căci scris este în cartea sfântă: „Inlăturafi ii-vor munţii, şi colinele se vor prăbuşi”.

Atunci s-a răsucit Elazar ben Durdia spre picla desertului:

— O, ceruri şi pământ, rugaţi-vă pentru mine pă cătosul!

I-au răspuns negura cerului şi năsipul pustiei:

Decât să ne rugăm pentru tine, mai bine ne-am ruga pentru noi, căci spune prorocia: „Cerurile ca fumul se vor risipi, şi pământul ca un strai se va des trama”.

Tu soare, şi tu lună! A urmat să strige înţelep tul, puneţi voi glas pentru mine!

Dscit să ne rugăm pentru tine, au răspuns soa rele şi luna, mai bine ruga-ne-am pentru noi, căci scris a fost: „Va roşi soarele şi ruşina-se-vă luna”.

Atunci nu mă lăsaţi voi, planetelor şi stelelor!

Ba, decât ne-am ruga pentru tine, mai bine pen tru noi ne-am ruga. S-a spus: „Topi-se-vă toată oastea cerurilor”.

Atunci unde să găsesc sprijin? A/strigat desnădăjduit Elazar ben Durdia.

Plângând s-a lăsat pe piatră şi s-a încovoiat ca un vierme, cu tâmplele între genunchi.

— Au unde a pus Domnul Dumnezeu tăria mea şi sprijinul meu?

Numai în mine însumi, şi-a răspuns el singur; numai în acest stârv şi în această înţelegere puţină!

Astfel şi-a putut răscumpăra înţeleptul de la Damasc mila şi iertarea.

Încheiere.

Sfârşitul acestei istorisiri părea cu totul nelămurit, din pricina învăţaţilor persieni care s-au străduit să amestece aşa fel adevărul cu prepusurile, încât au împuţinat viaţa şi au umflat fabula.

Nepotul lui gâdea Hurda s-ar fi lăudat cândva, la un ospăţ de nuntă, că bunicul său ar îi tăiat pe Şă-tun; aşa spune Nuşif, cronicar împărătesc.1

Dar neguţătorul Batic-Mosiva, care venea cu mătăsuri şi mai ales afion de la kitai, în anul al treizeci şi optulea al domniei lui Kira împărat, ar fi fost oprit de hoţi nu departe de poarta răsăriteană a cetăţii Ba-bahan; şi slujitorii lui făcând faţă, ar fi răzbit pe hoţi, prinzând nouă dintre dânşii. Intre aceşti nouă se afla şi un slujbaş vistiernic – ceea ce nu-i de mirare.

1 Cronica slăviţilor împăraţi până la Kira împărat, foi în număr de 3, biblioteca Hogea Becâr, cafegiu. Şi rahatgiu.

Acest hoţ împărătesc ar fi mărturisit, când îi puneau juvăţul oamenii caravanei, că el însuşi ar fî dus pină la hotar pe Şatun şi ar fi izgonit-o dincolo de Stre-şina-lumii, după judeţul divanului. Din asta Cuşira scoate că prea frumoasa n-a pierit.

Însă alţi istorici nu vor să ţie samă de mărturia lui Batic-Mosiva; de şi s-a arătat anume în ce an, lună şi zi a intrat Batic-Mosiva la Babahan l; şi în ce catastif a fost scrisă vama ce trebuia să plătească2; şi care e ziua naşterii şi care sunt numele părinţilor acelui vistiernic3; căci atâţia vistiernici s-au îndeletnicit cu meşteşugul acrnelor la drumul mare4, încât este nevoie să statornicim de cine anume e vorba. S-a spus şi în ce condică anume a divanului s-a scris judecata prea frumoasei5.

Avem dreptul să nu credem nimic, adaugă tot Cuşira, de şi acestea ar fi dovezi destule că Şatun n-a pierit.

La moartea lui Iviră împărat s-au scos două epistole dintr-un sunduc, în care epistole s-au cetit bune vorbe către împărat şi urări de petrecere „cu toată curtea măriei tale”. S-ar vedea aici o urare a lui Fe-rid călător în ţări străine. Vorbele „toată curtea măriei tale” şi pribegia coconului împărătesc ar fi dovadă destulă pentru viaţa prea frumoasei.

Dar un cirac al lui Cuşira întreabă pe fostul său dascăl: Unde sunt acele epistole? Poftesc să le cu-

1 An 407 al împărăţiei, luna Mehir, săptămâr. ^ întâia; ziua şi ceasul nu se cunosc.

2 Terfelog al vămilor de la Babahan, al o sută treizecilea terfelogfa (a 8532; s-a primit vamă 8 groşi, pe paie de orez, de la dumnealui Masiva.

3 Nu se ştie; a fost copil din flori.

4 In Tabla Căpăfinilor nu se găseşte însemnat că s-ar fi tăiat vreun vistiernic, dintre cei optsprezece sute câţi au fost prinşi la drumul mare; poate să fi murit de frânghioară de matasă.

5 S-a căutat şi nu s-<a aflat.

Nosc şi eu. Epistolele nu s-au aflat şi Cuşira s-a supărat. Iar Mohabin ciracul a zis: Nu se cuvine să se supere Cuşira. Iar Cuşira s-a tânguit prea tare împotriva ciracului său, încredinţând pe toată lumea că Mohabin a rămas dator unei văduve sărace cu cinci parale, pentru cusutul unui turban.

S-a amestecat în dezbaterea istoricilor şi unul din epigramiştii vremii, spunând:

Dumnezeu să binecuvinteze pe istorici, Ca să trăiască şi ei în bună înţelegere ca ceilalţi oameni.

Dumnezeu să binecuvinteze pe poeţi, Ca să nu fie ca istoricii.

S-a sculat în vremurile mai dincoace un' învăţat mai iscusit decât toţi: toată lumea ştie că e vorba de Musa-ben-Omer Cârnul.

„In fiecare adevăr, zice el, se află o poveste; şi în fiecare poveste un adevăr. Se poate pune temei pe ce s-a scris; dar se poate pune temei şi pe ce nu s-a scris. Despre tot neamul meu care se trage din mişeii persieni nu s-a scris niciodată nimic, şi cu toate acestea strămoşii mei au fost, deoarece sunt eu. Adevărate sunt stihurile sus pomenite, de vreme ce se află scrise. Adevărat este că Ferid nu se află scris în şiragul împăraţilor Persiei; dar nu se poate dovedi că Ferid n-ar fi fost.”

A venit în sprijinul lui Musa-ben-Omer un poet şi a scris:

Voi istoricii vă îndoiţi de cele ce au fost.

Noi poeţii iscodim ce putea să fie;

Şi ne bucurăm de basme Mai mult decât de întâmplări adevărate.

N-ar fi fost bine, o Musa-ben-Omer, Să fi lipsit Persiei şi lumii Ferid.

Chiar de n-ar fi fost, ar fi trebuit născocit;

Avem nevoie de el ca de lumină Ca lumea să ne pară mai puţin urâtă.

Iar dac-a fost Ferid, au fost celelalte toate, Ş-a fost nevoie să fi trăit Şatun, Ca să fie pildă Cum trebuie să se isprăvească întâmplările adevărate, Nu cu sânge, ci cu blândeţă şi pace.

Asta o spun eu bătrânul poet Arun-el-Azid.

După părerea înţeleptului Musa-ben-Omer Cârnul, Ferid a părăsit curtea părintelui său; deci Şatun a rămas, ca figura lui şahzade să se lumineze şi mai mult în umbra trecutului.

Ferid – ne încredinţează Musa Cârnul – s-a dus după părintele său întru duh Sindipa, dorind să iasă din amestecul minciunii, spre leul cel tânăr al sufletului său.

Părea că ar fi fost scris în stele ca împărăţia Per-siei să aibă pe cel mai luminat împărat al dreptăţii; şi totuşi nu i-a fost dat să-1 aibă. De mii de ani noroadele îl aşteptau şi nădăjduiau în el; tot aşa au urmat să-1 aştepte şi nu mai nădăjduiesc.

Aşa că Ferid n-a fost stăpânitor înfricoşat, biruitor fără scădere, mare împărat al tuturor împăraţilor, stă-pân al tidvelor; soarta lui a fost? Ă ajungă un înţelept sărac.

Bine i-a priit să fie înţelept; mai puţin bine să fie sărac. Hotărârile lui Dumnezeu fiind sfinte,. N-avern dreptul să le tâlcuim.

Fevruarle, 1939, NOTE.

Ca orice fiinţă sau lucru, fotografiile îşi au şi ele o viaţă a lor: mai bună ori mai rea, mai lungă ori mai scurtă, mai strălucită ori mai obscură. Unele mor de accident îndată ce-au iost scoase la lumină. Dispariţia misterioasă a altora – unice la părinţi – lasă un dulce şi neconsolabil regret. Cele debile din naştere, veştejindu-se şi pălind într-o lună ca

altele într-un an, se înmormântează sub foaia albă ca subt o placă de marmoră pe care uneori nu-i scrisă măcar data venirii pe lume. Sunt şi care au norocul să-şi doarmă bătrâne-ţile într-un fund de sertar al unui birou ori al unui scrin vechi; trezite din somn arareori, li se poate în-tâmpla ca un nepot ori o nepoţică – neţinând sama de friabilitatea lor – să se joace cam brusc cu ele şi să le mai schilodească un pic; dar trece şi asta şi se pot iar cuibări c-un oftat în culcuşul lor ferit.

Bine o duc cele de pe pereţi, dacă stau sub sticlă şi n-au suferit insultele muştelor; acestea pot ajunge la o vârstă impresionantă şi singura lor durere e că se simt uneori stinghere între mobilele şi cadrele altui secol.

Dar cel mai dulce e traiul celor care au fost cu grijă aranjate din vreme în imobilul unui album cu multe etaje şi multe apartamente numerotate şi datate: zâm-besc din fereastră rudelor şi cunoştinţelor şi se uită puţintel ruşinate la noile generaţii care se perindă prin faţa dumnealor. Alcătuirea aceasta din urmă poate fi ridicată câteodată ia rangul de muzeu şi vă închipuiţi de câtă preţuire se pot bucura locatarii acestui fericit complex. Şi bine înţeles că au şi toate şansele să ajungă vârsta lui Matusalem.

Mihail Sadoveanu a avut de-a face cu mai toate speciile de fotogralii mai sus amintite, afară de cele atâr-nate pe pereţi ori puse în rame de lemn pirogravate sau împletite în macrameu. Albumul istoric – fie-i ţărâna uşoară, că de mult s-a fărâmiţat într-un pod ori a mucegăit în vreo pivniţă – avea la sfârşit câteva preţioase fotografii de familie, îmi aduc aminte cât de ciudat mă priveau de pe cartonaşele îngălbenite bunicii, străbunicii şi strămoşii aceia cu ţăcălie, sabie şi pantaloni de coloare deschisă strânşi pe picior şi cât de neverosimile mi se păreau imaginile celor doi bucă-laţi Minai Sadoveanu de la vârsta de optsprezece şi douăzeci de ani! Câteva din aceste scumpe amintiri, schimbându-şi la vreme categoria, au trecut la odihnă în safe-ul scriitorului

alături de alte câteva fotografii mari făcute în casele de la numărul 40 de pe aceeaşi stradă Rădăşeni.

Pe unul din aceste cartonase cu chenar lat cenuşiu, îl putem vedea pe cuconu Minai alături de cucoana Catincuţa stând pe treptele scării de dindos a casei; amândoi închiingaţi în straie de duminică.

— Ca la fotograf! Uriaşul blond e rotund şi voluminos, atingând la acea epocă cea mai mare greutate din viaţa lui: nu mai puţin de 127 de kilograme. Spune singur că la vremea aceea nici nu se putea pleca să-şi încheie ghetele şi că se nevoia tăind lernne cu ferăstrăul, spre marea compătimire a proprietarului său din strada Toamnei 89:

Păi dă, cucoane, la vârsta dumitale!

Dar câţi ani crezi că am?

Păi, să tot ai vreo cincizeci, cincizeci şi cinci de ani!

Două imagini ni-1 arată ca director al Teatrului Naţional din Iaşi, în 1910: important, cu palton şi pălărie şi cam tot aşa de voluminos. Într-un document al anului 1903, îl vedem cu cei de la redacţia Semănătorului.: Chendi, Scurtu, St. O. losif, Pârvan şi Lepedatu. Într-altă parte e fotografiat cu prilejul unei şezători la Folticeni, în 1920, alături de Nicuşpr Beldi-ceanu, G. Topârceanu, M. Codreanu, Q. Rotieă, Hortensia Papadat Bengescu şi Anicuţa Cârjă.

Din nefericire, însă, mai toate aceste clipe fugitive au fost tratate de către Sadoveni ca nişte dihănii şi zvârlite claie peste grămadă în cuşca unei cutii mari de carton, unde nu putem spune că stăteau prea confortabil. Alcătuită în decurs de patruzeci de ani şi cu-prinzând numere senzaţionale, această menajerie era adesea oferită publicului doritor s-o cunoască. Şi nu arareori s-a întâmplat ca spectatorii – iertat să le fie păcatul pornit din dragoste şi admiraţie – să-şi însuşească câte un exemplar care-i uimise cu deosebire.

Cum să rezişti unei scene care are drept decor grădina de la Copou şi drept actori pe cuconu Mihai, cucoana

Catincuţa, Otilia Cazimir şi G. Topârceanu? Stau la masa de subt arţarul uriaş, în plină lumină de vară. Cuconu Mihai e numai în cămaşă, cu păru-i buclat învălmăşit de vânt. Cucoana Catincuţa mititică subt aripa lui. Otilia Cazimir şi G. Topârceanu în ţinută orăşenească, aproape de ei şi de inima lor, cum au fost întotdeauna. Operator al numărului: Miţi Sadoveanu. Acuma: alei-hop! Ei au făcut frumos şi aparatul i-a aplaudat c-un ţăcănit scurt. Doi dintre actorii de atunci nici nu mai sunt în viaţă, aşijderea şi dresorul acelui număr rar; tustrei s-au destrămat în aburii trecutului.

Ori, cum să nu rămâi cu gura puţintel căscată în faţa acelui fakir, brahman sau maharajah cu turban alb în cap? Nu-i nici fakir, nici brahman şi nici maharajah, e Mihail Sadoveanu în vara anului 1927, ars de soarele de la Budachi, cu cazacă alunie şi legat c-un prosop la cap pentru că se lăuse. Totuşi, ca şi asiaticii cărora le copiase acoperemântul, avea să se aplece în clipa următoare pe tăblia de şah, şi, aruncând oştirea cu călăreţi şi tunuri în luptă, sa' dea şah şi mat la rege, obţinând o victorie strălucită.

Şi iată-1 şi-n grădina din strada Barbu Delavran-cea 47, unde 1-a dus turneul întâmplării. E-aşa cum a venit „din oraş”; şi-a lepădat numai pălăria şi bastonul şi s-a lăsat în scaunul de pânză. Alături, m rochie de catifea neagră, cu părul dat cuminte pe după urechi, ucenica lui, Profira. Cuconu Mihai e cu mult mai sprinten ca-n 1904 şi-o lumină lăuntrică îi îndulceşte chipul. Se uită, vag, într-o parte.

— Poate la lalelele tinere abia îmbobocite, care-1 străjuiesc din două părţi, ca o armată de suliţi.

Cei care 1-au cunoscut pe Sadoveanu în bucolica-i livadă de la Folticenf ori în măreata-i sihăstrie de la Copou, cu greu şi-1 pot închipui în Bucureşti, în cadrul strimt al casei din Barbu Delavrancea 47. Şi totuşi, dictată de evenimente, monstruozitatea s-a produs şi bourul şi-a găsit sălaş între

zidurile Capitalei, de unde, de câte ori putea, evada spre munţi, ape, codri şi câmpii.

— Să răsufle văzduh şi să bea din izvoarele neîntinate ale singurătăţilor.

Bucureştiul – în cei treizeci şi mai bine de ani de când fugise cu întreaga gospodărie din strada Toamnei, refugiindu-se în tihnitul Folticeni – îşi schimbase desigur destul înfăţişarea; îşi pierduse şi din pi-tnrescul lui de pe vremuri, diar nu atât de mult ca să nu mai răsune pe străduţele lui lăturalnice strigătele de:

Haine vrchi! Haine v/chi!

Hai la căşuleanu, măi, hai la căşuleanu!

Sughiţul iaurgiilor încă mai trezea dis-de-dimineaţă din somn pe locatarii de pe strada Barbu Delavrancea şi răcnetele celor care vindeau cozi de lemn încă te mai făceau să tresari uimit:

— Coda la topore! Coda la topore!

Mai umblau chivuţele cu farfurii şi castroane şi căruţele cu zarzavat, cărbuni, lemne şi pământ de flori, încă mai erau grataragii în stradă şi cetele de spoitori mai băteau pe la porţi oferindu-şi serviciile. Mai tresărea boncăluitul butnarilor ambulanţi:

— Botoaie! Reparăm botoaie!

Oltenii cu cobiliţă pe umeri intrau prin curţi sa aducă clienţilor trufandale. Ursarii băteau toba cu zurgălăi adum'nd gloată în jurul lui moş Martin. Flaşnetele chemau copiii şi slujnicele pe la porţi, să le împartă bilete de papagal.

Forfota asta a târgului, chiotele neîntrerupte ale cetelor de copii jucându-se în uliţă, curţile închise între pereţi de piatră, clădirile înalte ascunzând ploile şi ninsorile, aerul îmbâcsit de colb şi zgură, soarele înăbuşitor al Bărăganului vara şi umezeala neagră a iernilor fără zăpadă.

— Toate erau suferinţă pentru cei care trăiseră o viaţă întreagă la ţară, în tihnă şi lărgime.

— Cu ochii sfredelind pâclele munţilor ori mân-gâind izvoadele de pe spinarea celor şapte coline ale leşilor.

Până şi mobila monumentală de la Copou protestase contra odăilor cu tavanul scund, ferestre înguste, uşi cu sticlă. Stătuse în casa de la Iaşi cu măreţie, ca într-o catedrală; aici, în Barbu Delavrancea 47, cum se mişca puţintel în dreapta ori în stânga, dădea sau de-o~uşă, sau de-o fereastră, sau de-o sobă.

Masa lui Ştefan cel Mare, la care scrisese cuconu Mihai viaţa marelui Apărător al Creştinătăţii, ajunsese într-o vreme în odăiţa băieţilor de la mansardă; la ea a scris Minut romanul: Ca floarea ctmpuliii.

Lampadarul roşu cu glob opac s-a mutat din odaie în odaie urmând pe cuconu Mihai. Nu-şi mai găsea locul, sărmanul! Acelaşi lucru s-a-ntâmplat cu cărţile.

— Puţinele care au ţinut să însoţească numaidecât pe scriitor Ia Bucureşti: au fost, între 1936 şi 1942, întruna cărate în sus şi-n jos pe scări şi ghiontite din colţ în colţ.

— Toată lumea la clacă! Se mută biblioteca în hali L.

Dar, oricât şi-ar fi schimbat locurile, mobilă şi oameni nu-şi puteau afla hodină, ca şi cumetrele ţărci ce săreau din plop în plop, de pe-o casă pe alta, din-tr-un horn într-altul.

— Ticăloaselor! Le striga de la geam cuconu Mi hai, ameninţându-le cu condeiul, ca altădată, la Co pou, pe cucoşii prea guralivi.

Intre zidurile îmbrăcate în trandafiri acăţători şi viţă de Canada, curtea de două sute cincizeci de metri pătraţi oferea noilor sosiţi câţiva pomi bătrâni şi puţină iarbă. Ca să varieze această strimtă scenă, noii locatari schimbau necontenit decorul: într-un 'an a fost pădure de dalii, într-altul cultură de lalele; a venit la rând ricinul şi bumbacul, apoi cactuşii, curmalii. Ba, într-o vară, cuconu Mihai a avut plăcerea să mănânce roşii şi castraveţi de pe straturile lui.

Doritori să scape de privirile trecătorilor.

— Dacă de cele ale vecinilor nu era chip – tăbluiseră gardul dinspre uliţă. Se zăvorise poarta, se închisese

portiţa, se pusese sonerie. Şi în această mică închisoare dintre ziduri, se zbătea copilărimen de la Copou, pe care Bucureştiul nu putea cu nici un chip s-o dreseze.

Ah, babacule vişin, tu care îţi întindeai, primăvara, umbrelă de flori albe, potolind cât de cât setea Sado-venilor după livezile din trecut! Sub coroana ta – singura umbră mai deasă din ogradă – de câte ori n-a stat cucoriu Mihai aplecat deasupra tăbliei de şah! Demult ai dispărut şi tu, moşnege, şi – după datina din bătrâni a neamului tău – ai ars în crematoriul sobelor şi cenuşa ţi-a fost împrăştiată în patru vânturi. Doar imaginea ta a rămas în cutia de carton dimpreună cu celelalte dihănii ale amintirilor şi acea icoană te păstrează veşnic tânăr şi veşnic înflorit – ca-n vremurile tale de albă strălucire.

Ca să poată seri, de cele mai multe ori Sadoveanu pleca la Iaşi, unde camera lui de lucru rămăsese neschimbată: biroul între cele două ferestre privind spre pădure, divanul cu covoare basarabeneşti, secretarul roşu în colţul de la sobă, aceleaşi cadre pe pereţi, acelaşi coupe-papier, acelaşi condei. Totuşi, de şi livada şi via urmau să fie îngrijite – sub supravegherea lui – de şi Nero îl întâmpina sărind ca altădată, o stranie linişte şi o degradare lentă şi abia simţită a casei şi a tuturor lucrurilor îl făceau să se simtă ca-ntr-un cuib părăsit. Pleca întotdeauna sară la drum, ajungea în zori. Se întorcea la fel, noaptea. Laşul lui de pe vremuri, laşul lui drag nu-1 mai întâmpina cu prietinie. Vânturiie i se păreau duşmănoase. Zăpezile misterioase, pline de umbre şi primejdii, închis în biroul lui c-o carte în rnână ori cu tăblia de şah dinainte, medita la câte iuseseră mai înainte şi nu mai erau, şi gândul i se scufunda în vechime, ca-ntr-o bulboană a uitării.

I<ăscolea mormintele uitate, amintindu-şi cum erau laşii, primăvara.1 în trecutele zile ale altor vremi. Evocând cu dragoste şi duioşie pe moş Gheorghe Coş-buc şi nopţile cu lună albă ale vechii cetăţi intelectuale, se gândea cu gâtul ros de amărăciune la hotărî-rea luată de a nu mai ceti şi a

nu mai ţine nici o conferinţă pe vreo scena a unui ateneu ori a unui teatru.

Zvârlind la cos o scrisoare de insulte şi ameninţări, se întorcea cu gândul la Rădăsenii2 lui şi la obiceiurile acelui colţ binecuvântat de Moldovă.

Aprinzârfd lumina tainică de pe birou într-o noapte de insomnie, aşternea pe hârtie c-un zâinbet înduioşat peripeţiile senzaţionale ale acelei expediţii, de care vinovat a fost cel de al treisprezecelea3 tovarăş de vânătoare.

— In vreme ce troienile puneau zid de netrecut în jurul casei, se cufunda în una din temele lui favorite: iarnă şi lupi4, amintindu-şi de toate poveştile în legătură cu aceste două dihănii înfricoşătoare.

Ori, evocând una din imaginile şi mai vechi.

— Câm-pia Şiretului – istorisea despre un om prea civilizat şi despre o sălbătăciurie5 care a săvârşit un lucru de necrezut.

Cu cât aduna mai multă furtună sub sprinceana uşor încruntată, cu atât mai des evada în vechime6, se căţăra în amintire pe piscurile din Făgăraş7, înso-

1 laşii, primăvara: însemnări ieşene, 1940, nr. 5; Vechime, Cartea Românească, 1940. -

2 Rădăsenii: Vechime, Cartea Românească, 1940.

1 Al treisprezecelea: însemnări ieşene, 1939, nr. l; Vechim*,. Cartea Românească, 1940.

4 Iarnă şi lupi: Vechime, Cartea Românească, 1940.

6 Sălbătăciune: Viaţa Românească, 1939, nr. 5; Vechime, Cartea Românească, 1940.

6 Vechime: Viaţa Românească, 1938, nr. 3; Vechime, Cartea Românească, 1940.

1 Făgăraş: Viaţa Românească, 1939, nr. 1; Vechime, Cartea Românească, 1940.

Ţiţ de prietinul Aurel Comsia şi de prea vrednicii paznici de vânătoare cu nume originale: Dănilă Vasu Hasu, Lom; – urca împreună cu Ionel Neino pe valea Modorasului1, să prezinte publicului cetitor pe părintele Isidor şi circul lui de

animale îmblânzite; – şi se arunca înot în străfundurile trecutului, cer-' când s^-si închipuie ce era înainte prin locurile pe care luceşte acum Lacul Roşu2, pe vremea când mai existau balauri zburători şi viteji ieţi-frumoşi care ii răpuneau cu sabia.

„cCâteodată şi unii dintre cei cuminţi se pot pune de acord cu nebunii – spune textual Sadoveanu în una din bucăţile lui – întrebuinţând anume otrăvuri binefăcătoare: amor, alcool şi morfină. Poate nici eu nu sunt nebun, şi am numai facultatea de a mă supune influenţei unui asemenea filtru, încercaţi şi domniile voastre, ca să vă puteţi măcar din când în <! Înd elibera de obişnuita mizerie a vieţii. Bineînţeles că domeniile misterioase în care poţi evada sunt multe şi diverse. Poţi pleca într-o expediţie fericită fără să te mişti din fotoliu. Insă te poţi mişca în timp şi-n spaţiu cum obişnuiesc să fac eu."

Zis şi făcut. Apucând pe un drum de ţarină – la doi paşi de Bucureşti – şi înâundându-se în glodurile lăsate de ploile poznaşului aprilie.

— şi ţinând-o tot Pe Argeş în jos Pe un mal frumos.

Cuconu Mihai se întoarce spre obârşie, spre voievozi şi spre daci, întâlnindu-se c-un morar de la 1400, care-i spune că apa la care au ajuns se chiamă Neajlov3. Într-alta din expediţiile lui fantastice rătăceşte pe lacul Sinoe prin colbul vechii cetăţi Histria4, Impre-

1 Modoraş: Vechime, Cartea Românească, 1940.

2 Lacul Roş: Viaţa Românească, 1939, nr. 12; Vechime, Cartea Românească, 1940.

3 Neajlov: Viaţa Românească, 1938, nr. 3; Vechime, Cartea Românească, 1940.

4 Histria: Viaţa Românească, 1938, nr. 11; Vechime, Cartea Românească, 1940.

Una cu soţii Lambrino şi inginerul Coliu. Ca să nu mai vorbim de Deltă ', în care cred c-ar îi nimerit şi prin vis cu ochii închişi.

Când se-ntorcea în Capitală, unde îl aşteptau destule treburi şi osteneli, cea mai mare plăcere a lui era să se pregătească în orele libere pentru vânat şi pescuit. La ţapi şi cucoşi sălbatici se ducea arareori şi atunci mai mult de petrecere. Pescuitul, însă, de când descoperise lansatul la păstrăv, devenise sportul favorit.

— Aş avea nevoie de vreo zece backsman şi cam tot pe-atâtea whitemoth, a comandat el la fabrica din Barbu Delavrancea 47.

Îndată minghinea mică de ceasornicar fixată pe-o tăblie de lemn îşi făcea apariţia. Alături de ea cleşti-soarele, pensetele, îorâecuţele, cuţitaşele, aţele şi mă-tăsurile felurit colorate, sticluţele cu sherlack, răşină şi terebentină, penele de cucoş erau înşirate cu grijă de către meşteri – Teodora şi Paul – amândoi ucenici pescari sub mâna maestrului.

— N-ar strica şi câteva red-palmer şi poate că şi ceva burlăi, viespi şi potârnichi. Adaogă cuconu Mihai.

Se făceau – după modelul celor de la Hardy et C-ie – şi red-palmer şi burlăi, şi viespi şi backsman, şi whitemoth şi potârnichi.

— Să fie. Căci e ştiut că aceste accesorii indispensabile păstrăvarului au o deosebită predilecţie a rămâne în clomburi de brad, pietre, rădăcini şi plante de apă.

Tn zilele acelea de dinaintea unei expediţii la pescuit, casa din Barbu Delavrancea e plină de forfotă. Se scot din cotloanele lor: puşca, geanta, undiţile, mulinetele, minciocul. Cizmele, cutiile şi cutiuţele de tot soiul.

— Păzea! Strigă Mihuţ, lansând ca la păstrăv în Neculai, feciorul, care trece cu tablaua plină spre so- ' Delta; Vechime, Cartea Românească, 1940.

Fragerie. Mezinul e încălţat cu cizmefe de Buciuc a! E tatii, care îi vin până aproape de şolduri:0 pălărie cu bouri largi îi cade până peste urechj.

Miţi a fiert ceasuri întregi, n parafină labucătărie, firele pentru mulinetul de ştiucă – cu m' iacomandat tata – şi

acum le-nşiră prii) toată tasa ^?' Prin curte, la uscat. Pe după scaune, pe dup'l mese' Pe după toate fotoliile şi canapelele; dupŞ stâlf' Pe după copaci, prin toate cotloanele numai finj $ {' {L fire. Uf! Barbu Delavrancea 47 e un tnic şantier în'1-31„6 nu *e poţi mişca fără să nu te-mpiedici. Acelaşi fjcru se”! 1„ tâmplă la întoarcerea din expediţie, când fi'e! E trebu-iese uscate şi depănate strâns pe 'muliriete şi mosoareIată, suntem în iunie 1937. Când s-a atiz/t0 ma? Ină care opreşte şi-o portieră trântindu-se, s-aurePe cu toţii în uliţă, să-ntâmpine pe cuconu' Mihai' care c'8 data asta s-a întors de la o baltă a Dunări'- Neculai a scuturat ş-a periat hainele, punându-le d s°-emn>-tate pe fiecare la locul ei. Mit; a şters puse-1? ~a a? E~ zat-o în cui; apoi împreună cu Paul a desf^ura^ mu” linetele ş-a întins firele la u^cat. Feto|e aij transmis la bucătărie reţetele după care dorea să iit preparat pestele cuconu Mihai şi s-ati interesat daci rate'e? I gâştele sălbatice au fost atârnate la vânt diiPa rându-iala lor. Şi-ndată ce călătorul s-a spălat de Pu^Derea drumurilor ş-a pus o haină Uşoară de casg, ce' care fac pe gazdele şi-1 poftesc în soâragerie îl„ tof 'in^-rea^ „cum a fost”.

— Cercând să-1 descoase fel şi cn'P' să spui nimic

— Păi, ce să vă spun? Aţi fost şi voi cil ml'ne! A baltă data trecută şi aţi văzut cum 'e pe-ac^'°: aP^' soare, peste şi păscări, ţânţarj destui şj coli1 c!'* P°^” ţesti.

Cum să fie? Foarte bijie. Foarte friirf05„' ras” punde zâmbind mucalit cel bombardat tje îni! E^riS-a prins mult peşte? -^ întreabă cin^va>

Dovada-i pe plita şi-n cuptorul de la! >ucătărie.

A fost vreme frumoasă >

Care nu se mai află.

Ei, vezi cum eşti mata, tată? Niţi'1 nu vrei

— Hai, hai! Îl amenință comic cu degetul arătă tor din celălalt capăt al mesei mezinul cel obrăznicuţ.

Parcă văd că te-aşezi acuşi la birou şi scrii cincizeci de pagini dintr-o suflare, inventând câte-n lună şi-n soare

despre ce-ai văzut şi ai auzit în bălţile Dunării în ziua de 24 iunie!

Şi-aşa a rămas titlul bucăţii, cum a spus Mihuţ: 24 iunie1.

Apoi cuconu Mihai a scris într-adevăr – nu cincizeci, ci o sută de pagini – despre uncheşu Mitrea Pescăruş şi de povestea Rarucăi rudăreasa ş-a lui Gogu Dălcăuş. Dar nu în anul acela, ci în cel urmă-t”r, pe zile calde şi senine de iulie; şi nu în Delavrancea, ci la Copou.

— Eu n-am nici uri merit.

— Se apăra el faţă de cei care lăudau cu drept cuvânt bucata asta deosebit de frumoasă.

— Am spus toate aşa cum s-au întâmplat şi atâta tot.

Ziua de 5 noemvne sosea potolită – nu zgomotoasă ca la Copou – şi se-nvârtea puţintel stingheră prin casa în care râsul îşi pusese surdină. Dintre moldovenii care-1 urmaseră la Bucureşti, cuconu Ştefan Lu-paşcu, Ionel, Lili şi Păstorel Teodoreanu, Demostene Botez, Sevastos, Mihai Şerban veneau să ciocnească cu el un pahar de vin, urându-i noroc şi sănătate. Prietinii rămaşi în vechea cetate a leşilor – G. Topâr-ceanu, Otilia Cazimir, Mihai Codreanu, Lucia Mantu, Dan Bădărău – îi -trimeteau câteva cuvinte calde. Cei mai de departe – incomparabilul prietin şi nobilul cărturar Artur Gorovei, distinsul poet G. Tutoveanu, camaradul de vechi zile Neculai Dunăreanu – îi scriau epistole lungi şi sentimentale. *

124 iunie: însemnări ieşene, 1938, nr. 4 şi nr. 11; Ochi de urs, Cartea Românească, 1938, octomvrie.

Cumnata şi credincioasa lui amică Izabela Sado-veanu, cea dinţai care venea să-1 iiritisească, se aşeza în scaunul leagăn din odaia cucoanei Catincuţa şi, dinaintea unei caâeluţe, prin rotocoalele de fum ale ţi-' gării prindea a se legăna uşor înainte şi-ndărăt, de parcă şi-ar ii pompat debitul lăuntric. Prietinul Alihai o asculta amuzai.

— Uneori o contrazicea. Vorbeau ceasuri întregi, ca şi pe timpuri în strada Toamnei. Câteodată evocau pe cei dispăruţi: St. O. losif, D. An-ghel, Scurtu, Chendi. Îşi

aminteau de Ion Dragoslav şi de farsele pe care i le iăcea Nicuşor Beldiceanu. Cucoana Catincuţa, din fotoliul ei, zâmbea dulce amintirilor.

Câteodată se întâmpla să intre neaşteptat pe uşă – masiv ca un luptător de greco-romane – nenea Vasilică. Copiii îl întâmpinau cu urale.

— Să trăieşti, bădie!

Cei doi fraţi se sărutau de două ori pe-o faţă şi pe alta, ruseşte. Privirile ochilor albaştri se încrucişau scurt, într-o mută şi instantanee înţelegere.

Ce-ai mai făcut? Ai mai fost la pescuit? La vânat?

Dar tu, Vasilică?

Eu? Eu la baltă, ca păscării cei prosti.

— Mai bine istoriseşte-mi mata povestea cucoşului istuia atârnat cu capul în jos pe perete. Unde 1-ai împuşcat?

La Oaşa?

Hai să-ţi cetesc.

Se suiau sus în birou. Se făcea linişte. După un lung răstimp, când se deschidea însfârşit uşa, ieşeau de-acolo deşertaţi de vorbe şi de gesturi. Îngânduraţi, coborau scările, unul după altul. Câte şi-or fi spus fraţii între patru ochi? Fraţi şi buni prietini de-o viaţă întreagă.

La plecare, nenea Vasilică nu uita să dea în grijă nepoţilor:

— Băieţi, să nu lăsaţi pe bădia să umble singur.

Intovărăşiţi-1 la plimbare. Aţi înţeles?

Primind în toamna anului 1936 direcţia ziarelor Adeverul şi Dimineaţa, ştia că-şi asumă şi riscuri; dar asta, în loc să-1 înspăimânte, mai degrabă îl aţâţa.

Dacă ziarul are nevoie de mine, e de datoria mea să primesc, orice s-ar întâmpla!

— Hotărâse el cu străşnicie, surd la toate argumentele celor care cre deau că trebuie să-i deschidă ochii.

Gândeşte-te la cucoana Catincuţa şi la inima ei suferindă!

— Ziceau unii.

Gândeşte-te la copii!

— Îl implorau alţii, nemaigăsind alt argument.

Cu sprinceana încruntată, ca şi Culi eroul său, înfruntase cu îndărătnicie negurile în care-1 pândeau ochi de urs 1. Ameninţarea aceea care avea să crească cu fiecare clipă spre anul 1940, revolta contra unei soarte nemeritate, otrava care se acumula picătură cu picătură.

— Toate aveau să răbufnească în mânia homerică a paznicului de vânătoare înhămat la sania în care se află nevasta lui pe moarte.

— Cu ce-am greşit? – „Se înviersuna de câtva timp asupra lui o putere străină. Fără pricină îl fă cuse fărâme, ca pe-o oglindă. Îl împung duşmănii, îl învăluie ceaţja, îi vuieşte în urechi singurătatea, îl strânge ca o ghiară pustia. E otrăvit şi i-i greaţă; e strivit şi nu mai poate. S-ar da cu fruntea înainte, ca să se mântuie toate – dar mai are încă îndărăt nicie.”

Hah! Urlă el, răguşit. Hiahh!

— Îăcând semn spre cer cu securicea.

Toate drumurile îi erau cu primejdie. I se părea că trăieşte un roman de sensaţie. Că-i urmărit. Ca şi avocatul Emanoil Modru.

— Eroul din povestirea Morminte 'Â – tresărea la chemarea stridentă a telefonului:

— Hello!

' Ochi de urs. Cartea Românească. 1938, octomvrie. 2 Morminte, Cartea Românească, 1939, iulie.

Dar în loc de glăsusorul dulce al domnişoarei Cire-şica Demetrian, care să-i şoptească: „Drumuri. E vremea drumurilor.” – o voce dură îi arunca vorbe neplăcute şi uneori invective.

Ca şi avocatul poet, avea impresia că-1 pândeşte o capcană. Lăsându-şi testamentul închis într-o casetă solidă „marcă bună” şi luându-şi servieta subsuoară, pleca la drum cu sentimentul că cine ştie dacă se va mai întoarce acasă.

„Am avut grijă să observ – spune el în Morminte – dacă nu se află postat în preajma Locuinţii mele un tip suspect, care

fumează căscând gura spre acoperişurile caselor. Asemenea tip nu se afla; strada era goală. Insă la cea dinţai răspântie, un om subţire şi nalt, cu gambetă şi lavalieră, părând puţintel cu chef, m-a întâmpinat zâmbind ironic şi m-a lăsat să trec, după asta şi-a potrivit pasul după al meu.

La prima staţie de automobile am avut bucuria sa constat că aşteaptă un singur vehicul. Deci voi face aşa ca omul cu gambetă şi lavalieră să n-aibă când se căţăra pe bara de la spatele caroseriei. M-am uitat pe geamul din spate să văd dacă omul meu rămâne în urmă. Omul meu se urca şi el într-un automobil care-i sosise la timp. Acest automobil a virat şi a apu-cat-o spre Cotroceni, pe când eu mă grăbeam într-o direcţie contrară.

Am respirat. Insă am rătnas pândind, să văd dacă inamicul nu revine."

Toate astea însă se întâmplau în tainiţile lui, neştiute de nimeni, mărturisite doar foilor de hârtie. Cu-conu Minai urma să se ducă cu regularitate la redacţia ziarului, să cetească explorări şi călătorii, să joace şah, să-şi vadă de gospodăria de la Copou, să plece cât putea mai des la vânat şi pescuit.

Din când în când se mai muta dintr-o odaia în-tr-alta; ori măcar schimba aranjamentul mobilei. Încerca un regim alimentar nou. Experimenta un sistem de gimnastică miraculos.

Apoi mai erau sindrofiile, căzând uneori pe neaşteptate, la ore nepotrivite:

— Toată lumea în odaie la mama!

— Trâmbiţa gla sul Profiriţei. Ne ceteşte tata!

Lăsându-şi care încotro: pensule şi colori, cărţi şi hârtii, ace şi cusături, locuitorii casei se adunau în grabă. Intre pernele divanului – sultană mică şi albă – cucoana Catincuţa zâmbea bucuroasă. In jur, aşezaţi pe scaune, fotolii ori chiar turceşte pe covor, copiii aşteptau curioşi.

Ascultaţi povestea lui Păunaş. Le spunea tata în copilărie.

Am început Divanul persian l, a dat el vestea cea mare.

A vârât mâna în buzunar, zăngănindu-şi, după obicei, cheile. Şi-a dres de două ori glasul, emoţionat: „De când lumea-i lume şi curtenfi n-au putut lucra altceva mai bun la sindrofiile lor, poveştile vesele şl întrucâtva pildele înţelepte au fost pentru ei nu atât huzur, cât nevoie.

Au fost vremuri îndelungate când, trăind în mlaştina neliniştii, subt ameninţarea asupririlor, războiului şi molimilor, bietul muritor nu-şi putea găsi apărare fiinţii şi izbăvire sufletului decât în asemenea – de ce nu le-am spune pe nume?

— Minciuni.”

Asemenea minciuni despre Kira împărat, Sindipa filosoful şi ucenicul său Ferid, precum şi despre prea frumoasa Şatun aspus cuconu Mihai toată iarna aceea până în fevruarie 1939. Atunci Ferid căpătând grai şi scăpând de sub sabia gâdelui şi seria acestor povesti orientale a luat sfârşit.

SFÂRŞIT